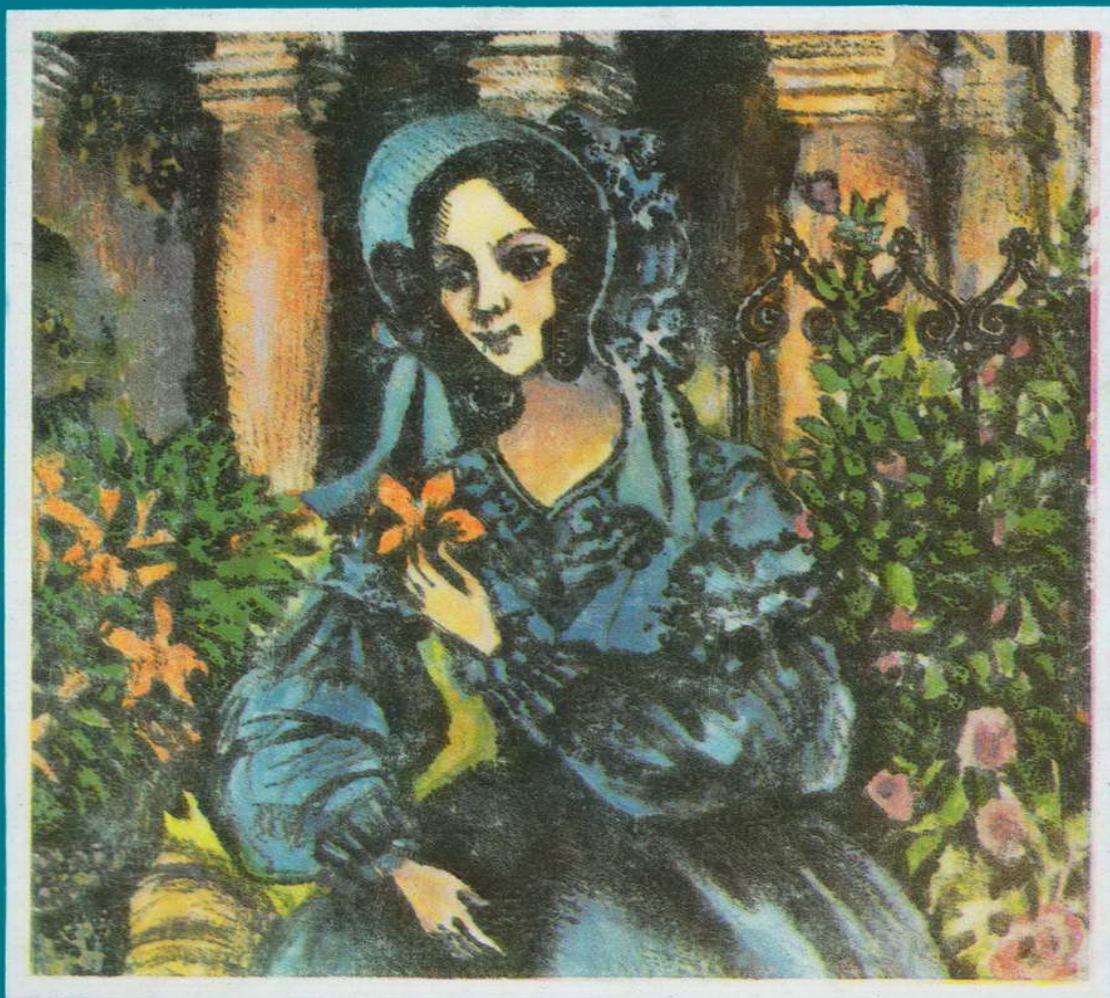

Натаниъл Хоторн

ГОЛЯМОТО
КАМЕННО ЛИЦЕ

НАТАНИЪЛ ХОТОРН ГОЛЯМОТО КАМЕННО ЛИЦЕ

Превод: Весела Кацарова

chitanka.info

НАТАЛИЯ КЛИСУРСКА

ПРЕДГОВОР

КЪМ СБОРНИКА „ГОЛЯМОТО КАМЕННО ЛИЦЕ“

Драги млади читатели,

Настоящата книга ще ви въведе в художествения свят на един от класиците на американската литература — Натаниъл Хоторн. Наред с Уошингтън Ървинг, Едгар Алан По, Джеймс Фемиор Купър, Херман Мелани и Уолт Уитман, неговото име е неразделно свързано със зараждането и процъфтяването на националната литература на Съединените щати в началото на деветнадесетия век, известен в историята на американската белетристика като романтизъм или още като възраждане.

Всеки голям писател създава свой неповторим въображаем мир с проблеми, теми, герои и стил, които се обуславят от собствения му жизнен опит, от неговите знания и интереси. Художественото творчество на Натаниъл Хоторн също така има характерни особености, които се определят както от личността и търсенията на своя създател, така и от времето, в което той живее и твори.

Натаниъл Хоторн е роден през 1804 година в малкото градче Салем в щата Масачузетс на Атлантическото крайбрежие, където в началото на 17-и век се създава първата колония от заселници англичани, прокудени от родната си страна заради религиозните си вярвания. Масачузетс, заедно с още няколко щата, и досега е географски район в САЩ, известен под името Нова Англия. Тук, в северноамериканския континент, далеч от английската кралска власт и Англиканската църква, пришълците протестанти (пуритани) си поставят за цел да изградят един нов свят на социално, гражданско и човешко равноправие. Остават, обаче, само идеалите на Новия свят за човешки рай на земята. В действителност в Америка се пренася

същият обществен строй на експлоатация на човека от човека, същата нетърпимост към политически и религиозни възгледи, които се различават от тези, изповядвани и поддържани от господстващата класа. В Нова Англия пуританите подлагат на гонение всички, които се отклоняват от каноните на тяхната религия. В края на 17-и век се написват най-мрачните страници в историята на този район. Развихря се „ловът на вещици“ — преследва се, заточава се, изтезава се публично и наказва дори със смърт всеки волнодумец. Един от предците на Хоторн е бил съдия на инсценирани процеси срещу такива хора и този факт се връзва дълбоко в съзнанието на бъдещия писател.

Междувременно в южните колонии насила се докарват чернокожи африканки и се поставя началото на едно страшно робство, в резултат на което и досега негрите се приемат за второстепенни граждани на САЩ. С Войната за независимост (1776–1783) колониите в Северна Америка извоюват икономическата и политическата си свобода от Англия, създава се държавата на Съединените щати, в чиято конституция се гарантира „живота, свободата и правото на щастие“ за всеки американец. Времето след Войната за независимост до започването на Гражданската война (1860–1865) между Севера и Юга за премахване робството на негрите е период на небивала териториална експанзия на младата държава; духът на новосъздадената нация е оптимистичен — вярата в неограничените възможности на страната да обезпечи материално благоденствие на всеки свой гражданин е безпределна. Овладяването на континента, обаче, е съпроводено с жестокото масово унищожение на коренното му население — индианците, а правото на „свобода, живот и щастие“ се превръща в право за лично обогатяване за сметка на другите. Доларът става всемогъщият бог, пред който всички се прекланят, а духовното богатство на човека започва да се измерва и отъждествява с материалното му състояние.

Най-светлите и прозорливи умове на САЩ разбират, че тяхното общество не се различава по нищо от капиталистическия строй в Европа и виждат в социализма единствения път за установяване на истинско равноправие и братство между хората. През 30-те и 40-те години на миналия век в страната се провеждат над четиридесет социалистически експеримента и въпреки че социализмът им е утопичен, в резултат на което опитите да се създадат оазиси на нови

човешки взаимоотношения претърпяват неуспех, самият факт сам по себе си показва, че Новият свят не е в състояние да осъществи великите мечти за равенство и братство.

Въпреки че създателите на американската литература, с изключение на Уолт Уитман в последните години на своя живот, не достигат до идеите на социализма и запазват вярата си във възможностите на американската демокрация, те се отнасят критично към своето общество, издигнало в култ материалното благоденствие за сметка на духовните ценности на човешкото съществуване. Натаниъл Хоторн е един от тях. За разлика от своите съграждани и някои братя по перо, той не споделя общия дух на оптимизъм, и предмет на литературното му творчество става всичко, било то в обществото или у човека, което пречи за тяхното усъвършенствуване. Написал е четири романа: „Алената буква“, „Къщата със седемте кули“, „Романс в Блайтдейл“ и „Мраморният фавн“; няколко сборника от разкази и три книги, специално предназначени за деца.

Както много писатели романтици в САЩ и Европа, Натаниъл Хоторн се обръща към историческото минало на САЩ испециално към пуританското наследство в Нова Англия, но не с носталгия или като убежище от противоречията на съвременния му свят. Напротив, сюжетите и проблематиката в „Къщата на седемте кули“ и „Романс в Блайтдейл“ и на не малък брой разкази са почерпани от конкретната действителност в Нова Англия през 19-и век. „Сестрите години“ свидетелствува за непосредствения интерес на писателя към актуалните събития на деня, като търси техния смисъл в контекста на политическото и социално развитие на страната и на фона на настъпателния ход на човечеството. За Натаниъл Хоторн, също така, историческият опит е от огромно значение, защото той до голяма степен определя настоящето и бъдещето на всеки народ и колкото по-добре се разберат поуците от миналото, толкова по-голяма ще бъде гаранцията за предотвратяването на грешките и недостатъците в понататъшното развитие на човека и човешкото общество. Беловласият покровител от едноименния му разказ се превръща в символ на исконния стремеж на хората към свобода, който нищо не е в състояние да убие. Там, където има потисничество, ни казва разказът, там непременно ще се зароди борба срещу него. Човешкият дух не търпи окови — рано или късно той ще ги разчупи. Същата тема е развита в

по-друг план — обществен и индивидуален — в „Моят роднина майор Молино“. Младият момък от провинцията, Робин, идва в града при своя роднина губернатор, назначен от английския крал, чиято помощ той търси, за да си осигури място в обществото. Конфликтът между англичани и американци вече е назрял. Колкото и страшна и жестока да е настъпващата война, олицетворена от човека с лице, едната половина на което е кървавочервена, а другата черна, символизиращи кръвопролитие и скръбта, съпътстващи всяко военно състъкновение, тя е неизбежна. Потисникът никога не подарява свободата на тези, които потиска. Цената на свободата е висока, но тя трябва да се изплати, за да могат идните поколения да се радват на нейните плодове. А младият момък, освен това ни подсказва разказът, не трябва да разчита на чужда помощ, за да уреди живота си. Той трябва да извоюва правото си на пълноценно човешко съществуване със собствените си сили и способности.

Сам наследник на пуританската традиция в Нова Англия, Натаниъл Хоторн е нейният най-голям критик. В шедьовъра си „Алената буква“ и редица кратки разкази писателят разкрива пораженията върху човешката психика на пуританските доктрини за вродената порочност на човека, за предопределеността на неговия живот и първородния грях (нарушението от Адам и Ева на божията забрана да вкусят от плодовете на дървото на знанието, заради което Бог ги изгонва от рая), въз основа на който цялото съществуване на човешкия род на земята се приема като негово изкупление.

Законният стремеж у неговите предци към свобода и героизъм. Проявен от тях при извоюване на независимостта на колониите от английско владичество, не попречват на Хоторн да разпознае доброто и злото у тях. Непокколебимият им дух и решителност, тяхната желязна воля и упоритост, тяхното постоянство и строги морални принципи, доведени до крайност, се превръщат в собственото си отрицание — необузdana жестокост, див фанатизъм и крайна нетърпимост. За големия, американски романтик, в чиято нравствена система първо място заемат човечността, любовта и братството между хората, неговите предшественици се оказват неспособни да обичат и да изпитват състрадание към другите, а и самите те остават с опустошени души. В гърдите им, там, където трябва да тупти човешко сърце, се намира парче студен метал. В богатата и многостранна художествена

образност на Хоторн „желязото“ и други негови произведения придобиват символично значение и се явяват като неотменна черта на пуританите.

Друг аспект на пуританизма, който дълбоко вълнува писателя, е нетърпимостта на предците му към религиозните вярвания и политическите убеждения на другите хора, като най-парадоксалното и същевременно страшно в техния случай е, че самите те, които са били жертва на гонения и инквизиции, се превръщат в палачи. Разказът „Кроткото момче“ ясно разкрива позицията на Хоторн. Той категорично осъжда религиозния фанатизъм на пуританите, но не по-малко осъдително е и отношението му към майката на Илбрахим, която, изцяло обладана от не по-малко фанатични идеи, изоставя дом и семейство и излага на сигурна смърт собствената си рожба. Нейната вина е може би още по-непростима, защото тя престъпва най-свещените закони на майчинството — прозрение, до което тя стига едва след с нищо неоправданата смърт на детето си.

През целия си жизнен и творчески път Натаниъл Хоторн се стреми да открие нравствените истини за човешкия живот, корените на злото в него и причините за тях. В този смисъл той е един от най-големите писатели моралисти в американската литература. В романите „Алената буква“, „Къщата със седемте кули“ и най-вече в „Романс в Блайтдейл“ той открива злото в несъвършенството на обществения строй, в който, по неговите думи, по всяко време някъде има човек, доведен до ръба на пропастта, т. е. до физическата си или морална смърт. За да могат героите му да бъдат истински щастливи, то цялата обществена система трябва така да се промени, че хората да станат братя помежду си. Така мисли Хестър Прайн, главната героиня на „Алената буква“, така мисли и Майлс Кавърдейл, поетът-повествовател в „Романс в Блайтдейл“. Последния роман Хоторн написва след шестмесечното си пребиваване в колонията „Брук Фарм“ — един от най-продължилите се социалистически експерименти в САЩ. Своето участие в него писателят е определил като най-романтичния период в живота си поради ентузиазма, искреността на убежденията, високия идеализъм и вярата на колонистите в светлото безкласово бъдеще на социализма. Хоторн напуска „Брук Фарм“, защото вижда утопичния характер на експеримента и неговия неизбежен неуспех в условията на капиталистическата конкуренция и всевластието на парите. В

художественото си произведение той търси причините и в самите участници в експеримента. Човешкият егоизъм според Хоторн е главната причина в корена на несъвършенството у човека. Както романите, така и много разкази, някои от които са включени в този сборник, изследват различните проявления на себелюбието. А те са многообразни и многобройни — завист, ревност, отмъстителност, коравосърдечност, безсъвестност и безчестност, равнодушие и жестокост и най-вече гордостта или високомерието. В разказ след разказ Хоторн художествено пресъздава три главни разновидности на гордостта — високомерието, породено от принадлежността към висшите слоеве на обществото, от притежаването на материално богатство и най-вече високомерието, подхранвано от чувството за интелектуално превъзходство над другите. Метафорите, сравненията, епитетите и символите, които писателят използва за изобразяване на егоизма, внушават нравствено възмущение и дори физическа погнуса. Егоизмът в едноименния разказ се проявява в ревността на героя към безупречната му жена и змията, символизираща това чувство, е отровата, просмукала се в кръвта на младия съпруг. Но ако тук самолюбието разяжда и едва не убива самия герой, то високомерието на лейди Елеонор от своя висок ранг в обществото е вече неизлечима болест, чиято зараза не само обезобразява физически аристократката и ѝ отнема живота, но причинява страдания и смърт на всички около нея. С един само дълбоко наситен художествен образ Хоторн успява да ни внуши идеята за пагубното влияние, което има върху хората разделението им на „висши“ и „нисши“ класи.

В продължение на осемнадесет години Итън Бранд от разказа със същото заглавие овладява всички знания, които са достояние на неговото време и с фаустовска амбиция се впуска да открие „непростимия грях“, без да съзнава, че с чувството си за интелектуално превъзходство той самият е извършил този грях. Накрая той разбира това и се самонаказва, като се хвърля в пламтящата пещ на тухларната. Итън Бранд е извършил най-голямото морално престъпление. Той е манипулирал с най-съкровени чувства и мисли на хората като с неодушевени предмети, с което опропаства живота не само на своите жертви. Итън Бранд убива собствената си човещина, но сърцето му се превръща в толкова твърд камък, че даже пламъците на огъня отказват да се докоснат до него. Художникът от „Пророческите

портрети“ е надарен с изключителната способност да вниква дълбоко в характерите на своите модели и да предугажда техните бъдещи действия и постъпки. Но талант без съчувствие и наслаждението безучастно и хладнокръвно да се наблюдават и анализират човешки страсти, когато може да се предотвратят пагубните последици от тяхното развихряне, е друг израз на самолюбие.

Творбите на Хоторн изобилствуват с герои — учени и творци: лекари, химици, естествоизпитатели, художници, поети и писатели, и нравствените проблеми, които третира чрез тях, са немалко, защото у тези богато надарени хора Хоторн вижда опасната тенденция да се откъснат от общата съдба на човешкия род. Два основни въпроса почти винаги се свързват с тях: доколко може художественият творец да навлиза в душевния мир на другите хора и до каква степен трябва ученият да експериментира с природата. Отговорът на първия въпрос е: дотогава, докато не наруши „светостта на човешкото сърце“, или ако художникът проникне до дълбочините на човешката душа, то да стори това с уважение, любов и състрадание към нейните болки и терзания. А отговорът на втория въпрос е: дотогава, докато не нарушава законите на природата и нейното равновесие.

При разработване на проблема за доброто и злото Натаниъл Хоторн не винаги дава еднопосочни и категорични отговори за нравствените истини в човешкия живот. Човекът и неговият живот, сякаш ни казва той, са сложни, доброто и злото си съжителствуват толкова близко и непосредствено, че понякога е трудно да различим едното от другото. Не е рядко, когато добрите намерения могат да имат лоши последици, когато една благородна на пръв поглед амбиция може да доведе до страдания, а даже и до смърт. Рапачини постепенно отравя организма на дъщеря си Беатриче, за да стане тя неуязвима за злото, което би могло да ѝ се причини, но заедно с това той я откъсва от необходимото за всеки човешко общуване, обрича я на изолация и самота и в края на краищата и на смърт. В стремежа си да постигне идеално съвършенство ученият химик премахва белега от рождение от изящното лице на красивата си съпруга, но с това я и убива.

Заедно с другите писатели романтици, Натаниъл Хоторн е дълбоко разтревожен от необуздания стремеж на своите сънародници към материално преуспяване за сметка на духовните, морални и естетически ценности. Трудолюбието, съставляващо един от главните

елементи на пуританската есика (и най-черният труд е почтен и богоугоден, тъй като е средството за изкуплението на първородния грях) в условията на бързото капиталистическо развитие на страната се трансформира в ламтеж за богатство и вулгарен материализъм. Противопоставянето на духовните на материалните стойности е една от темите в романа „Къщата със седемте кули“, в който писателят налага идеята, че въпреки нематериалния характер на духовното, по своята важност за човека то е по-реално, по-действително и по-осезаемо и от парите и от предметите на собственост, които можем да видим с очите си и да докоснем с ръцете си. В разказа „Големия гранат“ Хоторн извежда мисълта за взаимовръзката между материалното и духовното, а именно, че първото трябва да бъде подчинено на второто. Стойността на скъпоценния камък е в излъчвания от него блясък, с който той ще осветява лицата на младата двойка, за да разкрива цялата дълбочина на любовта им един към друг. Творецът на прекрасното, Оуен, надживява пренебрежението и оскърбленията на своите отдадени на груб практицизъм съграждани и създава предмет на изкуството, чието единствено предназначение е да доставя естетическа наслада и да облагородява с красотата си тези, които я съзерцават. А това е в противовес с каноните на пуританската идеология, която отрича земните радости и се отнася враждебно към литературата, театъра и изкуствата поради схващането, че те отклоняват хората от богоначертаната цел на човешкото съществуване, състояща се в изкупление на първородния грях чрез постоянен труд. От друга страна в ценностната система на младата република всяко нещо, от което не може да се извлече полза и не може да удовлетвори конкретни нужди, е безсмислено и в крайна сметка вредно. Отношението на Оуен напомня позицията на самия Хоторн. Още в юношеската си възраст той избира писателското поприще въпреки ясното съзнание, че на творческия труд се гледа като на своеобразно безделничество, с нищо не допринасящо за материалното благоденствие на нацията. Но той, както иронично отбелязва в „Митницата“, въводителната глава към „Алената буква“, в която описва политическия и духовен климат на своето време, е верен на пуританската традиция, тъй като проявява желязната воля и упоритост на своите предци при постигане на житейската си цел. Изящната пеперудка е натрошена на парчета, но Оуен не унива, защото като своя

създател той вярва в нетленната красота, която човек може да създаде в живота си.

Почти всеки разказ на Натаниъл Хоторн е една притча за вечната борба между доброто и злото и може би защото насочва повече вниманието ни към злото, художествените му творби ни помагат да го осъзнаем по-добре и да го разпознаем по-ясно, а това е първата стъпка в нашата активна съпротива срещу него. Големият американски писател вижда несъвършенствата у човека и обществото, но е убеден във възможностите на тяхното усъвършенстване. Неговото творчество ни показва, че самият той принадлежи към обществото на „най-мъдрите и благородни хора“, за които говори Старата година в „Сестрите години“, дето „непоколебимо вярват, че Човечеството се движи напред и нагоре и че трудностите и страданията по пътя служат за отстраняване на несъвършенствата на безсмъртния пътник и че те ще изчезнат, когато изпълнят предназначението си“.

Богатото съдържание и образност на разказите на Натаниъл Хоторн не биха могли да се възприемат наведнаж, от едно прочитане. Ето защо, млади читатели, четете ги много пъти, а и по-късно, в годините на зрелостта си. Вие ще откривате все нови и нови неща, които ще доставят голяма естетическа наслада, ще разширят познанията ви за самите вас и ще ви накарат да поискате да бъдете по-добри, по-благородни и по-човечни хора.

ГОЛЯМОТО КАМЕННО ЛИЦЕ

Един следобед, когато слънцето се готвеше да залезе, едно момченце седеше с майка си пред вратата на тяхната къщичка. Разговаряха за Голямото каменно лице. Достатъчно бе да вдигнат поглед, за да го видят ясно, макар да не бе на много мили от тях. Слънцето озаряваше чертите му.

Какво представляваше Голямото каменно лице?

Обградена от множество величествени планини, долината бе така просторна, че даваше подслон на няколко хиляди заселници. Част от тези добри хора живееха в колиби от нео дялани стволове, заобиколени от тъмни гори по стръмните и мъчно достъпни планински склонове. Други обитаваха удобни земеделски ферми и обработваха богатата почва по заоблените хълмове и равните части на долината. Трети пък се бяха струпали в многолюдни селища, където буйни планински потоци, спуснали се от високите си извори, бяха улавяни и опитомявани от човешкото умение, за да движат машините в памучните фабрики. С две думи, обитателите на долината бяха многобройни и водеха най-разнообразен начин на живот. Всички те обаче, възрастни и деца, по един или друг начин бяха свързани с Голямото каменно лице, макар някои да имаха дарбата да различават това огромно природно явление по-ясно от всичките си съседи.

И така. Голямото каменно лице бе творение на Природата, създадено в изблик на величествена жизнерадост. То бе изградено върху отвесен склон на планината от няколко огромни скали, събрани по такъв начин, че гледани от подходящо разстояние напълно наподобяваха чертите на човешки образ. Сякаш някой гигант беше изсякъл собственото си подобие върху урвата. Личаха внушителният свод на челото, високо сто стъпки, издължената кост на носа, огромните устни, които биха запратали гръмовните си слова от единия до другия край на долината, ако можеха да проговорят. Наистина, приближеше ли човек твърде близо, очертанията на гигантския лик се губеха и можеха да се различат само куп огромни, масивни скали,

безразборно струпани една връз друга като някакви развалини. При връщане назад обаче, удивителните черти се виждаха отново и колкото повече се отдалечаваше човек, толкова повече заприличваха на човешко лице, като възстановяваха непокътното чувство за присъствие на божествен допир. И когато накрая облаци и величествени планински изпарения се скупчиха около него, бледнеещото Голямо каменно лице започваше наистина да прилича на живо.

Щастие бе за децата да навлизат в зрелостта с Голямото каменно лице пред погледа си, защото чертите му излъчваха благородство, а изразът бе едновременно величав и мил, сякаш озарен от голямо, топло сърце, прегърнало в добротата си цялото човечество и оставило място за още. Поучително бе само да го гледа човек. Много хора вярваха, че долината до голяма степен дължи плодородието си на този благ образ, който непрекъснато грееше над нея, озаряваше облаци и просмукуваше добротата си в слънчевите лъчи.

Както казахме в началото, едно момченце седеше с майка си пред вратата на тяхната къщичка, гледаше към Голямото каменно лице и разговаряше за него. Детето се казваше Ърнест.

— Мамо — каза то, докато титанският лик му се усмихваше, — бих искал да можеше да говори. Изглежда толкова добро, че гласът му положително трябва да е много приятен. Ако можех да срещна човек с такава лице, щях силно да го обикна.

— Ако се сбъдне едно старо предсказание — отвърна майката, — рано или късно ще се появи човек с точно такава лице.

— Какво е това предсказание, мамичко? — нетърпеливо попита Ърнест. — Моля те, разправи ми всичко за него!

И така, майката му разказа една история, която бе чула от собствената си майка, когато самата тя бе по-малка от малкия Ърнест. Една история не за отминали, а за все още предстоящи неща. И все пак, една история така стара, че дори индианците, които населяваха долината по-рано, я бяха научили от предците си, на които, твърдяха те, била пошепната от планинските потоци и вятъра, шушнец между върховете на дърветата. Същността на приказката се свеждаше до това, че в един бъдещ ден тук щяло да се роди момче, орисано да стане най-великият и благороден човек на времето си и чието лице, когато възмъжее, щяло напълно да прилича на Голямото каменно лице.

Мнозина измежду старомодните хора, както и немалко младежи в пламъка на надеждите си, хранеха упорита вяра в това старо поверие. Други обаче, които бяха повече опознали света, бяха търсили и чакали докато им омръзне, без да видят мъж с такова лице, нито пък някой особено по-велик или благороден от съседите си, бяха стигнали до заключението, че това са просто празни приказки. Всеки случай, великият мъж от поверието още не се бе явил.

— О, мила мамичко — извика Ърнест, като плесна с ръце над главата си, — надявам се, че ще доживея да го видя!

Майката бе любяща и разсъдлива жена и разбра, че най-разумно е да не обезсърчава благородните надежди на малкото си момче. Затова само му каза:

— Може би ще го видиш.

А Ърнест никога не забрави приказката, която майка му бе разправила. Винаги се сецаше за нея, щом погледнеше към Голямото каменно лице. Той прекара детството си в дървената къщичка, в която бе роден, слушаше майка си и бе нейна подкрепа в много неща, като помагаше с малките си ръце и още повече с любещото си сърце. И така от щастливо, но често пъти замислено дете, той израсна в тих и кротък, скромен момък. Загоряло от слънцето поради полската работа, лицето му бе озарено от по-голяма интелигентност, отколкото на мнозина юноши, обучавани в прочути училища. И все пак Ърнест не бе имал друг учител освен оня, в който се бе превърнало за него Голямото каменно лице. Когато тежкия дневен труд приключеше, той се вираше часове наред в него, докато започнеше да му се струва, че тези огромни форми го забелязват и му отправят мила и насърчаваща усмивка в отговор на собствения му благоговееен израз. Не бива да се наемаме да твърдим, че това е било грешка, макар че Лицето може да е гледало към Ърнест не по-мило, отколкото към целия останал свят. Тайната се състоеше в това, че момчето в своята нежна и простодушна доверчивост откриваше нещо, което другите хора не можеха да съзрат. И по такъв начин любовта, отправяна към всички, ставаше само негово достойние. По това време из долината се пръсна слух, че великият мъж, предсказан преди много векове, който трябвало да прилича на Голямото каменно лице, най-подир се бил явил. Изглежда преди много години някакъв младеж напуснал долината и се установил в едно отдалечено пристанище, където, след като събрал малко пари, отворил

магазинче. Името му — само че никога не успях да разбера дали това бе истинското му име, или прякор заради нрава и житейския му успех — бе Златолюб. Пресметлив и работлив, надарен от Провидението с онова неразгадаемо качество, което води до така наречения от хората късмет, той станал изключително богат търговец и собственик на цяла флотилия кораби с огромни трюмове. Всички страни по земята сякаш обединяваха усилията си, с единствената цел да прибавят с пълни шепи към непрекъснато растящото огромно богатство на този единствен човек. Мразовитите области на Севера, разположени почти в мрачните сенки на Арктическият кръг, му изпращаха своята дан под формата на кожи. Горещата Африка пресяваше за него златоносните пясъци на реките си и събираше слоновата кост от бивните на огромните слонове в горите си. Изтокът му поднасяше тежки тъкани и подправки, чай и блясък на диаманти, искрящата чистота на големи бисери. Океанът, за да не остане по-назад от сушата, даваше могъщите си китове, та да може господин Златолюб да продаде добитото от тях масло и да спечели. Каквато и да беше стоката отначало, попаднала в ръцете му, тя се превръщаше в злато. За него можеше да се каже като за Мидас от легендата, че каквото и да докоснеше с пръст, започваше да блести, пожълтяваше и мигом се превръщаше в благороден метал или което му харесваше още повече — в купчини монети. И когато господин Златолюб бе толкова забогатял че му трябваша сто години само за да преброи богатството си, той си спомни за родната долина и реши да се върне в нея, за да дочака края на дните си там, дето те са започнали. С такива намерения той изпрати един даровит архитект да му построи палат, достоен да живее в него човек с такова огромно богатство.

Както казах по-горе, в долината вече се говореше, че господин Златолюб се е оказал човекът от преданието, чакан напразно толкова дълго, и че чертите му носят пълна и неоспорима прилика с Голямото каменно лице. Хората с още по-голяма готовност повярваха в истинността на това, когато видяха великолепното здание, издигнато като с вълшебно заклинание на мястото на старата му, очукана от вятъра бащина къща. Отвън бе облицовано с така ослепително бял мрамор, че изглеждаше сякаш цялата постройка ще се сто пи под слънчевите лъчи, както онези по-малки къщурки, правени от господин Златолюб от сняг в дните на детските му игри, когато пръстите му още

не били дарени със способността да превръщат нещата в злато. Имаше богато украсена входна арка, подкрепяна от високи колони, под която бе разположена величествена врата със сребърни дръжки, изработени от някакво дърво с шарки, донесено отвъд морето. Прозорците, издигнати от пода до тавана във всичките великолепни стаи, имаха по едно огромно цяло стъкло, прозрачно и чисто, по-чисто и от вакуум, както приказваха хората. Едва ли някой е бил допуснат да види вътрешността на палата, но се приказваше, и това много приличаше на истина, че тя е много по-величествена от фасадата — дотолкова, че онова, което се прави от желязо и бронз в другите къщи, тук било от сребро и злато. Спалнята на господин Златолюб особено правела такова блестящо впечатление, че никой обикновен смъртен не би могъл да затвори очи в нея. Но от друга страна, господин Златолюб бе вече така привикнал към богатство, че навярно не би могъл да отпусне клепачи, ако не е сигурен, че неговият блясък ще си пробие път под тях.

Жилището бе завършено в срок. После дойдоха майстори с великолепни мебели и накрая цял полк бели и черни прислужници — квартирмайстерите на господин Златолюб, чиято царствена особа се очакваше да пристигне към залез слънце. През това време нашият приятел Ърнест не можеше да намери мира от мисълта, че великият човек, благородният човек, мъжът от преданието, след толкова столетия бавене най-после щеше да се появи, в родната долина. Разбираше, макар да бе още момче, че с огромното си богатство господин Златолюб можеше по безброй начини да се превърне в ангел на благотворителността да започне да ръководи човешките дела с добротата и всеобхватността на усмихнатото Голямо каменно лице. Изпълнен от вяра и надежда, Ърнест не се съмняваше, че приказките на хората са истина и че сега ще съзре живото подобие на онзи чудесен образ от планинския склон. Докато момчето все още гледаше нагоре от долината и както винаги си представяше, че Голямото каменно лице му отговаря с благ поглед, шум от колела започна бързо да приближава по лъкатушещия път.

— Идва! — развика се тълпата хора, дошли да видят пристигането. — Пристига великият господин Златолюб.

Екипаж, теглен от четири коня, излетя иззад завоя. В него, наполовина подала се от прозореца, личеше физиономията на стареца

— кожата бе така жълта, сякаш собствената му мидасова ръка я бе превърнала в злато. Имаше ниско чело, малки остри очички, гъсто обиколени от безброй бръчици и много тънки устни, които правеше още по-тънки, като силно ги стискаше.

— Образът му е точно като на Голямото каменно лице! — викаха хората. — Точно така. Древното предание е вярно. Ето го най-послед великият мъж!

И, което много озадачи Ърнест, те изглежда наистина вярваха, че приликата, за която говорят, е налище. Край пътя се случиха една просякиня с две просячета, скитници някъде отдалече. Докато минаваше екипажът, те протегнаха ръце и извисиха горестно гласове, като сърцераздирателно молеха за милостиня. Една жълта, прилична на птичи крак ръка — същата, която бе награбила толкова голямо богатство — се протегна през прозореца на екипажа и пушна на земята няколко медни монети. Изглежда, макар името на великия човек да бе Златолюб, не по-малко щеше да му подхожда прякора Грошодар. И все пак хората завикаха искрено и убедено повече от всякога:

— Той носи образа на Голямото каменно лице! А Ърнест се извърна, натъжен от сбръчканата хитрост на това алчно лице и се загледа нагоре, където сред събиращата се мъгла, позлатено от последните слънчеви лъчи, все още можеше да се различи прекрасното лице, оставило своя отпечатък в неговата душа. Чертите му го ободриха. Какво ли искаха да кажат благите устни?

— Ще дойде! Не бой се, Ърнест, човекът ще дойде! Годиците минаваха и Ърнест вече не беше момче. Бе порасъл и станал вече млад мъж. Обитателите на долината почти не го забелязваха, тъй като не виждаха нищо особено в начина му на живот, освен дето след приключване на дневната работа, той все още обичаше да се уединява и да съзерцава Голямото каменно лице. В техните очи това бе глупост наистина, но можеше да му се прости, още повече че Ърнест бе трудолюбив, любезен, услужлив и не пренебрегваше никога от задълженията си, за да задоволява този празен навик. Те не знаеха, че Голямото каменно лице се бе превърнало за него в учител и че чувството, изписано върху него, щеше да обогати сърцето на младия мъж и да го изпълни с една отзивчивост по-голяма и по-дълбока, отколкото в което и да било друго сърце. Не знаеха, че от това щяха да се родят мъдрост, по-голяма от тази, която можеше да се научи в

книгите, и живот по-добър от оня, който можеше да се изгради върху съсипания живот на други хора. Нито пък си даваше сметка Ърнест, че мислите и чувствата, които идваха у него така естествено, в полето, край огнището и навсякъде, щом останеше насаме със себе си, бяха повъзвишени от ония, които разменяше с другите хора. Простодушен — както когато майка му за пръв път му разказа старото поверие, — той гледаше чудното лице, огряло долината, и все се чудеше защо ли човешкият му двойник така забавя появянето си.

По това време клетият господин Златолюб бе вече мъртъв и погребан. Най-странното в цялата тая работа бе, че богатството му, което бе смисълът и солта на живота му, се стопи преди смъртта и от господин Златолюб не остана нищо — превърна се в жив скелет, покрит с набръчкана жълта кожа. След стопяването на златото му бе общопризнато, че в края на краищата не съществува такава поразителна прилика между противните черти на фалиралия търговец и онова величествено лице върху планинския склон. И така, хората престанаха да му оказват почести докато бе жив, и тихомълком го предадоха на забвение след неговата кончина. Наистина, от време на време споменът за господин Златолюб възкръсваше във връзка с великолепия палат, построен от него, и отдавна превърнат в хотел за подслоняване на гостите, които всяко лято пристигаха на тълпи да посетят прочутата природна забележителност — Голямото каменно лице. И така, след като господин Златолюб бе развенчан и захвърлен в сянка, явяването на мъжа от преданието предстоеше.

Случи се така, че един от синовете на долината се бе записал войник преди сума години и след много тежки битки сега бе станал прославен командир. Както и да го нарече историята, той бе известен по военни лагери и бойни полета под прекора Огън и кръв. Този изхабен от войната ветеран, сега отпаднал от възрастта и раните си, изтощен от шума на военния живот, от боя на барабана и свирката на тръбата, които от толкова време звънтяха в ушите му, напоследък бе дал да се разбере, че е решил да се върне в родната долина с надежда да намери покой там, където си спомняше, че го е оставил. Обитателите на долината, неговите стари съседи и порасналите им деца, бяха решили да приветствуват за добре дошъл прославения воин с оръдеен салют и обяд. С още по-голям ентузиазъм бе обявено, че сега, най-после, приликата с Голямото каменно лице се явила на бял

свят. Разправяше се, че някакъв адютант на Огън и кръв, като минавал през долината, бил поразен от приликата. Нещо повече — съучениците и отдавнашните познати на генерала бяха готови да потвърдят под клетва, че доколкото си спомнят, въпросният генерал изключително приличал на величествения образ, дори когато бил момче, само че това съвсем не им било хрумвало тогава. Ето защо възбуждението в долината бе голямо и мнозина, на които и През ум не им бе минавало да погледнат към Голямото каменно лице години наред, сега с часове зяпаха към него, та да разберат как точно изглежда генерал Огън и кръв.

В деня на голямото празненство Ърнест и всички други от долината оставиха работата си и отидоха на мястото, подготвени за угощение на открито. Докато приближаваха, чуха силния глас на преподобния доктор Бетълблест, който молеше благословия за хубавите неща, разположени пред него, и за изтъкнатия приятел на мира, в чиято чест те бяха подредени. Масите бяха наредени на място, където гората бе изсечена, оградено с дървета, ако не се брои пролуката на изток, която позволяваше да се види в далечината Голямото каменно лице. Над стола на генерала — реликва от дома на Вашингтон — имаше арка от зелени клонки. В тях и около тях бе вплетен лавър, знамето на страната, под което той бе спечелил победите си и което се спускаше свободно от арката. Нашият приятел Ърнест застана на пръсти с надежда да зърне чествувания гост, но около масите се бе струпала голяма тълпа, любопитна да чуе тостовете и речите и да улови всяка дума, която можеше да се отрони от устните на генерала. Освен това, група доброволци, изпълнявайки ролята на охрана, безмилостно ръчкаха с щиковите си всеки по-кротък човечец в тълпата. Така че Ърнест със свития си характер бе избутан почти най-отзад, откъдето виждаше физиономията на Огън и кръв толкова добре, колкото и ако последният все още блестеше на бойното поле. За да се утеши, той се обърна към Голямото каменно лице, което като верен и стар приятел отвърна на погледа му и му се усмихна през горската просека. Все пак, през това време можеше да чува най-различни забележки, сравняващи чертите на героя с образа върху далечния планински склон.

— Досущ същото лице! — викаше един човек, като подскачаше от радост.

— Пълна прилика, наистина! — отвърщаше друг.

— Прилика! Глупости! Може да се каже, че това е самият Огън и кръв, отразен в някакво чудовищно голямо огледало! — крещеше трети. — И защо не? Той без съмнение е най-великият човек на този или на който и да било друг век!

Тогава и тримата нададоха силен вик, който наелектризира тълпата и предизвика рева на хиляди гърла. Той заеча миля след миля из планините, докато човек можеше да си помисли, че Голямото каменно лице е включило в него гръмотевичното си дихание. Всички тия забележки и огромният ентузиазъм още повече заинтригуваха нашия приятел и вече през ум не му минаваше да се съмнява, че най-подир планинският лик е намерил човешкия си двойник. Наистина, Ърнест си бе представял, че този дълго чакан човек ще се появи в някой миролюбив образ, ще говори мъдро, ще върши добро и ще прави хората щастливи. Но погледнал по навик широко на нещата, с цялото си простодушие той се примири Провидението само да избира начините, по които да прати благословията си на човечеството, и успя да проумее, че голямата цел може да бъде постигната дори от воин с окървавена сабя, стига непостижимата мъдрост да сметне за нужно да уреди нещата по тоя начин.

— Генерала! Генерала! — викаха сега. — Млък! Тишина! Огън и кръв ще произнесе реч.

Така беше. Махнаха покривката, пиха сред аплодиращи викове за здравето на генерала, а сега той стоеше изправен, за да благодари на компанията. Ърнест го видя. Виждаше се там, над раменете на тълпата, от двата блестящи еполета и везаната яка нагоре, под арката зелени клонки с вплетен лавър и знамето, спуснато сякаш да му пази сянка. В полето на зрението му, през просеката в гората се виждаше и Голямото каменно лице. Имаше ли наистина такава прилика за каквато говореше тълпата? Уви, Ърнест не можа да я открие. Съзря обрулено от битките, обветрено лице, пълно с енергия, изразяващо желязна, воля, но богатата мъдрост и дълбоката проникновена отзивчивост напълно отсъстваха от образа на Огън и кръв. Дори ако Голямото каменно лице можеше да приеме такъв, строг заповеднически израз, по-меките му черти пак щяха да го облагородят.

— Това не е мъжът от преданието — въздъхна Ърнест, докато се измъкваше от тълпата. — Дълго ли още трябва да чака светът?

Мъглите се бяха скупчили около далечния планински склон, където личаха огромните и величави черти на Голямото каменно лице. Величави, но благи, сякаш някакъв могъщ ангел седеше сред хълмовете и се загръщаше в облачни одеяния от злато и пурпур. Докато гледаше, Ърнест почти не можа да повярва, че цялото лице се озари от една усмивка, която ставаше все по-лъчезарна, макар устните да не се движеха. Може би такова впечатление създаваше спусналото се на запад слънце, чиито лъчи си проправяха път през тънкия слой изпарения, застанали между него и предмета, който съзряваше. както винаги ставаше, ликът на неговия приятел върна надеждите на Ърнест, все едно че изобщо никога не са били измамвани ...

— Не бой се, Ърнест — каза сърцето му, сякаш прошепна Голямото каменно лице, — не бой се, Ърнест, той ще дойде.

Бързо и незабелязано отминаха още години. Ърнест пак живееше в родната си долина и вече бе мъж на средна възраст. По някакъв необясним начин той бе станал известен сред хората. Както и по-рано изкарваше с труд прехраната си и продължи да бъде все същият простодушен човек. Само че бе мислил и преживял толкова неща, толкова много от най-хубавите си часове бе отделил на безкористни надежди за някакво голямо добро към хората, че сякаш бе разговарял с ангели и без да иска, бе черпил от тяхната мъдрост. Това личеше в кротката и разумна благообразност на всекидневния му живот, чието спокойно течение бе оставило широка зелена ивица по цялото си протежение. Не минаваше нито един ден, през който светът да не стане по-добър само защото този човек, скромнен какъвто си бе, живееше в него. Нито веднъж не излезе от руслото на собствения си живот и все пак се превърна в благослов за околните. Почти без да иска стана и проповедник. Чистата и възвишена простота на мисълта му, която в част от проявите си приемаше формата на безмълвно вършени добрини, се изяви и в речта му. Той говореше истини, които въздействаха и оформяха начина на живот на ония, които го слушаха. Слушателите му навярно и не подозираха, че Ърнест, техният съсед и близък приятел, е нещо повече от обикновен човек. Ърнест допускаше това най-малко от всички. И все пак, като ромон от планински ручей, устните му отронваха мисли, които не бяха хрумвали на никое човешко Същество.

Когато след време въображението на хората охладня, те с готовност признаха, че погрешно са приели съществуването на някаква прилика между непреклонните черти на генерал Огън и кръв и благия образ от планинския склон. Но ето че отново във вестниците се появило множество съобщения, според които подобие на Голямото каменно лице се бе появило върху широките рамене на някакъв известен държавник. Както господин Златолюб и Огън и кръв той бил роден в долината, но я бил напуснал като младеж, за да се залови за правото и политиката. Вместо златото на богаташа и сабята на война, той притежавал език, който бил по-силен от двете заедно. Толкова бил сладкодумен, че каквото и да кажел, слушателите му не можели да не повярват — черното изглеждало бяло, а бялото черно, защото, когато пожелаел, той превръщал дъха си в някаква блестяща мъгла, с която затъмнявал естествената дневна светлина: Езикът му наистина бил магически инструмент — понякога трещял като гръмотевица, друг път чуруликал като най-нежна музика. Това било бойна тръба и маслинено клонче, а когато ставало дума за нещо друго, сякаш придобивал и душа. В интерес на истината това бе чудесен човек. Когато езикът му бе спечелил всичките успехи, които може да си представи човек, когато речта му бе вече слушана в парламенти и дворове на принцове и владетели, когато то бе направила известен в цял свят, макар и като човек, дерящ гласа си под път и над път, неговите съотечественици най-после решиха да го изберат за президент. Още преди това — всъщност откакто започна да се превръща в знаменитост — почитателите му захванаха да намират прилика между него и Голямото каменно лице. Тази прилика така ги порази, че изтъкнатият джентълмен стана известен в цялата страна с прякора Каменоглав. Смяташе се, че тази фраза твърде много увеличава политическите му шансове, защото какъвто е случаят и при папата, никой не може да стане президент, без да приеме различно от собственото си име.

Докато приятелите му правеха каквото могат, за да го издигнат за президент, Каменоглав, както бе нареден, тръгна да посети долината, където бе роден. Разбира се, той нямаше друго намерение освен да се здрависа със съгражданите си и нито помисли, нито пък го бе грижа за ефекта, който пътуването му през страната би имало върху изборите. За посрещането на прочутия държавник бяха направени огромни приготовления — цяла кавалкада потегли да го посрещне при

границата на щата, а всички хора оставиха работата си и се наредиха край пътя, за да го видят, като минава. Сред тях бе и Ърнест. Макар и лъган не един път, той имаше толкова доверчива и изпълнена с надежди при рода, че винаги бе готов да повярва в нещо, което, му се струваше красиво и добро. Сърцето му бе винаги открито, така че да е сигурен, че ще приеме благословията свише, когато се яви. И ето че отново, по-жизнерадостен от всякога, той бързаше да погледне подобие на Голямото каменно лице.

Кавалкадата мина наперено по пътя, конете трополяха силно с копита и вдигнаха така плътен и висок облак прах. че ликът върху планинския склон бе напълно скрит от погледа на Ърнест. Всички първенци от околността бяха възседнали конете си — офицери от националната гвардия в униформи, членове на Конгреса, шерифа на областта, редактори на вестници, както и мнозина фермери, облекли празничните дрехи, бяха яхнали търпеливите си добичета. Гледката бе наистина великолепна, особено поради безбройните знамена, развети над конницата — върху някои от тях имаше огромни рисунки на прочутия държавник и на Голямото каменно лице, които като двама братя се усмихваха приятелски един на друг. Ако можеше да се вярва на портретите, трябва да се признае, че взаимната прилика бе наистина поразителна. Не бива да забравяме да споменем, че имаше и духовна музика, която караше планинското ехо да усилва и преповтаря високите триумфални трели, така че ефирните вълнуващи душите звуци се пръскаха по всички върхове и падини, сякаш всяко кътче на родната долина надигаше глас да поздрави изтъкнатия гост. Най-величественият ефект се получи, когато ехото върна мелодията от далечната планинска бездна, защото изглеждаше като че самото Голямо каменно лице преповтаря триумфалните звуци в потвърждение на това, че най-после човекът от преданието се е явил.

През цялото време хората подхвърляха шапките си и викаха с такъв заразителен ентузиазъм, че сърцето на Ърнест се разгорещи и той също започна да подхвърля шапка и да вика по-силно от всички:

— Ура! Ура за великия мъж! Ура за Каменоглав! — Все още обаче не го бе видял.

— Ето го! — развикаха се застаналите близо до Ърнест. — Ето! Ето! Погледнете Каменоглав и после вижте Стареца от планината и кажете не са ли като двама братя близнаци!

В средата на пищното войнство се движеше открит файтон, теглен от четири бели коня. Във файтона, оголил масивната си глава, седеше прочУтият държавник — Каменоглав собственолично.

— Признай — обърна се към Ърнест един негов съсед, — Старото каменно лице най-сетне намери двойника си!

Трябва да се признае, че при първия поглед към лицето, което се усмихваше и кланяше от файтона, Ърнест си въобрази, че съществува прилика между него и стария близък лик от планинския склон. Челото с неговата масивност, широта и благородство, както и всички останали черти бяха наистина смело и ярко изсечени, сякаш подражавайки не просто на герой, а на някакъв титан. Но възвишеността и величието, внушителният израз на божествена отзивчивост, които озаряваха планинския образ и придаваха на огромната гранитна маса дух, напразно биха били търсени тук. Нещо липсваше по начало или пък си бе отишло. Ето защо изключително надареният държавник постоянно имаше отегчен израз в хлътналите си очи, като някакво дете, чиито играчки отдавна не са за неговата възраст, като човек с огромни възможности и дребнави цели, чийто живот въпреки всичките високи постижения бе останал празен и безцелен, защото никакъв висок идеал не го бе свързал с действителността.

Въпреки това съседът на Ърнест го мушкаше с лакът и настояваше за отговор.

— Признай! Признай! Не е ли той точно като портрет на твоя Старец от планината?

— Не! — отвърна безцеремонно Ърнест. — Приликата, която виждам, е незначителна, ако изобщо я има.

— Толкова по-зле за Голямото каменно лице! — отвърна съседът и пак поде вика в прослава на Каменоглав.

А Ърнест се извърна натъжен и почти обезверен — това бе най-горчивото от всичките му разочарования: да види човек, който би могъл да изпълни поверието, а не бе пожелал да стори това. През това време конницата, знамената, музиката и файтонът отминаха, сподирени от гласовитата тълпа, като позволиха на праха да слегне и пак да открие Голямото каменно лице, с величието, което излъчваше от незапомнени времена.

— Ей, Ърнест, ето ме! — сякаш шепнеха благите устни. — Аз чакам по-дълго от тебе и пак не ми е омръзнало. Не бой се — човекът

ще се яви.

Годините тичаха напред, като се настъпваха по петите в бързината си. Започнаха вече да носят бели кичури и да ги пръскат из косата на Ърнест, издълбаха благородни бръчки върху челото му и бразди по бузите. Той бе остарял. Но не напразно — мъдрите мисли в главата му бяха повече от белите косми върху ѝ. Бръчките и браздите бяха надписи, издълбани от Времето, оставило в тях хроники на мъдростта, изпитана в продължение на цял един живот. А Ърнест вече не бе неизвестен. Без да се бори за нея, без да я търси, славата, която мнозина гонят, бе дошла и го бе направила прочут по широкия свят, отвъд границите на долината, в която така скромно бе живял. Университетски професори и дори градски първенци идваха отдалече, за да видят Ърнест и да разговарят с него. На шир и дълж бе литнала вестта, че този прост земеделец има идеи различни от останалите хора — идеи, добити не от книгите, а от нещо по-възвишено — от някакво вечно и близко божество, сякаш бе беседвал приятелски с ангели всекидневно. Независимо дали бяха мъдреци, държавници или филантропи, Ърнест приемаше посетителите с оная мека откровеност, която бе характерна за него още от детските му години, и открито беседваше с тях за онова, което лежеше на повърхността или бе дълбоко скрито в неговата или техните души. Докато разговаряха, лицето му се зачервяваше, без той да разбере, и грееше към тях с някаква мека вечерна светлина. Потънали в размисъл върху задълбочеността на тези беседи, гостите му поемаха по своя път и като минаваха през долината, спираха да погледнат Голямото каменно лице, като си мислеха, че са видели някъде неговото човешко подобие, но не можеха да се сетят къде.

Докато Ърнест растеше и остаряваше, щедрото Провидение бе дарило света с нов поет. И той бе роден в долината, но бе прекарал по-голямата част от живота си далеч от този романтичен край, леейки сладката си песен сред шума и врявата на градовете. Планините, които му бяха близки в детството, често издигаха заснежени върхове в прозрачната атмосфера на стиховете му. Не бе забравено и Голямото каменно лице — поетът го бе увековечил в една ода, достойна да бъде произнесена от собствените му величествени устни. Можеше да се каже, че този човек се бе спуснал от небето, обсипан с чудесни дарби. Ако възпееше някоя планина, погледите на всички съзираха някакво

по-голямо величие, полегнало или извисено към хребета си, отколкото бяха свикнали да виждат преди. Ако тема му станеше някое красиво езеро, над него се спускаше небесна усмивка, за да грее вечно на повърхността му. Ако пък възпееше старото огромно море, дълбоката бездна на страховитата му пазва сякаш се надигаше, покъртена от чувството на песента. Така светът доби нов и по-добър вид от часа, в който поетът го благослови с щастливия си поглед. Това бе дар от Създателя — последно докосване до собственото му творение. Светът не бе довършен преди да се появи поетът, за да може той да го пресъздаде и допълни.

Впечатлението бе не по-малко възвишено и прекрасно, когато избере за герой на стиховете си своите собствени братя човечи. Мъж или жена, омърсени от пепелта на живота и пресекли жизнения му друм, към детенце, заиграло върху му — той ги възхваляваше съзрени в поетическата му вяра. Разкриваше златните брънки на великата верига, която ги свързва с божествено родство, показваше скритите им черти, дарени от Бога, които ги правеха достойни за такова родство. Имаше наистина и такива, които, за да покажат здравомислието си, твърдяха, че красотата и възвишеността на естествения свят съществуват само във въображението на поета. Но нека такива хора говорят за себе си — Природата без съмнение ги е създала с горчиво презрение. Забъркала ги е от материала, който ѝ е останал, след като е произвела всичките свини. Що се отнася до останалото, идеалът на поета бе най-чистата истина.

Песните на тоя поет стигнаха до Ърнест. Той ги прочете след обичайния си тежък труд, седнал до пейката пред вратата на хижата си, където толкова дълго време бе пълнил с размисъл своя отдих, като съзерцаваше Голямото каменно лице. И сега, докато четеше стиховете, които караха душата му да се изпълва с трепет, той, вдигаше поглед към огромния образ, който, с такава благост грееше над него.

— О, величествен приятелю — обърна се Ърнест към Голямото каменно лице, — не е ли този човек достоен да ти прилича?

Лицето сякаш се усмихна, но не отрони и дума. Случи се така, че поетът, макар да живееше толкова далече, не само чу за Ърнест, но и много размишлява върху неговия характер, докато накрая не можеше да си представи нещо по-желано от това да се срещне с този човек, чиято немислима мъдрост вървеше ръка за ръка с благородната

простота на начина му на живот. И така, в едно лятно утро той се качи във влака и привечер слезе от вагона недалеч от хижата на Ърнест. Големият хотел, който по-рано бе дом на господин Златолюб, се намираше недалеч, но праметнал пътната си чанта през рамо, поетът веднага попита къде живее Ърнест, решен да бъде негов гост.

Като наближи вратата, той намери там добрия старец с книга в ръка — прочиташе по малко и после, сложил пръст между страниците, гледаше с любов към Голямото каменно лице.

— Добър вечер — каза поетът. — Можете ли да подслоните един пътник за през нощта?

— С удоволствие — отвърна Ърнест и добави с усмивка: — Струва ми се, че Голямото каменно лице никога не е поглеждало чужденец по по-гостоприемнен начин.

Поетът седна до Ърнест на пейката и двамата се заприказваха. Той често бе беседвал с най-умни и остроумни люде, но никога не бе срещал човек като Ърнест, чийто мисли и чувства бликаха с такава свободна простота и който правеше близки и най-големите истини само като ги произнесеше. Както толкова пъти бе казано, сякаш ангели бяха работили заедно с него в полето, седали бяха с него край огнището, живели бяха с него като приятели, а той бе попил възвишеността на идеите им, като ги бе напоил със свежото и просто очарование на домашните приказки. Така си мислеше поетът. А Ърнест на свой ред бе трогнат и възбуден от живите образи, които поетът измъкваше от въображението си и които населяваха пространството край вратата на хижата с красиви образи, едновременно весели и потънали в размисъл. Хармонията между тия двама люде им позволи да постигнат по-дълбоко разбиране на света, отколкото всеки от тях би могъл сам. Мислите им се съчетаваха в една приятна мелодия, за която никой от двамата не можеше да каже, че е само негова, нито пък би могъл да отличи собствената си партия от тази на другия. Всъщност, те се водеха един друг в една област на мисълта така отдалечена и поради това така неясна, че никога не бяха стигнали по-рано до нея; и така красива, че поискаха да останат в нея завинаги.

Докато Ърнест слушаше поета, струваше му се, че Голямото каменно лице се надвесва, та да слуша и то. Погледна настойчиво в горящите очи на поета.

— Кой си ти, мой гостенино, с толкова необикновени дарби? — попита той.

Поетът докосна с пръст книгата, която Ърнест четеше:

— Ти си прочел тия стихове — рече той. — Значи ме познаваш, тъй като аз съм ги писал.

Отново и още по-настойчиво Ърнест се взря в чертите на поета. После се обърна към Голямото каменно лице и след това пак погледна госта си със смутен вид. Но лицето му посърна, той поклати глава и въздъхна.

— Защо се натъжи? — попита поетът.

— Защото — отвърна Ърнест — през целия си живот очаквах сбъдването на едно предсказание и когато прочетох тия стихове, започнах да се надявам, че то ще се сбъдне чрез тебе.

— Надявал си се — рече поетът с бегла усмивка — да откриеш у мене приликата с Голямото каменно лице. И сега си разочарован както по-рано от господин Златолюб, от Огън и кръв и от Каменоглав. Да, Ърнест, такава е съдбата ми. Трябва да прибавиш името ми към списъка на знаменитостите и да отбележиш още един провал на надеждите си. Защото трябва да призная със срам и тъга, аз не съм достоен да бъда изобразен от онзи благ и величествен лик.

А защо? — попита Ърнест. Посочи книгата: — Не са ли тия мисли божествени?

— В тях има нещо от божественото — отвърна поетът. — Долавя се далечно ехо на небесна песен. Но моят живот, скъпи Ърнест, не е текъл в хармония с мисълта ми. Имал съм велики мечти, но те са си останали само мечти, защото съм живял — и сам съм си избрал такъв живот — сред нищожна и долна действителност. Понякога дори — не знам дали трябва да казвам това — не вярвам във величието, красотата и доброто, за които се говори, че са станали по-ясно видими в природата и човешкия живот след моите творби. Защо тогава, неопитен търсачо на доброто и истината, трябва да се надяваш да откриеш мен в онзи божествен образ?

Поетът говореше с тъга, а погледът му бе премрежен от сълзи. Погледът на Ърнест също.

Към залез слънце, по силата на отдавна станал постоянен навик, Ърнест трябваше да беседва на открито със събралите се съседи. Ръка за ръка с поета, все още потънали в разговор, те се отправиха към

мястото. Беше малък кът сред хълмовете с мрачна пропаст отзад. Суровият ѝ отсамен склон бе очертан от красив листак на множество пълзящи растения, които като с гоблен покриваха голата скала, увесили своите гирлянди от всичките ѝ остри ръбове. На малка издатина над земята, окръжена в богата рамка зеленина, се виждаше една ниша, достатъчно голяма да приюти човек и позволяваща му да прави жестовете, които неволно съпътствуват сериозната мисъл и истинското чувство. Ърнест се настани в тоя естествен амвон и хвърли към слушателите си поглед, изпълнен с непринудена доброта. Те стояха или седяха, или се бяха излегнали на тревата — кой както намереше за добре, — златните лъчи на залязващото слънце падаха косо върху им, като смесваха отслабналата си веселост с тържественото безмълвие на групата древни дървеса, сред чиито клони бяха принудени да преминат. На другата страна се виждаше Голямото каменно лице — също така весело и също така тържествено в своята благод.

Ърнест заговори, като излагаше пред хората каквото лежеше в ума и сърцето му. Думите притежаваха сила, защото хармонираха с мислите, а в мислите личаха истина и задълбоченост, защото идваха от винаги следвания начин на живот. Проповедникът не произнасяше празни думи — това бяха думите на живота, защото живот, изпълнен с добри дела и свещена любов, бе вплетен в тях. Бисери, чисти и прекрасни, бяха разтворени в тази скъпоценна напитка. Както слушаше, поетът разбра, че характерът и личността на Ърнест бяха поезия по-възвишена, отколкото той бе написал някога. С блеснали от сълзи очи той благоговейно гледаше почитания човек и си каза, че никога не имало лице така достойно за пророк и мъдрец, колкото този мек, приятен и умен образ, окръжен от ореола на белите коси. В далечината, високо в златната светлина на залязващото слънце, ясно се виждаше Голямото каменно лице, събрало бели облачета около себе си, като белите коси около челото на Ърнест. Изразът му на велика доброта сякаш приютяваше целия свят.

В този момент, в съответствие с една мисъл, която Ърнест се готвеше да изрази, лицето му доби величав израз, така проникнат от доброжелателство, че поетът, тласкан от неудържим вътрешен порив, протегна ръце и извика:

— Вижте! Вижте! Самият Ърнест е подобие на Голямото каменно лице!

Тогава всички погледнаха и видяха, че забелязаното от проникновения поглед на поета е вярно. Предсказанието се бе сбъднало. А Ърнест, свършил онова, което имаше да казва, хвана поета за ръка и бавно пое към дома, все още с надежда, че някой по-мъдър от него и по-добър ще се яви след време и ще прилича на ГОЛЯМОТО КАМЕННО ЛИЦЕ.

ТВОРЕЦЪТ НА ПРЕКРАСНОТО

Един възрастен човек вървеше по улицата с хубавата си дъщеря под ръка и от мрака на облачната вечер те излязоха на тротоара, осветен от витрината на малко магазинче. Витрината бе издадена и вътре бяха изложени най-различни часовници — медни, сребърни, два-три златни, всичките извърнали циферблати с гръб към улицата, като че проявяваха грубо нежелание да покажат на минувачите колко е часът. Вътре в магазина, седнал недалеч от прозореца, свел съсредоточеното си бледо лице над микроскопична част от механизъм, огрян от настолна лампа, се виждаше един млад човек.

— Какво ли майстори Оуен Уорланд? — промърмори старият Питър Ховендън, бивш часовникар, при когото бе работил същият този млад човек, чието занимание сега го озадачаваше, — Какво ли може да майстори този приятел? През последните шест месеца колкото пъти мина покрай магазина му, все го заварвам да работи напрегнато като сега. Навярно го вълнува някоя още по-голяма глупост от обичайната му — да улови вечното движение. Все пак достатъчно добре познавам стария си занаят и съм убеден, че това, което така го е погълнало в момента, съвсем не е частица от часовников механизъм.

— Навярно, татко — каза Ани без особен интерес по въпроса, — Оуен работи над нов уред за измерване на времето. Мисля, че той е достатъчно изобретателен за подобно нещо.

— Ами, детето ми! С цялата си изобретателност той може да измисли само някоя глупава играчка — отвърна баща ѝ, който по-рано много се дразнеше от необичайната надареност на Оуен Уорланд. — Дяволите да я вземат тази негова изобретателност! С нея той само успяваше да развали някои от най-хубавите часовници в магазина ми. Ако беше способен да измисли нещо повече от детска играчка, както казах преди малко, той би променил пътя на слънцето и объркал хода на времето.

— Тихо, татко! Ще те чуе! — прошепна Ани и стисна баща си за ръката. — Слухът му е деликатен като чувствата му, а ти знаеш колко

лесно може да ги засегне човек. Хайде да вървим нататък.

И така, Питър Ховендън и дъщеря му Ани продължиха пътя си, без да разговарят, докато се озоваха в странична уличка и минаха покрай отворената врата на една ковачница. Вътре се виждаше наковалнята — мехът вдишваше и издишваше с огромните си кожени дробове и от това наковалнята ту пламваше и озаряваше високия тъмен таван, ту загасваше, като хвърляше отблясъци наоколо върху малка част от посипания с въглища под. В светлите промеждутъци ясно се различаваха предметите в отдалечените ъгли на работилницата, както и подковите, окачени по стените. В последвалата тъма огънят като че проблясваше в мъглявината на необятно пространство. Сред яркото сияние, редуващо се с мрак, се движеше фигурата на ковача, достойна за съзерцание на живописния фон от пламъци и тъмнина — ослепителната светлина и непрогледната нощ се бореха, като че и двете искаха да си отнемат една от друга здравата му хубава снага. Той отново извади нажежената до бяло желязна пръчка от огъня, сложи я върху наковалнята, вдигна мощните си ръце и веднага бе обгърнат от хиляди искри, които захвърчаха в околния мрак от ударите на чука му.

— Ето, това е приятна гледка! — възкликна старият часовникар. — Аз добре знам какво значи работа със злато, но в края на краищата предпочитам този, който обработва желязото. Той хвърля труда си в нещо съществено. Ти как мислиш, дъще?

— Моля те, не говори така високо, татко! — прошепна Ани. — Робърт Данфърт ще те чуе.

— Та какво като ме чуе? — отвърна Питър Ховендън. — Пак повтарям, хубаво и полезно е да се осланяш на физическата сила и действителността и да си изкарваш прехраната с голи жилести ръце като ковач. Един часовникар си блъска главата със сложните механизми, погубва здравето и зрението си, както се случи с мен, и на средна възраст или малко по-късно се оказва неспособен да продължи занаята си и негоден за каквато и да е друга работа, а е и твърде беден, за да живее спокойно. Затова пак казвам — хубаво е да си изкарваш хляба с физически труд. А освен това трудът избива всякакви глупости от главата на човека. Чула ли си някой ковач да е глупав като онзи там, като Оуен Уорланд?

— Точно така, чичо Ховендън — извика весело Робърт Данфърт от наковалнята с такъв плътен силен глас, че таванът закънтя. — А

какво мисли мис Ани по въпроса? Тя навярно смята, че е по-изискано да човъркаш дамско часовниче, отколкото да изковеш подкова или шиш!

Ани поведе баща си по-нататък, без да му даде време за отговор.

А сега да се върнем в работилницата и да помислим по-сериозно за живота и характера на Оуен Уорланд, макар че Питър Ховендън, а навярно и дъщеря му Ани или пък бившият съученик на Оуен, Робърт Данфърт, биха сметнали, че подобна незначителна тема не заслужава това. Още щом като хвана за пръв път ножа с детските си пръстчета, Оуен започна да проявява забележителна сръчност и находчивост, които ту раждаха малки дървени фигурки, главно на цветя и птички, ту се насочваха да уловят скритите тайни на механизмите. Той винаги се стремеше да сътвори прекрасното, но никога не се подиграваше с полезното. За разлика от множеството момчета, изучаващи занаят, не строеше малки вятърни мелници върху покрива на хамбара или пък воденици на близкото поточе. Тези, които смятаха момчето за странно и поради това интересно за наблюдение, понякога намираха основание да предполагат, че то се опитва да пресъздаде красивото движение в природата, изразено в полета на птиците или в дейността на дребните животинки. Всъщност, това като че беше някакъв нов тласък в култа към красотата, който би могъл да го направи поет, художник или скулптор и който бе напълно пречистен от всякакъв груб практицизъм, както е при изящните изкуства. Той наблюдаваше с особена неприязън скованите и равномерни движения на обикновените механизми. Когато веднъж отиде да види локомотив с надеждата, че вроденият му интерес към техническите принципи ще бъде удовлетворен, пребледня и му прилоша, като че му бе показано нещо чудовищно и противоестествено. Ужасът му донякъде се дължеше на огромните размери и страхотната мощ на, желязната машина, тъй като съзнанието му бе обладано от микроскопичното и проявяваше естествена склонност към миниатюрното, което съответствуваше на крехката му фигура и на прелестната изящност и изтънчената сила на пръстите му. Това обаче не означаваше, че чувството му за красота се свежда до обикновен усет за приятното на външен вид. Красивата идея няма нищо общо с размерите и тя може да се въплъти с еднаква сила на въздействието както в микроскопично пространство, така и в огромния свод, очертан от извивката на дъгата. И все пак специфичната

миниатюрност на изработените от него предмети още по-силно, отколкото при други обстоятелства, пречеха на хората да оценят таланта му. Роднините на момчето не виждаха какво могат да направят — и навярно бяха прави — освен да го изпратят чирак при някой часовникар с надеждата, че така странната му изобретателност ще бъде обуздана и използвана за практически цели.

Вече се каза какво бе мнението на Питър Ховендън за чирака му. Той изобщо не можеше да разбере момчето. Оуен усвои невъобразимо бързо професионалните тънкости, но напълно забравяше или пренебрегваше главната цел в часовникарската професия и му беше все едно дали времето се отмерва или се слива във вечността. Обаче поради неспособността му да се противопоставя, докато беше под опеката на стария си майстор, бе възможно да се ограничава творческата му оригиналност чрез изрични заповеди и строг контрол, но когато изтече срокът на чиракуването и той пое магазинчето, което Питър Ховендън трябваше да напусне поради отслабналото си зрение, тогава чак хората проумяха колко неподходящ бе Оуен Уорланд да води стария слепец, на име Време, по всекидневния му път. Едно от най-полезните му изобретения бе да прикрепи към часовника музикален механизъм, за да могат грубите дисонанси в живота да добият мелодичен звук и всеки преходен миг да се влива в бездната на миналото като златна капка благозвучие. Ако му възложеха поправката на семеен часовник — един от тези големи стари часовници, станали почти неотделима част от хората поради това, че са измервали живота на много поколения наред — той се залавяше да изобрази върху благопристойния му циферблат танц или погребална процесия от фигурки, представляващи дванадесет весели или тъжни часа. Няколко подобни странни изобретения почти напълно убиха доверието към младия часовникар у онази стабилна и делова категория хора, които бяха на мнение, че с времето шега не бива, независимо дали на него се гледа като на средство за успех и благополучие на този свят или като подготовка за отвъдния. Клиентелата му рязко намаля — беда, на която обаче Оуен Уорланд сякаш гледаше като на една благоприятна възможност, тъй като все повече се задълбочаваше в някакво тайно занимание, поглъщащо всичките му знания и сръчности, а също така напълно съответстващо на характерните особености на дарбата му. Това занимание му бе отнело месеци наред.

След като забеляза, че старият часовникар и хубавата му дъщеря го бяха наблюдавали отвън от уличния здрач, Оуен Уорланд бе обзет от такава възбуда, че ръцете му се разтрепериха силно и той не можа да продължи фината работа, с която се занимаваше.

— Това бе самата Ани! — прошепна той. — Трябваше да се досетя по ударите на сърцето ми, преди още да чуя гласа на баща й. О, как бие сърцето ми. Едва ли ще мога сега да продължа работата си върху финия механизъм. Ани!

Скъпа Ани! Ти трябва да вдъхваш сили на сърцето и ръката ми, а не тъй да ги разтърсваш, защото, ако се опитвам да изразя чрез материята самия дух на красотата и да му придам движение, то е единствено заради теб. Успокой се, мое биещо сърце! Ако работата ми се обърка, ще сънувам неясни и неприятни сънища, от които утре ще се чувствавам отпаднал духом.

Тъкмо се канеше да се залови отново със започнатото, когато вратата на магазина се отвори и се появи същата тази снажна фигура, заради която Питър Ховендън бе спрял, за да й се полюбува сред редуващите се светлина и мрак в ковачницата. Робърт Данфърт носеше направена от него малка наковалня с особена изработка, която неотдавна младият творец му бе поръчал. Оуен разгледа наковалнята и каза, че точно такава е искал.

— Разбира се! — отвърна Робърт Данфърт и силният му глас изпълни магазина като звук от тръба. — Смятам, че мога да се справя с всичко в моя занаят, макар че с лапите си бих се проявил много зле в твоя — добави той смеещком, като постави огромния си юмрук — до изящната ръка на Оуен. — Аз хвърлям повече сила в един удар с чука, отколкото ти си изразходвал, откакто си станал чирак. Не е ли така?

— Твърде е възможно — отвърна Оуен с тих и мек глас, — Силата е голямо нещо, а аз изобщо не мога да се похваля с нея. Моята сила, ако изобщо имам такава, е напълно духовна.

— Е, Оуен, с какво си се захванал, а? — попита го старият му съученик пак със същия силен глас, от който творецът се сви — още повече, че въпросът се отнасяше до нещо, свято за него — до всепоглъщащата го игра на въображението. — Хората разправят, че се опитваш да уловиш вечното движение.

— Вечното движение ли? Глупости — отвърна Оуен Уорланд с жест, изразяващ неприязън, тъй като бе много раздражителен. — То

изобщо не може да се улови. Това е мечта, която може да мами хора с мозъци, озадачени от материята, но не и мен; Освен това, ако такова нещо е възможно, не си струва труда да го постигна само за да се използва тайната за такива цели, каквито сега се постигат с парата и водната енергия. Нямам амбицията да бъда удостоен със званието създател на нова машина за памук.

— Би било толкова забавно! — извика ковачът като избухна в такъв силен смях, че Оуен и стъклените похлупаци по работната му маса се разтрепераха едновременно. — Не, не, Оуен. Никога твоята рожба няма да бъде с железни мишци и мускули. Е, няма да ти преча повече. Лека нощ, Оуен, желая ти успех и ако се нуждаеш от съдействието на чука и наковалнята, аз съм на разположение.

И като се изсмя още веднъж, човекът на физическата сила излезе от магазина.

— Колко странно — прошепна Оуен Уорланд, като подпря глава на ръката си, — че всичките ми размишления, стремления, страстта ми към прекрасното, усещането ми за способността да го сътворя — една по-изтънчена, неземна способност, от която този як гигант няма и понятие — всичко, абсолютно всичко изглежда нелепо и ненужно, когато се сблъскам с Робърт. Данфърт. Щях да полудея, ако го срещам по-често. От голямата му животинска сила духовното у мен помръква и се разстройва. Но и аз ще бъда също силен по моему. Няма да му се поддавам.

Той извади изпод стъклото микроскопичен механизъм, освети го със силната си лампа и като го гледаше внимателно през лупата, започна да работи с малък стоманен инструмент. След миг обаче се отпусна назад на стола си и закърши ръце с такъв ужасен вид, че от това дребните черти на лицето му станаха внушителни като на великан.

— Боже! Какво направих! — възкликна той. — Тази груба сила! Тя ме обърка и замъгли съзнанието ми. Направих грешката, фаталната грешка, от която се страхувах от самото начало. Всичко отиде по дяволите — къртовският ми труд в продължение на месеци, целта на живота ми. С мене е свършено!

И той продължаваше да седи, вцепенен от отчаяние, докато лампата замъждука и творецът на прекрасното потъна в мрак.

Така се получава, че идеи, които съзряват във въображението и изглеждат прекрасни и неизмеримо ценни, в досег с практицизма се разбиват и унищожават. За идеалния творец е необходимо да притежава силен характер, който е почти несъвместим с деликатността. Той трябва да съхранява вярата в себе си в скептичен свят, който го наранява с пълното си недоверие. Трябва да се опълчи срещу хората и да бъде единствен свой защитник както по отношение на дарбата си, така и спрямо целта, към която тя е насочена.

За известно време Оуен Уорланд се поддаде на суровата, но неизбежна проверка. Той прекара няколко седмици в бездействие, така често закрил очи с ръце, че съгражданите му почти не можеха да видят лицето му. Когато най-подир отново вдигна взор към светлината, физиономията му бе студена, безчувствена и неизразимо променена. По мнението на Питър Ховендън обаче и според мъдрите разбирания, че животът трябва да се регулира като-механизъм с балансиращи тежести, настъпилата промяна бе напълно за добро. Наистина, сега Оуен се отдаде на занаята си с мрачна упоритост. Прекрасно беше да се наблюдава улегналата сериозност, с която разглеждаше механизма на някой голям, стар сребърен часовник — така той доставяше удоволствие на собственика, носил го в джоба си толкова дълго, че бе започнал да гледа на него като на неотменна част от живота си и поради това проявяваше ревност при манипулациите с него. В резултат на добрите отзиви, постигнати по този начин, на Оуен Уорланд му бе предложено от съответните отговорни лица да поправи часовника на камбанарията на черквата. Той така успешно се справи с това обществено дело, че търговците с неохота признаха достойнствата му. Болногледачката го възхваляваше шепнешком, когато даваше лекарство на болния. Влюбеният го благославяше в часа на уговорената среща. Изобщо целият град му бе благодарен за точността в храненето. Накратко казано, балансиращата тежест върху духа му внасяше порядък не само у него, но и навсякъде, където се дочуваха силните удари на църковния часовник. Имаше една подробност, която, макар и незначителна, бе много характерна за настоящото му състояние — когато му поръчваха да гравира имена или инициали върху сребърни лъжици, той изписваше съответните букви по най-простия възможен начин, без разнообразието от завъртулки, така типични за стила му преди.

Един ден през периода на това щастливо преобразяване старият Питър Ховендън се отби да види предишния си чирак.

— Е, Оуен — каза той, — радвам се като чувам такива хубави неща за теб отвсякъде, а най-вече, когато градският часовник те възхвалява всеки час от Денонощието. Само трябва напълно да се откажеш от безсмислените глупости за прекрасното, което нито аз, нито който и да било друг, че дори и ти самият, не би могъл някога да проумее — освободи се само от това и преуспяването ти в живота е вързано в кърпа. Ами ако продължаваш в този дух, аз дори ще се престаща да ти поверя поправката на моя скъп стар часовник, макар че след дъщеря ми Ани за мен той е най-скъпото нещо на света.

— Не бих се осмелил да го докосна, сър — отвърна Оуен унило, тъй като присъствието на бившия му господар го потискаше.

— Лека-полека — продължи Ховендън — ще можеш да се справиш и с това.

Старият часовникар, с непринудеността, естествено произтичаща от съзнанието за предишната му авторитетност, продължи да наблюдава работата, извършвана от Оуен в момента, както и други неща, в процес на обработка. Междувременно творецът не смееше и глава да вдигне. За неговата природа нямаше нищо противоположно от студената, лишена от въображение трезвост на този човек, в досег с която всичко друго, освен прозаичните неща от материалния свят, приличаше на халюцинация. Оуен изстена вътрешно и отправи гореща молитва да се отърве от присъствието му.

— Това пък какво е? — внезапно възкликна Питър Ховендън, като вдигна потънал в прах стъклен похлупак, под който се показва някакъв механизъм, изящен и миниатюрен като силует на пеперуда. — Какво означава това? Оуен! Оуен! В тези малки верижки, колелца и перки се крие дяволът. Виж! Само с едно мръдване на малкия пръст аз ще те спася от всички предстоящи беди.

— За бога! — извика Оуен Уорланд, като скочи с изумителна пъргавина. — Не го пипайте, ако искате да ме пощадите! Най-лекият допир на пръста ви ще ме погуби завинаги.

— Аха, млади човече! Такава ли била работата? — рече старият часовникар и го погледна с острога, която бе достатъчна, за да изпита Оуен в душата си мъката и горчилката на общественото порицание. —

Е, карай, както си знаеш. Но пак те предупреждавам, че в този малък механизъм е скрит твоят зъл дух. Да го прогоня ли?

— Вие сте моят зъл дух — отвърна Оуен, силно раздразнен. — Вие и грубият безчувствен свят. Мрачните мисли и отчаянието, до което ме докарвате, ми пречат, иначе отдавна бих извършил делото, за което съм предопределен.

Питър Ховендън поклати глава със смесени чувства на презрение и негодувание, които повечето хора, чийто представител бе той до известна степен, считаха за свое право да изпитват към всички глупаци, очакващи по-големи награди от обикновените награди по правия път. След това той се сбогува с предупредително вдигнат пръст и с изражение на презрение, което дълго измъчва твореца нощем в сънищата му. В момента, когато го посети старият му господар, Оуен навярно вече бе на път да се залови с изоставената работа, но поради това злочесто обстоятелство той отново изпадна в състоянието, от което бавно бе излизал.

Духът му обаче с вродената си устременост само бе набирал нови сили по време на външното бездействие. С напредването на лятото той почти напълно изостави занаята си и разреши на стареца, на име Време — доколкото старият джентълмен изразяваше съществуването си чрез големите и малките часовници, контролирани от Оуен — да се скита безразборно в човешкия живот и да създава безкраен хаос сред поредицата от объркани часове. Хората говореха, че Оуен пропилява слънчевото време, за да броди из горите и полетата и покрай потоците. Там той като истинско дете се забавляваше да гони пеперуди или да наблюдава полета на водните насекоми. Имаше нещо наистина странно в съсредоточеността, с която съзерцаваше своите живи играчки, лудуващи с вятъра или пък разглеждаше строежа на някое уловено разкошно насекомо. Гоненето на пеперуди точно символизираше търсенето на идеалното, на което той бе посветил толкова много златно време. Но щеше ли някога прекрасната идея да се поддаде на ръката му, тъй както пеперудата, която я олицетворяваше? Несъмнено, блажени бяха тези дни и благотворни за душата на твореца. Те бяха изпълнени с блестящи идеи, които проблясваха в мисловния му свят като пеперудите из въздуха и за момент се превръщаха за него в реалност, пречистена от усилията, главоблъсканиците и многото разочарования в опитите му да ги

направи зрими за окото. Жалко, че творецът — независимо дали в поезията или в някаква друга област — не може да се задоволи само с вътрешната си наслада от прекрасното, а гони отлитащата загадка извън пределите на ефирните ѝ владения, за да смаже крехкото ѝ същество с грубия си допир. Оуен Уорланд изпитваше необходимостта да даде външен израз на идеите си така неудържимо, както всеки един поет или художник, отразил света с по-приглушена и слаба красота — бледо копие на красотата във въображението му.

Сега за него нощта бе време за бавното напредване в пресъздаването на единствената идея, към която бе насочена цялата му интелектуална дейност. Привечер винаги се промъкваше в града, заключваше се в магазина си и работеше търпеливо и внимателно часове наред. Понякога се стряскаше от почукването на пазача, който бе забелязал посреднощ, когато всички трябва да спят, светлината на лампата му през пролуките на щорите. Поради болезнената изостреност на ума, Оуен Уорланд се страхуваше, че денят крие натрапчивост, която пречи на заниманията му. И затова през облачните и студени дни той седеше, подпрял глава с ръце и забулваше възбуждения си мозък с неясни размишления — беше отмора да се откъсне от строгата яснота, с която бе принуден да мисли по време на нощния си труд.

От такова състояние на унес го извади появата на Ани Ховендън, която влезе в магазина със свободата на клиент, но и с малко от фамилиарността на приятел от детинство. Тя бе пробила сребърния си напръстник и искаше Оуен да ѝ го поправи.

— Но откъде да знам дали ще благоволиш да направиш подобно нещо — каза тя през смях, — сега, когато толкова си изпълнен от идеята да вдъхнеш живот на механизма.

— Как ти хрумна такава мисъл, Ани? — попита Оуен, стреснат от изненада.

— О, аз си я измислих — отвърна тя. — Пък си и спомних какво ми казваше много отдавна, когато беше малко момче, а аз — дете. Както и да е, ще ми поправиш ли този нещастен напръстник?

— За тебе ще направя всичко — каза Оуен Уорланд, — всичко, дори ако трябва да работя на наковалнята на Робърт Данфърт.

— Би било прекрасна гледка — отвърна Ани, като погледна с недоловимо пренебрежение дребната и слаба фигура на твореца. — Е,

ето напръстника.

— Странна е тази твоя идея обаче — рече Оуен, — за одушевяване на материята.

И след туй в съзнанието му се прокрадна мисълта, че младото момиче притежава дарбата да го усеща по-добре от останалите хора. Каква помощ и сила би означавало това за него в самотните му усилия, ако срещнеше разбиране у единствения човек, когото обичаше. Хора, чиито занимания са изолирани от обикновените житейски работи — хора, или надминали човечеството, или отклонили се от него — често са обхващани от усещане за нравствен студ, от който духът започва да възне, като че е достигнал ледената пустош около полюса. „Какво ли изпитва пророкът, поетът, новаторът, престъпникът или всеки друг с човешки копнежи, но откъснат от хората поради странната си съдба“, мислеше си Оуен.

— Ани — извика той и пребледня като смъртник при мисълта, — с каква радост бих ти разказал тайната на заниманията си. Струва ми се, че ти правилно ще ги оцениш. Знам, че ще ме изслушаш с уважение, което не мога да очаквам от суровия, груб свят.

— Дали ще те изслушам? Разбира се, че да — отвърна Ани Ховендън с лека усмивка. — Хайде, бързо ми обясни за какво служи този пумпал, толкова изящно изработен, че би могъл да бъде играчка на фея. Виж! Сега ще го задвижа!

— Спри! — извика Оуен. — Спри!

Ани едва докосна с върха на игла сложния миниатюрен механизъм, за който вече се спомена няколко пъти, но творецът я сграбчи за ръката така здраво, че тя пронизително изпищя. Изкривеното му от силна ярост и болка лице я уплаши. В следващия миг той отпусна глава върху ръцете си.

— Върви си, Ани — промълви той, — излъгах се и трябва да заплатя за това — със страдание. Копнеех за разбиране и мислех, и си въобразявах, и си мечтаех, че ти би могла да го проявиш към мен. Но ти не притежаваш разковничето, което може да ти разкрие моите тайни. Докосването ти разруши няколкомесечния ми труд и замисъла на живота ми. Не е твоя вината, Ани, но ти ме унищожи.

Горкият Оуен Уорланд! Той наистина сбърка, макар че имаше оправдание за това. Защото, ако можеше да се намери човек, който да прояви достатъчно уважение към начинанието, така свято за него, то

това би било само жена. Навярно дори и самата Ани Ховендън не би го разочаровала, ако бе озарена от острата проникателност на любовта.

Творецът прекара следващата зима по начин, който би удовлетворил всички, живеещи до този момент с надеждата, че той всъщност завинаги е обречен на безполезно съществуване по отношение на хората и на злочестата си лична съдба. След смъртта на свой родственик той получи малко наследство. Освободен от необходимостта да работи и загубил трайното въздействие на голямата цел — голяма поне за него — той се отдаде на привички, от които се предполага, че самата му слаба физика би могла да го предпази. Но когато божественото у един гений се подтисне, земното у него надделява по-неудържимо, защото характерът е изваден от умело създаденото от Провидението равновесие, което у по-грубите природи се регулира по друг начин. Оуен Уорланд изпита измамното щастие, което предлага пиянството. Той погледна на света през златистата прозрачност на виното и изпадна в съзерцание на виденията, весело пенещи се около ръба на чашата и изпълващи въздуха с приятни зашеметяващи форми, които бързо ставаха призрачни и мрачни. Младият човек можеше да продължава да пие на големи глътки от магическата чаша дори и след тази печална и неизбежна промяна, макар че изпаренията, помрачаваха живота и изпълваха мрака с провидения, които му се надсмиваха. Появи се известна угнетеност на духа и като се превърна в дълбоко осъзната от твореца реалност, тя бе по-непоносима от всички въображаеми беди и ужаси, които злоупотребата с вино можеше да предизвика. Във втория случай той не забравяше, дори и в най-големите си страдания, че всичко е само един кошмар, докато в първия смазващото униние се превръщаше в ежедневие.

От това тежко състояние го извади събитие, на което бе свидетел не един човек, но дори и най-проницателният не би могъл да предположи или обясни въздействието му върху съзнанието на Оуен Уорланд. Всичко бе много просто. Един топъл пролетен следобед, когато творецът седеше сред разгулната си компания с чаша вино пред себе си, през отворения прозорец влетя великолепна пеперуда и закръжи около главата му.

— Ах — възкликна Оуен, доста пийнал, — събуди ли се ти, игриви приятелю на летния вятър, от тежкия си зимен сън? Значи за

мен е време да се захващам за работа.

И като остави недопитата си чаша на масата, той се отдалечи и никога повече не го видя да сложи капка вино в уста.

Сега той пак поднови скитанията си из горите и полята. Би могло да се предполага, че пъстроцветната пеперуда, долетяла като дух през прозореца, докато Оуен си седеше с грубите гуляйджии, действително бе дух, изпратен да го възвърне обратно към чистия свършен живот, който го правеше толкова неземеен сред простосмъртните. Би могло да се предполага, че той тръгна да търси този дух в слънчевите му владения, защото пак като през изминалото лято го виждаха тихо да се промъква до кацнала пеперуда и съзерцавайки я, да потъва в забрава. Когато тя хвъркваше, погледът му проследяваше крилатото видение, като че ли летежът ѝ във въздуха щеше да му посочи пътя към рая. Но каква ли можеше да е целта на среднощния му труд, отново подновен, както заключи пазачът по ивиците светлина в пролуките на щорите на Оуен Уорланд? Хората в града имаха общо обяснение за всички тези странности. Оуен Уорланд се бе побъркал! С каква ефикасност и широка употреба — а и колко удобен и успокояващ засегащото честолюбие на ограничените и тъпите — бе този лесен начин за обяснение на всичко в света, което лежи извън сферата на баналното. Още от времето на свети Павел чак до бледния творец на прекрасното едно и също тълкуване бе прилагано за изясняване на цялата загадка в прекалено мъдрите и правилни думи и дела на хората. В случая с Оуен Уорланд мнението на съгражданите му може би бе вярно. Вероятно той наистина бе луд. Липсата на разбиране и огромният контраст между него и съседите му бе достатъчна причина за това. Или навярно у него бе проникнало небесното сияние само дотолкова, колкото да го замае — в прекия смисъл на думата — при смесването си с обикновената дневна светлина.

Една вечер след обичайната си разходка творецът тъкмо бе осветил с лампата си миниатюрния механизъм, работата над който често бе прекъсвана, но отново възобновявана — като че механизмът бе олицетворение на съдбата му — когато неочаквано се появи старият Питър Ховендън. Винаги при среща с този човек сърцето на Оуен се свиваше. От всички хора по света той бе най-ужасен поради тънкото си разбиране на това, което виждаше, и безкомпромисното си недоверие в

това, което не съумяваше да види. Този път старият часовникар искаше да му каже. само няколко добри думи.

— Оуен, момчето ми — рече той, — трябва да, дойдеш у дома утре вечер.

Творецът започна да мънка някакво извинение.

— О, но ти трябва да дойдеш — продължи Питър Ховендън — поради това, че някога се числеше към семейството ми. Какво, младежо, не знаеш ли, че дъщеря ми Ани се сгодява за Робърт Данфърт? Ще направим скромно тържество в наш стил да отпразнуваме случая.

— Ах! — възкликна Оуен.

Той издаде само този звук — студен и безучастен според човек като Питър Ховендън, но в него се криеше стаеният вопъл в сърцето на бедния творец, който той потисна у себе си като зъл дух. Позволи си обаче само един лек външен изблик, незабележим за стария часовникар. Като повдигна инструмента, с който се канеше да започне работа, той го пусна да падне върху миниатюрната система от механизми, отнела му отново цели месеци мислене и труд. Тя се разби от удара.

Историята на Оуен Уорланд не би била показателно описание на изпълнения с беди живот на хората, устремени към прекрасното, ако наред с всички други затормозяващи обстоятелства не бе се намесила и любовта, за да отнеме сръчността на ръката му. Външно Оуен не се проявяваше като пламенен и инициативен влюбен. Той изживяваше вълненията и обратите в чувствата, на които любовта го подлагаше, само в собственото си въображение до такава степен, че Ани смътно долавяше страстта му единствено с женската си интуиция. Но според Оуен любовта изпълваше целия му живот. Забравил времето, когато Ани бе проявила неспособност да отвърне искрено на чувствата му, той продължи да свързва мечтите си за творчески успехи с нейния образ. Тя бе физическото въплъщение на издигнатата в култ от него духовна сила, на чийто олтар той се надяваше да положи достоен дар. Разбира се, той се бе излъгал — Ани Ховендън не притежаваше качествата, с които я бе разкрасило неговото въображение. Тя — такава, каквато я виждаше в съзнанието си — бе изцяло плод на фантазията му, както би бил и странният механизъм при положение, че бъде осъществен. Ако бе осъзнал своята грешка в споделена любов —

ако бе спечелил сърцето на Ани и в обятията си бе съзрял как от ангел тя се превръща в обикновена жена — навярно разочарованието му би го тласнало отново с още по-голяма сила към другата цел, останала единствена. От друга страна, ако Ани се бе оказала такава, каквато бе в мечтите му, животът му би бил до такава степен наситен с красота, че от самото ѝ изобилие той би пресъздал прекрасното в множество по-висши форми от тази, за която се трудеше сега. Но характерът на нещастieto му, чувството, че женатаангел в живота му бе отнета от него и дадена на един груб човек, първичен и як, който нито се нуждае от нея, нито би могъл да оцени предопределението ѝ, бе пример за крайното своенравно на съдбата — поради това човешкото съществуване изглежда твърде нелепо и противоречиво, за да подхранва нови надежди и опасения. При това положение Оуен Уорланд можеше да реагира само с пълно вцепенение.

Той преболедува. След като оздравя, дребната му и слаба фигура се наля повече от всякога. Хълтналите му бузи се закръглиха, изящните му малки ръце, фино оформени, за да създават ефирни неща, станаха по-пухкави и от ръцете на пълно момченце. Във вида му имаше нещо детско, което би накарало непознат човек да го погали по главата, възпирайки обаче за миг ръка и питайки се що за дете е. Като че духът му го напусна и остави тялото му да избуи като растение. Не че Оуен Уорланд се видиоти. Той можеше да говори, и то смислено. Малко бърборко пада наистина, започнаха да казват хората, защото той бе склонен да обсъжда отегчително дълго чудесата на механизмите, за които бил чел в книги и разбирал, че са напълно неосъществими. Той споменаваше Месинговия човек, построен от Алберт Магнус, и Бронзовата глава на монаха Бейкън; и като се придвижваше напред във времето, говореше за малката автоматизирана карета с кончета, уж изработена за френския престолонаследник, както и за насекомото, което бръмчало около лицето като истинска муха, а всъщност било изобретение с миниатюрни стоманени пружинки. Разправяше също и за патицата, която се клатела, крякала и се хранела, но ако някой неподозиращ човек си я купел за вечеря, той щял да се почувствува измамен при вида на механизмите.

— Разбрах обаче — казваше Оуен Уорланд, — че всички тези приказки са просто измислица.

След това с тайнствен вид той си признаваше, че някога е мислел другояче. В дните си, изпълнени с безделие и мечти, той бе смятал за възможно в известен смисъл да вдъхне живот на механизмите и от комбинацията с новия вид жив организъм да постигне красота, отговаряща на съвършенството, което Природата си бе поставила за цел да постигне във всички свои създания, но не си бе направила труда да го осъществи. Той обаче като че бе загубил точна представа за начина, по който можеше да се направи това, както и за самия проект.

— Напълно се отказах от тази работа — казваше той. — Всичко бе една илюзия, с каквито младите хора често се залъгват. Сега, когато поумнях, само мога да се смея, като се сетя за нея.

Бедни, бедни и нещастни Оуен Уорланд! Това бяха белезите, че е престанал да обитава по-висшата невидима сфера, която ни обгръща. Той бе загубил вярата си в нетленното и сега се гордееше като всички нещастници в подобни случаи с трезвостта, отричаща дори видяното със собствените очи и се доверяваше безусловно единствено на това, което ръката му можеше да пипне. Такава е трагедията на хора, чиято духовност умира у тях и оставя практицизмът да ги приобщи все повече към неща, които единствено са от значение за него. Но у Оуен Уорланд духът не бе умрял, нито отлитнал — той просто спеше.

Не се знае кога точно отново се събуди. Навярно конвулсивна болка го извади от летаргичния му сън. Или може би както преди долетя пеперуда, закръжи около главата му и отново го разпали — тъй като наистина тази рожба на слънцето имаше за твореца тайнствено предопределение — отново разпали предишните му стремления. Дали тръпката, която изпита, бе от болка или щастие, но първата му реакция бе да благодари на бога, че пак го превърна в човек на мисълта, на въображението и на тънката чувствителност, какъвто отдавна бе престанал да бъде.

— Сега да се залавям за работата си — рече той. — Никога не съм се чувствувал силен като сега.

Но въпреки усещането си за сила, страхът да не би смъртта да го изненада, преди да е завършил делото си, го подтикваше към още по-голямо усърдие. Този страх навярно изпитват всички хора, които са се посветили на нещо толкова възвишено според тях, че животът придобива значение само с оглед на осъществяването му. Ако обичаме живота сам за себе си, почти не мислим за кончината си. Но когато

животът ни е нужен, за да постигнем дадена цел, тогава осъзнаваме неговата крехкост. Наред обаче с това чувство за несигурност изпитваме и силна вяра, че сме неуязвими за смъртта, докато сме погълнати от дело, за което сякаш сме предопределени от Провидението и чието незавършване ще предизвика всеобща скръб. Може ли философът, изцяло обладан от вдъхновяващата идея, която ще преобрази човечеството, да предположи, че ще бъде призван в отвъдния свят и смисленото му съществуване ще секне точно в мига, когато си поема дъх, за да изрече заветните думи? Ако той умре по този начин, ще трябва да минат много векове — пясъкът на времето ще изтича песъчинка по песъчинка — докато друг ум се яви, за да открие истината, която навярно е щяла да бъде изречена тогава. Но историята предлага множество примери, когато най-ценният дух, приел човешки облик в дадена епоха, си отива твърде рано, без да му се даде време да изпълни земната си мисия дотолкова, че да бъде забелязана от простосмъртните. Пророкът умира, а човекът с безчувствено сърце и ленив ум продължава да живее. Поетът прекъсва песента си недопята или я продължава в небесните селения далеч от ушите на простосмъртните. Художникът — като Алстън например — оставя на платното идеята си недовършена, будеща у нас тъга с нецялостната си красота, за да дорисува картината си с райски краски, ако можем да се изразим така, без да проявяваме светотатство. Но по-добре е недовършените земни замисли да не се доразвиват другаде. Това често помятане на най-съкровениите човешки проекти може да се приеме като доказателство, че земните дела, колкото и да са одухотворени от благочестие и божествена дарба, нямат друга стойност, освен като занимания и проявления на духа. В рая всяка обикновена мисъл е повъзвишена и благозвучна от песента на Милтън. В такъв случай би ли добавил той нов стих към някоя своя недовършена поема?

Но да се върнем към историята за Оуен Уорланд. Пропускаме дълъг период на напрегнато мислене, копнежи, усилия, прецизен труд, смазващи тревоги, последвани от кратък миг на самотно ликуване. Нека да си представим всичко това сами, а сега да видим как една зимна вечер творецът потърси достъп до семейното огнище на Робърт Данфърт. Там той среща якия човек със снажната фигура, напълно сгрят и успокоен от домашната атмосфера. Там беше и Ани, вече зряла жена, твърде много приличаща на мъжа си със земната си и здрава

природа, но надарена, както Оуен Уорланд още смяташе, с по-тънка чувствителност, която ѝ даваше възможност да бъде посредник между физическата сила и красотата. Тъй се случи, че Питър Ховендън също бе гост у дома на дъщеря си тази вечер и първото нещо, което творецът забеляза, бе добре познатият студен критичен поглед.

— Стари приятелю Оуен — извика Робърт Данфърт, като скочи и стисна изящните пръсти на твореца с ръка, привикнала да огъва железни пръчки. — Много мило е, че ти, съседе, най-после дойде да ни видиш. Страхувах се, че мисълта за вечното движение до такава степен те е омагьосала, та напълно си забравил старите си познати.

— Радваме се да те видим — рече Ани и женственото ѝ лице поруменя. — Не е редно да отбягваш приятелите си толкова време.

— Е, Оуен — попита старият часовникар вместо поздрав, — какво става с прекрасното? Успя ли най-после да го сътвориш?

Творецът не отговори веднага, тъй като се стресна при вида на здравето детенце, което се търкаляше по килима — едно малко същество, явило се тайнствено от необятността, нос толкова яка и набита фигура, че изглеждаше създадено от най-плътната материя на земята. Това вдъхващо много надежди дете запълзя към госта и като седна, както му показа Робърт Данфърт, вторачи в Оуен такъв умен поглед, че майката не се сдържа и погледна мъжа си с гордост. Но творецът бе смутен от погледа на момченцето, тъй като забеляза в него прилика с обичайния израз на Питър Ховендън. Той едва ли не си представи, че старият часовникар се е скрил в детската фигурка, че го наблюдава с детските очички и непрекъснато повтаря, както и в момента, злюбения въпрос:

— Прекрасното, Оуен? Какво става с прекрасното? Успя ли да го сътвориш?

— Успях — отвърна творецът и очите му за миг проблъснаха тържествуващо, а лицето му засия в усмивка, засенчена от такава замисленост, че то стана почти тъжно. — Да, приятели мои, това е истината. Аз успях.

— Наистина ли? — извика Ани и на лицето ѝ отново се появи моминска закачливост. — Сега можем ли да попитаме за тайната?

— Разбира се! Точно за това съм дошъл — да ви я разкрия — отвърна Оуен Уорланд. — Вие ще научите тайната, ще я видите, пипнете и тя ще бъде ваше притежание. Защото, Ани — ако с това име

все още мога да наричам другарчето си от детските години — като сватбен подарък за теб аз изработих този одушевен механизъм, тази движеща се хармония и загадъчна красота. Наистина, че закъснях, но колкото повече се трупат годините и нещата започват да губят свежестта си, а душата ни — чувствителността си, толкова по-необходима е красотата. Прости ми, Ани, но ако ти действително оцениш този дар, никога не е късно за него.

Докато говореше, той извади нещо, което приличаше на кутия за скъпоценности. Тя бе изящно издялана от абанос от него самия и чудноватата ѝ перлена инкрустация изобразяваше едно момче, гонещо пеперуда, която на друго място бе представена като извисен дух, устремен към небесата. А момчето или младежът така силно бе обладан от желанието си да достигне прекрасното, че се издигаше от земята към облаците, от облаците към небесните простори. Творецът отвори абаносовата кутия и помоли Ани да натисне с пръст. След като направи това, тя едва не изписка, когато отвътре изхвъркна една пеперуда, кацна на върха на пръста ѝ и започна да движи разкошните си пурпурни крилца, напръскани със злато, като че се канеше отново да полети. Невъзможно е да се изрази с думи великолепието, блясъкът, тънкото изящество, които преливаха в красотата на това творение. Идеалната пеперуда, сътворена от природата, бе пресъздадена с цялото ѝ съвършенство, не по образец на безцветните насекоми, хвърчащи около цветята в земния свят, а на тези, които кръжат над райските поляни за забавление на ангелчетата и душите на починалите деца. Виждаше се гъстият пращец по крилцата. Блестящите очи бяха пълни с живот. Огънят в камината огряваше чудноватото същество. Светлината на свещите хвърляше отблясъци върху него, но то очевидно блестеше със собствено сияние и озаряваше пръста и протегнатата ръка, върху която беше кацнало, със светли лъчи като скъпоценен камък. При тази съвършена красота проблемът за големината въобще не съществуваше. Дори крилете да достигаха до небесния свод, душата не би могла да бъде по-пълна и удовлетворена.

— Прекрасно! Прекрасно! — възкликна Ани. — @Истин ска ли е? Истинска ли е?

— Дали е истинска? Разбира се, че да — отвърна съпругът ѝ. — Смяташ ли, че някой простосмъртен е в състояние да създаде подобна пеперуда или пък ще си прави труда, след като всяко дете би могло да

улови много такива в един летен ден? Истинска ли била? Разбира се! Но красивата кутийка безспорно е направена от нашия приятел Оуен и тя наистина му прави чест.

В този момент пеперудата отново затрептя с крилца съвсем като жива, от което Ани се стъписа и дори се изпълни със страхопочитание, защото, въпреки твърденията на мъжа си, тя не беше сигурна дали това наистина беше истинска пеперуда, или удивителен механизъм.

— Истинска ли е? — попита тя по-настойчива отпреди.

— Прецени сама — отвърна Оуен Уорланд, като съсредоточено наблюдаваше изражението ѝ.

Пеперудата отново хвъркна във въздуха, закръжи около лицето на Ани, после отлетя далеч в другия край на гостната, като продължаваше да се вижда поради звездното сияние около трепкащите ѝ крилца. От пода детето следеше летежа с умните си очички. След като обиколи стаята, пеперудата се върна, описа още един кръг и отново кацна на пръста на Ани.

— Кажу ми, истинска ли е? — отново попита тя. Пръстът, на който тази великолепна загадка бе кацнала, така трепереше, че пеперудата раздвижи крилца, за да запази равновесие. — Кажу ми дали е истинска, или ти си я създал.

— Защо трябва да знаеш кой я е създал, след като е красива? — отвърна Оуен Уорланд. — Дали е истинска?. Да, Ани. С право може да се каже, че у нея има живот, защото тя е погълнала цялото ми съществуване. Тайната на пеперудата и красотата ѝ, която е не само външна, но и органическа, както целият ѝ строеж, е израз на интелекта, въображението, чувствителността, душата на твореца на Прекрасното. Да! Аз я създадох. Но-и тук лицето му някак си помръкна — тази пеперуда вече не е за мен това, което беше когато си я представях отдавна в младежките си мечти.

— Каквото и да е, тя е хубава играчка — отсече ковачът и се засмя с детинска радост. — Чудно дали ще благоволи да кацне на такъв голям груб пръст като моя. Дай ми я, Ани.

По указанията на твореца Ани докосна с върха на пръста си ръката на мъжа си и след моментно колебание пеперудата се прехвърли върху пръста на ковача. Тя се приготви за нов полет с подобно, но не съвсем същото потрепване на крилцата както в първия случай, а след това хвъркна от едрия пръст на ковача, издигна се

кръжейки до тавана, обиколи веднъж стаята и като описа кръг, отново кацна там, откъдето бе излетяла.

— Ех, тази действително е по-хубава от истинска — извика Робърт Данфърт, като изразяваше най-искреното си възхищение, на което беше способен. И наистина, ако бе спрял дотук, то и за човек с по-изискана реч и изтънчена чувствителност би било трудно да каже нещо повече. — Признавам си, туй не е по силите ми. Но какво от това? Един-единствен удар на чука ми е по-необходим, отколкото целия петгодишен труд, който приятелят ни Оуен е прахосал за пеперудата.

В този миг детето плесна ръце и избръщолеви нещо неясно — очевидно желаше да му дадат пеперудата да си поиграе с нея.

Междувременно Оуен Уорланд погледна отстрани Ани, за да разбере дали тя споделя мнението на мъжа си за относителните стойности на прекрасното и полезното. Някъде в цялата ѝ сърдечност към него, в цялото ѝ учудване и възхищение, с което наблюдаваше прекрасното творение на ръцете му, въплъщение на мисълта му, се прокрадаваше скрито презрение — неосъзнато навярно от самата нея и доловимо единствено за силно интуитивна проникателност като тази на твореца. В последната фаза на работата си обаче Оуен се бе издигнал над състоянието, в което подобно откритие би го измъчвало. Той бе осъзнал, че хората, а също и Ани като една от тях, каквато и похвала да изрекат, никога не могат да намерят съответните думи или да изразят съответните чувства за необходимото възнаграждение на твореца, който, като влага възвишена нравственост в малък къс материя и превръща земното в духовна скъпоценност, постига прекрасното в сътвореното от него. Много преди това Оуен бе проумял, че отплатата за всяко духовно дело трябва да се търси в удовлетворението от него, а не навън. Имаше обаче една страна на въпроса, която Ани и съпругът ѝ, а дори и Питър Ховендън, биха могли напълно да оценят и която би им донесла успокоението, че дългогодишният труд е изразходван за достойна цел. Оуен Уорланд би могъл да им каже, че тази пеперуда, тази играчка, този сватбен подарък от беден часовникар за съпругата на ковач всъщност е шедьовър на изкуството, който един крал би закупил с огромни средства и много почести и би го считал за най-рядката и прекрасна скъпоценност в

съкровищницата си. Но творецът се усмихна и запази тайната за себе си.

— Татко — обърна се Ани, като смяташе, че някоя похвална дума от страна на стария часовникар би могла да зарадва бившия му чирак, — ела да се полюбуваш на красивата пеперуда.

— Да видим — отвърна Питър Ховендън, като се повдигна от стола с насмешлива усмивка на уста, която винаги караше хората като него самия да проявяват недоверие към всичко друго извън материалното съществуване. — Ето пръстът ми, за да кацне на него. Ще разбере по-добре, когато я пипна.

Но за най-голямо учудване на Ани, когато баща ѝ притисна върха на пръста си до пръста на мъжа ѝ, върху който бе кацнала пеперудата, насекомото отпусна крилца и като че всеки момент щеше да падне на земята. Дори, ако не я лъжеха очите, ярките златисти петънца по крилцата и тялото ѝ избледняха, пламтящите пурпурни цветове потъмняха, а звездният блясък около ръката на ковача намаля и изчезна.

— Тя умира, умира — извика Ани уплашено.

— Тя е изцяло изработена — отвърна творецът спокойно. — Както ви казах, тя възплъщава духовна същност — наречете го магнетизъм или каквото щете. В атмосфера на недоверие и подигравка изтънчената ѝ чувствителност страда като душата на този, който е вложил живота си в нея. Красотата ѝ изчезва вече, а след няколко секунди и механизмът ѝ ще бъде окончателно повреден.

— Дръпни си ръката, татко! — помоли го Ани, цялата пребледняла. — Ето детето ми. Нека да кацне върху невинната му ръчичка. Върху нея може да се съвземе и цветовете ѝ да станат по-ярки от преди.

Баща ѝ с язвителна усмивка отдръпна ръката си. Тогава пеперудата като че възвърна способността си да се движи свободно, цветовете ѝ придобиха почти предишния си блясък, а звездната светлина, която бе най-неземното ѝ качество, отново засия наоколо. Отначало, когато се прехвърли от ръката на Робърт Данфърт върху пръстчето на детето, сиянието стана толкова силно, че сянката на детето веднага се проточи до стената. А то протегна пълната си ръчичка, както бяха направили майка му и баща му и загледа трептенето на крилцата с детска наслада. Въпреки това, то имаше

особен проникателен израз, който караше Оуен Уорланд да мисли, че това е самият Питър Ховендън, като отчасти, само отчасти острият скептицизъм бе смекчен от детска недоверчивост.

— Колко умно гледа малкият хитрец! — прошепна Робърт Данфърт на жена си.

— Никога досега не съм виждала такова детско изражение — отвърна Ани, като се любуваше на собственото си дете повече — и то с пълно основание — отколкото на изящната пеперуда. — Милото дете разбира загадката по-добре от нас.

Като че и пеперудата, също като твореца, усети нещо не съвсем предразполагащо в природата на детето, защото ту пробляскваше, ту помръкваше. Най-накрая тя хвъркна от ръчичката на детето и полетя ефирно право нагоре без всякакво усилие, като че небесните инстинкти, с които духът на създателя ѝ я бе дарил, неволно тласкаха прелестното видение към висините. Ако нямаше препятствия, то би се издигнало в небесата ѝ би станало безсмъртно. Но блестящата пеперуда опря тавана; фините крилца се докоснаха до земната материя — една-две искри като звезден прах полетяха надолу и засветиха върху килима. След това пеперудата се спусна надолу и вместо да се върне при детето, се устреми към ръката на твореца.

— А, не така, не така! — прошепна Оуен Уорланд, като че творението му можеше да го разбере. — Ти си излязла от ръката на създателя си. Няма връщане назад.

С колебливо движение и мъждукащо сияние пеперудата сякаш с усилие се отправи към детето и се канеше да кацне на пръста му, но докато още кръжеше във въздуха, якото детенце с острия и проникателен поглед на дядо си сграбчи прекрасното насекомо и го стисна в ръка. Ани изпищя. Стариият Питър Ховендън се изсмя студено и презрително. Ковачът насила разтвори ръката на детето и намери в ръката му шепа блестящи късчета, а загадъчната красота бе отлетяла завинаги. А що се отнася до Оуен Уорланд, той безучастно наблюдаваше как бе унищожен трудът на целия му живот и все пак това не бе за него унищожение. Той бе уловил съвсем друга пеперуда. Когато творецът се извиси и достигна прекрасното, творението му, станало осезаемо за сетивата на простосмъртните, загуби значение за него, тъй като духът му ликуваше, че властвува над тленното.

ДЪЩЕРЯТА НА РАПАЧИНИ

Преди много време един млад човек на име Джовани Гасконтти пристигна в Падуа от по-южната част на Италия да продължи образованието си в университета. С малкото, си златни дукати в джоба Джовани нае голяма мрачна стая в стара сграда, достатъчно представителна на външен вид, за да е била Някога дворец на благородник от Падуа — всъщност над входа ѝ се виждаше гербът на отдавна изчезнал род. Новодошлият младеж, който съвсем не бе незапознат с великата поема, създадена в страната му, си спомни, че Данте бе обезсмъртил в своя Ад един от предшествениците на въпросния род, човек, навярно обитавал същата къща, чрез описание на агонията му. Тези мисли и породилите се асоциации, както и склонността към драматизъм, естествена у млад човек, отделил се за пръв път от родното си място, накараха Джовани да въздъхне дълбоко, когато огледа запустялото и занемарено жилище.

— Света Дева Мария, синьор! — възкликна старата госпожа Лизабета, на която младежът бе спечелил симпатията с подчертаната си хубост и тя гостоприемно се опитваше да придаде на стаята обитаем вид. — Как може да въздиша така млад човек! Мрачна ли намирате къщата? За бога, подайте си главата от прозореца и ще видите, че грее ослепително слънце като във вашия Неапол.

Джовани машинално направи това, което го посъветва старата жена, но не беше съвсем съгласен с нея, че слънцето в Падуа свети ярко както в южна Италия. Макар и по-слабо, то огряваше градината под прозореца и озаряваше с благотворните си лъчи разнообразните растения, отгледани, изглежда, изключително грижливо.

— Тази градина към къщата ли е? — попита Джовани.

— Опазил ни господ, синьор! Не бих говорила така, ако там растяха полезни билки — отвърна старата Лизабета. — Не е към къщата! Градината се обработва собственоръчно от синьор Джакомо Рапачини, известен доктор, за когото гарантирам, че знаят чак в Неапол. Говори се, че от растенията той приготвя лекарства, силни

като магия. В градината често можете да видите синьор доктора да работи, а също навярно и синьората, неговата дъщеря — да бере необикновените цветя, растящи там.

Старата жена вече бе наредила, доколкото можеше, стаята, и като пожела на младия човек да го закрилят светиите, излезе.

Джовани все още нямаше с какво друго да се занимава освен да гледа в градината през прозореца. От вида ѝ той заключи, че е една от тези ботанически градини в Падуа, от които няма по-стара в цяла Италия и в света. А не беше изключено някога да е била място за отдих на богато семейство, защото в средата имаше развалини от мраморен фонтан, изящно изваян, но така трагично порутен, че бе невъзможно човек да си представи първоначалния му вид от отделните парчета. Водата обаче продължаваше весело да струи и да блести на слънцето както винаги. Слаб бълбукащ звук достигна до прозореца на младия човек и му навя мисълта, че фонтанът е безсмъртен дух, непрестанно леещ своята песен, без да обръща внимание на промените наоколо и на това, че един век го е въплътил в мрамор, а друг е пръснал тленните му отломки по земята. Навсякъде около басейна, където се изливаше водата, растяха най-разнообразни растения, които явно изискваха обилна влага за гигантските си листа, а в някои случаи — за пищните си, разкошни цветове. Особено се открояваше в мраморната си ваза посред басейна храст, богато обсипан с пурпурни цветове, всеки един с блясъка и великолепието на скъпоценен камък и като цяло представляваше такава сияйна гледка, че можеше да огрява градината дори и да няма слънце. Навсякъде имаше засадени нагъсто растения и билки, не така красиви, но и по тях личеше, че са грижливо отглеждани сякаш заради индивидуалните им качества, известни на академичния ум, който ги обработваше. Някои бяха в богато украсени със старинна дърворезба сандъчета, а Други — в обикновени градински саксии. Някои се виеха като змии по земята или се извисяваха нагоре, като използваха за това всичко, попаднало на пътя им. Едно растение бе обвило статуята на Вертумнус, която бе така забулена и покрита с драперия от спускащата се зеленина и бе така успешно украсена, че можеше да послужи за етюд на скулптор.

Докато Джовани стоеше на прозореца, той дочу шумолене зад завесата от листа и разбра, че някой работи в градината. Човекът скоро се показа — не беше обикновен работник, а висок, слаб, блед и болнав

мъж, облечен в черен халат на учен. Беше прехвърлил средната възраст, с прошарена коса, остра сива брада, но лицето му, излъчващо интелект и култура, дори и в младежките години не е могло да изразява голяма сърдечност.

Безгранично беше вниманието, с което този ученградинар разглеждаше всеки храст поотделно — като че надничаше в най-скритата им природа, правеше наблюдения с оглед на лечебната им и въздействена сила и установяваше защо едно листо расте с такава форма, а друго с инаква и защо тези и тези цветя се различават помежду си по цвят и благоухание. И все пак, въпреки това дълбоко разбиране от негова страна, нямаше и следа от интимност между него и растителния свят. Напротив, той отбягваше докосването им или прякото вдишване на аромата им с предпазливост, която направи много лошо впечатление на Джовани — този човек се държеше, като че се движи в зловредна среда, сред диви зверове, смъртоносни змии или зли духове, които, ако ги отпуснеш за миг, щяха да излеят ужасно гибелно гнева си върху него. Много страшно и странно бе за представите на младежа да долови чувството за несигурност у човек, който обработва градина — най-простото и невинно човешко занимание, представляващо едновременно труд и източник на радост за несъгрешилите прародители на човешкия род. Нима това бе райската градина в днешния свят? А този човек, с усещането си за злото в това, което ръката му отглежда, не беше ли съвременният Адам?

Докато откъсваше изсъхналите листа или подрязваше избуелите храсти, предпазливият градинар работеше с дебели ръкавици. Но това не беше единствената му защитна обвивка. Когато при обиколката из градината спря до великолепното растение със скъпоценни пурпурни цветове, открояващи се до мраморния фонтан, той си сложи маска на устата и носа, като че тази красота наистина криеше смъртоносна опасност. Но като реши, че въпреки всичко заниманието му е доста рисковано, той се отдръпна и извика с висок, но отпаднал глас на човек, страдащ от скрита болест:

— Беатриче! Беатриче!

— Тук съм, татко. Какво желаеш? — обади се звучен момински глас от прозореца на отсрещната къща — глас, топъл като тропически залез, който, кой знае защо, предизвика у Джовани представата за ярко

лилави и червени цветове и за силни омайни парфюми. — В градината ли си?

— Да, Беатриче — отвърна градинарят, — и ми е нужна помощта ти.

Скоро изпод изваяния свод се появи фигурата на млада девойка, облечена с такава пищност, че приличаше на прекрасното цвете, красива като слънце, с руж и свеж цвят на лицето. Тя кипеше от здраве, жизненост и енергия, но всички тези качества бяха укротени, омекотени и, видимо, здраво владяни в изобилието си от девствената ѝ същност. Във въображението на Джовани, докато гледаше в градината, като че се прокрадна нещо болезнено, защото красивата непозната остави у него впечатлението, че също е цвете, сестра на останалите, приела човешки образ — хубава като тях, дори по-хубава от най-прелестните и все пак и до нея — трябва да се докосваш само с ръкавица и да не се дриближаваш без маска. Когато Беатриче се спусна по градинската пътечка, виждаше се как гали и вдишва аромата на някои от цветята, най-усърдно отбягвани от баща ѝ.

— Ето, Беатриче — погледни, че за нашето най-голямо съкровище трябва да се направят редица необходими неща. Но както съм отпаднал, навярно ще заплатя с живота си, ако го доближа толкова, колкото е нужно. Отсега нататък се страхувам, че това растение трябва да бъде поверено единствено на твоите грижи.

— Аз с удоволствие приемам това — отвърна девойката отново с топлия си глас и като се наведе над прекрасното растение, разтвори ръце като за прегръдка. — Да, сестричке моя, мое съкровище, Беатриче ще се грижи за теб и ще ти служи, а ти ще ѝ се отплащаш с целувки и с ароматния си дъх, който за нея е живот.

А след това със същата нежност, красноречиво изразена с думи, тя се залови да прави неща като че необходими за растението. А от високия прозорец Джовани разтри очи и сякаш се чудеше дали това наистина е момиче, обработващо любимото си цвете, или едната от две сестри, проявяваща ласкави грижи към другата. Сцената скоро приключи — дали доктор Рапачини бе свършил със заниманията си в градината, или бе съзрял лицето на непознатия със зоркия си поглед, но той хвана дъщеря си за ръка и я отведе. Вече настъпваше вечерта. Тежки аромати сякаш се носеха от растенията и нахлуваха в стаята през отворения прозорец. Джовани спусна щорите, легна в леглото и

му се присъниха пищно цвете и красиво момиче. Цвете и девойка като че се различаваха и все пак бяха едно и също нещо — и двете криеха неясна опасност.

Но дневната светлина има свойството да променя всички неверни представи или дори заключения, до Които навярно сме стигнали по заниз, сред сенките на нощта или при не толкова ясниа блясък на луната. Първото нещо, което Джовани направи, когато се събуди от сън, бе да отвори широко прозореца и да погледне в градината, която сънищата му бяха изпълнили с такава тайнственост. Той се изненада и малко се позасрами като видя колко реална и делнична изглежда тя при първите слънчеви лъчи, които позлатяваха капките роса по листата и цветовете и макар от тях красотата на всяко едно от редките цветя ставаше по-ярка, свеждаха всичко до сферата на ежедневното. Младият човек се зарадва, че посред каменния град му бе предоставена възможността да съзерцава това място с прекрасна пищна растителност. Той си помисли, че градината символично ще му служи като средство да поддържа съприкосновението си с природата. Вярно, че сега не се виждаха нито болнавият и измъчен от размисли доктор Рапачини, нито прелестната му дъщеря, така че Джовани не можеше да прецени доколко странността, която им приписа, действително се дължеше на тях самите и доколко на богатата му фантазия, но бе склонен да погледне на всичко съвсем трезво.

През деня той поднесе почитанията си на синьор Пиетро Балиони, професор по медицина в университета, лекар с голяма известност, комуто носеше препоръчително писмо. Професорът бе възрастен, очевидно благ по природа, с привички на общителен човек. Той задържа младежа на обяд и бе много приятен — особено след една-две чаши тосканско вино — със свободния си оживен начин на разговор. Като предположи, че хората на науката от Падуа непременно са близки помежду си, Джовани намери случай да спомене името на доктор Рапачини, но професорът не откликна така възторжено, както бе очаквал.

— Не подобава на един жрец на медицината — каза професор Пиетро Балиони в отговор на въпроса на Джовани, — да се въздържа да изкаже заслужена и оправдана похвала на лекар, изкусен като Рапачини. Но от друга страна ще ми тежи на съвестта, ако позволя достоен младеж като вас, синьор Джовани, синът на мой стар приятел,

да получи погрешна представа относно човек, от когото може след време да зависи животът му. Истина е, че нашият уважаван доктор Рапачини е по-учен от всички във факултета и дори, с Изключение на един човек навярно — в Падуа и цяла Италия. Но има сериозни възражения спрямо професионалните му качества.

— И какви са те? — попита младият човек. — От болест на тялото или на душата се оплаква моят приятел Джовани, че така се интересува от лекари? — попита професорът с усмивка. — Що се отнася до Рапачини, разправят — и аз, тъй като го познавам добре, мога да потвърдя това, — че за него безкрайно по-важна от хората е науката. Пациентите му го интересуват само като обекти на нов експеримент. Той е готов да пожертвува човешки живот, дори своя или на най-близък човек, само за да прибави малко зрънце към огромния си запас от знания.

— Според мен той наистина е ужасен човек — забеляза Гасконтти, като мислено си припомни студеното, свръхинтелектуално изражение на Рапачини. — И все пак, уважаеми професоре, не е ли той благороден по дух? Срещат ли се много хора, способни на подобна възвишена любов към науката?

— Да ни пази господ — отвърна професорът, малко раздражено — от такива, ако те не се отнасят по-разумно отколкото Рапачини към изкуството на лечението. Според неговата теория всички лечебни свойства се съдържат във веществата, наричани от нас растителни отрови. Той ги обработва със собствените си ръце и се говори, че е получил нови видове отрова, по-ужасни от тези, с които природата би могла да зарази земята без съдействието на подобен учен човек. Не може да се отрече, че синьор докторът прави по-малко злини, отколкото може да се очаква при наличието на отровни вещества от този род. От време на време, трябва да се признае, той е постигал или поне така е изглеждало, чудесни лечебни резултати. Но по мое лично мнение, синьор Джовани, той не заслужава да бъде много възхваляван за сполуките си, тъй като твърде вероятно е те да са случайни, а трябва да му се потърси строга отговорност за неуспехите, за които с основание може да се твърди, че са по негова вина.

Младежът би приел мнението на професора с големи резерви, ако знаеше, че между Балиони и доктор Рапачини съществува старо професионално съперничество, в което по мнението на другите

надделяваше Рапачини. Ако читателят проявява склонност към собствени преценки, ние ще го насочим към някои трактати с готически шрифт от двамата учени, съхранени в катедрата по медицина при университета в Падуа.

— Не зная, мъдри професоре — отвърна Джовани, като размишляваше за споменатата изключителна страст към науката у Рапачини. — Не зная колко силно обича този лекар изкуството си, но безспорно има нещо друго, по-скъпо за него. Той има дъщеря.

— Аха! — възкликна професорът през смях. — Ето че нашият приятел Джовани изплю камъчето. Вие сте чули за дъщеря му, по която са пощурели всички младежи в Падуа, макар че малцина са имали някога щастието да зърнат лицето ѝ. Малко зная за синьора Рапачини освен това, което се говори: че баща ѝ я е обучил добре в науката си и че макар да е млада и хубава, според мълвата тя заслужавала да заема професорско място. Навярно баща и я готви за моето! Има и други нелепи слухове, за които не си заслужава да се говори или да им се обръща внимание. Хайде, синьор Джовани, изпийте си чашата вино.

Джовани се завърна в квартирата си, малко разгорещен от виното, изпито на един дъх, от което в съзнанието му заплуваха странни фантазии относно доктор Рапачини и красивата му дъщеря. На връщане бе минал случайно покрай цветарски магазин, където купи букет свежи цветя.

Като се изкачи в стаята си, той седна близо до прозореца в падащата от стената сянка, така че можеше да наблюдава всичко долу, без да има опасност да бъде забелязан. Пред погледа му се разкри безлюдна градина. Странните растения се къпеха в слънчевата светлина и от време на време си кимаха леко едно на друго, като че изразяваха разбирателство между родственици. В средата до порутения фонтан се издигаше разкошният храст, отрупан с ярки скъпоценни цветове — те блестяха на слънцето, отраженията им грееха от дълбините на басейна и той сякаш преливаше от пъстроцветни сияния. Отначало, вече казахме, градината бе безлюдна. Скоро обаче — както Джовани бе очаквал със скрита надежда, примесена със страх — изпод древния изваян свод се появи фигура, която се спусна между редиците от растения, вдишвайки различните аромати, като че бе създание от старинните класически предания, хранещо се с нежни благоухания. Когато я зърна отново, младият

човек дори се изненада като видя колко по-хубава бе тя в действителност, отколкото в спомена му — толкова ослепителна и ярка бе красотата ѝ, че девойката грееше от лъчите на слънцето и както си прошепна Джовани, несъмнено осветяваше по-сенчестите места по градинската пътечка. Сега лицето ѝ се виждаше по-ясно от преди и той бе изумен от израза на простосърдечност и благост — качества, които не влизаха в представите му за нейния характер, и това отново го накара да се замисли що за човек е тя. И този път не пропусна да забележи — или поне така му се стори — сходството между красивото момиче и великолепия храст, който бе надвесил цветовете си, подобни на скъпоценни камъни, над фонтана — една прилика, която Беатриче странно желаше да подчертае с модела на роклята си и избора на багрите.

Когато приближи храста, тя разтвори ръце, като че раздвигана от силна страст, и обгърна клонките му в интимна прегръдка — толкова интимна, че лицето ѝ се скри сред листата като в гръд, а блестящите ѝ къдрици се оплетоха в цветовете.

— Обгърни ме с дъха си, сестрице — възкликна Беатриче, — защото се задушавам от обикновения въздух. И ме дари с този твой цвят, който ще откъсна най-нежно от стъблото и ще закича близо до сърцето си.

След тези думи красивата дъщеря на Рапачини откъсна един от най-едрите цветове на храста и тъкмо в мига, когато се канеше да го закичи на гърдата си, се случи нещо странно — освен ако зрението на Джовани, замъглено от виното, не го лъжеше. Малка оранжева животинка от рода на гущерите или хамелеоните случайно пропълзя по пътечката точно в краката на Беатриче. На Джовани се стори — но от разстоянието, на което се намираше, той трудно можеше да види такава подробност — въпреки това му се стори, че една-две капки от стъблото на откъснатия цвят паднаха върху главата на гущера. За миг влечугото силно се сгърчи, а след това се изпъна неподвижно на слънцето. Беатриче забеляза това необичайно явление и се прекръсти тъжно, но без всякакво учудване. След това обаче изобщо не се поколеба и закичи гърдите си със смъртоносното цвете. То заруменя там едва ли не с ослепителния блясък на скъпоценен камък, като придаваше на роклята и на вида ѝ очарованието, което нищо друго на света не можеше да им придаде. А Джовани излезе от сянката в

прозореца, наведе се напред, но веднага се отдръпна, като си шепнеше и тръпнеше.

„Не сънувам ли? Наистина ли виждат очите ми? — се питаше той. — Що за създание е тя? Дали да смятам, че е красива или неопишуемо страшна?“

Сега Беатриче се разхождаше бавно из градината и приближи дотолкова прозореца на Джовани, че той бе принуден да покаже открито глава, за да удовлетвори острото и болезнено любопитство, което тя предизвикваше. В този миг над градинския зид прелетя красиво насекомо — навярно бе летяло из града и не бе открило цветя или зеленина сред древните хорски убежища, докато тежките благоухания на растенията в градината на Рапачини не го бяха примамили отдалеч. Още преди да кацне на цветята, това блестящо крилато видение като че бе привлечено от Беатриче и не бързаше да се приземи, а закръжи около главата ѝ. Не можеше да бъде другояче, освен очите му да го лъжеха. И така да беше — на Джовани се стори, че докато Беатриче наблюдаваше насекомото с детинска наслада, то започна да отмалява и накрая тупна в краката ѝ. Пъстроцветните му крилца потрепнаха — то бе мъртво. Не виждаше какво друго би могло да причини смъртта му, освен нейният дъх. Беатриче отново се прекръсти и като се надвеси над мъртвото насекомо, въздъхна тежко.

Едно неволно движение на Джовани привлече погледа и към прозореца. Там тя съзря красивата глава на младежа — глава, по скоро гръцка, отколкото италианска, с хубави правилни черти и проблясващо злато в къдрите, надвесена над нея като кръжащо във въздуха същество. Почти без да съзнава какво върши, Джовани хвърли букета, който бе стискал в ръка.

— Синьора — каза той — това са хубави свежи цветя. Закичете се с тях в името на Джовани Гасконтти.

— Благодаря, синьор — отвърна Беатриче със звучния си глас, леещ се като музика, а изказът на лицето ѝ бе @полудетскиполуженствен. — Приемам подаръка ви и на драго сърце бих се отблагодарила с това разкошно пурпурно цвете, но ако ви го подхвърля, няма да можете да го уловите. Така че синьор Гасконтти трябва да приеме само благодарностите ми.

Тя повдигна букета от земята, след което, сякаш вътрешно засрамена, че бе нарушила моминската си сдържаност, защото отвърна

на поздрава на непознат, бързо прекоси градината в посока към домасиНо колкото и кратък да бе този миг, на Джовани му се стори, че когато се скриваше под изваяния свод, красивият букет беше вече започнал да увяхва в ръцете ѝ. Това бе случайно хрумване, защото нямаше никаква вероятност да види от такова разстояние дали някое цвете е увяхнало или не.

Много дни след случилото се младежът отбягваше прозореца към градината на Рапачини, като че нещо грозно и чудовищно щеше да поразии погледа му, ако се излъжеше да погледне. Съзнаваше, че до известна степен се е изложил на въздействието на непонятна сила като бе влязъл в разговор с Беатриче. Най-благоразумно беше, ако сърцето му наистина е застрашено, веднага да напусне квартирата си и самия град Падуа. Друга възможност бе, доколкото може, да свикне с понятния образ на Беатриче през деня, като по този начин постепенно и категорично я включи в сферата на обикновените преживявания. Най-неблагоприятното беше да отбягва да я види и така да остава тъй близо до тази необикновена девойка, че съседството и възможността дори за разговор с нея да подхранват и правят реални фантастичните представи, които въображението му непрекъснато разпалено създаваше. Гасконтти не беше дълбок по природа — или поне дълбочината на характера му досега не бе поставяна на изпитание. Но той имаше живо въображение и пламенен южняшки темперамент, който трескаво се разпалваше с всеки изминат миг. Не бе сигурно дали Беатриче притежава тези ужасни качества — смъртоносен дъх, родственост с красивите и опасни цветя, както бе проличало от видяното, но във всеки случай в неговия организъм тя бе вляла страшна неуловима отрова. Не беше любов, въпреки че пищната ѝ красота го подлудяваше. Нито пък ужас, макар да си представяше, че душата ѝ е също така наситена с гибелно излъчване както и фигурата ѝ. Това бе обща рожба на любовта и ужаса, приличаща и на двамата си родители — пламтяща като първия и разтреперана като втория. Джовани не знаеше от какво да се страхува, а още по-малко знаеше на какво да се надява. Въпреки това надеждата и страхът непрекъснато се бореха в душата му като ту се побеждаваха взаимно, ту отново подновяваха враждата помежду си. Благословени да са всички неусложнени чувства, независимо хубави или лоши. Ужасното смесване на противоположни усещания подлага човек на огъня в ада.

Понякога той се опитваше да облекчи треската на духа си с бърза разходка из улиците на Падуа или извън пределите ѝ — крачките му съответствуваха на туптенето на мозъка, така че вървежът му неусетно преминаваше в тръс. Един ден някой го спря. За ръката го хвана представителен човек — той се бе извърнал след младежа, когато го позна, и доста се задъха, докато го настигне.

— Синьор Джовани! Почакайте, мой млади приятелю! — извика той. — Забравихте ли ме? Би било напълно допустимо, ако съм променен като вас.

Това бе Балиони, когото Джовани бе отбягвал от първата им среща досега, защото се страхуваше, че със своята проникателност професорът веднага ще прозре тайната му. Като се опитваше да се съвземе, той се взря безумно наоколо с вгълбения в себе си поглед и заговори като насън:

— Да! Аз съм Джовани Гасконтти. Вие сте професор Пиетро Балиони. Пуснете ме да мина.

— Не веднага, синьор Джовани Гасконтти — отвърна професорът като се усмихваше, но в същото време оглеждаше младежа съсредоточено. — Е, какво? Нима не съм израснал редом с баща ви? И трябва ли синът му да ме отминава като непознат по тези старинни улици на Падуа? Почакайте, синьор Джовани, защото трябва да разменим няколко думи преди да се разделим.

— По-скоро тогава, уважаеми професоре, по-скоро! — рече Джовани с трескава нетърпеливост. — Не вижда ли ваша милост, че бързам?

Докато казваше това, по улицата се появи мъж, облечен в черно. Той ходеше бавно и приведено като човек с недобро здраве. Лицето му имаше жълт и нездрав цвят, но излъчваше такъв силен и действителен интелект, че един наблюдател лесно би пренебрегнал физическите подробности и би забелязал само чудесния израз на енергия. Като минаваше, човекът размени студен, съдържан поздрав с Балиони, но спря погледа си на Джовани с такава съсредоточеност, че на лицето му се изписаха всичките качества, достойни за внимание. И все пак погледът му изразяваше странно спокойствие, като че той проявяваше не човешки, а изследователски интерес към младежа.

— Това е доктор Рапачини — прошепна професорът, когато непознатият отмина. — Виждал ли е някога лицето ви преди?

— Не, доколкото знам — отвърна Джовани, стреснат от името.

— Виждал ви е! Трябва да ви е виждал! — възкликна бързо Балиони. — По една или друга причина този човек на науката ви изучава. Познавам този поглед у него! Това е същият студен поглед, озаряващ лицето му, когато се навежда над птица, за да проведе някакъв експеримент. Поглед, пронизателен като самата Природа, но без нейната топлина и любов. Синьор Джовани, обзалагам живота си, че вие сте един от обектите на неговите експерименти.

— Защо ми се подигравате? — извика яростно Джовани. Това, синьор професоре би било много неудачен експеримент.

— Спокойно, спокойно! — извика невъзмутимо професорът. — Казвам ви, бедни мой Джовани, че Рапачини проявява научен интерес към вас. Попаднали сте в ужасни ръце! А синьора Беатриче — каква роля играе тя в тази мистерия?

Но Джовани, за когото упорството на Балеони бе непоносимо, се измъкна и изчезна преди професорът да успее отново да го сграбчи за ръката. Балиони погледна след младия човек замислено и поклати глава.

— Това няма да го бъде — каза си той. — Младежът е син на мой стар приятел и няма да му се случи беда, от която чудотворните средства на медицината могат да го предпазят. Освен това, нетърпимо нахално е от страна на Рапачини така да ми измъкне момчето от ръцете, както се казва, и да го използва за пъклените си експерименти. И тази негова дъщеря! Трябва всичко да се проучи! Навярно, премъдри Рапачини, мога да ти попреча там, където най-малко очакваш.

Междувременно Джовани бе минал по един околел път и най-накрая се озова пред вратата на квартирата си. Едва прекрачил прага, той видя старата Лизабета, която се хилеше насреща му и очевидно искаше да привлече вниманието му. Напразно обаче, тъй като избликът на чувствата му мигновено бе преминал в студено и тъпо усещане за празнота. Той се обърна и спря погледа си на сбръчканото лице, изкривено в усмивка, но като че не го видя. Затова старата жена докосна наметалото му.

— Синьор! Синьор! — прошепна тя, все още с широка усмивка на лице, поради което то донякъде напомняше за гротескова дървена

маска, потъмняла от вековете. — Слушайте, синьор! Към градината има таен вход.

— Какво говорите? — възкликна Джовани и така бързо се извърна, сякаш трескав живот бе вдъхнат на някакъв неодоушевен предмет. — Таен вход за градината на Рапачини!

— Тихо, тихо! Не тъй високо! — прошепна Лизабета и запуши устата му с ръка. — Да, за градината на уважаемия доктор, където можете да видите всичките му прекрасни растения. Много младежи от Падуа биха заплатили пребогато, за да се озоват сред цветята там.

Джовани й пхна една жълтица в ръката.

— Заведете ме там — каза той.

В главата му се мерна догадка, навярно породена от разговора с Балиони, че тази намеса на старата Лизабета сигурно е свързана с машинациите, неизвестно от какъв характер, в които според предположенията на професора доктор Рапачини искал да го въвлече. Но подобно подозрение, макар и да разтревожи Джовани, не бе в състояние да го възпре. В мига, когато разбра, че му се отдава възможност да се приближи до Беатриче, той почувствува, че е абсолютно необходимо за съществуването му да го стори. Нямаше значение дали тя е ангел или дявол — безвъзвратно бе попаднал в магнитното ѝ поле и трябваше да се подчини на закона, тласкащ го напред, в стесняващи се кръгообразни движения, към една развръзка, която не се и опитваше да отгатне. И все пак, странно, но го обзе внезапно съмнение дали този силен интерес у него не бе измамен и дали наистина бе толкова голям и искрен по характер, че да оправдава влизането му в рискована ситуация; дали това не бяха само фантазии на млад човек, които много слабо или почти никак не докосваха сърцето му.

Той се спря, поколеба се, почти се извърна, но отново тръгна напред. Съсухрената му водачка го преведе през няколко тъмни коридора и най-накрая отвори врата, която откри гледката и шепота на шумолящи листа с проблясващи слънчеви лъчи сред тях. Джовани пристъпи напред и като се промъкна през гъстия храст, виещ мустачки около тайния вход, се изправи под собствения си прозорец в откритото пространство на градината на Рапачини.

Колко често се случва така — невъзможното е станало възможно, мъглявата материя на сънищата се е превърнала в осезаема

действителност, а ние изпитваме спокойствие, дори трезво самообладание в положение, при което сме очаквали да изпаднем в пристъп на радост или мъка. Съдбата се забавлява да постъпва така с нас. Страстта сама ще си избере подходящ миг внезапно да нахлуе и да се застои дълго, когато съответното стечение на обстоятелствата сякаш призовава появата ѝ. Същото се случи сега и с Джовани. Дни наред неосъществимата мечта за среща с Беатриче караше кръвта му трескаво да закипява и той си представяше как стои в същата тази градина, изправен пред девойката лице в лице, огрян от екзотичната светлина на красотата ѝ, поглъщащ от очите ѝ тайната, станала според него загадка за собственото му съществуване. Но сега той бе обхванат от странна и необяснима невъзмутимост. Огледа бързо градината да види дали Беатриче или баща ѝ ги няма наоколо и като разбра, че е сам, започна критично да разглежда растенията.

Всички цветя до едно го разочароваха — пищността им изглеждаше натрапваща се, ярка, дори неестествена. Почти нямаше храст, от който пътник, отклонил се сам в гората, не би се стреснал като го види — диво избуял, наподобяващ призрачно лице, надзъртащо от шубрака. Няколко други също биха уплашили чувствителния човек с необичайната си външност, издаваща смесване или, така да се каже, прелюбодееяние между различни растителни видове, така че новите сортове вече не бяха божие творение, а чудовищни рожби на болно човешко въображение, излъчващи единствено злостна подигравка с красотата. Те навярно бяха резултат от експеримент, някъде постигнал съчетаването на поотделно прекрасни растения в нова кръстоска, добила съмнителния и зловец облик, характерен за растителността в цялата градина. Накратко казано, Джовани разпозна само две-три растения в градината и то такива, за които добре знаеше, че са отровни. Погълнат от разглеждането, той долови шумоленето на копринена дреха и като се обърна, видя, че изпод изваяния свод излиза Беатриче.

Джовани не се бе и замислял за поведението си — дали да се извини за своето вмъкване в градината или да се държи, като че се бе озовал там, ако не по настояването на доктор Рапачини и дъщеря му, то поне с тяхно знание.

Но реакцията на Беатриче го успокои, макар че не разсея съмненията относно лицето, оказало му съдействие да бъде допуснат

тук. Тя леко се спусна по пътеката и го доближи близо до порутения фонтан. На лицето ѝ бе изписано учудване, примесено с чистосърдечен и трогателен израз на удоволствие.

— Вие разбирате от цветя, синьор — каза Беатриче с усмивка, като намекваше за букета, който ѝ бе хвърлил от прозореца. — Затова не се учудвам, че видът на рядката колекция на баща ми ви е привлякъл да я погледнете отблизо. Ако той беше тук, би могъл да ви разкаже много любопитни и интересни факти за природата и привичките на храстите, защото е прекарал целия си живот в подобни изследвания и тази градина е неговият свят.

— И вие самата, госпожице — отвърна Джовани — ако е истина това, което се говори, също отлично сте запозната със свойствата на тези пищни цветя и силни аромати. Ако благоволите да ме напътствувате, аз ще бъда по-усърден ученик, отколкото ако ме обучава самият Рапачини.

— Такива ли неверни слухове се носят? — попита Беатриче и приятният ѝ смях се разля като музика. — Нима хората говорят, че аз съм веща в науката на баща ми за растенията? Що за подигравка? Не е вярно! Макар че съм израснала сред тези цветя, не разпознавам нищо друго, освен багрите и аромата им. А понякога си мисля, че на драго сърце бих се лишила и от това умение. Тук има много цветя и някои от най-красивите сред тях ме плашат и разстройват, като ги видя. Но, умолявам ви, синьор, не вярвайте на тези слухове за познанията ми. Не вярвайте на нищо друго освен на това, което виждате със собствените си очи.

— Трябва ли наистина да вярвам на това, което съм видял със собствените си очи? — запита Джовани многозначително, като при мисълта за някои предишни неща изтръпна. — Не, синьора. Изисквате много малко от мен. Заповядайте ми Да вярвам само на това, което изричат устните ви.

Беатриче като че го разбра. Бузите ѝ пламнаха, но тя погледна Джовани право в очите и с достолепието на кралица издържа погледа му, изразяващ съмнение и безпокойство.

— Така ви и заповядвам, синьор — отвърна тя. — Забравете това, което сте мислили за мен. То може да изглежда вярно за окото, но е измамно по същество. Докато словата, изречени от Беатриче Рапачини са искрени и идват от сърцето ѝ. На тях можете да вярвате.

Тя цялата пламтеше и като че съзнанието на Джовани се озаряваше от светлината на самата истина. Но докато говореше, около нея се разнасяха благоухания, силни и прекрасни, макар и нетрайни, които обаче младият човек поради неясни съмнения не смееше да вдъхне дълбоко в дробовете си. Това навярно бе ароматът на цветята. Нима би могло да бъде дъхът на Беатриче, изпълващ със странно ухание думите ѝ, защото те извираха от дълбините на сърцето ѝ? За миг Джовани усети премаляване, но то бързо отмина като лека сянка. В очите на красивата девойка той като че видя разтворената ѝ душа и забрави за съмнението и страха си.

Леката напрегнатост в държането на Беатриче изчезна. Тя се развесели и изглежда от разговора си с младежа изпитваше истинско удоволствие, доста подобно на това, което би изпитало момиче на самотен остров, разговаряйки с пътешественик от цивилизования свят. Очевидно житейският ѝ опит се ограничаваше в сферата на градината. Тя ту приказваше за обикновени неща като слънцето и облаците, ту задаваше въпроси за града или далечния дом на Джовани, д за приятелите му, майка му и сестрите му — въпроси, които говореха за уединен живот и такава неосведоменост относно хорския бит и нрави, че Джовани ѝ отвърщаше като на дете. Душата ѝ се изливаше пред него като бистър ручей, съзрял слънцето за първи път, удивен от отражението на земята и слънцето в собствените си води. Последваха и задълбочени мисли, сияйни като скъпоценни камъни чудновати идеи, сякаш диаманти и рубини проблясваха сред мехурчетата на фонтана. От време на време в съзнанието на младежа просветваше чувство на удивление, че върви редом със съществуването, което така бе распалило въображението му, пред което се бе прекланял с ужас и в което бе видял с очите си прояви на страхотни качества — че той разговаря с Беатриче като с брат и я намира така естествена и женствена. Но тези мисли бяха моментни. Въздействието на характера ѝ беше твърде непосредствено и той се отпусна веднага.

Те се разхождаха из градината в непринуден разговор и накрая, след много завои из алеите, достигнаха до порутения фонтан, където растеше прекрасният храст със скъпоценните пламтящи цветове. От него се разнасяше благоухание — същото като това, което Джовани бе доловил в дъха ѝ, но несравнимо по-силно. Той забеляза как тя

притисна ръка до гърдите си, когато погледът ѝ спря на храста, като че сърцето ѝ внезапно заби болезнено.

— За първи път в живота си — прошепна тя на храста — забравих за теб.

— Спомням си, синьора — каза Джовани — че обещахте да ми се отблагодарите с един от тези живи брилянти за букета, който аз, дръзък от щастие, хвърлях в краката ви. Разрешете ми сега да си откъсна за спомен от срещата ни.

Той пристъпи към храста с протегнатата ръка, но Беатриче се стрелна напред с вик, който прониза сърцето му като нож. Тя сграбчи ръката му и я дръпна назад с цялата сила на крехката си фигура. С всяка своя клетка Джовани усети трепет от докосването ѝ.

— Не го пипайте! — извика тя с отчаян глас. — За нищо на света! Гибелно е!

След това, извърнала лице, тя избяга от него и изчезна под изваяния свод. Като я проследи с поглед, Джовани забеляза в сянката на входа слабата фигура и бледото интелигентно лице на доктор Рапачини, който наблюдаваше сцената кой знае от кога.

Веднага щом Джовани се уедини в стаята си, в пламналата му глава се върна образът на Беатриче, все тъй забулен с вълшебство, нараснало от първия миг, в който я съзря, но сега вече образът ѝ бе облъхнат и от нежната топлина на моминството. Тя беше жив човек, бе надарена от природата с всички хубави женски качества. Несъмнено притежаваше способността да се издигне до висотата и себеотрицанието на любовта. Проявите, досега приемани от него за доказателство на ужасяваща странност във физиката и характера ѝ, бяха забравени или пък тънката магия на любовта им придаде очарование, което като златисто сияние правеше Беатриче още по-привлекателна поради това, че бе така необикновена. Грозните неща сега изглеждаха красиви. Или ако такава промяна е невъзможна, то тогава грозното навярно изчезна и потъна сред неоформените полуосъзнати представи, обикновено напластени в периферните ни клетки, отдалечени от ясното съзнание. Той не мигна цяла нощ и заспа чак когато зората почна да буди задрямалите цветя в градината на Рапачини, където безспорно сънищата му го бяха отвели. Настъпи часът на изгрева и когато лъчите на слънцето докоснаха клепките на младия човек, той се събуди с усещане за болка. След като напълно се

разсъни, почувствува силно парене и сърбеж в дясната си ръка, стисната от Беатриче в мига, когато той се канеше да откъсне един от цветовете, прилични на скъпоценни камъни. Отгоре върху ръката му имаше яркочервен белег като следи от четири пръстчета, а на китката — от мъничък палец.

Ох, колко упорито любовта — или дори коварното подобие на любов, което разцъфтява във въображението, но не пуска дълбоки корени в сърцето — колко упорито то съхранява вярата си до мига, в който е обречено да умре. Джовани превърза ръката си с кърпа и се зачуди каква ли лоша твар го е ухапала, но скоро, потънал в копнежи по Беатриче, забрави болката си.

След тази първа среща втората бе неизбежна в хода на това, което наричаме съдба. Последва трета, четвърта, а след това вече срещите с Беатриче в градината не представляваха за Джовани събитие във всекидневието му, а един свят, в който би могло да се каже, че той единствено съществуваше, тъй като цялото му останало време преминаваше в очакване да дойде часът на екстаза или в спомен за него. Не беше по-различно и с дъщерята на Рапачини. Тя очакваше появата на младежа и се втурваше към него с такова безгранично доверие, като че се познаваха от деца и продължаваха да бъдат приятели. Ако поради непредвидена случайност той не успяваше да дойде в уречения час, тя заставаше под прозореца му и красивият ѝ мелодичен глас достигаше до него в стаята, като кънтеше и отекваше в сърцето му: „Джовани! Джовани! Защо се бавиш? Слез долу!“

И той бързо слизаше долу в райската градина с отровните цветя.

Но въпреки цялата сърдечна непосредственост, в отношението на Беатриче имаше известна сдържаност, толкова силна и неизменна, че на него дори и през ум не му минаваше да я наруши. По всички външни белези двамата се обичаха — те сезираха в очите си с поглед, който разкриваше свещената тайна и я предаваше от дълбините на едната душа на другата като нещо твърде свято, за да бъде изречено. Те дори се бяха обяснили в любов в миговете, когато обичта им бликаше неудържимо и сърцата им се изливаха в слова подобно лумнали пламъци на дълго спотайван огън. И все пак не бе имало сливане на устните, хващане за ръцете, нито каквато и да е милувка, изисквана и ценена от любовта. Той никога не се бе докосвал до блестящите ѝ къдрици. Никога роклята ѝ — толкова подчертана бе физическата

преграда помежду им — не се бе допирала до него, развяна от вятъра. В редките случаи, когато Джовани като че бе изкушен да прекрачи границата, Беатриче така се натъжаваше, ставаше толкова строга и придобиваше такъв вид на безутешно отчуждение, предизвикващо тръпки на страх, че не беше необходимо да му казва нещо, за да го възпре. В такива моменти той се стряскаше от ужасните подозрения, които изпълзяваха като чудовища от дълбините на сърцето му и се вторачваха в него. Любовта му се разсейваше като утринна мъгла и само съмненията му бяха осезаеми. Но когато лицето на Беатриче отново греиваше след моментно помръкване, тя веднага се превръщаше от загадъчното непонятно същество, което той бе наблюдавал с боязън и ужас, в красивата естествена девойка, пределно ясна на душата му.

Бе изминало доста време от последната му среща с Балиони. Една сутрин обаче той бе неприятно изненадан от посещението на професора, за когото не се бе и сетил седмици наред и с готовност би го изхвърлил от съзнанието си и за по-дълго. От много време, напълно отдаден на обзелото го вълнение, той не бе в състояние да търпи никакви чужди хора, ако те не проявяваха дълбоко разбиране на сегашното му състояние. А от професор Балеони не можеше и да се очаква подобно разбиране. Няколко минути гостът непринудено бърби за клюките из града и университета, а след това смени темата.

— Напоследък чета стар класик — каза той — и попаднах на разказ, който странно ме заинтригува. Навярно го помните. В него се разказва за един индийски принц, който изпратил красива жена като подарък на Александър Велики. Тя била прелестна като зората и великолепна като залеза, но това, което особено я отличавало, било тежкото ухание на дъха ѝ — по-тежко от аромата на цяла градина с персийски рози. Александър, както може и да се очаква от млад завоевател, още от пръв поглед се влюбил в прекрасната чуждоземка, ала мъдър доктор, присъстващ случайно, разкрил ужасна тайна за нея.

— И каква била тя? — попита Джовани като сведе очи, за да отбегне погледа на професора.

— Че тази прелестна жена — продължи Балиони, като наблюдаваше на думите — била хранена с отрови от мига на раждането си, докато те така проникнали в целия ѝ организъм, че самата жена се превърнала в

най-смъртоносната съществуваща отрова. Отровата станала естествената среда за живота ѝ, С тежкото ухание на дъха си жената поразявала въздуха около себе си. Любовта ѝ била отровна, прегръдката ѝ — смъртоносна. Не мислите ли, че разказът е чудесен?

— Детски приказки — отвърна Джовани като нервно се раздвижи на стола. — Чудя се как ваша милост намира време да чете такива глупости при сериозните си занимания.

— Впрочем — каза професорът, като се огледа неспокойно наоколо — какъв е този странен аромат в жилището ви? Лек и сладък е, но все пак в края на краищата никак не е приятен. Ако трябва дълго да го вдишвам, струва ми се, че ще се разболея. Прилича на аромата на цветете, а не виждам Цветя в стаята ви.

— Няма такива — отвърна Джовани, пребледнял от думите на професора, — а ароматът, за който говорите, съществува само във въображението ви. Миризмите — комбинация от сетивното с духовното, могат да ни заблуждават по този начин. Споменът за даден парфюм, самата мисъл за него, лесно могат да накарат да си го представим наяве.

— Да, но моето въображение не е болно, за да ми погажда често такива номера — каза Балиони — и ако си представя изобщо някаква миризма, то тя ще е на някакво противно лекарство, от което твърде вероятно са просмукани пръстите ми. Както чувам, нашият приятел Рапачини придава на лекарствата си миризми, по-хубави от парфюмите на Арабия. Несъмнено красивата образована синьора Беатриче също дава на пациентите си лекарства, ухайни като момински дъх. Но тежко на този, който ги изпие!

Лицето на Джовани издаваше много противоречиви чувства. Тонът, с който професорът спомена за невинната прелестна дъщеря на Рапачини причини мъка в душата му. И все пак намеците, представящи характера ѝ в различна светлина от тази, в която той я виждаше, мигновено-изостриха хиляди неясни подозрения изпречили се сега пред него като злоради зли духове. Но той упорито се опитваше да ги прогони и да отвърне на Балиони с пълно доверие, подобаващо на истински влюбен.

— Синьор професоре — каза той — вие сте били приятел на баща ми. Навярно смятате за свое задължение да се държите приятелски и към неговия син. На драго сърце бих изпитвал към вас

само почит и уважение. Но ви умолявам да забележите, синьор, че има едно нещо, за което не трябва да говорим. Вие не познавате синьора Беатриче. Следователно не можете да осъзнаете колко несправедливи неща, бих казал дори хули, отправяте по неин адрес с всяка лекомислено изречена лоша дума.

— Джовани. бедни мой Джовани — отвърна професорът със съдържано самочувствие. — Познавам това нещастно момиче много по-добре, отколкото вие. Ще научите истината за отровителя Рапачини и за отровната му дъщеря — да, толкова отровна, колкото и красива. Слушайте! Защото даже и да вдигнете ръка срещу белите ми коси, няма да ме накарате да замълча. В лицето на прелестната Беатриче посредством голямата, но смъртоносна наука на Рапачини, старата приказка за жената от Индия се е превърнала в действителност.

Джовани застана и закри лице.

— На баща ѝ — продължи Балиони — не му е попречило бащиното чувство, за да пожертвува детето си по този ужасен начин заради болезнената си страст към науката. Защото, трябва да му се признае, той е толкова отдаден на науката че би подложил на експерименти и собствения си сърдечен орган. Каква тогава би могла да бъде вашата съдба? Несъмнено вие сте избран като обект за нов експеримент, който навярно ще приключи със смърт. Ръководен от девиза си, че науката изисква жертви, той няма да се спре пред нищо.

„Това е сън“ — промълви Джовани на себе си. „Разбира се, че е сън.“

— Обаче — продължи професорът — вие, синът на моя приятел, не трябва да се отчайвате. Не е още съвсем късно за помощ. Може би дори ще успеем да възвърнем тази нещастна девойка към човешката ѝ природа, от която баща ѝ я е отклонил в своята лудост. Вижте тази малка сребърна вазичка. Изработена е собственооръчно от известния Бенвенуто Челини и има всички качества да бъде любовен подарък на най-красивата жена в Италия. А това, което съдържа, е безценно. Една малка глътчица от тази противоотрова би неутрализирала и най-силните отрови на Борджиите. Не се съмнявам, че ще има същия ефект и спрямо отровите на Рапачини. Подарете вазичката със скъпоценната течност на вашата Беатриче и чакайте резултата с надежда.

Балиони сложи малък, изящно изработен съд на масата и си отиде, като остави казаното от него да окаже своето въздействие върху

съзнанието на младежа.

„Ще осуетим плановете на Рапачини“ — си мислеше той, като се усмихваше вътрешно, докато слизаше по стълбите, — „но трябва да признаем истината за него — той е забележителен човек, забележителен човек наистина, обаче е отвратителен шарлатанин в лекарската си практика и поради това тези, които уважават добрите стари принципи в професията на лекаря, не могат да го търпят.“

Както вече бе споменато, по време на цялото му познанство с Беатриче, Джовани понякога се измъчваше от догадки относно характера ѝ. Но той напълно я бе възприел като естествено, непринудено, отзивчиво и безхитросно същество и образът, представен сега от професор Балиони, изглеждаше странен и неправдоподобен, като че самият Джовани никога не бе имал подобни първоначални впечатления. Вярно е; че бе запазил неприятни спомени от първото зърване на момичето. Той не можеше напълно да забрави букета, изсъхнал в ръката ѝ, нито пък насекомото, тупнало както си летеше из въздуха без всякаква друга видима причина освен благоуханието на дъха ѝ. Тези случаи обаче, смекчени от чистото сияние на характера ѝ, губеха силата си на очевидни факти и се възприемаха като измамни халюцинации, независимо по какъв начин сетивата им бяха придали реална форма. Защото има нещо по-истинско и действително от това, което виждаме с очи или докосваме с ръка. Като се основаваше именно на подобно по-силно доказателство, Джовани бе изградил доверието си към Беатриче, макар че го бе сторил по-скоро под силния напор на възвишените ѝ качества, отколкото поради някаква голяма и благородна вяра у себе си. Но сега душата му не можеше да бъде така извисена, както в началото на силната му страст. Той се сгромоляса, изпълзя сред дребнави съмнения и с това оскверни чистата непорочност на образа на Беатриче. Не че се отказа от нея, но прояви съмнение. Реши се да направи сериозна проверка, за да се убеди веднъж-завинаги дали наистина съществуват във физиката ѝ тези ужасни качества, @накои го не можеше да не съответствува и чудовищна психика. Поради голямото разстояние очите му може би са се заблудили относно гущера, насекомото и цветята. Но ако можеше да види съвсем отблизо как свеж росен букет внезапно увяхва в ръката на Беатриче, нямаше да има място за повече колебание. С тази мисъл той

изтича до цветарския магазин и купи букет, по който все още блестяха като бисери утринни капчици роса.

Бе настъпил обичайният час за ежедневната му среща с Беатриче. Преди да слезе в градината Джовани не пропусна да огледа фигурата си в огледалото — суетност, нормална за красив млад човек, но това, че тя се проявяваше в такъв тревожен и трескав момент, говореше за известна повърхностност на чувствата и неискреност в характера. Той обаче се огледа и си помисли, че чертите му никога преди не са били така одухотворени, очите му — толкова живи, а бузите му — пламнали от наситения с емоции живот.

— Поне — помисли си той — отровата ѝ не е проникнала още в моя организъм. Аз не съм цвете, за да увяхна в ръцете ѝ.

При тази мисъл той погледна букета, който не бе изпуснал от ръка. Побиха го тръпки на неописуем ужас по цялото тяло. когато забеляза, че росните цветя бяха почнали да клюмат — имаха вид като че са били свежи и прекрасни предния ден. Джовани пребледня като платно, застана неподвижно пред огледалото и се вгледа в собственото си отражение там сякаш виждаше подобие на страшилище. Той си припомни забележката на Балиони за аромата, уж изпълващ стаята. Навярно е от отровния ѝ дъх! След това погрехера от ужас — ужас от себе си. След като излезе от вцепенението, започна да наблюдава с любопитни очи един паяк, който усърдно провесваше паяжината си от старинния корниз на жилището и непрекъснато сновеше из изкусната мрежа от линии — това бе един много енергичен и деен паяк. Джовани се наведе над насекомото и го обгърна с дълбокия си дъх. Паяжината затрептя от конвулсиите в тялото на малкия труженик. Джовани отново го обгърна с дъха си, сега по-дълбок и продължителен и наситен с отровното чувство в сърцето му. Той не знаеше дали го прави от злоба или просто от отчаяние. Крайниците на паяка потръпнаха и той се отпусна мъртъв на прозореца.

„Проклет бъди! Проклет!“ — измърмори Джовани, като имаше пред вид себе си. — „Толкова ли отровен си станал, че това смъртоносно насекомо умира от дъха ти?“

В същия миг топъл звучен глас долетя от градината.

— Джовани! Джовани! Закъсняваш! Защо се бавиш? Слез!

„Да!“ — отново измърмори Джовани. — „Тя е единственото същество, което моят дъх не може да убие! А добре би било да

можеше!“

Той се втурна надолу и след миг се изправи пред грейналите влюбени очи на Беатриче. Само минута преди това гневът и отчаянието му бяха толкова големи, че не желаше нищо друго така силно, както да я умъртви с поглед. Но присъствието ѝ му оказва въздействие, твърде осезателно, за да се отърси от него — спомни си за нежната, благотворна сила на женската ѝ природа, така често предизвикваща у него благоговейно смирение. Спомни си за святите, страстни изблици на сърцето ѝ, когато чистият фонтан извираше от дълбините и се изливаше в своята прозрачност пред душата му. Ако Джовани умееше да цени тези спомени, те биха го убедили, че цялата грозна загадка с само обикновена измама и че каквито и облаци от зло да са се струпали около нея, истинската Беатриче е небесен ангел. Макар и да не бе способен на подобна възвишена вяра, все пак присъствието ѝ не беше загубило магическата си сила. Яростта на Джовани премина в мрачна апатия. С бързото си интуитивно усещане Беатриче моментално почувствува, че между тях е зейнала черна пропаст, която нито той, нито тя могат да преодолеят. Те повървяха заедно, тъжни, без да разговарят и така стигнаха до мраморния фонтан и до басейна, където растеше храстът с цветове като скъпоценни камъни. Джовани се стресна от жадната наслада — направо ненаситна — с която, забеляза, тя вдишваше аромата на цветята.

— Беатриче — попита той внезапно — откъде е този храст?

— Баща ми го е създал — отговори тя просто.

— Създал го е! Създал го е! — отвърна Джовани — Какво искаш да кажеш, Беатриче?

— Той е човек, издъно запознат с тайните на природата — отвърна Беатриче — и в момента, в който съм се появила на белия свят, от земята поникнало това растение — рожба на науката и интелекта му, докато аз съм била земното му дете. Не го доближавай! — извика тя, когато забеляза с ужас, че Джовани пристъпва към храста. — То има свойства, които не си и сънувал. Но аз, мили Джовани, растях и разцъфвах с растението и ме хранеха с аромата му. То ми е като сестра и го обичам с човешка привързаност, защото, уви, не си ли забелязал, че съществува страшна орис.

Тук Джовани така мрачно се намръщи, че Беатриче спря и затрепера. Но вярата ѝ в нежните му чувства я окуражи и тя се

изчерви, че за миг се бе усъмнила.

— Съществуваше страшна орис — продължи тя, — резултат на гибелната любов на баща ми към науката, която ме бе лишила от компанията на себеподобните ми. Ох, колко самотна бе твоята бедна Беатриче, скъпи Джовани, докато господ те изпрати.

— Тежка ли бе ориста? — попита Джовани като вторачи поглед в нея.

— Едва напоследък проумях колко тежка е била — отвърна тя нежно. — О, да, но сърцето ми е спяло и затова не е страдало.

Мрачната му навъсеност премина в ярост, като че светкавица изтрещя от тъмен облак.

— Проклетата да си! — извика той със злобно презрение и гняв. — Щом се умори от самотата си, ти откъсна и мен от човешкия живот и ме примами в твоя свят на неописуем ужас.

— Джовани! — възкликна Беатриче и го погледна с големите си блестящи очи. Значението на думите му не бе стигнало до съзнанието ѝ — тя бе направо като ударена от гръм.

— Да, отровна твар — повтори Джовани, извън себе си от възбуда. — Ти го направи! Ти ме поразил! Ти изпълни вените ми с отрова! Превърна ме в омразно, грозно, отвратително и смъртоносно създание като тебе — най-голямото и отвратително чудовище в света. Ако дъхът ни се окаже гибелен един за друг, както и за останалите, да слеем устни в целувка на неизразима омраза и да умрем.

— Какво ме сполетя? — прошепна Беатриче и тихо стенание се изтръгна от сърцето ѝ. — Света Дево, пощади клетото дете с разбито сърце!

— Ти ли? Нима ти се молиш? — извика Джовани със същото сатанинско презрение. — Самите молитви, които устните ти изричат, заразяват смъртоносно атмосферата. Да! Да! Хайде да се молим! Да идем в черква и да потопим пръстите си в светената вода отпред. Идващите след нас ще загинат като от чума. Да опишем кръстове във въздуха! Те ще са като проклетия под формата на свещени символи.

— Джовани — каза Беатриче спокойно, защото мъката ѝ бе неизмерима. — Защо се причисляваш към мен с тези ужасни думи? Вярно е, че аз наистина съм това страшно същество, което описваш. Но ти, какво общо имаш ти, който само можеш да махнеш с ръка на

нещастieto ми, да се смесиш с хората и да забравиш, че по земята някога е пълзяло чудовище като бедната Беатриче?

— Правиш се, че не знаеш ли? — попита Джовани като се намръщи. — Гледай! Придобих тази способност от невинната дъщеря на Рапачини.

Един рояк летни насекоми прелетя из въздуха, търсейки храната, която благоуханията на цветята в смъртоносна градина обещаваха. Те закръжиха около главата на Джовани, очевидно привлечени от него по същата причина, която ги бе примамила за миг около няколко храста. Той насочи дъха си към тях и се усмихна злорадо на Беатриче, когато поне двадесетина мушички паднаха мъртви на земята.

— Виждам! Виждам! — извика Беатриче. — Това е гибелната наука на баща ми. Не, не, Джовани. Не съм аз! Не бих го сторила! Мечтаех само да те обичам и да бъда с теб за кратко време, а после да те оставя да си идеш и да запазя само образа ти в сърцето си. Защото, Джовани, повярвай, макар че тялото ми е подхранвано с отрова, душата ми е създадена от бога и любовта за нея е насъщна храна. Но баща ми — той ни е свързал с тази страхотна участ. Да! Отритни ме, стъпчи ме, убий ме! О, какво е смъртта след думите, които изрече? Но не съм аз! Не бих го направила за нищо на света!

Джовани бе излял гнева си в своето словесно избухване. Сега го облада спомен, печален, но нелишен от нежност, за задушевната и странна връзка между него и Беатриче. Те стояха, така да се каже, напълно самотни и самотата им не би могла да изчезне и сред най-шумната тълпа. Не би ли трябвало тогава човешката пустиня край тях да тласне тази изолирана двойка по-силно един към друг? Ако те бяха жестоки помежду си, кой тогава би бил добър към тях? Освен това, помисли си Джовани, няма ли все пак някаква надежда той отново да стане обикновен човек и да отведе Беатриче, вече избавената Беатриче, за ръката? О, слаба, егоистична и недостойна душа, която допуска, че са възможни истински съюз и истинско щастие, след като една толкова гореща любов като тази на Беатриче бе тъй жестоко накърнена от унищожителните думи на Джовани. Не, не! Подобна надежда не можеше да съществува. С разбитото си сърце Беатриче трябваше да премине отвъд границите на Времето — трябваше да промие раните си в някой извор на рая и мъката ѝ да бъде заличена от светлината на

безсмъртието — само тогава би била добре. Но Джовани не разбираше това.

— Скъпа Беатриче — каза той, като се доближи към нея, а тя се отдръпна както винаги, когато я доближаваше, но този път подтикът ѝ бе различен. — Скъпа Беатриче, съдбата ни не е още така безнадеждна. Гледай! Това е ефикасно лекарство, което според думите на един мъдър доктор е едва ли не чудотворно със своята целебност. В него влизат съставки, напълно противоположни на тези, с които ужасният ти баща стовари бедата върху главите ни. Това е екстракт от благотворни билки. Искаш ли да го изпием заедно и с това да се пречистим от злото?

— Дай ми го! — каза Беатриче и протегна ръка да поеме малкия сребърен съд, които Джовани извади от пазвата си. Като наблягаше специално на думите си, тя добави: — Аз ще пия, а ти изчакай резултата.

Тя допря противоотровата на Балеони до устните си и в същия миг изпод свода се появи фигурата на Рапачини, който тръгна бавно към мраморния фонтан. Като приближи, бледият учен сякаш отпрати ликуващ поглед към красивите младежи, също както художникът, отдал живота си, за да сътвори картина или група статуи, накрая би изпитал удовлетворение от постижението си. Той поспря, от съзнанието за сила приведената му фигура се изправи. Простря ръце над тях като баща, произнасящ благословия към децата си. Но със същите тези ръце той бе влял отрова в кръвта и живота им. Джовани се разтрепери. Беатриче потръпна нервно и притисна ръка към сърцето си.

— Дъще моя — каза Рапачини ти вече не си самотна на този свят. Откъсни един от скъпоценните цветове на храста — твоя сестра — и накарай своя младоженец да го носи до сърцето си. Той вече няма да му навреди. Моята наука и разбирателството помежду ви оказаха такова въздействие върху организма му, че сега той се отделя от обикновените хора както и ти, дъще моя, рожба на успеха ми, моя гордост, се отделяш от простосмъртните жени. Вървете тогава по света тъй скъпи един за друг и страшни за всички останали.

— Татко мой — каза Беатриче с отпаднал глас и докато говореше, държеше ръка на сърцето си — защо докара такава злочеста орис на чедото си?

— Злочеста ли? — възкликна Рапачини. — Какво искаш да кажеш, глупаво момиче? Нима смяташ, че е злочестие да си надарена с чудесни качества, на които врагът не може да противостои нито с власт, нито със сила? Злочестие ли е да можеш да сразяваш и най-могъщите с дъха си? Злочестие ли е да си толкова страшна, колкото и красива? Тогава би ли предпочела съдбата на една слаба жена, изложена на всички злини и неспособна да извърши ни една от тях?

— От все сърце исках да бъда обичана, а не да се страхуват от мен — прошепна Беатриче и се свлече на земята. — Но сега това няма значение. Аз отивам там, татко, където злото, което ти се опита да примесиш с кръвта ми, ще отлети като сън — като аромата на тези отровни цветя, които сред цветята в рая няма вече да заразяват дъха ми. Сбогом, Джовани! Словата ти, изпълнени с омраза, тежат като камък на сърцето ми. Но те също ще изчезнат, когато политна нагоре. О, нямаше ли още от самото начало в твоята душа повече отрова, отколкото в моята?

За Беатриче, чиято земна природа бе преустроена от уменията на Рапачини така коренно, както отровата бе означавала живот, така силната противоотрова означаваше смърт. И така, клетата жертва на човешката изобретателност, на изкривената психика и на фаталността, която обикновено идва като резултат от усилията на извратен ум, издъхна там, в краката на баща си и Джовани. Точно в този миг професор Пиетро Балиони надникна от прозореца и извика високо с тържествуващ глас, изпълнен с ужас, към учения, който стоеше като ударен от гръм.

— Рапачини! Рапачини! Това ли бе целта на експеримента ви?

ЗЛОЧЕСТИНАТА НА ГОСПОДИН ХЪГИНБОТЪМ

Един младеж, продавач на тютюн по професия, пътуваше от Мористаун, където бе имал вземане-даване главно с настоятеля на шейкърската^[1] община, към селището Паркърс Фолс на река Селмън. Имаше си спретната малка каручка, боядисана в зелено, с по една кутия пури, изрисувана върху двете странични дъски, и един индиански вожд отзад, хванал лула и златен тютюнев стрък. Търговецът караше чевръста кобилка и бе младеж с прекрасен характер, ловък в пазарлъка, заради което янките го харесваха още повече, тъй като сам съм ги чувал да казват, че предпочитат да си имат работа с оправно момче вместо с някой мухльо. Особено много го обичаха хубавите момичета от поречието на Кънектикът, чието благоволение печелеше като им подаряваше от най-хубавия си тютюн за пушене — добре знаеше, че селските девойки в Нова Англия^[2] са големи любителки на лулата. Освен това, както ще проличи от моя разказ, търговецът бе любопитен и малко нещо клюкар — умираше да чуе някаква новина и изгаряше от нетърпение да я преразкаже.

След като закуси рано-рано в Мористаун, продавачът на тютюн, който се казваше Доминикъс Пайк, пропътува седем мили през пустинна гориста местност, без да размени дума с някого освен със себе си и с малката сива кобила.

Понеже вече бе станало седем часът, той нямаше търпение да научи първата за деня клюка, така както търговецът в града няма търпение да прочете утринния си вестник. Известна възможност сякаш се появи, когато след като запали пура с помощта на увеличително стъкло, търговецът съзря някакъв човек да преваля хребета на хълма, в чието подножие той бе спрял зелената си каручка. Доминикъс го наблюдаваше как се спуска и забеляза, че носи вързоп, провесен на тояга през рамо, и крачи морно, но решително. Нямаше вид като да е

тръгнал в ранна утрин, а по-скоро изглеждаше сякаш е вървял цяла нощ и има намерение да прави същото през целия ден.

— Добро утро, господине — обади се Доминикъс, когато разстоянието се скъси достатъчно, за да бъде чуто. — Хубава крачка сте опънали. Какво ново из Паркърс Фолс?

Човекът придърпа широката периферия на сивата си шапка над очите и доста навъсено отвърна, че не идва от Паркърс Фол, за който търговецът бе попитал, тъй като това бе целта на днешния му преход.

— Ами тогава — подхвана пак Доминикъс Пайк, — да чуем какво ново е станало там, откъдето идвате. Не държа специално на Паркърс Фолс. Всяко друго място върши работа.

Притиснат по този начин, пътникът, достатъчно зловещ на вид, за да няма желание човек да го среща в пуста гора, като че се замисли за миг. Изглежда или ровеше из паметта си за някаква новина, или пък преценяваше дали да я съобщи. Най-подир се качи на стъпалото на каручката и прошепна в ухото на Доминикъс, макар че и да беше крещял, никоя жива душа нямаше да го чуе.

— Сетих се, една дреболия — каза той. — В осем часа снощи старият господин Хигинботъм от Кимбълтън бе убит в градината си от един ирландец и един черен. Обесили го на клона на една круша, където никой няма да го открие до сутринта.

Щом предаде това ужасно сведение, непознатият продължи похода си с още по-голяма бързина, като дори не извърна глава, когато Доминикъс го покани да изпуснат по една испанска пура и да разправи всички подробности. Търговецът подсвирна на кобилата си и заизкачва хълма, като си мислеше за печалната съдба на господин Хигинботъм, когото познаваше чрез занаята — продал му бе много връзки деветинчови пури и тютюн на листа, за дъвкане и кълцан. Доста бе смаян от бързината, с която се разпространяваше вестта. Кимбълтън се намираще почти на шестдесет мили по права линия, убийството бе извършено едва в осем миналата вечер и все пак Доминикъс научи за него в седем тази сутрин, въпреки че по всяка вероятност собственото семейство на бедния господин Хигинботъм едва-що бе открило тялото му, обесено на крушата. Непознатият пешеходец трябва да е имал вълшебни бързоходки, за да се движи с такава скорост.

— Казват, че лошата новина има криле — мислеше си Доминикъс Пайк, — но тази може да се състезава с железницата. Тоя

човек трябва да го наемат за вестоносец на президента.

Загадката бе решена чрез предположението, че разказвачът е сбъркал с един ден времето на събитието. И така, нашият приятел не се поколеба да разправи историята по всички кръчми и крайпътни магазинчета, като раздаде цяла връзка испански пури на не по-малко от двадесет ужасени слушатели. Всеки път неизменно се оказваше пръв вестител на новината и така го затрупваха с въпроси, че не можа да не запълни контурите на събитието, докато то се превърна в един внушителен разказ. Натъкна се и на подкрепа. Господин Хигинботъм бе търговец. Някакъв бивш негов служител, комуто Доминикъс предаде случката, потвърди, че старият джентълмен имал навика да се прибира на смрачаване през овощната градина с парите и ценните книжа от магазина в джоба си. Чиновникът не се показва особено огорчен от нещастията на господин Хигинботъм, като намекна, че търговецът може би е разбрал от собствените си сделки с него, че старецът е свадлив и стиснат до немай къде. Имуществото му щеше да бъде наследено от някаква хубава племенница, която държала училище в Кимбълтън.

Като разпространяваше новината за разтуха на хората и въртеше собствената си търговия, Доминикъс така закъсня че реши да пренощува в един хан на пет мили преди Паркърс Фолс. След вечеря, запалил една от най-хубавите си пури, той се настани пред тезгяха и се впусна в историята на убийството, която бе така набъбнала, че му отиде половин час да я довърши. В помещението имаше двадесет души, от които деветнадесет повярваха като в Светото евангелие. Двадесетият обаче бе възрастен фермер, пристигнал преди малко на кон и сега седеше в ъгъла, пушейки лулата си. Когато историята свърши, той изтежко се надигна, премести стола си право пред Доминикъс и се вторачи в лицето му, като пуфкаше най-гадния тютюнев дим, помирисван някога от търговеца.

— Можеш ли да се закълнеш — поиска да знае той с тона на областен съдия, провеждащ изпит, — че старият господин Хигинботъм от Кимбълтън е бил убит в овощната си градина по-миналата вечер и е бил намерен обесен на голямата круша вчера сутринта?

— Казвам каквото съм чул, господине — отвърна Доминикъс, като изтърва изпушената до половината пура. — Не твърдя, че съм

видял как е станало. Така че не мога да се закълна, че е бил убит именно по тоя начин.

— Аз обаче мога да се закълна — каза фермерът, — че ако господин Хигинботъм е бил убит по-миналата вечер, и тази сутрин съм пил по чашка ликьор с духа му. Понеже ми е съсед, той ме покани в магазина си, когато минавах оттам и ме почерпи. После ме помоли да му свърша някои работи пътем. Не изглеждаше да знае за убийството си нещо повече от мене.

— Ами тогава значи не е истина! — възкликна Доминикъс Пайк.

— Предполагам, че щеше да ми съобщи, ако беше така — отвърна старият фермер, като премести стола си обратно в ъгъла и остави Доминикъс с провесен нос.

Какво ужасно възкръсване на стария господин Хигинботъм! Търговецът вече нямаше настроение да се меси в разговора, та се утеши с една чаша джин и вода. После си легна и цяла нощ сънува бесене на крушата в овощната градина. За да не срещне стария фермер (когото така ненавиждаше, че би предпочел него да се обеси, а не господин Хигинботъм), Доминикъс стана в ранни зори, впрегна кобилката в зелената каручка и отпраши към Паркърс Фолс. Свежият ветрец, росният път и приятната лятна зора повдигнаха духа му и може би щяха да му дадат кураж да повтори старата история, стига да имаше някой буден да я чуе. Но не срещна нито волски впряг, ни каруца, ни файтон, ни конник, ни пешак. Чак когато прекосяваше река Селмън, някакъв човек стигна с тежка стъпка до моста. Носеше вързоп, овесен на тояга през рамо.

— Добро утро, господине — каза търговецът, като опъна юздите на кобилата. — Ако идете от Кимбълтън или околността, може би ще ми кажете истината около тая история със стария господин Хигинботъм. Наистина ли старецът е бил убит от един ирландец и някакъв черньо преди две или три вечери?

Доминикъс така бързаше да поведе разговор, че не забеляза веднага голямата доза негърска кръв у самия непознат. Като чу тоя неочакван въпрос, негърът сякаш си смени кожата — жълтеникавият ѝ оттенък стана противно белезникав — и после отвърна:

— Не! Не! Нямаше цветнокож! Един ирландец го обеси снощи в осем часа! Аз потеглих в седем! Близките му сигурно още не са го търсили в градината.

Едва проговорил, жълтокожият млъкна и макар преди малко да изглеждаше изтощен, продължи пътешествието си със скорост, която би изисквала от кобилата на търговеца бърз тръс. Доминикъс зяпна подире му в голямо недоумение. Щом убийството не е било извършено до вторник вечерта, то кой беше пророкът дето го предказа с всичките му подробности във вторник сутринта? Ако трупът на господин Хигинботъм още не е намерен от собственото му семейство — как можеше тоя мулат, на повече от тридесет мили разстояние, да знае че виси в овощната градина? Още повече, че бе напуснал Кимбълтън преди нещастникът изобщо да бъде обесен? Тия объркани обстоятелства заедно с изненадата и уплахата на непознатия накараха Доминикъс да помисли за потеря и да се развика подире му като подир съучастник в убийство — след като убийство наистина бе извършено.

„Нека си върви беднякът“, помисли търговецът. „Не искам черната му кръв да тегне на съвестта ми — още повече, че обесването на негъра няма да върне господин Хигинботъм. Да върне стария господин! Знам, че е грях, но не ми се ще да видя как за втори път се връща към живота и ме изкарва лъжец!“

Потънал в тези мисли, Доминикъс Пайк навлезе в Паркърс Фолс — селище, както всеки знае, толкова оживено, колкото могат да го направят три памукопредачни фабрики и една дъскорезница. Машините още не вървяха и само няколко магазина бяха отворени, когато той разпрегна пред яхъра на хана и най-напред поръча четири кварта овес за кобилата. На второ място, разбира се, разправи на коняра за нещастиято с господин Хигинботъм. Намери за благоразумно все пак да не бъде много категоричен по отношение на датата на ужасното събитие, както и да не се изказва със сигурност дали убийството е било извършено — от ирландец и мулат или само от сина на далечния остров. Не посмя да обяви за източник на новината себе си или някой друг, а я разправи като непотвърден слух.

Новината обиколи града като мълния и всички толкова много говореха за нея, че никой не можеше да каже откъде е тръгнала. Господин Хигинботъм беше толкова известен в Паркърс Фолс, колкото който и да било жител на селището — съсобственик бе на дъскорезницата и притежаваше значителен брой акции от памукопредачните фабрики. Жителите на града смятаха, че собственото им благополучие е зависимо от неговата съдба. Възбудата

бе така силна, че „Паркърс фолс газет“ изпревари деня на излизането си и бе пуснат с наполовина празна страница и двойна колона, набрана с главни букви, озаглавена „УЖАСНОТО УБИЙСТВО НА Г-Н ХИГИНБОТЪМ!“ Между останалите потресаващи подробности напечатаното съобщение споменаваше марката на въжето около шията на покойника, както и точната сума от хиляда долара, отнета от него. С много патос се говореше и за злочестината на племенницата, която преминавала от един припадък в друг, след като чичото ѝ бил намерен виснал на крушата с обърнати джобове. Местният поет съЩо увековечи скръбта на младата госпожица в седемнадесетте стиха на една балада. Членовете на градската управа проведоха, заседание и като взеха пред вид имуществените интереси на господин Хигинботъм в града, решиха да се издадат афиши с обещание за награда от петстотин долара за залавяне на убийците и възстановяване на откраднатото.

Междувременно цялото население на Паркърс Фолс, състоящо се от собственици на магазини, съдържатели на пансиони, момичета от фабриките, работници от дъскорезницата и ученици, наизлезе по улиците и започна врява, която с излишък компенсираше мълчанието на памукопредачните машини — те се въздържаха да нададат обичайния си грохот поради уважение към покойния. Ако господин Хигинботъм бе държал на посмъртно признание, то без време появилият се негов дух би заподскачал от радост в тази глъчка. Нашият приятел Доминикъс, тласкан от суетата, забрави предпазните мерки, които искаше да спазва, качи се върху градската водна помпа и се обяви за източник на автентичната вест, предизвикала такава забележителна сензация. Веднага се превърна в голямата личност на момента и тъкмо когато с глас на уличен проповедник започна новото издание на разказа си, на улицата пристигна пощенската кола. Тя пътуваше по цяла нощ и трябва да бе сменила конете в Кимбълтън в три сутринта.

— Сега ще чуем всички подробности — завика тълпата. Кочияшът докара трополящата кола до верандата на хана следван от хиляда души — ако някой до тоя миг си бе гледал работата, сега я зарязва на средата, за да чуе новините. Търговецът, пръв след преследвачите, забележа двама пътника — и двамата изтръгнати от сладка дрямка, за да се озоват посред една тълпа. Всеки ги обсипваше

с най-различни въпроси — всичките задавани едновременно — така че двамата бяха онемели, макар единият да бе адвокат, а другият — млада госпожица.

— Господин Хигинботъм! Господин Хигинботъм! Разкажете ни подробности за господин Хигинботъм! — ревеше тълпата. — Какво е становището на следователя? Задържани ли са убийците? Оправила ли се е племенницата на господин Хигинботъм от припадъците си? Господин Хигинботъм! Господин Хигинботъм!

Кочияшът не каза нищо, освен дето страховито наруга коняра, задето не му подаде отпочинал впряг коне. Адвокатът вътре обикновено не губеше самообладание, дори когато спеше — първото нещо, което стори след като разбра причината за суматохата, бе да извади голям червен портфейл. В същото време Доминикъс Пайк, който бе изключително възпитан младеж, и освен това предполагаше, че женският език ще разправи историята също така красноречиво както и адвокатският, подаде ръка на дамата да излезе от колата. Беше нежно хубаво момиче, сега напълно разбудено и свежо като цвете, с такава красива и сладка уста, че Доминикъс с почти еднакво удоволствие би изслушал казани от нея думи за любов или за убийство.

— Господа и дами — обърна се адвокатът към собствениците на магазини, работниците от дъскорезницата и момичетата от фабриките, — мога да ви уверя, че някаква необяснима грешка или по-вероятно умишлена лъжа, злонамерено предназначена да увреди интересите на господин Хигинботъм е предизвикала тази необикновена бъркотия. Минахме през Кимбълтън в три часа тази сутрин и повече от положително е, че щяхме да научим за убийството, ако такова е било извършено. Аз обаче имам доказателства за обратното, което е почти така убедително, както и устното заявление на самия господин Хигинботъм. Ето една записка, отнасяща се до негово дело в съда на Кънектикът, която ми връчи той лично. Датирана е в десет часа снощи.

Като рече това, адвокатът показа датата и подписа върху записката, която безспорно доказваше, че или този опърничав господин Хигинботъм е бил жив, когато я е писал. или — според някои, които допускаха по-вероятната от двете съмнителни възможности — до такава степен е затънал в мирските дела, че е продължил да се меси в тях и след смъртта си. Предстоеше обаче едно

неочаквано изявление. Младата госпожица, след като изслуша обясненията на търговеца, просто издебна момент да изпълне наметката и да оправи къдриците си, след което се появи на вратата на хана като направи скромен жест да бъде изслушана.

— Добри хора — каза тя, — аз съм племенницата на господин Хигинботъм.

Озадачено мърморене премина през тълпата, като видяха такава розова и свежа същата тая нещастна племенница, за която предполагаша, повярвали в авторитета на „Паркърс фолс газет“, че лежи припаднала пред прага на смъртта. Все пак някои проникателни момчета поначало се бяха усъмнили, че едно младо момиче може да се откаже до такава степен от обесването на богат стар чичо.

— Сами виждате — продължи госпожица Хигинботъм с усмивка, — че тази странна история е доста необоснована, поне що се отнася до мене. И струва ми се, мога да потвърдя, че тя е такава и по отношение на скъпия ми чичо Хигинботъм. Той е така мил да ме подслони в къщата си, макар аз сама да помагам за издръжката си като преподавам в училище. Заминах от Кимбълтън тази сутрин, за да прекарам едноседмичната ваканция с една приятелка, която живее на около пет мили от Паркърс фолс. Като ме чу на стълбите, моят щедър чичо ме извика при леглото си и ми даде два долара и петдесет цента да си платя билета и още един долар за други разходи. След това скри портфейла си под възглавницата, ръкува се с мене и ме посъветва да си сложа малко бисквити в багажа, вместо да закузвам по пътя. Затова се чувствавам сигурна, че оставих своя обичен роднина жив и вярвам да го заваря в същото състояние, когато се върна.

Младата дама направи реверанс в края на речта си, коя го бе така разумна и красноречива, и бе произнесена с такава грация и благоприличие, че всички я намериха достойна да бъде възпитателка в най-доброто учебно заведение на щата. Обаче някой чужденец би си помислил, че господин Хигинботъм е обект на всеобща омраза в Паркърс Фолс и че във връзка с убийството му се отслужва благодарствен молебен — така силно бе негодуванието на жителите, когато разбраха грешката си. Работниците от дъскорезницата решиха да окажат публични почести на Доминикъс Пайк. Колебаеха се само дали да го овалят в катран и пера, да го поносят вързан за прът или да го освежат с една промивка на градската помпа, която бе възседнал,

обявявайки се за вестносец. Общинарите, посъветвани от адвокатите, говореха, че искат да го дадат под съд за извършване на престъплението „разпространяване на слухове, нарушаващи сериозно спокойствието на областта“. Нищо не би отървало Доминикъс от съда на тълпата или правосъдието, ако не бе един красноречив апел, отправен от младата дама в негова защита. След като промълви няколко думи на сърдечна благодарност към своята благодетелка, той се качи в зелената каручка и подкара навън от града под обстрела на ученическата артилерия, намерила много муниции в близките ями за глина и кални локви. Когато извърна глава, за да размени прощален поглед с племенницата на господин Хигинботъм, една топка с плътността на клисав пудинг го плесна през устата като му придаде най-невесел вид. Цялата му персона бе до такава степен оваляна в подобни гадни бойни средства, че почти реши да се върне и да помоли за промивката на градската помпа, с която го бяха заплашили, защото, макар и замислено не от добри чувства, това би било акт на милосърдие.

Както и да е. Слънцето ярко грееше над бедния Доминикъс и калта — емблема на целия незаслужен позор — бе лесно изчеткана, когато изсъхна. Тъй като имаше ведър нрав, душата му скоро се отпусна. Не можа да удържи сърдечния си смях, като се сети за бъркотията, предизвикана от историята му. Афишите на общинарите щяха да доведат до излавяне на всички скитници в щата. Колоната в „Паркърс фолс газет“ щеше да бъде препечатана във всички щати от Мейн до Флорида и може би щеше да се появи като бележка в лондонските вестници. Мнозина скъперници щяха да се разтреперат за парите и живота си, като научат за нещастieto, сполетяло господин Хигинботъм. Търговецът се размечта с много жар за прелестите на младата учителка и се закле, че Даниел Уебстър' нито е говорил, нито е приличал на ангел толкова, колкото госпожица Хигинботъм, когато го защитаваше от отвратителното население на Паркърс Фолс.

Доминикъс беше вече на пътя за Кимбълтън, напълно решен да посети това място, макар търговията да го бе отклонила от най-прекия път от Мористаун. Като приближаваше мястото на предполагаемото убийство, той продължи да обмисля обстоятелствата и беше смаян от вида, който доби целият случай. Ала нищо не бе потвърдило историята

на първия пътник, тя можеше да мине за шега, но жълтокожият явно бе запознат или със случая, или с мълвата.

Имаше нещо загадъчно в слисания, гузен поглед, когато го бе попитал така неочаквано. Ако към странното съчетание от случайност се прибави и това, че слухът точно съвпаднаше с характера и навиците на господин Хигинботъм и това, че имаше градина и круша, край която винаги минавал на смрачаване, косвените доказателства изглеждаха така необорими, че Доминикъс се усъмни в убедителността на категоричните показания на племенницата и в подписа, представен от адвоката.

По-късно, когато разпитваше предпазливо по пътя, продавачът научи, че при господин Хигинботъм работи някакъв ирландец, нает без препоръка, за да се спести някои долар.

— Нека самият аз да бъда обесен — възкликна гласио Доминикъс Пайк, като стигна билото на един самотен хълм, ако повярвам, че старият Хигинботъм не е обесен, докато не го видя със собствените си очи и не го чуя от собствените му уста! И щом като е такъв шегобиец, ще трябва да повикам за свидетели свещеника или някой друг уважаван човек.

Здрачаваше се, когато стигна кантона на кимбълтънск, а бариера, на четвърт миля от селото със същото име. Към кобилката му бързо приближаваше ездач, който в тръс мина през вратата на няколко метра преди него, кимна на кантонера и продължи към селото. Доминикъс познаваше пазача и докато се разплащаха, размениха обикновените забележки за времето.

— Предполагам — обади се търговецът, като отмяташе назад камшика си и потупваше леко кобилката по хълбока, — не сте виждали стария Хигинботъм, тия един-два дни?

— Ами — отвърна пазачът, — мина оттук малко преди вас, ей оня дето язди там, ако можете да го видите в тъмнината. Бил е на изборите за шериф на Уудфийлд следобед. Обикновено старецът се здрависва и се заприказваме, но сега само кимна, като че ми казва „пиши ми го в сметката“ и замина, защото, където и да ходи, винаги гледа да си е п осем часа у дома.

— И аз така съм чувал — отвърна Доминикъс.

— Никога не съм виждал толкова прежълтял и посърнал човек като стария господин — каза пазачът. — Викам си, тая вечер повече

прилича на призрак или на някаква стара мумия, отколкото на човек от плът и кръв.

Търговецът напрегна очи в здрача и едва различи конник далеч напред по пътя към селото. Стори му се, че вижда гърба на господин Хигинботъм, но поради мрака и праха вдиган от копитата на коня, фигурата изглеждаше неясна и безплътна, сякаш очертанията на загадъчния старец бяха едва-едва нахвърлени от сенки и сивкава светлина. Доминикъс потръпна.

„Господин Хигинботъм се връща от оня свят по кимбълтънския път“, помисли си той.

Подръпна юздите и тръгна, като се държеше на едно и също разстояние от сивата сянка на стареца, докато един завой на пътя го скри от погледа. Като стигна завоя, търговецът не видя конника, а се намери в началото на селска улица недалеч от няколко магазина и две кръчми, скупчени около островърхия покрив на общинската сграда. От лявата му страна имаше каменна ограда и порта, които ограничаваха засаден с дървета парцел. Зад нея се виждаше овощна градина, след това ливада и най-отзад — къща. Това бяха владенията на господин Хигинботъм, чиято къща се намираще до стария път, но новото кимбълтънско шосе я бе оставило на заден план. Доминикъс познаваше това място, а кобилката инстинктивно спря — не усети как бе дръпнал юздите.

— Кълна се в душата си, че не мога да отмина тази порта! — каза Доминикъс разтреперан. — Няма да се успокоя, докато не разбера дали старият господин Хигимботъм не виси на крушата!

Смъкна се от каруцата, върза юздите на стръката и затича по тревистата пътека между дърветата, като че го гонеше самият дявол. В същия миг селският часовник удари осем и при всеки глух удар Доминикъс усилваше своя бяг, докато накрая различи в средата на пустата градина неясните очертания на съдбовната круша. Един голям клон се протягаше от разкривения дънер над пътеката и хвърляше най-плътната сянка в цялата градина. Но в сянката като че ли се водеше някаква борба!

Търговецът никога не бе претендирал да обладава повече смелост, отколкото бе необходима за мирната му професия, нито можеше да я осъзнае в този ужасен случай. Едно е сигурно обаче — той се впусна напред, прасна с дръжката на камшика един як ирландец

и видя, не увиснал на крушата, а разтреперан под нея и с примка на шията, самия стар господин Хигинботъм!

— Господин Хигинботъм — каза Доминикъс развълнувано, — вие сте почтен човек и аз имам доверие на вашата дума. Били ли сте обесен, или не?

Ако загадката все още е останала неизяснена, няколко думи ще обяснят начина, по който това „предстоящо събитие“ бе „хвърлило сянката си“ преди да настъпи. Трима мъже се бяха сговорили да оберат и убият господин Хигинботъм: двама от тях един подир друг се бяха уплашили и избягали, като по такъв начин отлагаха престъплението с по един ден. Третият тъкмо бе почнал да го осъществява, когато спасителят, сляпо следващ напътствията на съдбата като някакъв герой от стар роман, се яви в лицето на Доминикъс Пайк.

Остава само да се добави, че господин Хигинботъм взе търговеца под свое покровителство, подкрепи усилията му, насочени към спечелване на хубавата учителка, и завеща цялото си имущество на децата им, като за тях самите остави лихвите. Когато му дойде времето, старият джентълмен, достигна върха на своите добрини като умря от естествена смърт в собственото си легло. След този печален случай Доминикъс Пайк напусна Кимбълтън и отвори голяма тютюнева фабрика в моето родно село.

[1] Шейкър — член на секта, основана в Англия през XVIII в. и преминала в САЩ през 1774 година. Сектата проповядва безбрачие и обща собственост върху земята. Названието произхожда от някогашен обреден танц с полюляване на тялото. („Шейкинг“) — Б. пр. ↑

[2] Нова Англия — област в САЩ, включваща щатите Кънектикът, Мейн, Масачузетс, Ню Хемпшир, Роуд Айланд и Вермонт. — Б. пр. ↑

ЕГОИЗЪМ ИЛИ ЗМИЯ В ГЪРДИТЕ

— Ето го, идва! — развикаха се момчетата по улицата. — Идва човекът със змия в гърдите!

Този вик проглуши ушите на Хъркимър и го накара да спре тъкмо когато се готвеше да влезе през желязната порта в имението Елистън. Той потрепера пред приближаващата среща с някогашния си познат, когото помнеше от дните на безгрижната младост и когото сега, след пет години, щеше да види като жертва или на разстроено съзнание или на ужасно физическо нещастие.

— Змия в гърдите! — повтори наум младият скулптор. — Той ще да е. На земята няма друг с такъв приятел в гърдите си. А сега, бедна моя Розина, дано бог да ме дари с мъдрост, та да изпълня както трябва задачата си! Женската вярност наистина трябва да е силна, щом твоята още не се е предала.

Потънал в тези мисли, скулпторът застана пред портата и зачака да се покаже човекът, чието пристигане бе обявено по толкова необикновен начин. Миг по-късно забеляза мършавата фигура на мъж с болнав вид, с искрящи очи и дълга черна коса, който като че наподобяваше движенията на змия — вместо да върви направо с вдигната глава, той се гърчеше по начупена линия край бордюра. Може да прозвучи твърде фантастично, но нещо в духовния му или физически облик създаваше впечатлението, че е извършено чудо и змията е превърната в човек, но по толкова несвършен начин, че змийското бе едва-едва прикрито под маската на човешкото. Хъркимър забеляза, че цветът на кожата му има някакъв зеленикав оттенък върху нездравата бледност, който му напомни за мрамора, използван от него някога за направата на главата на Завистта с нейните подобни на змии кичури коса. Окаяното същество доближи портата, но вместо да влезе, спря изведнъж и прикова искрящи очи върху лицето на скулптора, което изразяваше съчувствие и все пак бе спокойно.

— Тя ме гризе! Гризе ме! — извика то.

И тогава ясно прозвуча съскане, но дали то дойде от отворените устни на лудия или бе истинско съскане на змия, би могло да се спори. Във всеки случай, то накара сърцето на Хъркимър да потръпне.

’ Физиологическият феномен, на който тук се прави опит да се придаде морален смисъл, е бил наблюдаван редица пъти. — Б. а.

— Познаваш ли ме, Джордж Хъркимър? — попита обладаният от змийска мания.

Хъркимър го позна, но целият опит и тънкости, които бе усвоил в опознаването на човешкия образ чрез моделиране на негови подобия от глина му бяха нужни, за да различи чертите на Родерик Елистън върху лицето, което сега бе застанало отпреде му. И все пак това беше той. Учудването му не се усили, когато съобрази, че някогашният блестящ младеж е претърпял една отблъскваща и страховита промяна през тези не повече от пет кратки години след неговото пребиваване във Флоренция. След като възможността за подобно превъплъщение бе допусната, не бе трудно да се приеме, че то може да настъпи както за един миг, така и за цял век. Макар и невъобразимо шокиран и уплашен, все пак Хъркимър усети твърде остра болка, когато си помисли за участта на братовчедка си Розина, този идеал на нежна женственост, неразривно свързана със съдбата на това същество, което Провидението изглежда бе лишило от човешки облик.

— Елистън! Родерик! — извика той. — Чух за това, но представата ми е твърде далеч от истината. Какво те е сполетяло? Защо те заварвам в такова състояние?

— А, няма нищо! Змия! Змия! Най-обикновеното нещо на света. Просто змия в гърдите — това е всичко — отвърна Родерик Елистън. — А ти как си с гърдите? — продължи той, като отправи към очите на скулптора най-острия и пронизателен поглед, който някога му се бе случвало да срещне. — Здрави и читави? Никакво влечуго ли нямаш там? Кълна се в съдбата и съвестта си, и в дявола, който е в мен — това е чудо! Човек без змия в гърдите си!

— Успокой се, Елистън — прошепна Джордж Хъркимър, като сложи ръка върху раменете на обзетия от змийска мания. — Прекосил съм океана, за да се видя с тебе. Слушай! Дай да останем насаме. Нося ти писмо от Розина, от жена ти!

— Гризе ме! Гризе ме! — промърмори Родерик. При това възклицание, най-честото в устата му, впи и Двете ръце в гърдите си, сякаш някаква непоносима болка или мъка го караха да ги разкъса и да освободи живота зло, та ако ще и то да се е вплело здраво в самия му живот. После с ловко движение се освободи от ръката на Хъркимър, шмугна се през портата и потъна в старовремската резиденция на семейството си. Скулпторът не го последва. Разбра, че не може да очаква разумен контакт в такъв момент и реши, преди да се срещне отново с него, да се запознае основно с естеството на заболяването му и обстоятелствата, които го бяха довели до това окаяно състояние. Успя да научи каквото го интересуваше от един изтъкнат медик.

Наскоро след раздялата на Елистън и жена му — вече почти четири години от тогава — колегите му забелязали някакво странно униение да се спуска над всекидневието му, подобно на мразовитите сиви мъгли, които понякога открадват слънцето на летните утрини. Тези симптоми предизвикали безкрайното им удивление. Не можели да разберат дали болест на тялото отнема твърдостта на неговия дух или пък духовно страдание постепенно разклаща, както често се случва, физическия организъм — бледо подобие на някогашния. Потърсили източниците на бедата в погубеното домашно щастие — нарочно погубено от него самия — но не останали доволни от резултата. Някои смятали, че техният по-рано блестящ приятел се намира в начален стадий на психическо разстройство, чиито предвестници са били може би неговите избухвания. Други предричали общо заболяване и постепенен упадък. От устата на самия Родерик не могли да научат нищо. На няколко пъти, това е така, бил чуван да казва, вкопчил конвулсивно ръце в гърдите си: „Гризе ме! Гризе ме!“, но различните свидетели давали най-разнообразни обяснения за тази зловеща фраза. Какво би могло да бъде онова, което гризе гърдите на Родерик Елистън? Мъка? Или просто зъбите на някаква телесна болест? Или пък при безразсъдния си начин на живот, често пъти граничещ с безпътството, ако не гмурнал се в неговите дълбини, бе причинил нещо, което сега превръщаше гърдите му в плячка за по-ужасната паст на угризенията? Съществуваха правдоподобни основания за всяко от тези предположения, но не бива да скриваме, че неколцина възрастни джентълмени, роби на доброто хапване и мързела, авторитетно обявяваха лошото храносмилане за причина на цялата работа.

През това време Родерик изглежда разбрал до каква степен е станал обект на всеобщо любопитство и догадки и отвратен дълбоко от подобно внимание (както и от каквото и да било друго) започнал да страни от всякакво общуване. Отвращавали го не само човешките очи, не само погледът на приятелски лица, но дори и благословената слънчева светлина, чиято всеобхватна благодат представя лъчезарния лик на Създателя, изразяващ любов към всичките негови творения. Неясният полумрак станал вече твърде прозрачен за Родерик Елистън — непрогледните среднощни часове станали любимото, му време за крадливи разходки на открито. И ако изобщо понякога го виждали, то ставало, когато фенерът на нощния пазач осветявал фигурата му, прокрадваща се по улицата с вкопчени в гърдите ръце и все така мърмореща „Гризе ме. Гризе ме!“ Какво можеше да е онова нещо, дето го гризе?

След известно време се разбрало, че Елистън имал навика да навестява всички знахари-шарлатани, които се били навъдили в града или били изкушени от парите да пристигнат в него отдалече. Въодушевен от предполагаемия си успех, един от тях разгласил надлъж и шир с помощта на хвърчащи листчета и отпечатани на сивкава хартия @бро-шурки, че един известен джентълмен — Родерик Елистън — бил излекуван и освободен от намиращата се в стомаха му ЗМИЯ. Ето я значи чудовищната тайна, изтръгната от скривалището ѝ пред очите на всички, в цялата ѝ ужасна уродливост. Тайната бе извадена наяве, но не и змията от гърдите. Тя, ако не бе самозаблуда, все още се разполагаше навита в живото си леговище. Излекуването на шарлатанина било заблуда — резултат, както се предполагало, от някакво упойващо вещество, което по-скоро щяло да убие пациента, отколкото ужасното влечуго, заселило се в него. Когато Родерик Елистън дошъл напълно на себе си, разбрал, че нещастieto му е предмет за приказки в целия град, чудо за повече от три дни, а в гърдите му се гадело от движенията на нещо живо, усещал неуморните зъби, които сякаш давали едновременно храна на физически апетит и някаква пъклена злоба.

Извикал стария чернокож слуга, израсъл в бащината му къща, който бил стигнал средата на живота си, когато Родерик лежал в своята люлка.

— Сипио! — започнал и после спрял със скръстени над сърцето ръце. — Какво говорят хората за мене. Сипио?

— Сър! Бедни ми господарю! Казват, че имате змия в гърдите — отвърнал колебливо слугата.

— И друго какво? — попитал Родерик приковал ужасен поглед върху чернокожия.

— Друго нищо, скъпи ми господарю — отвърнал Сипио, — освен дето докторът ви дал прах и змията се изгърсила на пода.

— Не! Не! — мърморел на себе си Родерик, като клател глава и впивал ръце в гърдите с още по-голяма конвулсивна сила. — Усещам я пак. Гризе ме! Тя ме гризе!

От този миг нещастният страдалец престанал да отбягва света и дори започнал да се навира пред очите на познати и непознати. Това отчасти било резултат от отчаянието, породено от откритието, че кухнята на собствените му гърди се е оказала недостатъчно дълбока и тъмна, за да скрие тайната, макар да бе така сигурна крепост за омразния демон, който бе пропълзъл вътре. И все пак, този стремеж към гласност бе признак на страшната болка, овладяла цялото му същество. Всеки човек, подложен на постоянно страдание, е егоист, независимо дали страда духът или тялото, независимо дали става дума за грях, мъка или само за по-поносимия тормоз на някоя нестихваща болка, или за беда, налетяла от дебрите на земния живот. Мъките, сред които живеят такива хора, ги правят силно чувствителни към собственото Аз. То се превръща за тях в толкова съществено нещо, че не могат да не го тикат в очите на всеки случаен срещнат. Изпитват някакво удоволствие — може би най-голямото, което страдалецът е в състояние да изпита — да показват увредения или гноясал крайник, язвата на гърдите си. И колкото по-гнусно е престъплението, толкова по-трудно е за извършителя да не позволи на змиеподобната му глава да се надига и плаши света — защото именно тази язва или това престъпление образуват съответната личност. Родерик Елистън, който съвсем до скоро се бе държал така надменно над множеството простосмъртни, сега плащаше с лихвите на този унизителен закон. Змията в гърдите му изглеждаше като символ на чудовищен егоизъм, на който се подчиняваше всичко и който той угаждаше денонощно с постоянната и изключителна жертвоготовност на дяволския култ.

Скоро проявил онова, което повечето хора приемат за несъмнени признаци на лудост. Странно е наистина, но в някои от пристъпите си той гордо славел себе си като белязан сред тълпата простосмъртни чрез обладаването на двойствена натура — живот в живота. Изглежда си въобразявал, че змията е знак божествен — не небесен наистина, а пъклен и тъмен — и че той следователно придобивал една значимост и свещеност. Ужасни наистина и все пак пожелани от която и да било амбициозна цел. Така той се обгърнал в нещастията като в царска мантия и започнал да гледа с победоносно презрение на ония, чиито жизнени сокове не хранели смъртоносно чудовище. Все пак, човешкото начало у него все по-често предявявало правата си под формата на копнеж за общуване. Станало му навик да прекарва по цял ден в скитане по улиците без цел, освен ако може да се приеме за цел установяването на някаква братска връзка между него и света. Луд или не, той показвал такъв тънък усет към греха, порока и безчестията, че много хора започнали да виждат в него овладян не просто от змия, а от истински демон, който му давал злоещата способност да открива най-грозните черти в човешката душа.

Веднъж например срещнал някакъв човек, който от тридесет години питаел омраза към собствения си брат Родерик. Поставил ръка върху гърдите на човека посред уличната тълпа и го погледнал право в суровото лице:

— Как е змията днес? — попитал той с израз на подигравателно съчувствие.

— Змия! — извикал братомраецът. — Какво искате да кажете?

— Змията! Змията! Гризе ли те? — упорствувал Родерик. — Посъветва ли се с нея сутринта, когато трябваше да си прочетеш молитвите? Жилна ли те, когато си помисли за здравето на брат си, за неговото богатство и добро име? Трепна ли от радост, когато ти си спомни за безпътието на единствения му син? И независимо дали жили или скача от радост, усети ли отровата в душата и тялото си да превръща всичко в злоба и жлъч? Така правят тия змии. И зъбите им знам от моята собствена.

— Няма ли тука полиция? — изревала жертвата на Родерик, като в същото време инстинктивно посегнала към гърдите си. — Защо е оставен тоя луд да се разхожда свободно?

— Хаха! — закискал се Родерик, като пуснал човека. — Значи змията в гърдите му го е жилнала!

Често пъти на нещастния младеж му правело удоволствие да дразни хората с хумор, не така отровен, но все пак белязан от някаква змийска злост. Един ден срещнал някакъв амбициозен държавник и строго се поинтересувал от житие-битието на неговата боа — защото от тази порода, твърдял Родерик, трябвало да бъде змията на този джентълмен, след като имала достатъчно голям апетит да налапа цялата страна и конституцията ѝ. Друг път спрял един стиснат старец, който бил много богат, но се прокрадвал из града маскиран като плашило, в покрит с кръпки син сюртук, кафява шапка и старинни ботуши, търсел изтървани петачета и събирал ръждиви пирони. Като се престорил, че най-сериозно гледа в стомаха на тази уважавана личност, Родерик го уверил, че неговата змия е медноглавка и е произлязла вследствие огромните количества от този неблагороден метал, с които бил цапал всеки ден ръцете си. Веднъж се нахвърлил върху някакъв човек с червендалесто лице и му казал, че малко змии имат у себе си толкова от дявола, колкото змиите, отгледани в ракиен казан. Следващият, удостоен с вниманието на Родерик, бил някакъв известен духовник, който точно по това време бил подхванал богословски спор, в който човешкият гняв бил много по-забележим от небесното вдъхновение.

— Погълнали сте змия от купата за светото причастие — рекъл му той.

— Клетнико нечестив! — викнал светият човек, но ръката му без да ще посегнала към гърдите.

Срещнал друг с болезнена чувствителност, който се отдръпнал от света поради някакво отколешно разочарование и оттогава не общувал със събратята си, а мрачно или със страст чоплел невъзвратимото минало. Ако се вярва на Родерик, самото сърце на този човек се било превърнало в змия, която в края на краищата щяла да изтормози и него, и себе си до смърт. Като забелязал една семейна двойка, чиито домашни неприятности били обект за всеобщо обсъждане, той им изказал съчувствието си по повод на квартиранта в гърдите, заселен и у тримата. На един завистлив писател, свикнал с пренебрежение да говори за работи, които никога не би могъл да достигне сам, казал, че неговата змия била най-плъзгавата и

отвратителната от цялото племе влечуги, но за щастие нямала език. Когато един безсрамен човек с потаен начин на живот попитал Родерик дали има змия, в гърдите си, той му отвърнал, че има, и то като опази, която мъчела на времето дон Родриго. Хванал за ръката едно хубаво младо момиче и като погледнал тъжно в очите му, го предупредил, че крие в нежната си гръд една от най-смъртоносните змии. Хората се убедили в правотата на тия злокобни думи, когато след няколко месеца бедното момиче умряло от любов и срам. Две дами, съпернички в светския живот, които се измъчвали една друга с хилядите малки стрели на женската злоба, научили, че сърцето на всяка една било гнездо на малки змийчета, които причиняват почти @тол кова зло, колкото и една голяма змия.

Нищо обаче не доставяло на Родерик по-голямо удоволствие от това да пипне някой поразен от завист, която той изобразявал като огромно зелено влечуго с ледено студено дълго тяло и език, по-силно жилещ от езика на която и да било друга змия освен една.

— И коя е тя? — попитал един застанал отстриани човек, който го чул.

Попиталият бил мрачен на вид, с бягащ поглед, който от десетина години не бил отпращан в лицето на никой смъртен. Имало нещо тъмно около този човек — някакво петно върху репутацията му — макар хората да не били в състояние да кажат какво точно, въпреки че градските клюкари, и мъже и жени, шушнели най-ужасяващи предположения.

До неотдавна той плавал по море и всъщност бил онзи капитан, когото Джордж Хъркимър бе срещнал при такива особени обстоятелства в Гръцкия архипелаг.

— Коя гръдна змия жили най-силно? — повторил човекът, но сякаш неохотно, подчинен на някаква необходимост. Побледнял, докато произнасял въпроса си.

— Защо трябва да питате? — отвърнал Родерик като гледал с мрачно разбиране. — Надникнете в собствените си гърди. Ха! Моята змия се размърда! Усети присъствието на по-старша сестра!

И тогава, както потвърдили по-късно присъстващите, се разнесъл съскащ звук. Очевидно от гърдите на Родерик Елистън. Казали също така, че съответно съскане се чуло из вътрешността на капитана, като че там наистина се криела змия, разбудена от зова на

посестримата си. Ако наистина е имало подобни звуци, те може да са били причинени от злонамерена демонстрация на вентрилокоизъм^[1] от страна на Родерик.

Като превръщал така собствената си змия, ако в гърдите му наистина имало змия, в символ за фаталната грешка на всеки човек, или за скривания от него грях, или за неспокойната му съвест и като забивал немилостиво жилото си в най-чувствителното място, лесно можем да си представим, че Родерик се превърнал в напаст за града. Никой не можел да се измъкне от него — никой не бил в състояние да го изтърпи. Той се вкопчвал в най-отвратителните истини, до които можел да се добере, и убеждавал противниците си да направят същото. Странна гледка за човешкия начин на живот, при който инстинктивно се полагат усилия от страна на всеки, та да бъдат прикрити тия тъжни истини, да останат несмущавани под планина от повърхностни теми, чрез които общува човек с човека! Не можело да се остави Родерик Елистън безнаказано да нарушава безмълвното споразумение, чрез което светът правел всичко възможно да поддържа спокойствието, без да се отрича от злото. Жертвите на злобните му забележки имали достатъчно много събрата, за да бъде поддържан духът им, тъй като според теорията на Родерик гърдите на всеки смъртен приютявали или цяло котило змийчета, или пък едно огромно чудовище, погълнало всички останали. Въпреки това градът не можел да понася тоя нов апостол. Почти всички искали (особено най-уважаваните граждани) да не се позволява повече на Родерик да нарушава приетите правила на приличие, като натрапва на общественото мнение собствената си змия и измъква змиите от техните скривалища.

В резултат на това роднините му се намесили и го настанили в частна клиника за душевно болни. Когато новината се разчула, забелязано било, че много хора се движат по улиците с по-ведър израз и по-малко загрижено прикриват с ръце гърдите си.

Заточението обаче, макар да допринесло немалко за покоя на града, се отразило неблагоприятно върху самия Родерик. Самотата задълбочила и направила по-мрачна неговата меланхолия. Прекарвал по цели дни — всъщност това било единственото му занимание — в беседи със змията си. Водел се разговор, в който по всяка вероятност скритото чудовище вземало участие, макар и по начин, незабележим за слушателите, които не чували нищо друго освен съскане. Може да

изглежда странно, но сега страдалецът изпитвал известна привързаност към своя мъчител, примесена все пак с най-силно отвращение и страх. Тези противоположни чувства не били несъвместими. Напротив, всяко от тях давало острота и сила на своята противоположност. Чудовищна любов, чудовищна омраза — прегърнати в гърдите му, събрани и двете в някакво същество, пропълзяло в организма му или пък родено там, хранено от неговата храна, живеещо от неговия живот, така неотделимо от него както и собственото му сърце и все пак най-отвратителното сред всичко живо!

Понякога, в пристъп на ярост и непримирима омраза срещу змията и себе си, Родерик решавал да причини смъртта ѝ, дори с цената на собствения си живот. Веднъж опитал да го стори чрез глад, но докато нещастният човек бил на прага на гладната смърт, чудовището изглежда се хранело от сърцето му и жизнерадостно дебелеело, сякаш това било най-вкусната и подходяща за него диета. След това скришно поел доза силна отрова, като не се съмнявал, че тя не може да не убие или него, или обладалия го демон, или и двамата заедно. Друга грешка, защото, ако Родерик все още не е бил унищожен от собственото си отровено сърце, нито змията от гризането му, нямало защо да се боят от някакъв си арсеник или разяждащ сублимат. И наистина отровното влечуго изглежда действувало като противосредство за всички други отрови. Лекарите опитали да задушат демона с тютюнев дим. Той обаче го поемал като роден въздух. Тогава те упоили пациента си с опиум и го напомпали с интоксикаращи течности, като разчитали да доведат по този начин змията до вцепенение и да я изтръгнат от стомаха. Те успели да приведат Родерик в безчувствено състояние, но като докоснали с ръце гърдите му, с неизразим ужас усетили чудовището да се гърчи, усуква и мята насам-натам в малкото пространство, видимо оживено от опиума или алкохола и подтикнато към необичайна деятелност. След това се отказали да го лекуват или да облекчават страданията му. Обреченият страдалец се примирил със съдбата си, върнал се към по-раншната си привързаност и отвращение от демона в гърдите и прекарвал окаяните си дни изправен пред огледало, широко отворил уста с надежда и страх, мъчейки се да зърне за миг главата на змията дълбоко навътре, в гърлото си. Предполага се, че е успял, защото санитарите чули веднъж

безумен вик и когато се втурнали в стаята, намерили безжизнения Родерик на пода.

Подържали го затворен още малко. След най-старателни изследвания старшите доктори на приюта решили, че душевното му разстройство не стига до лудост, нито оправдава лишаването му от свобода, особено като се има пред вид, че влияе неблагоприятно върху духа му и може да предизвика злото, с което е призвано да се бори. Ексцентричностите му без съмнение били големи, имал бил навика да нарушава обичаите и предразсъдъците на обществото, но то нямало право, лишено от по-сигурни основания, да се отнася към него като към луд. След това решение на толкова компетентния орган Родерик бил освободен и се завърнал в родния си град само един ден преди срещата с Джордж Хъркимър.

След като научи тези подробности, придружен от един тъжен и развълнуван компаньон, скулпторът потърси колкото се може по-бързо Елиътън в собствената му къща. Беше просторно мрачно дървено здание с пиластри и балкон. Тераса от три части го делеше от една от главните улици. До нея се стигаше по последователни каменни стълбища. Няколко огромни стари бряста почти скриваха фасадата на къщата. Тази просторна и някога величествена фамилна резиденция бе построена от някакъв прародител в началото на миналия век. Тъй като в ония времена земята струвала сравнително евтино, градината и останалите площи образуваха обширно имение. Въпреки че част от родовото наследство е било продадено, все още в задния двор на имението имаше закътано сенчесто място, където някой студент или мечтател, или човек с наранено сърце би могъл да лежи цял ден на тревата, в самотата на шепнещите клони и да забрави, че наоколо му се издига град.

В това именно уединено място бяха въведени скулпторът и компаньонът му от Сипио, стария чернокож слуга, чието сбръчкано лице почти разцъфна от разбиране и радост, докато поднасяше скромните си приветствия на единия от посетителите.

— Остани сред дърветата! — прошепна скулпторът към фигурата, облегната на ръката му. — Ще разбереш кога и защо трябва да се появиш.

— Господ ще ме научи — бе отговорът. — Дано Той ме и подрепа!

Родерик се бе надвесил над един извор, който бликаше под шарената сянка със същото ярко искрене и същото безгрижно спокойно ромолене, както когато дърветата от праисторически епохи са хвърляли сянка над чашата му. Колко е необикновен животът на един извор! Всеки миг се ражда, а въпреки това по възраст се мери със скалите и далеч превъзхожда внушаващото уважение дълголетие на гората.

— Ти си дошъл! Чаках те — каза Елистън, когато усети присъствието на скулптора.

Държането му бе твърде различно от предния ден — беше спокойно, любезно и както си помисли Хъркимър, изпълнено с бдителност, насочена както към госта, така и към себе си. Това неестествено напрежение бе почти единственият признак, който подсказваше, че нещо не е наред. Току-що бе оставил върху тревата една книга. Лежеше полуотворена и се виждаше, че е история на влечугите, илюстрирана с много точни рисунки. До нея лежеше оня обемист том на Джереми Тейлър^[2] пълен със случаи на угризения на съвестта, в който почти всеки, измъчван от подобно терзание, би могъл да намери нещо подходящо за своя случай.

— Виждаш ли — каза Елистън, като сочеше книгата за змиите, а в същото време на устните му се появи усмивка, — полагам усилия да се запозная по-подробно с моя приятел в гърдите, но в това издание не намирам нищо задоволително. Ако не се лъжа, ще излезе някакво влечуго без нищо общо с което и да било друго съществувало влечуго.

— Кога стана това необикновено нещастие? — попита скулпторът.

— Моят тъмнокож приятел Сипио знае една история — отвърна Родерик, — за някаква змия, която се криела в този извор — колкото и чист и невинен да изглежда — откакто е известен на първите заселници. Тази пълзяща особа се промъкнала един път във вътрешностите на моя прапрадядо и си живяла там дълги години, като тормозела стария джентълмен повече, отколкото можел да издържи човек. Казано с две думи, това си е семейна особеност. Но, да ти кажа истината, аз не вярвам в тази идея за наследственост при змията. Змията си е моя собствена и на никой друг.

2. лат. — своеобразно — Б. пр.

— Но откъде е дошла?

— О, в сърцето на всеки човек има достатъчно отрова за появяването на цяло гнездо змии — отвърна Елистън с глух смях. — Би трябвало да чуеш проповедите ми към добрите жители на града. Аз решително се смятам щастлив, задето съм отгледал само една змия. Ти обаче нямаш никаква в гърдите си и затова не можеш да съчувствуваш на останалия свят. Гризе ме! Гризе ме!

С този вик Родерик престана да се владее и се хвърли върху тревата, като даваше израз на мъките си чрез сложни гърчения, в които Хъркимър не можеше да не види Подобие на змийски движения. После се чу онова съскане, което често се появяваше в речта на страдалеца и се промъкваше между думи и фрази, без да нарушава тяхната последователност.

— Това наистина е ужасно! — възкликна скулпторът. — Ужасно нещастие, независимо дали е истинско или въображаемо. Кажи ми, Родерик Елистън, няма ли някакъв лек за това ужасно зло?

— Има, но е непостижимо — прошепна Родерик, докато се гърчеше, заровил лице в тревата. — Ако успея да се забравя само за миг, змията може и да не издържи в мене. Моята разстроена мисъл, заета само с мене, е която я е родила и хранила.

— Тогава забрави себе си за миг, скъпи мой — каза един нежен глас над него, — забрави себе си в името на друг.

Розина бе излязла иззад дърветата и се бе надвесила над него. Лицето ѝ отразяваше неговите мъки, но сянката на това отражение бе така преплетена с надежда и себеотрицателна любов, че изглеждаше като плод на въображението. Докосна Родерик с ръка. Тръпка разтърси тялото му. В този миг, ако може да се вярва на слуховете, скулпторът забелязал някакво вълнообразно движение през тревата и чул цопване, сякаш нещо паднало в извора. Каквато и да е истината, с положителност може да се каже, че Родерик Елистън седнал в тревата като нов човек, възвърнал нормалния си разсъдък и освободен от един демон, който така печално го бе победил на бойното поле в собствените му гърди.

— Розина! — извикал той с треперещ и развълнуван глас, но без дори помен от дивите вопли, владели гласа му толкова време. — Прости ми! Прости!

Щастливите ѝ сълзи оросили лицето му.

— Наказанието беше жестоко — забелязал скулпторът. — Дори правосъдието би простило сега, да не говорим за женската нежност! Родерик Елистън, независимо дали змията е била влечуго от плът или болното ти въображение е родило този символ, поуката от тази история не е по-малко истинна и силна. Чудовищният Егоизъм, проявил се при тебе под формата на ревност е най-страшен демон, промъкнал се в човешкото сърце. Може ли гръд, в която той толкова дълго е живял, да се пречисти?

— О, да — отвърна Розина с божествена усмивка. — Змията бе само мрачно въображение и онова, което символизираше, бе толкова мрачно, колкото и тя. Миналото, каквото е печално, няма да хвърля сянка върху бъдещето. За да му отдадем дължимото значение, трябва да го приемем като един анекдот от Вечността.

[1] Умение да се говори без движение на устните, като се създава впечатление, че източникът на звука е друг. — Б. пр. ↑

[2] Джереми Тейлър — Английски духовник и автор на теологически съчинения (1613–1667) ↑

ЕКСПЕРИМЕНТЪТ НА ДОКТОР ХЕЙДИГЪР

Веднъж този чудак, старият доктор Хейдигър, покани на гости в кабинета си четирима уважавани приятели. Трима белобради джентълмени — господин Медбърн, полковник Килигрю и господин Гаскон — а също и една повехнала лейди, известна като вдовицата Уичърли. Най-голямата беда на четиримата мрачни, живели злочесто старци бе, че не им оставаше дълъг път до гроба. В своя разцвет господин Медбърн бил преуспяващ търговец, но фалирал при една безумна спекулация и сега живееше малко по-добре от просяк. Полковник Килигрю прахосал най-хубавите си години, здравето и имуществото си в търсене на греховни удоволствия, които му бяха докарвали цяло котило болести като подагра и разни други страдания на душата и тялото. Господин Гаскон — пропаднал политик, бе човек с лоша слава, или поне бе имал такава, преди вместо да го опозори, времето да го направи неизвестен за сегашното поколение. Колкото до вдовицата Уичърли, говори се, че на времето била голяма хубавица, но от дълги години тя живееше в самота заради някакви скандални истории, които настроили доброто общество в града срещу нея. Струва си да се спомене още едно обстоятелство-и тримата стари джентълмени, господин Медбърн, полковник Килигрю и господин Гаскон били на младини любовници на вдовицата Уичърли и веднъж за малко не се изклали заради нея. И преди да продължа, ще намекна, че понякога хората смятаха доктор Хейдигър и четиримата му гости за малко мръднали — нещо, което се случва често със стари хора, измъчвани от настоящи неприятности или стари спомени.

— Скъпи стари приятели — каза доктор Хейдигър, като им кимна да седнат, — имам нужда от вашата помощ за един у от ония малки опити, с които запълвам времето си в този кабинет.

Ако слуховете отговаряха на истината кабинетът на доктор Хейдигър трябва да бъде твърде любопитно място. Мрачна, старомодно обзаведена стая, с надвиснали паяжини, потънала в дребен прах. Край стените бяха разположени няколко дъбови библиотеки,

чиито долни лавици бяха натъпкани с книги и книжлета с готически надписи, а горните — с пергаменти. Върху средната стоеше бронзов бюст на Хипократ, с когото според достоверни източници доктор Хейдигър имал навика да се съветва при всички трудни случаи в практиката си. В най-тъмния ъгъл на стаята се издигаше висок и тесен дъбов шкаф, през откренатата врата на който колебливо надничаше скелет. Между две от библиотеките висеше огледало — високо прашно стъкло във варакосана рамка. Сред многото чудновати истории, свързани с това огледало, имаше и такива, според които душите на всички починали пациенти на доктора бяха настанени в него и колчем докторът погледнал натам, се втрещвали в лицето му. Отсрещната стена бе украсена с портрет на млада госпожица в цял ръст с лик, избелял като някогашното великолепие на премяната ѝ от коприна, атлаз и брокат. Преди около половин век доктор Хейдигър почти щял да се ожени за тази млада госпожица, но бидейки леко неразположена, тя погълнала лекарствата, предписани от нейния възлюбен, и починала вечерта преди сватбата. Остава да споменем най-голямата забележителност на кабинета — огромен, подвързан в черна кожа том с масивни сребърни закопчалки. На корицата нямаше надпис и никой не знаеше заглавието му. Добре известно бе обаче, че това е магическа книга — един път, когато слугинята я взела само за да изчисти праха от нея, скелетът се разтропал в шкафа си, портретът на младата госпожица направил крачка напред, няколко мъртвешки лица надникнали в огледалото, а бронзовата глава на Хипократ се намръщила и казала: „Не пипай!“

Такъв бе кабинетът на доктор Хейдигър. В летния следобед, за който става дума, една малка черна като абанос кръгла маса стоеше по средата на стаята. Върху ѝ бе сложена ваза от гравирано стъкло с красива форма и прекрасна изработка. Слънчевите лъчи проникваха през прозореца между тежката бродерия по ръбовете на две избелели брокатени завеси и падаха право върху вазата, така че едно меко сияние се отразяваше от нея по сивкавите лица на петимата старци, седнали около масата. Там имаше и четири чаши за шампанско.

— Скъпи стари приятели — повтори доктор Хейдигър, — мога ли да разчитам на вашата помощ за провеждането на един изключително интересен експеримент?

Трябва да кажем, че доктор Хейдигър бе много странен стар джентълмен, чиято ексцентричност бе станала ядка на хиляди фантастични истории. Някои от тях, за мой срам, ако това се разчуе, могат да бъдат проследени до собственото ми правдиво перо. И ако някои пасажии на настоящата история разклатят доверието на читателя, аз ще трябва да се примиря с дамгата на амбулантен писач.

Когато четиримата гости на доктора го чува да предлага експеримент, те не очакваха нещо по-интересно от убиване на мишка във вакуум, изследване на паяжина под микроскоп или някоя от другите подобни глупости, с които той имаше навика непрекъснато да додява на близките си. Без да дочака отговор обаче, доктор Хейдигър закуцука през стаята и се върна със същата огромна подвързана в черна кожа книга, за която простите хора твърдяха, че била магическа. Като отвори сребърните закопчалки, той разгърна книгата и измъкна измежду напечатаните с черни букви страници една роза или нещо, което е било някога роза, защото зеленото стебло и розовия цвят сега бяха добили кафеникав оттенък и древното цвете сякаш всеки миг щеше да стане на прах в ръцете на доктора.

— Тази роза — каза с въздишка доктор Хейдигър, — това повяхнало и ронливо цвете, бе разцъфнало преди петдесет и пет години. Даде ми го Силвия Уорд, чийто портрет виси отсреща. Смятах да го закича на гърдите си в деня на сватбата ни. Петдесет и пет години е съхранявано грижливо между страниците на тази стара книга. Е, допускате ли, че е възможно тази полувековна роза да разцъфти някога пак?

— Глупости! — каза вдовицата Уичърли като тръсна сърдито глава. — Със същия успех можеш да ни попиташ дали сбръчканото лице на една старица може да цъфне пак.

— Гледайте! — отвърна доктор Хейдигър.

Той откри вазата и пусна повяхналата роза във водата, която бе вътре. Отначало розата легна леко върху повърхността на течността и като че не поемаше никаква влага. Скоро обаче започна да се забелязва някаква странна промяна. Смачканите и сухи листенца на цвета се раздвижиха и започнаха да се обагрят във все по-плътен пурпур, сякаш цветето се пробуждаше от някакъв сън, наподобяващ смърт. Тънкото стебълце и листата му позеленяха и станаха така свежи, каквито са били, когато Силвия Уорд бе подарила цветето на своя любим. То бе

току-що разцъфнало, защото някои от нежните му червени листенца срамежливо се къдреха около влажната пъпка, върху която блещукаха две-три капчици роса.

— Това наистина е много красива заблуда — обадиха се нехайно приятелите на доктора, понеже бяха виждали и по-големи чудеса в програмата на някакъв илюзионист. — Как го правиш?

— Никога ли не сте чували за извора на младостта? — попита доктор Хейдигър. — Оня, дето испанският пътешественик Понсе де Лион бе ходил да търси преди два-три века?

— Е, намерил ли го е Понсе де Лион? — попита вдовицата Уичърли.

— Не — отговори доктор Хейдигър, — защото не го е търсил където трябва. Прочутият Извор на младостта, ако съм правилно осведомен, е разположен в южната част на полуостров Флорида, недалеч от езерото Макако. Засенчен е от няколко гигантски магнолии, които независимо от това, че са по на безброй столетия, се поддържат свежи като теменужки от свойствата на тази вълшебна вода. Един познат, който знае колко се интересувам от такива неща, ми изпрати онова, което виждате във вазата.

— Хм! — каза полковник Килигрю, който не повярва и дума от приказките на доктора. — А как би се отразила течността на човешкото тяло?

— Сам ще прецените, скъпи полковнико — отговори доктор Хейдигър. — Всички вие, почитаеми мои приятели, сте поканени да поемете толкова от тази възхитителна течност, колкото е необходимо, за да ви се върне разцветът на младостта. Що се отнася до мене, тъй като имах много неприятности докато остарея, нямам никакво желание да ставам отново млад. Така че с ваше позволение, само ще наблюдавам хода на експеримента.

Докато говореше, доктор Хейдигър пълнеше четирите чаши за шампанско с вода от Извора на младостта. В нея видимо имаше някакъв газ, защото от дъното на чашата непрекъснато се издигаха малки мехурчета, които се пръсваха в сребристи капчици на повърхността. Понеже напитката издаваше приятна миризма, старците не се съмняваха, че притежава стимулиращи и полезни свойства. Така че макар и да се отнасяха напълно скептично към подмладяващите

качества, склонни бяха да я глътнат начаса. Доктор Хейдигър обаче ги помоли да изчакат малко.

— Преди да пиете, скъпи мои приятели — каза той, — добре би било, след като имате опита от цял един живот да ви направлява, да си изработите няколко общи правила за поведение при преминаване за втори път през рисковете на младостта. Помислете само какъв грях и срам би било, ако вие с изключителните си преимущества не се превърнете в образци на добродетел и мъдрост за всички младежи на съвременното!

Четиримата уважавани приятели на доктора не му отговориха, ако не смятаме слабия и възбуден смях — толкова нелепа им се видя идеята, че след като знаят колко отблизо разкажанието следва грешката, могат отново да направят погрешна стъпка.

— Тогава пийте — каза докторът, като се поклони. — Радвам се, че така добре съм подбрал обектите на моя опит.

С потръпващи ръце те поднесоха чаши към устните си. Питието, ако то наистина притежаваше свойствата, приписвани му от доктор Хейдигър, не би могло да бъде употребено за други четири човешки същества, които да имат по-въпиюща нужда от него. Изглеждаха сякаш никога не бяха познали младост и удоволствие, родени от моментно слабоумие на природата, вечно посивели и грохнали, съсухрени нещастни създания, които сега седяха изгърбени край масата на доктора, а в душите и телата си нямаха достатъчно живот да се раздвижат дори и пред възможността да станат отново млади. Изпиха водата и оставиха чашите си на масата.

Без съмнение, компанията почти веднага доби по-добър вид — както би станало след чаша силно вино — а една весела слънчева светлина изведнъж озари лицата на всички. По бузите им изби здрава руменина и измести сивкавия тен, който ги правеше така много да приличат на трупове. Те се спогледаха и им се стори, че някаква магическа сила наистина е започнала да изглажда дълбокия и тъжен надпис, който времето от толкова отдавна дълбаеше върху челата им. Вдовицата Уичърли нагласи шапката си, защото отново почти се бе усетила жена.

— Дай ни още от тази чудесна вода! — развикаха се нетърпеливо те. — Сега сме по-млади, но все още сме прекалено на възраст! По-бързо! Дай ни още!

— Търпение, търпение! — промълви доктор Хейдигър, който седеше и с философско хладнокръвие наблюдаваше експеримента. — Остарявали сте дълго време. Положително бихте могли да бъдете доволни, ако се подмладите за половин час! Впрочем водата е на ваше разположение.

Той отново напълни чашите им с питието на младостта и все пак във вазата остана достатъчно, за да могат половината старци в града да бъдат върнати до възрастта на собствените си внуци. Мехурчетата още се пръскаха край ръбовете на чашите, когато четиримата гости на доктора ги грабнаха от масата и обърнаха съдържанието им на един дъх. Халюцинация ли бе това? Още докато лекарството се стичаше по гърлата им, то сякаш променяше целия им организъм. Очите се избистриха и заблестяха, тъмни сенки започнаха да растат сред сребърните кичури. Седяха край масата — трима джентълмени на средна възраст и една напета жена, едва прехвърлила хребета на своя разцвет.

— Скъпа моя, вие сте прекрасна! — извика полковник Килигрю, впил поглед в лицето ѝ, докато сенките на годините отлитаха от него, както тъмнината се топи в пурпурен изгрев.

Хубавата вдовица знаеше от едно време, че комплиментите на полковник Килигрю не винаги са съобразени с чистата истина, затова стана и изтича към огледалото, все още уплашена, че погледът ѝ може да срещне грозния образ на старица. През това време тримата джентълмени се държаха по начин, който доказваше, че водата от Извора на младостта притежава някои опияняващи свойства. Ако, разбира се, веселостта им не бе причинена от леко замайване вследствие, че внезапно бе премахната тежестта на годините. Мисълта на господин Гаскон бягаше към политически теми, но не можеше да се определи лесно дали от миналото, настоящето или бъдещето, тъй като идеите и фразите на мода през последните петдесет години бяха едни и същи. Дърдореше ту високопарни сентенции за патриотизъм, слава и човешки права, ту някакви неверноподанически слова с тих несигурен шепот и така предпазливо, че даже и собствената му съвест едва можеше да долови скрития смисъл. А ето, че после отново говореше с пресметнати ударения и дълбоко почтителен тон, сякаш някакво царствено ухо слушаше изисканата му реторика. През цялото това време полковник Килигрю пееше с пълен глас весела пиянска песен,

дрънкаше в такт по чашата си, а погледът му шареше по закръглената фигура на вдовицата Уичърли. В другия край на масата господин Медбърн бе потънал в изчисляване на долари и центове, които по особен начин се вплитаха в един план за снабдяване на тихоокеанските острови с лед чрез впрягане на стада китове в полярните айсберги.

Що се отнася до вдовицата Уичърли, тя стоеше пред огледалото като се кланяше и глупаво се усмихваше на собствения си образ ... Приветствуваше го, сякаш бе приятел, когото обичаше повече от всичко на света. Доближи лице до огледалото, за да види дали наистина е изчезнала някоя отдавна позната бръчица или паче краче. Провери дали снегът по косите ѝ се е стопил така напълно, та да може да захвърли достолепната си шапка без страх. Накрая се извърна пъргаво и приближи масата с нещо като танцова стъпка.

— Скъпи ми стари докторе — извика тя, — бъди любезен да ми дадеш още една чаша!

— Разбира се, мила моя госпожо, разбира се! — отвърна услужливият доктор. — Ето, аз вече съм напълнил чашите!

И наистина, четирите чаши стояха пълни до ръба с тази чудесна вода, която тихичко кипеше на повърхността и наподобяваше нежния блясък на диаманти. Залезът щеше да настъпи толкова скоро, че стаята бе станала по-тъмна от всякога. От вътрешността на вазата обаче струеше мека лунна светлина и падаше както върху четиримата гости, така и върху благообразната фигура на доктора. Той седеше в изкусно резбовано дъбово кресло с висока облегалка, посивял, с израз на достойнство, което много би прилягало на самото време, чиято власт никога не е била поставяна под съмнение, освен от тази щастлива компания. Даже и когато гълтаха третата порция от Извора на младостта, те почти се страхуваха от тайнственото изражение на лицето му.

В следващия миг обаче, вълна на младост и веселие бликна във вените им. Сега се намираха в щастливото юношество. Възрастта, с нейната окаяна върволица от грижи, мъки и болести, приличаше на кошмар от някакъв сън, от който току-що за щастие се бяха събудили. Свежата непорочност на духа, загубена така рано, без която последователните събития в света бяха приличали просто на галерия от избледнели картини, отново придаде очарование на всичките им

планове. Чувствуваха се като новосъздадени същества в една новосъздадена вселена.

— Млади сме! Млади сме! — ликуваха те.

Младостта, както и дълбоката старост, бе заличила трайно отпечатаните белези на средната възраст и в същото време ги бе погълнала всичките. Бяха група весели младежи, почти побъркани от прилива на палавостта на своята възраст. Най-странен в цялата им веселост бе импулсът да подиграват немощта и упадъка, чиито жертви бяха съвсем доскоро. Присмиваха се високо на старомодните си дрехи, широкополите палта и саката с капаци на джобовете на младежите и древната рокля и шапка на цъфтящото момиче. Един куцукаше през стаята като някакъв болен, от подагра дядо, друг, накривил очила на носа си, се правеше на дълбоко потънал в напечатаната с черни букви магическа книга, трети се стараеше да подражава на благопристойното достойнство на доктор Хейдигър, седнал в едно кресло. След това всички се развиха весело и заскачаха из стаята, Вдовицата Уичърли — ако разбира се такова свежо девойче можеше да се нарече вдовица — припна към креслото на доктора с немирна усмивка на розовото си лице.

— Докторе, мило старче — извика тя, — стани да танцуваш с мене! — И тогава четиримата млади започнаха да се смеят още повисоко като си представиха каква гротескна гледка ще представлява бедният стар доктор.

— Моля да ме извините — отвърна докторът кротко. — Аз съм стар и страдам от ревматизъм. Моето време за танци е отдавна отминало. Но всеки от тия весели млади джентълмени ще бъде щастлив да ви има за партньорка.

— Танцувай с мене, Клара! — извика полковник Килигрю.

— Не, не, аз ще ѝ бъда партньор! — обади се господин Гаскон.

— Преди петдесет години тя ми обеща ръката си! — възкликна господин Медбърн.

Всички се събраха около нея. Един сграбчи страстно и двете ѝ ръце, друг я обгърна през кръста, трети зарови ръка в блестящите къдри, скупчени под шапката на вдовицата. Зачервена, задъхана, гълчаща, подскачаща, засмяна, горещият ѝ дъх парваше по ред лицата на тримата. Дърпаше се да се освободи и все пак оставаше в тройната им прегръдка. Не би могло да има по-жива картина на младежко

съперничество за омайваща красавица като награда. Поради някаква странна заблуда, дължаща се на тъмнината в стаята и на старовремските дрехи, които все още носеха, разправя се, че високото огледало отразило фигурите на трима стари, посивели, съсухрени дядовци в нелепа борба за кльощавата грозота на една сбръчкана бабичка.

Но те бяха млади — разгорещените им страсти доказваха това. Доведени до лудост от кокетството на момичето-вдовица, която нито даряваше, нито напълно скриваше благоразположението си, тримата съперници започнаха да си разменят заплашителни погледи. Все още хванали красивата награда, всеки протягаше свирепо ръце към гърлата на другите двама. Както се боричкаха насам-натам, масата се прекатурна и вазата се разсипа на хиляди късчета. Скъпоценната вода на младостта потече в бистро ручейче по пода като измокри крилата на една пеперуда, престаряла в залеза на лятото и кацнала там, за да умре. Насекомото изпърха леко в стаята и кацна на белоснежната глава на доктор Хейдигър.

— Моля ви, господа, моля ви! Моля ви, мадам Уичърли! — възкликна докторът. — Решително протестирам срещу тия безредици.

Те спряха и потрепераха. Сивото, време сякаш ги викаше обратно от слънчевата младост далеч в мразовитите и тъмни глъбини на годините. Погледнаха доктор Хейдигър, който седеше в резбованото си кресло, хванал в ръка полувековната роза, която бе успял да измъкне сред парченцата от разбитата ваза. По даден от него знак четиримата бунтовници седнаха по местата си с готовност, защото необузданите усилия ги бяха изтозили въпреки младостта им.

— Розата на моята бедна Силвия! — възкликна доктор Хейдигър, като я държеше в светлината на светещото през облаци залязващо слънце. — Май че започна да вехне отново.

Така беше. Даже и докато компанията го наблюдаваше, цветето продължи да се свива, докато стана така сухо и чупливо, както когато докторът го бе потопил във водата. Той тръсна няколкото капчици влага, залепнали за цветчето.

— Аз я обичам както в този вид, така и в росната ѝ свежест — забеляза докторът, като допря сухото цвете към съсухрените си устни. Когато заговори, пеперудата изпърха от белоснежната глава и падна на пода.

Гостите му потръпнаха отново. Някакъв особен мраз — дали от душата или от тялото те не знаеха — бавно пропълзвяваше във всички тях. Спогледаха се и им се стори, че всеки отлитащ миг отнася със себе си някакъв чар, като оставя все по-задълбочаваща се бръчка на място, дете по-рано я е нямало. Илюзия ли бе това? Нима промените на цял един живот бяха натъпкани в толкова кратко време и нима пак бяха станали четирима стари хора, седнали при стария си приятел доктор Хейдигър?

— Толкова бързо ли остаряхме пак? — горестно извикаха те.

Наистина бяха остарели. Водата на младостта притежаваше качества, по-преходни и от тези на виното. Създаденият от нея делириум бе изкипял. Да! Те отново бяха стари. С тръпка на ужас, която показва, че още е жена, вдовицата склочи кокалести ръце пред лицето си и пожела над него да има капак от ковчег, след като вече не може да бъде красиво.

— Да, приятели, отново сме стари — каза доктор Хейдигър. — И вижте! Водата на младостта се изля цялата на пода. Е, аз няма да седна да плача за това. Защото даже и пред самата ми врата да бликаше изворът, не бих се навел да наквася устни в него — дори ако делириумът, породен от това, траеше години, а не мигове. Това е урокът, който научих от вас!

Но четиримата приятели на доктора не бяха разбрали урока. Те незабавно решиха да отидат на поклонение до Флорида и сутрин, обед и вечер да пият жадно от Извора на младостта.

БЕЛЕГЪТ

Във втората половина на миналия век живееше учен, изтъкнат г познавач на всички естествени науки, който не много преди началото на нашата история бе извършил експеримент в духовната област, по-привлекателен от какъвто и да било химически опит. Той остави лабораторията на грижите на един помощник, изми саждите от красивото си лице, изтърка киселинните петна от пръстите си и убеди една хубава жена да му стане съпруга. По времето, когато сравнително наскоро откритото електричество и други подобни вълшебства на Природата сякаш проправяха пътища към царството на чудесата, не бе нещо необикновено любовта към науката да съперничи на любовта към жена по дълбочина и всепоглъщаща енергия. Високо развитият интелект, духът, въображението и дори сърцето можеха да намерят подходяща храна в занимания, които, както вярвах някои от най-разпалиените им привърженици, щяха да ги издигнат от едно високо стъпало на знанието към друго до момента, в който ученият щеше да сложи ръка върху тайната на съзидателната сила и може би да изгради за себе си нови светове. Не знаем дали Ейлмър вярваше до такава степен в неизбежното овладяване на Природата от човека. Все пак, той се бе посветил на научните изследвания така изцяло, че надали можеше да бъде отклонен от някакво друго увлечение. Любовта към младата му жена можеше да излезе по-силна, но само ако се вплетеше в любовта му към науката и присъединеше към нея собствената си мощ.

И така, бе сключен подобен съюз. Той се съпътствуваше от наистина забележителни и дълбоко поучителни последици. Един ден наскоро след сватбата Ейлмър седеше загледан в жена си с тревожно изражение, което се изостряше все повече и повече, докато накрая той проговори:

— Джорджиана, не ти ли е идвало наум, че петънцето на бузата ти може да се премахне?

— Бога ми, не — отвърна тя с усмивка, но усетила сериозността на тона му, дълбоко се изчерви. — Да си кажа право, то толкова често е било наричано чар, че аз бях достатъчно глупава да го приема за истина.

— Е, може би върху друго лице би било така — отговори съпругът ѝ, — но не и на твоето. Не, любима моя Джорджиана, Природата те е създала до такава степен съвършена, че този нищожен недостатък, който не сме сигурни дали да определим като недостатък или красота, ме огорчава, защото е видим белег на земното несъвършенство.

— Поразява ли те, любими! — възкликна дълбоко наранената Джорджиана, изчерви се от внезапен гняв, а после избухна в сълзи. — Защо тогава ме изведе от бащиния дом? Ти не можеш да обичаш нещо, което те огорчава!

За да обясним този разговор, трябва да споменем, че по средата на лявата буза на Джорджиана имаше самотно петънце, дълбоко вратнало в плътта на лицето ѝ. То имаше багрен оттенък, който открояваше дефекта върху здравия розов тен. Когато се изчервяваше, то постепенно ставаше по-незабележимо и накрая изчезваше в победоносното нахлуване на кръвта, окъпала цялата буза в прекрасна руменина. Но ако някое преходно чувство я накараше да побледнее, петното се появяваше отново — пурпурен белег върху сняг — и на Ейلمър понякога му се струваше, че неговата яркост е направо ужасна. По форма то доста напомняше съвсем мъничка човешка длан. Поклонниците на Джорджиана бяха принудени да казват, че някоя фея е докоснала с мъничка длан бузата на детето при раждането му и оставила отпечатък като знак на магическата ѝ сила, която щеше да ѝ даде такава власт над всички сърца. Мнозина отчаяни обожатели биха рискували живота си за правото да докоснат с устни загадъчната длан. Няма защо да крием все пак, че отпечатъкът от дланта на феята създаваше у околните впечатления, които в зависимост от нагласата им твърде се различаваха. Някои по-придирчиви — те бяха всички от собствения ѝ пол — твърдяха, че кървавата длан, както предпочитаха да наричат петънцето, доста разваля впечатлението от красотата на Джорджиана и дори прави лицето ѝ грозно. Все едно да кажеш, че една от ония малки синкави точици, които понякога се появяват в най-фините мрамори, използвани за ваене на статуи, може да превърне

Ева на Пауърз в чудовище. При мъжете петънцето или усилваше възхищението им, или ги караше да се задоволят с пожеланието то да не съществуваше, та светът да притежава жив образец на съвършена красота, лишен и от най-малък недостатък. След като се ожени — понеже преди това бе мислил малко или никак по въпроса — Ейлмър разбра, че попада във втората категория.

Да беше по-малко красива — ако Завистта имаше власт по друг начин да ѝ се надсмее — той може би щеше да усети любовта си увеличена от това подобие на ръка, което ту едва се появяваше, ту изчезваше, ту отново изпъкваше и мъждукаше с всеки прилив на чувствата, развълнували сърцето ѝ. Но като я виждаше така съвършена във всяко друго отношение, този недостатък все повече и повече му се струваше непоносим. Бе фаталният човешки недостатък, с който Природата неизлишно белязва по един или друг начин всички свои творения или да подчертае, че са временни и смъртни, или че съвършенството им трябва да се постигне с тежък труд и мъка. Алената длан бе израз на неизбежната хватка, в която тленността държи най-висшите и най-чисти земни създания, като ги прави сродни с най-нисшите скотове, защото и едните и другите превръщат видимите си форми в прах. Като превърна по такъв начин белега в символ на податливост към грях, страдание, упадък и смърт, разтревоженото въображение на Ейлмър в скоро време направи от него нещо ужасяващо, нещо, което му причиняваше повече неприятности, отколкото красотата на Джорджиана му бе доставила радост, било на душата, било на тялото.

През цялото това време, което би трябвало да бъде най-щастливо за тях, той неизменно и без да желае това, дори въпреки стремежа си към обратното, се връщаше към тази гибелна тема. Нищожна, когато се появи за първи път, тя така се свърза с безбройните потоци на мисълта и състояние на чувствата, че се превърна в главна сред всичко останало. В утринната дрезгавина Ейлмър отваряше очи и различаваше върху лицето на жена си белега на несъвършенството, а когато вечер седяха пред камината, погледът му крадливо опипваше бузата ѝ и откриваше блестяща под светлината на огъня призрачната ръка, изписала знака на тленността на мястото, което той с готовност би боготворял. Джорджиана скоро започна да потръпва под погледа му. Достатъчен бе един поглед с онова особено изражение, което често се

появяваше на лицето му, за да се превърнат розите на бузите ѝ в мъртвешка бледност, върху която алената длан изпъкваше силно като рубинов барелеф върху най-бял мрамор.

Късно една вечер, когато светлините бяха започнали да мъждеят, така че белегът едва-едва личеше на бузата на бедната му жена, тя сама, за първи път, доброволно подхвана темата:

— Дали си спомняш, скъпи Ейлмър — попита тя с опит за немощна усмивка, — имаш ли някакъв спомен да си сънувал снощи нещо за тази противна длан?

— Никакъв! Изобщо никакъв! — започна Ейлмър, но после добави със сух, студен тон, за да прикрие истинската дълбина на чувствата си:

— Напълно възможно е и да съм сънувал, защото, преди да заспя тази мисъл бе здраво завладяла съзнанието ми.

— И ти я сънува? — продължи Джорджиана забързано, защото се боеше, че сълзите могат да попречат да каже онова, което искаше. — Ужасен сън! Чудя се как можеш да го забравиш. Възможно ли е да се забрави такъв израз:

„Сега е в сърцето ѝ — трябва да се изтръгне оттам!“ Спомни си, скъпи, защото аз на всяка цена трябва да те накарам да си припомниш този сън.

Съзнанието изпада в тежко положение, ако всепроникващият Сън не може да удържи неговите призраци в неясните граници на властта си и им позволи да си пробият път и да внесат страх в този живот чрез тайни, които може би принадлежат на друг, дълбоко скрит. Сега Ейлмър си спомни съня. Сънувал бе как с помощта на слугата си Аминадаб прави опит да отстрани белега чрез операция. Колкото по-дълбоко отиваше ножът, толкова по-навътре потъваше дланта, докато накрая мъничката ѝ хватка сякаш стисна сърцето на Джорджиана, откъдето въпреки всичко, съпругът ѝ бе непреклонно решен да я изреже или изтръгне.

Когато сънят изцяло възкръсна в съзнанието му, Ейлмър усети чувство на вина пред съпругата си. Истината често си пробива път към съзнанието, плътно обгърната в одеянието на съня и след това с безкомпромисна прямота говори по въпроси, за които ние несъзнателно се самоизмамваме, докато сме будни. До този момент той не бе осъзнал тираничното влияние, придобито от една идея върху

мислите му и дълбините на сърцето, до които може би щеше да се наложи да достигне, за да спечели покоя си.

— Ейлмър — тържествено започна Джорджиана, — нямам представа какво може да струва и на двама ни да се освободя от това петно. Може би премахването му ще доведе до непоправимо уродство, а може би белегът прониква дълбоко като самия живот. И все пак: съществува ли възможност, на каквато и да е цена, да бъда освободена от мъртвата хватка на тази мъничка ръка, която ме е стиснала, преди още да се появя на този свят?

— Скъпа моя Джорджиана, мислил съм много по въпроса — бързо я прекъсна Ейлмър. — Убеден съм, че премахването е напълно осъществимо.

— Ако съществува и най-малка възможност — продължи Джорджиана, — нека направим опит, какъвто ще да е рискът. Опасността е нищо за мене, този живот е едно бреме, от което бих се освободила с радост. Или премахни тази отвратителна ръка, или вземи окаения ми живот. Ти си голям учен. Цял свят е свидетел на това. Постигал си направо чудеса. Не можеш ли да отстраниш този малък, малък белег, който мога да покрия с двете си кутрета? Вън от възможностите ти ли е, заради собствения си покой, да отървеш бедната си жена от лудост?

— Моя най-прекрасна, най-скъпа, най-нежна — извика Ейлмър възторжено, — не се съмнявай във възможностите ми. По този въпрос вече съм мислил твърде много — толкова много, че почти съм вдъхновен да създам едно по-малко съвършено от тебе същество. Джорджиана, ти ме накара да потъна в дебрите на науката по-дълбоко от всякога. Чувствувам се напълно в състояние да направя тази сладка бузка също така безупречна като другарката и. И тогава, любима моя, представяш ли си какво ще бъде моето тържество, след като поправа оставеното несъвършенство от Природата в най-красивото й творение! Дори Пигмалион не е изпитал такъв екстаз, когато създадената от него скулптура на жена е получила живот.

— Решено тогава — каза Джорджиана, като се усмихна леко. — И, Ейлмър, не ме щади, защото ще видиш, че най-накрая белегът ще се скрие в сърцето ми.

Съпругът й нежно я целуна по бузата — по дясната, не по онази, която носеше отпечатъка на алената ръка.

На следния ден Ейлмър я запозна с плана си, който правеше възможни задълбочения размисъл и непрекъснатите наблюдения, които щяха да бъдат необходими за предлаганата операция. Джорджиана на свой ред, щеше да има пълно спокойствие — твърде важно за успеха на операцията. Щяха да се уединят в обширните помещения, превърнати от Ейлмър в лаборатория, където в годините на преминалата в усилен труд младост бе направил открития за природните сили, спечелили му възхищението на всички учени общества в Европа. Седнал спокойно в тази лаборатория, бледният учен се бе домогвал до тайните на най-високите облачни слоеве и на най-дълбоките земни недра. Задоволявал бе любопитството си за причините, които разпалваха и поддържаха огньовете на вулкана, разкривал бе тайните на изворите и причините, поради които те бликат — някои така бистри и чисти, а други с такива лековити качества — от недрата на земята. Пак тука, в един по-ранен период, той бе изучавал чудесата на човешкото тяло и се бе опитал да проникне до самия механизъм, по който Природата преработва скъпоценните влияния на земята и въздуха, на духовния мир, за да създаде и отгледа човека — своя шедьовър. Ейлмър обаче отдавна се бе отказал от това начинание, като призна с неохота истината, в която рано или късно се препъват всички изследователи — нашата велика Майка-създателка, макар да ни забавлява като уж действа открито за всички, всъщност ревниво пази тайните си и въпреки престорената си откровеност, не ни показва нищо друго освен крайните резултати. Наистина тя ни позволява да разваляме, но много рядко да поправяме. И го прави необяснимо защо със свидливостта на патентен собственик. Сега Ейлмър си припомни тези полузабравени изследвания, не разбира се с надеждите и желанията от едно време, а защото те съдържаха много физиологически данни и му бяха необходими за лечението, което предвиждаше за Джорджиана.

Когато я въвеждаше в лабораторията, Джорджиана се разтресе от студени тръпки. Ейлмър я погледна усмихнат в лицето с намерение да я ободри, но бе така поразен от силното сияние на белега върху белотата на бузата ѝ, че не можа да овладее едно конвулсивно потръпване. Жена му припадна.

— Аминадаб! Аминадаб! — извика Ейлмър, като блъскаше необуздано пода с крак.

От едно вътрешно помещение незабавно се появи нисък и набит човек с буйна коса, окръжила лицето му, изцапано от пушеците на пещта. Този човек бе момче за всичко на Ейлмър през цялата му научна кариера. Бе изключително подходящ за тази служба поради голямата си сръчност и умението, с което изпълняваше всички подробности в опитите на господаря си, макар да не бе в състояние да проумее и един единствен принцип в тях. С огромната си сила, буйната коса, окаденото си лице и неописуемата грубоватост, която го обгръщаше цял, той сякаш олицетворяваше материалното начало у човека, докато стройната фигура на Ейлмър и бледото интелектуално лице в същата степен олицетворяваше духовното.

— Отвори вратата на бодуара, Аминадаб — каза Ейлмър, — и запали една ароматична свещичка.

— Слушам, господарю — каза Аминадаб, като гледаше втренчено безжизненото тяло на Джорджиана. После добави полугласно: — Ако беше моя жена, никога не бих се лишил от тоя белег.

Когато Джорджиана дойде в съзнание, усети че диша в атмосфера, проникната от остър аромат, чиято нежна мощ я бе извадила от подобния на смърт припадък. Гледката наоколо напомняше съновидение. Ейлмър бе превърнал опустошените, мръсни, мрачни помещения, в които бе прекарал най-хубавите си години, увлечен от непонятни изследвания, в последователно свързани красиви стаи, напълно подходящи да станат усамотени покои на една очарователна жена. По стените бяха окачени великолепни завеси, които им придаваха едновременно величественост и грация, непостижими за който и да било друг образец на вътрешната украса. Богато украсените им тежки дипли се спускаха от тавана към пода, скриваха всички ръбове и чупки и като че ли ограничаваха гледката от безкрайността на пространството. В очите на Джорджийана всичко това изглеждаше като някакъв дворец в небесата. Ейлмър бе спрял, достъпа на слънчевите лъчи, които биха пречили на химическите му опити, и бе поставил ароматични лампи, които горяха с пламъци в най-различен оттенък, но всички се сливаха в едно меко, пурпурно сияние. Той коленичи до жена си и я загледа сериозно, но без тревога, защото бе уверен в науката си и имаше усещането, че е по силите му да очертае

около нея магически кръг, в който никакво зло не би могло да проникне.

— Къде съм? О, спомням си — проговори немощно Джорджяна и постави ръка върху бузата си, та да прикрие ужасния белег от погледа на съпруга си.

— Не се страхувай, скъпа моя — възкликна той. — Не се дърпай от мене! Повярвай ми, Джорджяна, аз дори се радвам на този единствен недостатък, понеже отстраняването му ще донесе такова блаженство.

— О, мили, смили се над мен! — тъжно отвърна жена му. — Моля те, не го поглеждай пак. Никога няма да забравя онова конвулсивно потръпване.

За да се утеши Джорджяна и да освободи съзнанието ѝ от бремето на реалния свят, Ейлмър приложи някои от развлекателните и незначителни тайни, които науката му бе открила наред със задълбочените. Въздушни фигури, съвсем безплътни представи и нематериални създания на красотата се явяваха пред нея, танцуваха и оставяха за миг следите си върху лъчи от светлина. Макар да имаше известна мъглява представа за начина, по който се постигат тия оптически ефекти, илюзията бе почти толкова пълна, че ѝ внушаваше увереност във властта на съпруга ѝ над света на привиденията. Когато пък усети желание да надзърне вън от това уединено място, мислите ѝ сякаш бяха прочетени и по някакъв екран започнаха да пробягват един след друг образи от външния свят. Пейзажите и образите на действителността бяха съвършено възпроизведени, но с онези омайващи и все пак неподлежащи на описание различия, които винаги правят една картина или образ много по-привлекателен от оригинала. Когато това му омръзна, Ейлмър я помоли да погледне един съд, в който имаше малко пръст. Тя го послуша с известно безразличие отначало, но скоро с удивление съзря как кълнът на някакво растение се надига от почвата. След него се появи стройно стебло, постепенно се развиха листа, а сред тях едно съвършено и прекрасно цвете.

— Фантастично е! — извика Джорджяна. — Не смея да го докосна.

— Не, откъсни го — отвърна Ейлмър, — откъсни го и вдъхни краткотрайния му аромат, докато още може. След миг цветето ще

увехне и от него няма да остане нищо освен кафявите му спори. От тях пак ще се продължи родът пак така недълговечен.

Едва Джорджяна докосна цветето и цялото растение посърна, листата му почерняха като въглища, сякаш поразени от огън.

— Твърде силен бе възбудителят — промълви Ейлмър замислено.

За да компенсира този неуспешен опит, той предложи да изработи портрета ѝ по изобретен от него научен начин. Това щеше да стане посредством светлинни лъчи, насочени към плоча от полиран метал. Джорджяна се съгласи, но когато погледна резултата, с уплаха откри, че контурите на портрета са размазани и неясни, докато контурите на една мъничка длан личаха на мястото на бузата ѝ. Ейлмър грабна металната плоча и я хвърли в един съд с разяждаща киселина.

Както и да е. Той бързо забрави тези горчиви неуспехи. В промеждутъците на изследванията и химическите експерименти той идваше при нея зачервен и изтощен, но изглеждаше въодушевен от присъствието ѝ и с пламенни слова описваше възможностите на своето изкуство. Запозна я с историята на дългата династия алхимици, прекарали толкова много векове в търсене на универсалния разтворител, способен да превърне в злато всеки евтин и непотребен елемент. Ейлмър като че ли вярваше, че по силата на простата научна логика, общо взето откриването на това дълго търсено средство бе в границите на възможното, „но“ добави той, „учен отишъл толкова далеч, че да добие тази власт, ще е постигнал толкова дълбоки познания, че не би паднал дотам да я използва“. Не по-малко странни бяха и схващанията му за еликсира на живота. Той направи повече от намек, че може ако иска да приготви течност, която би удължила живота с години, може би неограничено, но това би предизвикало в природата несъответствия, които цял свят и на първо място погълналият универсалния цяр, биха проклели.

— Ейлмър, сериозно ли говориш? — попита Джорджиана, като го гледаше с удивление и страх. — Ужасно е да притежаваш такава власт или дори само да мечтаеш да я притежаваш.

— О, не се притеснявай, любов моя — отвърна съпругът ѝ. — Няма да навредя нито на тебе, нито на себе си, като внеса такава дисхармония в живота ни. Само искам да разбера колко нищожно в

сравнение с това е умението, необходимо за отстраняването на тази малка длан.

При споменаването на белега, Джорджиана както винаги потрепера, сякаш бяха допрели нажежено желязо до бузата ѝ.

Ейлмър отново отиде в лабораторията си. Тя чуваше гласа му в отдалечената стая с пещта да дава нареждания на Аминадаб, чиито дрезгави, недодялани и безобразни звуци в отговор повече напомняха ръмженето и воя на див звяр, отколкото човешка реч. След няколкочасово отсъствие Ейлмър отново се появи и ѝ предложи да разгледа сбирката му от химически продукти и полезни изкопаеми. Сред първите той ѝ показва малко мускалче, което, както отбеляза той, съдържало тънък и все пак изключително силен аромат, способен да пропие във всичките ветрове, духащи над една държава. Стойността на съдържанието на това малко мускалче била неизчислима. Докато казваше това, той пръсна малко от есенцията във въздуха и помещението се изпълни с остър и ободряващ сладък аромат.

— А това какво е? — попита Джорджиана, като посочи малък кристален глобус, съдържащ оцветена в златно течност. — Толкова е красиво за окото, че бих го помислила за еликсира на живота.

— В известен смисъл е това — отвърна Ейлмър, — или по-скоро еликсирът на безсмъртието. Това е най-скъпоценната отрова, приготвяна някога на този свят. С нейна помощ мога да огранича живота на всеки смъртен, който ми посочиш. Силата на дозата ще определи дали да се мъкне още години по земята или да падне мъртъв след миг. Никой крал не би могъл да опази живота си върху охранявания си трон, ако аз си въобразя в тая лаборатория, че добруването на милиони хора ми дава право да го лиша от него.

— Защо държиш това страховито вещество? — попита ужасена Джорджиана.

— Не губи доверие в мене, скъпа — отвърна съпругът ѝ с усмивка. — Целебните ѝ свойства са още по-големи от рушителните. А я погледни тук! Ето ти едно много силно козметично средство. Няколко капки от него, разтворени във ваза с вода, и луничките могат да се измият от лицето, както човек си мие ръцете. По-силна настойка отнема руменината от бузата и превръща розовата красота в бледен призрак.

— С това ли смяташ да намажеш бузата ми? — попита Джорджиана нетърпеливо.

— О, не — бързо отвърна мъжът ѝ. — Това е за повърхностно лечение. Твоят случай изисква проникване по-надълбоко.

В разговорите си с Джорджиана Ейлмър обикновено я разпитваше какво чувствава и как понася затворничеството си и околната температура. Въпросите бяха по особен начин задавани, та Джорджиана започна да подозира, че вече е подложена на някакви манипулации — било чрез ароматизирания въздух, който дишаше, или чрез храната, която приемаше. Имаше също така чувството — но това би могло и да е чисто въображение — че целият ѝ организъм е някакси възбуден. Едно странно, неопределимо усещане пропълзваше по вените ѝ и караше сърцето да изтръпва наполовина от болка, наполовина от удоволствие. Все пак, осмелеше ли се да погледне към огледалото, съзираше бледния си като бяла роза образ и аления белег, отпечатан върху бузата. Даже и Ейлмър не го ненавиждаше сега колкото нея.

За да разсее скуката през часовете, които съпругът ѝ смяташе за необходимо да посвещава на изследвания и анализи, Джорджиана преглеждаше книгите от научната му библиотека. В много от потъмнелите старинни томове откри глави, пълни с романтика и поезия. Това бяха творби от средновековните философи като Алберт Магнус^[1], Корнелий Агрипа^[2], Парацелз^[3] и прочутия монах^[4], създал пророческата Бронзова глава. Всички тия древни естественици бяха изпреварили своето време и все пак бяха проникнати от характерното за него лековерие. Затова им вярваха, а и самите те вероятно си въобразяваха, че изучаването на Природата им е дало власт над нея, а физиката им позволява да овладеят света на нематериалното. Не по-малко любопитни и фантастични бяха и ранните публикации на Кралското научно дружество, в което неговите членове, малко запознати с пределите на възможното в природата, безспир описваха чудеса или предлагаха начини за постигането им.

Най-интересен за Джорджиана обаче бе един огромен том, изписан собственоръчно от съпруга ѝ, в който бе регистриран всеки експеримент в научната му кариера, първоначалната му цел, методите, използвани за постигането ѝ, успеха или провала, както и обстоятелствата, довели до едното или другото. Книгата бе всъщност

едновременно история и символ на неговия пламенен, амбициозен, изпълнен с въображение и все пак свързан тясно с практиката усилен живот. Той боравеше с физическите явления така, сякаш зад тях не се криеше нищо друго и все пак ги одухотворяваше всичките и бягаше от материализма, тласкан от силното си, неудържимо влечение към безкрайното. В неговите ръце и най-безжизненото нещо на земята добиваше душа. Докато четеше, Джорджиана започна да уважава и обича Ейлмър по-дълбоко от всякога, но вярата ѝ в неговите оценки стана по-слаба от преди. Независимо от многото неща, които той бе постигнал, Джорджиана не можеше да не забележи, че великолепните му успехи бяха почти неизменно провали, сравнени с идеала, към който той се бе насочил първоначално. Най-бляскавите му диаманти бяха всъщност обикновен чакъл и той сам усещаше това, като ги сравняваше с неизброимите съкровища, разположени отвъд пределите на възможностите му. Томът, изпълнен с постижения, донесли признание за своя автор, бе все пак една история по-меланхолична от която и да било друга, написана от човешка ръка. Това бе една тъжна изповед и неспирно изброяване на недостатъците в сложната човешка натура — духът, обременен от плът и принуден да работи сред материалното. Отчаянието, обхванало висшето начало, съзнало, че е така безславно ограничено от земното. Навярно всеки гений, в която и да било област би открил собствения си опит в дневника на Ейлмър.

Записките така дълбоко поразиха Джорджиана, че тя захлупи лице върху отворената книга и избухна в сълзи. В това положение я намери съпругът ѝ.

— Опасно е да се четат книгите на магьосник — каза той с усмивка, но на лицето му бе изписано напрежение и недоволство. — Джорджиана, погледна ли някои страници в тая книга, аз едва се овладявам. Внимавай, защото може да се окаже също така пагубна и за теб.

— Тя ме накара да те боготворя повече от всякога — каза Джорджиана.

— Е, почакай да успея сега — отвърна той, — и тогава можеш да ме боготвориш. Аз едва ли ще считам, че не го заслужавам. Само че сега те търсех заради обаянието на гласа ти. Попей ми, скъпа моя.

И така тя започна да лее музиката на своя глас, та да утоли жаждата на духа му. После той си тръгна с изблик на момчешка

веселост, като я увери, че заточението ѝ ще трае още съвсем кратко и че сигурността в успешния изход вече била пълна. Той едва бе излязъл, когато Джорджиана усети неудържимо желание да го последва. Забравила бе да каже на Ейлмър за едно нещо, което вече от два-три часа привличаше вниманието ѝ. Беше някакво усещане в областта на фаталния белег — не болезнено, но предизвикваше една възбуда в целия ѝ организъм. Забързана след съпруга си, тя за първи път влезе в лабораторията.

Първото, попаднало пред погледа ѝ нещо, бе пещта, този разгорещен и неспокоен труженик, с ярката светлина на огъня, който изглежда бе горял векове, ако се съди по дебелия пласт сажди над него. Един дестилационен апарат работеше с пълна пара. Из помещението бяха пръснати реторти, тръби, мензури, поти и други уреди за химически изследвания. Някаква електрическа машина стоеше напълно готова за употреба. Атмосферата бе потискаща и душна, нечиста поради смрадливите газове, получавани при научните процеси. Строгата домашна простота на помещението с голите му стени и тухлен под се видяха странни на Джорджиана, привикнала към фантастичния разкош на своя бодуар. Но онова, което главно, наистина почти изключително привлече вниманието ѝ, бе видът на самия Ейлмър.

Бледен като смъртник, възбуден и изцяло погълнат, той се бе надвесил над пещта, сякаш от неговото най-голямо внимание зависеше дали дестилираната течност ще се превърне в еликсира на вечното щастие или нещастие. Колко различно бе това от жизнерадостния и весел израз, наложен, за да окуражи Джорджиана!

— Внимателно сега, Аминадаб, внимателно човекомашино, внимателно ти, човеко от плът! — мърмореше Ейлмър повече на себе си, отколкото на своя помощник. — Едно движение повече или по-малко в тоя момент и край на всичко.

— О! О! — смотолеве Аминадаб. — Вижте, господарю! Вижте!

Ейлмър бързо вдигна поглед и най-напред почервения, а после стана по-бледен от всякога, като съзря Джорджиана.

Втурна се към нея и я сграбчи така, че остави следи от пръстите си върху ръката ѝ.

— Защо си дошла тук? Нямах ли вяра в мъжа си? — извика той разярен. — Защо носиш сянката на тоя фатален белег в моята

лаборатория? Не е хубаво това. Върви си, любопитна жено, върви си!

— Не, Ейлмър — отвърна Джорджиана с една твърдост, от която характерът ѝ не бе лишен, — не си ти този, който има право да се оплаква. Ти не вярваш на жена си, ти скри безпокойството, с което наблюдаваш сега експеримента. Не мисли така лошо за мене. Кажи ми на какъв риск сме изложени, аз няма да се уплаша. Моят дял в него е далеч по-малък от твоя.

— Не, не, Джорджиана — отвърна Ейлмър нетърпеливо, — това не може да стане.

— Добре — каза тя кротко. — Знай, Ейлмър, че ще приема всяко лекарство, което ми донесеш, но тласкана от същата сила, която би ме накарала да глътна и отрова, стига да е поднесена от твоята ръка.

— Моята чудесна женица — промълви Ейлмър, дълбоко трогнат. — До днес не познавах дълбините и висотите на твоята природа. Нищо няма да скрия. Знай тогава, че тая алена ръка, макар да изглежда повърхностна, е стиснала цялото ти същество толкова дълбоко, колкото аз изобщо не подозирах в началото. Вече приложих средства, достатъчно силни да направят всичко, освен да променят целия ти организъм. Остава да се опита само още едно нещо. Ако не успеем и с него, ние сме свършени.

— И защо не смееше да ми кажеш?

— Защото, Джорджиана — отвърна Ейлмър тихо, — съществува опасност.

— Опасност? Съществува само една опасност — тази ужасна дамга да остане върху бузата ми! — извика Джорджиана. — Махни я! Махни я, каквото и да ни струва това или ще се побъркаме и двамата!

— Бог вижда колко прави са думите ти — отвърна Ейлмър тъжно. — А сега, скъпа, върни се в бодуара си. След малко ще бъде проверено.

Той я придружи обратно и се раздели с нея с една тържествена нежност, която далеч по-ясно от думите му показваше колко много е заложено сега на карта. След излизането му Джорджиана потъна в размисъл. Разсъждаваше върху характера на Ейлмър и му отдаде дължимото повече от когато и да било по-рано. Сърцето ѝ ликуваше и потръпваше от благородната му любов — така чиста и възвишена, че не би приела нищо по-малко от самото съвършенство, вместо да се примири с нещо по-земно от онова, за което бе мечтал. Усети колко по-

ценно е такова чувство от някое по-скромно, което заради нея би се примирило с недостатъка, извършвайки предателство спрямо свещената любов, като принизи съвършената идея до равнището на действителността. С цялата си душа се помоли да може поне за миг да удовлетвори неговите най-дълбоки и възвишени схващания. След миг съзна, че това не може да стане, защото неговият дух бе в постоянно движение, вечно устремен и всеки следващ миг изискваше нещо, което надвишаваше целта от предишния.

Шумът от стъпките на мъжа ѝ я върнаха към действителността. Носеше кристален бокал, пълен с безцветно като вода питие, което бе достатъчно бистро, за да бъде еликсира на безсмъртието. Ейлмър бе бледен, но това по-скоро изглеждаше следствие от изтощение на ума и напрежение на духа, отколкото от страх или съмнение.

— Лекарството е приготвено по всички правила — каза той в отговор на погледа ѝ. — Не може да има провал, освен ако не ме подведе цялата ми наука.

— Да не беше ти, скъпи ми Ейлмър — забеляза Джорджиана, — може би щях да се отърва от този белег на тленността, като се откажа от самата тленност в полза на каквото и да било друго състояние. Животът е само едно печално притежание за хората, стигнали точно онова духовно равнище, на което съм аз. Да бях по-слаба и глупава, то би могло да се превърне в щастие. Да бях по-силна, щях успешно да го преживея. Но след като съм това, което смятам, че съм, струва ми се, че сред всички смъртни най-много ми подхожда да умра.

— На тебе ти подхождат небесата и то без да си вкусила смъртта! — отвърна съпругът ѝ. — Но защо говорим за умирање? Лекарството не може да не успее. Наблюдавай действието му върху това растение.

На прозореца бе поставена саксия с мушкато, поразено от някакви жълти петна, покрили всичките му листа. Ейлмър изля малко от течността върху почвата, в която растеше. Малко след това, когато корените на растението поеха влагата, грозните петна започнаха да отстъпват пред живата зеленина.

— Нямаше нужда от доказателства — каза Джорджиана тихо. — Дай чашата. С радост залагам всичко на твоята дума.

— Изпий го тогава, благородно създание!

възкликна Ейлмър с пламенно възхищение. — И най-малко петънце несъвършенство не засенчва твоя дух. Видимият ти образ

също ще бъде напълно съвършен след миг.

Тя изпи течността и върна чашата в ръката му.

— Много е освежително — каза тя с ведра усмивка. — Прилича ми на вода от небесен извор. Има някакъв неуловим аромат и много приятен вкус. Уталожил трескавата жажда, която ме мъчеше от много време. А сега, скъпи, нека да поспя. Моите тленни усещания обгръщат духа ми както листенцата на розов цвят обгръщат пъпката му при залез слънце.

Последните думи изрече малко неохотно, сякаш за да произнесе тези провлечени и неясни срички й трябваше повече енергия, отколкото можеше да събере. Те едва се отрониха от устата ѝ и Джорджиана потъна в сън. Ейлмър седеше край нея и я наблюдаваше, изпълнен с чувствата на човек, за когото целият смисъл на живота зависи от предстоящото изпитание. Сред тях все пак бе примесена и изследователската стръв, характерна за човека на науката. И най-дребните неща не убягваха от погледа му. По-ярка руменина на бузата, лека аритмия в дишането, трепване на клепача, едва доловима тръпка на тялото — това бяха подробностите, които отбелязваше в големия си дневник, докато минутите отминаваха. Усилен мисловен процес бе оставил своя знак върху всичките предишни страници на книгата, но всички мисли, трупани през годините, бяха съсредоточени върху последната.

Потънал в тези занимания, той не пропускаше да хвърля често поглед към фаталната длан, като при това потръпваше. Дори веднъж, подтикнат от странно и необяснимо чувство, докосна тази длан с устни. Докато правеше това, сърцето му се сви, а Джорджиана, потънала в дълбок сън, се размърда притеснено и промърмори, като да протестираше. Ейлмър се върна към наблюденията си. Те не останаха безплодни. Алената длан, така ярко откrojена отначало върху мраморната бледност на бузата на Джорджиана, сега започна да губи очертанията си. Джорджиана си оставаше по-бледна от всякога, но с всяко вдишване и издишване белегът губеше по малко от по-раншната си отчетливост. Присъствието му бе ужасно — оттеглянето му бе още по-ужасно. Наблюдавайте как избледняват върху небосклона багрите на дъгата и ще разберете как си отиваше този тайнствен знак.

— Боже мой! Почти изчезна! — каза си Ейлмър с едва сдържан възторг. — Кажете-речи не го забелязвам вече. Успех! Успех! Сега доби

съвсем бледорозов цвят. И най-малкият приток на кръв в бузата ѝ ще го покрие. Но тя е така бледа!

Дръпна завесата на прозореца и пусна дневната светлина да влезе в стаята и да докосне бузата ѝ. В същия миг чу едно грубо прегракнало хихикане, което от години му бе известно като израз на задоволството на неговия слуга Аминадаб.

— О, тленна плът! О, недълговечна материя! — извика Ейлмър, смеейки се като луд. — Ти ми служи добре! Материя И дух — земя и небе — и двете изиграха ролята си в това тук! Смей се, робе на сетивата! Ти заслужи правото да се смееш.

Тези възгласи смутиха съня на Джорджиана. Тя бавно отвори очи и погледна в огледалото, поднесено от съпруга ѝ за тази цел. Слаба усмивка пробяга по устните ѝ, като видя колко трудно забележима бе сега алената длан, която някога грееше така ужасно ярко, сякаш за да пропъди цялото им щастие. След това обаче погледът ѝ потърси лицето на Ейлмър с тревога и страх, които той по никакъв начин не можеше да си обясни.

— Бедния ми Ейлмър! — промълви тя.

— Бедния ли? Нищо подобно! Най-богатия, най-щастливия, най-облагодетелствувания! — възкликна Ейлмър. — Моята несравнима жена! Успяхме! Сега си свършена!

— Бедния ми Ейлмър — повтори тя с една нежност, надвишаваща всичко човешко, — ти се целеше високо и се справи блестящо. Не се разкапвай, задето с толкова възвишено и чисто чувство отхвърли надоброто, което природата бе в състояние да ти предложи. Ейлмър, скъпи Ейлмър, аз умирам.

Уви, това бе истина! Фаталната длан се бе вплела в тайната на живота и бе оная връзка, чрез която ангелският дух поддържаше своето единение с тленното тяло. Докато алената сянка на белега — този единствен знак на човешкото несвършенство — изчезваше от бузата ѝ, последното дихание на свършената сега жена се отдели във въздуха и душата ѝ, спряла за миг край съпруга, полетя към небесата. Тогава прегракналото хихикане се чу отново! Нелепата земна съдба както винаги ликуваше в неизменната си победа над безсмъртното начало, което в това неясно състояние на недоразвитост търси една свършена завършеност. И все пак, ако Ейлмър бе постигнал по-дълбока мъдрост, той не би се отказал по такъв начин от щастието,

което би съградило земния му живот от същия материал, както и небесния. Временното обстоятелство се оказа твърде силно за него — той не съумя да прозре през мъглявините на времето и дошъл един път завинаги във вечността, да намери съвършеното бъдеще в настоящето.

[1] (1193(?)-1280), немски философсхоластик, учител на Св. Тома Аквнски. — Б. пр. ↑

[2] Италиански философ. — Б. пр. ↑

[3] (1493-1541). швейцарски лекар и алхимик. — Б. пр. ↑

[4] Роджър Бейкън (1214-94) — английски философ и естествоизпитател. — Б. пр. ↑

БЕЛОВЛАСИЯ ПОКРОВИТЕЛ

Беше време, когато Нова Англия стенеше под истински неправди, по-тежки от тези, с които я заплашваха и които доведоха до Революцията. Джеймс II, фанатизираният наследник на Чарлс Сластолюбивия, анулира хартите на всички колонии и изпрати един суров и безпринципен войник, за да ни отнеме свободите и да застраши религията ни. В управлението на сър Едмънд Андърс надали липсваше и една единствена от характерните черти на тиранията: губернатор и съвет, получили властта си от краля и напълно независими от населението, което управляват; закони и данъци, приемани без съгласуване с народа, било пряко, било непряко; свободите на гражданите — потъпквани и всяко право на поземлена собственост — обявено за недействително; гласовете на протест — задушени от ограничения върху печата; и накрая — недоволството, подтискано от първата войска, съставена от наемнически групи, която е марширвала по свободната ни земя. В продължение на две години предците ни били жертва на безнадеждно подтисничество от страна на тази родителска любов, която неизменно осигурява подчинение на държавата-майка, независимо дали е ръководена от парламент, протектор или папски монарх. Преди да настъпят тези тежки времена, това подчинение било само на книга и колонистите се управлявали сами, като се радвали на далеч повече свобода, отколкото имат дори днес собствените поданици на Великобритания.

Най-подир до бреговете ни стигнал слух, че Принцът на Оранж е подел начинание, чийто успех би бил триумф за гражданските и църковни свободи, както и спасение за Нова Англия. Все пак това била съмнителна мътва — можело да не е истина или пък ако е истина, начинанието да се провали, като и в двата случая човекът, вдигнал глава срещу крал Джеймс, щял да я загуби. Все пак новината имала особено въздействие. Хората се усмихвали загадъчно по улиците и хвърляли смели погледи към подтисниците си, докато надлъж и шир царяло прикрито и безмълвно брожение — като че и най-малкият знак

щял да накара цялата страна да се надигне от задрямалото си униние. Като си давали сметка за опасността, която ги грози, управниците решили

' Колониите, английския крал Ричард. Това им с меит (харта). — образуващи Нова Англия, са били предоставени от за привилегировано използване от търговски компании

давало специални права по силата на основния документ. Б. пр.

да я предотвратят чрез внушителни демонстрации на сила и евентуално да затвърдят своя деспотизъм чрез още по-сурови мерки. В един априлски следобед на 1689 година сър Едмънд Андърс и любимите му съветници, разгорещени от изпитото вино, събрали облечените в червено войници от губернаторската гвардия и излезли по улиците на Бостън. Когато парадът започнал, слънцето клоняло към залез.

Биенето на барабана по улиците звучало в това размирно време не толкова като военна музика, колкото като призивен зов към самите граждани. По най-различни улички множеството се стекло, на „Кинг стрийт“, която била орисана да стане след почти един век сцена на друг сблъсък между войниците на Великобритания и един народ, борещ се срещу нейната тирания. Макар от идването на пилигримите^[1] да бяха изтекли повече от шестдесет години, тази тълпа от техни потомци все още проявявала непреклонните и твърди черти на характера им — дори може би по-последователно при такива критични обстоятелства, отколкото при някой по-щастлив случай.

Забелязвали се тъмни одежди, обща строгост на външния вид, мрачни, но не и уплашени изрази, чували се библейски мъдрости и се усещала вярата в божата благословия над правото дело, по които бихме разпознали тълпата истински пуритани, застрашени от някоя опасност в пущинака. Наистина рано било още за някогашния дух да загине, след като по улиците този ден имало хора, които се били молили на същото място под дърветата, преди да бъде издигнат дом на бога, в чието име станали изгнанници. Стари войни на парламента също стоели там, мрачно усмихнати с мисълта, че може би немошните им мишци ще нанесат нов удар срещу дома на Стюартите. Тук били и ветераните от войната на крал Филип^[2], които с благочестива жестокост горили села и клали мало и голямо, докато рабите божии по

цялата земя им помагали с молитви. Неколцина свещеници се били пръснали из тълпата, която за разлика от всички други тълпи се отнасяла към тях с такова благоговение, сякаш имало нещо свято в самите им дрехи. Тия божи хора използвали влиянието си, за да усмиряват хората, но не и да ги разпръснат. През това време предмет на почти всички разговори и на най-разнообразни обяснения била целта на губернатора, нарушил спокойствието в града по време, когато и най-малкото вълнение можело да го накара да закипи.

— Сатаната ще нанесе най-силния си удар сега — викали някои, — понеже знае, че времето му свършва. Ще тикнат всичките ни благочестиви свещеници в затвора! Ще ги видим на „Кинг стрийт“ на кладата!

Тогава хората от всяка енория се скупчвали по-плътно около свещеника си, който поглеждал смирено нагоре и се изпълвал още повече с апостолско достойнство, както подобава на кандидат за най-високата чест на професията — мъченическият венец.

— Римският папа е заповядал нова Вартоломеева нощ — крещели други. — Ще ни изколят всички — мъже, жени и деца!

Този слух също не бил напълно отхвърлен, макар по-умните да допусkali, че целта на губернатора е по-малко зверска. Знаело се, че в града се намира предшественикът му Брадстрийт, почитан другар на първите заселници, управлявал по време на старата харта. Имало основание да се предполага, че сър Едмънд Андърс възнамерява едновременно да внуши страх, като покаже военна мощ, и да внесе смут в редовете на противниковата партия, като сложи ръка на водача им.

— Дръж здраво за старата харта, губернаторе! — викала тълпата обзета от тази идея. — Добрият стар губернатор Брадстрийт!

Когато тези викове станали най-силни, хората с изненада забелязали добре познатата фигура на самия губернатор Брадстрийт — почти деветдесетгодишен старец — да се появява върху стълбищната площадка пред някакъв вход и да ги моли да се покоряват на законната власт.

— Деца мои — казала в заключение тази уважавана личност, — не правете нищо прибързано. Не крещете, а се молете за доброто на Нова Англия и търпеливо зачакайте да видите какво ще направи Бог в този случай.

Събитието бързо отивало към развързка. През цялото това време барабанныят бой приближавал през Корнхил, все по-плътен и силен, докато неговият ек от къща на къща нахлул в улицата, придружен от ритмичния тропот на войнишки крака. Появила се двойна войнишка редица и заела цялата ширина на улицата. С мушкети на рамо и запалени фитили, те били готови да пронизат здрача с пушечен залп. Равномерният им марш напомнял напредването на някаква машина, която неудържимо премазва всичко по пътя си.

След тях, без да бързат и с безреден тропот от копита по паважа, яздели групи конни господа. По средата — сър Едмънд Андръс, възрастен, но изправен и с войнишка стойка. Тези около него били най-добрите му съветници и най-люти врагове на Нова Англия. От дясната му страна яздел Едуард Рандолф, нашият архивраг, тази окаяна отрепка, както го нарича Котън Матър^[3], който успял да свали старото ни правителство и до гроб носел върху си тежко проклятие. От другата страна бил Бъливан, който мимоходом сипел закачки и подигравки. Дъдли яздел отзад с наведени очи, без да смее, както и можело да се очаква, да срещне възмутените погледи на хората, дето го виждали — единствен свой сънародник по рождение — сред подтисниците на родната му земя. Там били и един капитан на фрегата, хвърлила котва в пристанището, както и двама-трима кралски чиновници. Все пак фигурата, която най-много привличала хорските погледи и възбуждала най-силни чувства, била на епископалния свещеник от Кралската църква. Яздел надменен сред чиновниците, облечен в свещеническите си одежди — истинско олицетворение на църковната власт и гоненията, на съюза между църквата и държавата и на всички ония мерзости, които били прогонили пуританите в пущинаците. В ариегарда имало друга двойна войнишка редица.

Цялата сцена представлявала вярна картина на състоянието на Нова Англия и нейните нрави, но уродливостта на всяко управление, което не се основава върху естествения ход на нещата и характера на народа. От едната страна било религиозното мнозинство с мрачни лица и тъмни дрехи, а от другата — групата деспотични управници с високопоставения духовник в средата, тук-там с по някое разпятие на гърдите, всички потънали във великолепието, зачервени от виното, горди с узурпиралата си власт, срещащи с присмех всеобщия стон. А наемните войници, които чакали само една дума, за да залезат улицата с

кръв, показвали единственото средство, което можело да осигури подчинение.

— О, Повелителю на духовете — извикал глас в тълпата, — дай закрилник на народа си!

Този възглас бил подет високо и послужил като вестител за появата на една забележителна личност. Тълпата била отстъпила назад и сега се трупала почти в края на улицата, докато войниците не били изминали повече от една трета от това разстояние. Останалото пространство било празно — павирана пустота сред високи сгради, които хвърляли връз нея сенки почти подобни на вечерен мрак. Изведнъж всички забелязали фигура на древен мъж, който сякаш изникнал сред хората и вървял сам по средата на улицата, за да срещне въоръжената команда. Носел старинната пуританска одежда — тъмно наметало и шапка с високо дъно по модата от преди поне петдесет години. Тежък меч висял край бедрото му, но в ръка държал масивна тояга, за да помага на несигурните старчески стъпки.

Когато на известно разстояние от тълпата старецът бавно се извърнал, откривайки изпълнено от древно величие лице, той предизвикал двойно по-голяма почит с побелялата брада, която се стелела върху гърдите му. Направил жест, едновременно окуражаващ и предупредителен, после пак се обърнал и продължил пътя си.

— Кой е този посивял дядо? — питали младежите по-възрастните.

— Кой е този благообразен брат? — питали се старците помежду си.

Никой обаче не бил в състояние да отговори. Дядовците, тя по на осемдесет и повече години, били смутени. Видяло им се странно да забравят такъв явно изтъкнат човек, когото би трябвало да помнят от времето на младостта си. Навярно другар на Уинтрон и всичките стари съветници, които създавали закони, молитви, и ги предвождали против диваците. Възрастните също би трябвало да го помнят в младостта им косите му би трябвало да са били така посивели, както сега били техните собствени. А младите! Как е могъл да се изплъзне така напълно от спомените им — този беловлас праотец, тази останка от отдавна минали времена, чийто свят благослов положително е осенял голите им глави, когато са били деца?

— От къде е дошъл? Какво иска? Кой може да е тоя старец? — шепнела озадачената тълпа.

През това време древният непознат следвал своя път по средата на улицата, стиснал тоягата в ръка. Когато наближил напредващите войници и боят на барабаните им се стоварил с пълна сила върху ушите му, старецът придобил неблагоприятна осанка и немоцта на годините сякаш се свлякла от плещите му, като му оставила едно посивяло, но напълно запазено достойнство. Сега вече и той марширувал със стъпка на воин в такт с музиката. И така старческата фигура вървяла от единия край, а целият парад войници и чиновници от другия, и когато останали не повече от двадесет ярда помежду им, старецът хванал тоягата през средата и я вдигнал пред себе си като някой вожд жезъла си.

— Стой! — викнал той.

Погледът, изразът, командирската стойка, тържественият и войнствен ек на този глас, създаден или да направлява войнство в полето на битка, или да се издигне към Бога в молитва, били покоряващи. Пред гласа на стареца и вдигнатата му ръка барабанният бой секнал начаса, а прииждащите редици застинали. Някакво несмело въодушевление овладяло множеството. Тази величествена фигура, обединила водач и светия, така посивяла, така мержелееща пред погледа, в такива древни одежди, би могла да принадлежи само на някой защитник на правото дело, вдигнат от гроба си от злобата на подтисника. Хората надали вик на страхопочитание и възторг и зачакали избавлението на Нова Англия.

Като се видели неочаквано спрени, губернаторът и мъжете от групата му бързо тръгнали напред, сякаш искали да минат с пръхтящите си и уплашени коне право през беловласото видение. То обаче не отстъпило и крачка, а като обходило със суров поглед почти наобиколилата го група, най-подир го насочило строго върху сър Едмънд Андърс. Човек би си помислил, че мрачният старец е главният тук, а губернаторът и съветът му с войниците зад гърба им, представители на цялата кралска власт, нямат друг избор освен да се подчинят.

— Какво прави тук тоя старец? — викнал свирепо Едуард Рандолф. — Напред, сър Едмънд! Заповядайте на войниците да

тръгнат и предоставете на тоя изкуфял старец избора, който стои пред всичките му сънародници — да отстъпи от пътя или да бъде прегазен!

— Не, не, нека да покажем уважението си към стария працядо — рекъл ухилен Бъливан. — Не виждате ли, че е някоя пуританска важна клечка, който е къртил през последните тридесет години и не знае нищо за настъпилите промени? Без съмнение той се готви да ни срази с някоя прокламация в името на Олд Нол!

— Полудял ли си, старче? — запитал сър Едмънд Андърс високо и грубо. — Как се осмеляваш да спираш губернатора на крал Джеймс?

— Случвало ми се е да спирам и самия крал — отвърнала посивялата фигура с непоколебимо спокойствие. — Аз съм тук, господин губернатор, защото викът на подтиснатия народ наруши покоя на скривалището ми и като молеше искрено милост от Бога, аз бях удостоен още веднъж да се явя на света за старото право дело на неговите светии. А какво разправяш за Джеймс? На трона на Англия вече не седи папски тиранин и до утре по обед името, което искаш да предизвиква страх на тая улица, ще се превърне в символ на позора. Назад ти, който беше губернатор! Назад! Тази нощ властта ти свършва! Утре — в затвора! Назад, докато не съм ти предрекъл ешафот!

Хората бавно идвали по-близо и по-близо и попивали думите на своя покровител, който говорел с отдавна неизползувани фрази, сякаш бил отвикнал да разговаря с други, освен с умрелите. Но гласът му разбунил душите им. Те се изправили срещу войниците, не съвсем невъоръжени и готови да превърнат в смъртоносни оръжия дори и камъните от улицата. Сър Едмънд Андърс погледнал стареца, после насочил твърдия си и жесток поглед към множеството и го видял горящо от оная зловеща ненавист, която еднакво трудно се разпалва и гаси. После отново приковал очи в стареца, който загадъчно стоял в празното пространство, дето нито приятел, ни враг били стъпили. Той не промълвил и дума, за да разкрие мислите си. Но дали уплашен от вида на Беловласия Покровител, или съзрял смъртна опасност в заплашителното държане на хората, сигурното е, че насилникът отстъпил и заповядал на войниците си да започнат бавно и предпазливо да се оттеглят. Преди слънцето да залезе втори път, губернаторът и всичките, дето гордо яздели редом с него, били затворници и скоро станало известно, че Джеймс е абдикирал, а крал Уйлям бил прогласен из цяла Нова Англия.

А къде бил Беловласия Покровител? Някои разправяли, че когато войниците напуснали „Кинг стрийт“, а хората се тълпели възбудени подире им, видели как Брадстрийт прегръща една фигура, по-стара от него. Други съвсем сериозно твърдели, че докато се дивели на благообразното величие на лика му, старецът изчезнал пред погледите им, като бавно се стопил сред сенките на здрача, докато там, дето стоял, останало празно място. Всички били съгласни обаче, че Беловласия си е отишъл. Хората от това поколение чакали да се яви отново, и в ясен ден и по здрач, но не го видели никога вече. Нито пък узнали кога е било погребението му и къде е гробът му.

И кой все пак бил Беловласия Покровител? Може би е възможно името му да се открие в протоколите на съда, произнесъл присъда, твърде тежка за своето време, но славна за всички времена, настъпили после, защото дала унизителен урок на монарха и станала висок пример за неговите поданици. Чувал съм, че когато потомците на пуританите трябва да покажат духа на предците си, старецът се явява отново. Когато минали осемдесет години, той още веднъж минал по „Кинг стрийт“. Пет години по-късно, призори на един априлски ден, той застанал в тревата край общината на Лексингтън, където днес един гранитенobelisk с вградена абсидна плоча се издига в памет на първите загинали за Революцията. И когато бащите ни леели потта си по брустверите на Бънкърс хил^[4], през цялата тая нощ старият воин не спирал обиколките си. Много, много време може да изтече, преди да се появи отново! Неговият час е час на мрак, на беди и опасност. Но ако вътрешна тирания ни смаже или крак на нашественик оскверни земята ни, Беловласия Покровител може пак да се появи, защото той е олицетворение на наследствения дух на Нова Англия и призрачният му марш пред надвиснала опасност трябва всякога да бъде залог, че синовете на Нова Англия ще бранят честта на предците си.

[1] Група пуритани основали и 1620 години колонията Плимут и Масачузетс. — Б. пр. ↑

[2] Войната (1675–1676) между колонистите от Нова Англия и конфедерация на индианските племена, водени от крал Филип. (Метакомст), вожд на племето Уамнайоаг, загинал през 1676 година. — Б. пр. ↑

[3] Котън Матър (1663–1728) — американски писател и духовник. — Б. пр. ↑

[4] Хълм в Чарлстън, Масачузетс — първата голяма битка на американската революция, протекла на съседния хълм на 17. VI. 1775 година и е известна като „Битката при Бънкърс хил“. — Б. пр. ↑

МОЯТ РОДНИНА МАЙОР МОЛИНО

След като кралете на Великобритания си присвоиха правото да назначават колониалните губернатори, наредбите на последните рядко биваха посрещани с разположението и великодушното одобрение, засвидетелствувани при управлението на техните предшественици, избирани по стария закон. Хората наблюдаваха с най-придирчиво внимание проявите на властта, не произлязла от тях самите, и обикновено възнаграждаха с оскъдна благодарност управниците си за отстъпките, с които те смекчаваха отвъдморските инструкции и си навличаха неодобрението на ония, които им ги пращаха. Летописите на Масачузетс ни съобщават, че от шестте губернатори през около четиридесетгодишния период, след като старата харта била отменена от Джеймс II, двама били тикнати в затвора при народни вълнения, трети, както Хъчинсън^[1] е склонен да вярва, бил изгонен извън провинцията от свистенето на мускетен куршум, четвърти, по мнението на същия историк, бил на бърза ръка тикнат в гроба от нескончаемите препирни с Камарата на представителите^[2], а останалите двама, както и техните наследници до Революцията^[3] били ощастливявани с редки и кратки периоди на мирно управление. Животът на обикновените членове на монархическата партия едва ли бе по-достоеен за завиждане по време на политическите размирици. Тези забележки могат да послужат като увод към следващите приключения, които станаха през една лятна нощ преди почти сто години. За да се избегнат многобройните и отегчителни подробности от колониалния живот, умолява се читателят да мине без изброяване на веригата обстоятелства, които предизвикаха силна, макар и временна възбуда на общественото мнение.

Наближаваше девет часа в една лунна вечер, когато някаква лодка прекоси реката с единствен пътник на борда. Той бе осигурил превоза си в такъв необичаен час, като обеща допълнително възнаграждение. Докато стоеше на пристана, ровейки из всичките си джобове в търсене на средства да изпълни обещанието си, лодкарят

вдигна един фенер и с помощта на него и на новоизгрялата луна огледа много внимателно фигурата на странника. Беше младеж, едва изпълнил осемнадесет години, очевидно расал на село и сега, както изглеждаше, идваше в града за първи път. Облечен бе в грубо, сиво палто, доста износено, но отлично изкърпено, панталоните му бяха здраво изработени от кожа и плътно обхващаха чифт послушни и добре оформени крака, сините вълнени чорапи несъмнено представляваха произведение на майка или сестра, а на главата му имаше триъгълна шапка, която в добрите си дни навярно бе засенчвала по-строгото чело на бащата на юношата. Под лявата си мишница държеше тежка сопа, издялана от дъбова фиданка, запазила част от втвърдения си корен. Екипировката му завършваше с торба, пълна не чак до там, че да притеснява яките рамене, на които висеше. Природата го бе дарила с къдрава кестенява коса, правилни черти и ясен засмян поглед — нещо, с което никакво изкуство не би могло да го разхубави.

Младежът, едно от имената на когото бе Робин, най-подир измъкна от джоба си половината от малка провинциална банкнота от пет шилинга, която при обезценяването на този вид валута задоволи лодкаря само след прибавяне на едно шестоъгълно пергаментно късче, на стойност три пенса. След това пое към града с такава бодра стъпка, сякаш дневният му преход не бе вече надхвърлил тридесет мили и с поглед така жаден, като че влизаше в Лондон, а не в малкия главен град на една колония в Нова Англия^[4]. Преди да навлезе много обаче, на Робин му хрумна, че не знае накъде да върви. Затова спря и обгърна с поглед тясната улица, като внимателно разглеждаше малките схлупени дървени сгради, скупчени от двете ѝ страни.

— Този нисък коптор не може да бъде жилището на моя близък — помисли си той, — нито пък оная стара къща, в която лунната светлина прониква през счупените капаци на прозореца. Всъщност наоколо не виждам нищо, което би подходило за него. Трябваше да се сетя да попитам лодкаря за пътя. Той без съмнение щеше да ме придружи и изкара един шилинг от майора в замяна на усилията си. Но това може да стори и първият срещнат.

Робин продължи хода си и с радост забеляза, че улицата се разшири и къщите добиха по-представителен вид. Скоро забеляза една фигура да се движи бавно пред него и ускори стъпки да я настигне.

Докато приближаваше. Робин забеляза, че пътникът бе човек на възраст, с голяма сива перука, широкопола наметка от тъмен плат и копринени чорапи, навити над колената. Носеше дълъг полиран бастун, който забиваше отвесно пред себе си при всяка стъпка и на равни интервали измъкваше по два пъти с особено тържествена погребална интонация. След като направи тези наблюдения, Робин хвана полата на наметката на стареца, точно в момента, когато върху двама им падна светлината от отворените врата и прозорци на една бръснарница.

— Добра вечер ви желая, почитаеми господине — обади се той като стори дълбок поклон, без да пуска пеша на наметката. — Много ви моля да ми кажете къде се намира жилището на моя роднина майор Молино.

Въпросът на младежа бе произнесен много високо и единият бръснар, чийто бръснач се спускаше по добре сапунисаната буза, и другият, който сресваше перука а ла Рамили^[5], оставиха работата си и излязоха на вратата. В това време гражданинът извърна дългнесто лице към Робин и му отговори с извънмерна досада и раздразнение. Двете му хъмкания обаче прекъснаха точно по средата избухването. Впечатлението бе поразително — сякаш мисъл за студения гроб смути гневните страсти.

— Пусни дрехата ми, човече! Казвам ти, че не познавам тоя, за когото ми говориш. По дяволите! Аз представлявам властта, аз — хм, хм — представлявам властта и ако така проявяваш уважението си към по-достойните от тебе, краката ти ще се запознаят с прангите, още преди да съмне утре заран!

Робин пусна полата на стареца и побърза да се отдалечи, сподирен от невъзпитания гръмък смях в бръснарницата. Отначало той бе доста изненадан от резултата на въпроса си, но понеже беше будно момче, скоро реши, че може да даде обяснение на загадката.

— Този е някой от селата — гласеше заключението му, — който никога не е помирисвал къщата на роднината ми отвътре и не е достатъчно възпитан, та да отговори човешки на въпроса на непознат. Човекът е стар, иначе, ей богу, можеше да се изкуша да се върна и да му цапна един по носа.

Ех, Робин, Робин! Даже и чираците на бръснаря ти се присмяха на водача, който си избра! Следващия път трябва да бъдеш по-умен, приятелю Робин.

Попаднал бе в плетеница от криви и тесни улички, които се пресичаха една друга и извиваха недалеч от брега. Ноздрите му ясно усещаха миризмата на катран, мачти на плавателни съдове пробождаха лунната светлина над покривите на къщите, а многочислените табели, които Робин спираше да прочете, му дадоха да разбере, че се намира недалеч от деловия център на града. Само че улиците бяха пусти, магазините затворени, а светлини се виждаха само по вторите етажи на малкото жилищни постройки. Най-подир, на един ъгъл по тясната уличка, из която вървеше, Робин съзря широкоплещестата фигура на някакъв британски юнак да се олюлява пред входа на кръчма, от която се носеха гласовете на множество посетители. Капакът на един от долните прозорци бе отворен и твърде тънката завеса позволи на Робин да различи някаква компания, събрана на вечеря около добре натрупаната маса. Ароматът на вкусната гощавка проникваше навън и момъкът нямаше как да не си припомни, че последните останки от припасите му за из път бяха отишли да задоволят утринния му апетит и че средата на деня бе дошла и заминала, като го остави без обяд.

— Ех, ония пергаментови трипи биха ми дали право да седна край тази маса! — промълви Робин с въздишка. — Нищо, майорът ще ме гости за добре дошъл с най-хубавите си припаси, така че мога смело да вляза и да се осведомя за пътя към жилището му.

Той влезе в кръчмата и шумът от гласовете, както и цигареният дим му посочиха пътя към салона. Беше продълговато и ниско помещение, с дъбови стени, потъмнели от непрекъснатия пушек, с под, дебело посипан с пясък, но не прекалено чист. Група хора — по-голямата част приличаха на моряци или по някакъв начин бяха свързани с морето — заемаха дървените пейки и столовете с кожени седалки и разговаряха по най-различни въпроси, като от време на време посвещаваха вниманието си на някоя тема от общ интерес. Тричетири групички пресушаваха същия брой купи с пунш, който търговията със Западните Индии^[6] отдавна бе направила любимо питие в колонията. Други с вида на хора, които си изкарват прехраната с редовен и усилен физически труд, предпочитаха усамотеното блаженство на несподеленото пиянство и ставаха все по-мълчаливи под неговото въздействие. С две думи, почти всички проявяваха склонност към алкохола в някоя от многобройните му форми, защото това е порок, към който, както столетната история би могла да докаже,

имаме наследствено предразположение. Единствените посетители, към които се насочиха симпатиите на Робин, бяха двама-трима одрягани селяни, които използваха странноприемницата като турски кервансарай — настанили се бяха в най-тъмния ъгъл на помещението и без да ги е грижа за пропитата от никотин атмосфера, вечеряха с хляб, опечен в собствените им пещи, и бекон, опушен над собствените им огнища. Но въпреки че Робин изпитваше някакво братско чувство към тези странници, погледът му бе отклонен от тях към един човек, който стоеше близо до вратата и водеше шепнешком разговор с група зле облечени другари. Чертите му бяха особено поразителни, почти гротескни и лицето му оставяше дълбок отпечатък в паметта на човек. Челото изпъкваше в два хълма с вдлъбнатина помежду им, кривият нос смело стърчеше, а костта му бе повече от един пръст широка, веждите — дебели и рунтави, а очите светеха под тях като огньовете в пещера.

Докато Робин се чудеше кого да попита за къщата на своя роднина, към него се приближи съдържателят, нисък човек с изцапана бяла престилка, който идваше да поздрави с добре дошъл чужденеца, както повеляваше професията му. Френски протестант от второ поколение, той като че ли бе наследил учтивостта на народа си, но никакви обстоятелства не бяха в състояние да променят пискливия му глас, с който сега се обръщаше към Робин:

— Предполагам, идвате от селата, господине? — рече той с дълбок поклон. — Моля за разрешение да ви приветствувам с добре дошъл и вярвам, че имате намерение да останете по-дълго при нас. Хубав град е нашият, господине, с хубави къщи и много интересни за чужденеца неща. Мога ли да се надявам, че ще ми окажете честта да заръчате нещо за вечеря?

„Човекът е забелязал родовите черти. Разбрал е, мошеникът, че съм близък на майора!“ помисли си Робин, който до тоя момент рядко бе срещал прекалената учтивост.

Всички, погледи сега се обърнаха към селския момък, застанал на вратата в износената си триъгълна шапка, сиво палто, кожени бричове и сини вълнени чорапи, подпрян на дъбова тояга и с торба на гърба.

Робин отвърна на любезния ханджия със самочувствието, подобаващо на един роднина на майора:

— Уважаеми приятелю — каза той, — няма да забравя да почета къщата ти при случай, когато (тук не можа да не понижи тон) ще имам в джоба си повече от пергаментови три пенса. Сега съм влязъл — продължи той самонадеяно, — само за да разбера как да отида до къщата на моя роднина, майор Молино.

В помещението се почувствува внезапно и общо раздвижване, което Робин прие като израз на нетърпението на всеки един да му стане водач. Само че ханджията обърна поглед към един изписан лист върху стената, който зачете или се правеше че чете, като от време на време поглеждаше младежа.

— Какво пише тука? — обади се той, като накъсваше речта си на кратки сухи фрази. — Избягал от дома на подписания, осъден за дългове, Езекия Мъж. Облечен при заминаването със сиво палто, кожени бричове, триъгълната шапка на господаря. Един фунт в брой награда за оня, който го тикне в който и да било затвор на провинцията. По-добре се измитай, момче. По-добре се измитай!

Робин бе започнал да плъзга ръка към по-тънкия край на дъбовата тояга, но някаква особена враждебност върху всички лица го накара да изостави намерението си да счупи главата на учтивия кръчмар. Когато се извърна, за да напусне помещението, срещна подигравателния поглед на човека с наглата физиономия, когото бе забелязал по-рано. Едва бе прекрачил прага, когато дочу общия смях, в който ханджията се открояваше като трополене на камъчета в котел.

„Хм, не е ли странно“, замисли се Робин с присъщата си досетливост, „не е ли странно, че признанието за един празен джоб може да се окаже по-силно от името на моя роднина, майор Молино? О, да ми паднеше един от ония ухилени негодници в гората, дете сме израсли заедно с дъбовото ми дръвче, щях да, му покажа, че ръката ми е тежка, макар кесията ми да е лека!“

Като зави зад ъгъла на уличката, Робин се намери на една просторна улица с непрекъснатата линия високи къщи от двете страни и островърха постройка в отдалечения край, откъдето камбанен звън обяви, че часът е девет. В светлината на луната и лампите от множеството витрини на магазините се виждаха хора, тръгнали на разходка по паважа. Сред тях Робин се надяваше да открие непостижимия засега свой роднина. Резултатът от предишните запитвания му отне желанието да опитва отново пред толкова много

хора, затова реши да върви бавно и безмълвно по улицата, като доближава лицето си до това на всеки възрастен джентълмен в търсене физиономията на майора. Търсейки, Робин попадна на много внушителни и блестящи фигури. Бродирано облекло в крещящи разцветки, огромни перуки, обточени със злато шапки и обковани в сребро саби дефилираха край него и заслепяваха погледа му. Ходили по широкия свят младежи, подражатели на изтънчените джентълмени от съвременна Европа, вървяха наперено, като почти танцуваха под звуците на модните песнички, които си тананикаха, и караха бедния Робин да се срамува от бавната си и естествена походка. Най-подир, след многобройни спирания, за да разглежда великолепните стоки, изложени по витрините, и след като изтърпя няколко гневни избухвания за нахалното взиране в лицата на хората, роднината на майора се видя близо до островърхата сграда, все още непостигнал успех в своето търсене. Но дотук той бе проучил все пак само едната страна на многолюдната улица. Затова Робин пресече и продължи същото изследване по отсрещния тротоар, с надежди по-силни, отколкото на философа, търсец честен човек, но и с не по-добра от неговата участ. Стигнал бе до към средата на разстоянието до долния край, откъдето бе тръгнал, докато чу приближаването на човек, който удряше с бастун по паважа при всяка стъпка и издаваше през равни интервали погребални хъмкиания.

— Бог да ми е на помощ! — издума Робин, защото позна звука.

Като зави зад ъгъла, който се случи наблизко от дясната му страна, той побърза да продължи проучванията си в някоя друга част на града. Търпението му започваше да се изчерпва и разходката му, откак пресече реката, като че го бе изморила повече от няколкодневното му пътешествие отвъд нея. Гладът също надигаше високо глас в стомаха му и Робин започна да обмисля доколко е подходящо грубо да изтръгне с вдигната тояга необходимото упътване от първия срещнат самотен минувач. Докато това решение се затвърждаваше, той навлезе в уличка с неугледен вид, от двете страни на която редици през куп за грош построени къщи се точеха към пристанището. Луната не осветяваше нито един пешеходец по цялото протежение на уличката, но вратата на третата къща, край която мина, бе полуотворена и острият му поглед забеляза вътре женска дреха.

„Тука може да ми провърви повече“ — каза си Робин.

Приближи вратата и забеляза, че тя се притваря, но все пак остава един процеп, достатъчен за хубавата стопанка да наблюдава непознатия, без да се показва сама в замяна. Всичко, което Робин успя да зърне, бе част от пурпурна фуста и от време на време блясъка на око, като че лунните лъчи трепкаха върху някакъв лъскав предмет.

— Хубава госпожо — спокойно мога да я нарека така, след като нямам никакви доказателства за противното, мислеше си отраканият юноша, — мила моя, хубава госпожо, ще бъдете ли така любезна да ми кажете къде да търся жилището на моя роднина, майор Молино?

Гласът на Робин бе жален и умолителен и жената, като видя, че няма защо да се бои от красивия селски юноша, отвори вратата и излезе в светлината на луната. Имаше изящна дребна фигура, с бяла шия, заоблени ръце и тънък кръст, под който алената ѝ фуста се издуваше от обръч, като че тя бе стъпила в балон. Лицето ѝ бе заоблено и хубаво, косата тъмнееше под малка шапчица, а в светлия ѝ поглед имаше някаква весела закачливост, която победоносно срещна очите на Робин.

— Майор Молино живее тук — рече хубавата жена. Въпреки че гласът ѝ бе най-милият глас, чул тази вечер от Робин, той не можа да не се усъмни дали този сладък глас говори светата истина. Погледна нагоре надолу по сиромашката улица и след това изпитателно разгледа къщата, пред която стояха. Беше малко тъмно здание на два етаж, като вторият бе издаден над първия, а предната стая приличаше на магазин за дребни стоки.

— Ей богу, върви ми — лукаво рече Робин, — пък и на роднината ми, майор Молино, му е потръгнало с такава хубава икономка. Ще ви помоля да го обезпокоите с молба да се покаже на входа, за да му предам писмо от негови приятели на село и после ще се върна в странноприемницата, където съм се настанил.

— Няма да може, майорът си е легнал преди час или повече — отвърна дамата с алената фуста, — и е безполезно да го безпокоя тази вечер, понеже пи повече от когато и да било. Но той е човек с добро сърце и аз по-скоро ще умра, отколкото да върна от прага негов роднина. Вие сте просто портрет на добрия стар господин и бих се заклела, че това е шапката, която той носи в дъждовно време. И той има подобни кожени панталони. Впрочем, моля заповядайте, горещо ви приветствувам с добре дошъл от негово име.

И като каза така, хубавата и гостоприемна дама хвана нашия герой за ръката. Допирът бе лек, усилието нежно и макар Робин да прочете в погледа ѝ нещо, което не долови в думите ѝ, все пак жената с тънкия кръст и пурпурната фуста се оказа по-силна от атлетически сложения селски младеж. Тя бе довела почти до прага колебливите му стъпки, когато отварянето на някаква врата наблизко стресна икономката на майора и като остави роднината му, тя бързо изчезна в собствения си дом. Една яка прозявка извести появата на мъж, който носеше фенер и без нужда помагаше на небесното светило. Докато вървеше полузаспал по улицата, той извърна тъпото си широко лице към Робин, като показва една дълга тояга, заострена в края.

— Прибирай се, скитнико, прибирай се! — каза пазачът и думите му сякаш заспиваха, едва изречени. — Отивай си в къщи или ще ти нахлузим прангите, преди да е съмнало!

— За втори път ми подмятат същото — помисли си Робин. — По-добре да го сторят, та да свършат затрудненията ми за тази нощ.

Все пак младежът усети инстинктивна неприязън към пазителя на среднощния ред, който му попречи от самото начало да зададе обичайния си въпрос. Но тъкмо когато човекът се готвеше да изчезне зад ъгъла, Робин реши да не изпуска възможността и извика подире му:

— Слушай, приятелю, ще ми покажеш ли пътя към дома на моя роднина, майор Молино?

Пазачът не отговори, а зави зад ъгъла и изчезна, а на Робин му се стори, че чува звънлив смях да се стеле по улицата. В същия миг от отворения прозорец над главата му го приветствува приятен кикот — той погледна нагоре и съзря блясъка на развеселен поглед, една заоблена ръка му махна и след това чу леки стъпки да се спускат по стълбата вътре. Обаче Робин, като човек, произлязъл от семейство на новоанглийски свещеник, бе добро момче, а също и досетливо. Затова устоя на изкушението и избяга.

Започна да се скита наслуки из града, почти готов да повярва, че върху му тегне, някаква магия, като оная, с чиято помощ един вещер от неговия край накара трима преследвачи да обикалят цяла нощ една зима на двадесет стъпки от къщата, която търсеха. Улиците се простираха пред него, чужди и безлюдни, и почти във всички къщи угасиха светлините. На два пъти малки групи мъже, сред които Робин

различни хора в чуждоземна премяна, минаха забързани край него и макар и в двата случая те да спираха и да опитваха да го заговорят, тия контакти не внесоха никаква светлина в объркването му. Те произнасяха по няколко думи на език, за който Робин не бе и чувал, и като видеха, че не е в състояние да им отговори, удостояваха го с по една ругатня на чист английски и бързо отминаваха. Накрая юношата реши да чука на вратата на всяка къща, която му се стори достойна да живее в нея роднината му, като вярваше, че постоянството ще преодолее онази фатална сила която до сега му пречеше. Взел твърдо това решение, той вървеше покрай стената на някаква църква, построена на ъгъла на две улици, и като влезе в сянката от острия покрив, застана лице в лице с някакъв едър непознат, загърнат в плащ. Мъжът вървеше сякаш по бърза работа, но Робин се изстъпи пред него, хванал дъбовата си тояга с две ръце напреко на тялото като бариера.

— Спри, добри човече, и ми отговори на един въпрос — каза той много решително. — Каж ми, още тая минута, къде се намира жилището на роднината ми, майор Молино?

— Дръж си езика зад зъбите, глупак такъв, и ме пусни да мина! — отвърна един дълбок и груб глас, който Робин отнякъде помнеше. — Пусни ме да мина или ще те съборя на земята!

— Нищо подобно, мой човек! — извика Робин, като вдигна тоягата си и после приближи дебелия ѝ край до закритото лице на човека. — Няма да стане. Аз не съм глупакът, за когото ме мислиш и няма да мръдна от тука, докато не получа отговор на въпроса си. Къде е къщата на роднината ми, майор Молино?

Вместо да си пробие път със сила, непознатият отстъпи в осветеното от луната пространство, откри лицето си и погледна Робин право в очите.

— Постой тука един час и майор Молино ще мине — рече той.

Робин гледаше ужасен и смаян безподобната физиономия на говорещия. Челото с двете издатини, широкият крив нос, рунтавите вежди и горящият поглед бяха същите, които забеляза в хана, но тенът на мъжа бе претърпял някаква особена или по-точно казано двойна промяна. Едната половина на лицето пламтеше в наситено червено, докато другата бе тъмна като нощ — разделяше ги дебелата линия на носа. Устата, която изглеждаше като зяпнала от ухо до ухо, беше червена и черна, като контрастираше с цвета на съответната буза.

Изглеждаше като че ли два различни дявола — демон на огъня и демон на тъмнината — са се съединили, за да съградят това адско изчадие. Непознатият се ухили в лицето на Робин, прикри лице и в миг изчезна.

— Странни неща виждаме ние, пътешествениците! — възкликна Робин.

Все пак седна на стъпалата пред църковната врата, решен да изчака роднината си в определеното време. Няколко мига отидоха за философски разсъждения върху произхода на човека, който току-що го бе напуснал, но след като разреши този проблем по един остроумен, рационален и задоволителен начин, потърси развлечение другаде. Най-напред разгледа улицата. Имаше по-благоприличен вид от повечето, из които се бе скитал, а луната, която подобно на въображението придаваше някаква непозната красота на познатите предмети, примесваше нещо романтично в гледката, която може би на дневна светлина не го притежаваше. Разнообразна и често пъти чудата бе архитектурата на къщите — покривите на някои бяха начупени в множество покривчета, докато други се издигаха стръмни и тесни към една единствена точка, а трети пък бяха квадратни. Чистата снежна белота на някои, патината на годините върху други и хилядите отблясъци, породени от лъскави частици в мазилката на трети, привлякоха вниманието на Робин за известно време, но после започнаха да го отегчават. След това направи опит да разгледа формите на отдалечени предмети, като започна от най-далечните, които погледът му долавяше с някаква призрачна неяснота, и накрая извърши подробен оглед на сградата, издигната на отсрещната страна на улицата, точно срещу църковната врата, пред която се бе настанил. Представляваше голяма квадратна къща, която се различаваше от съседните по балкона, подпрян на високи колони, и по разположения в него натруфен готически прозорец.

— Може би това е именно къщата, която търся — помисли си Робин. След това се помъчи да убие времето, като се заслуша в шума, който се носеше непрекъснато из улицата и все пак бе едва доловим, освен за непривикнало ухо като неговото. Беше някакъв нисък, тъп и сънлив звук, съставен от много шумове, всеки от които идваше от твърде голямо разстояние, за да може да се различи отделно. Робин се дивеше на хъркането на спящия град и още повече се удивляваше, когато сегиз-тогиз то бе прекъсвано от далечен вик — очевидно силен

там, където го надаваха. Все пак, общо взето звукът караше на сън и за да се отърси от навяваната от него дрямка, Робин се изправи и се покатери на една прозоречна рамка, та да надникне във вътрешността на църквата. Лунните лъчи проникваха треперливо там и падаха върху пустите пейки, наредени от двете страни на притихналите пътеки. Едно по-слабо и затова вдъхващо по-голямо благоговение сияние висеше на амвона, а самотен лъч се бе осмелил да кацне върху разтворената страница на една голяма библия. Дали природата в този късен час се бе превърнала в поклонник на храма, построен от човека? Или може би тази небесна светлина представляваше видимата святост на мястото, когато между стените не стъпваха земни и нечисти нозе? Гледката накара сърцето на Робин да изтръпне от толкова силно чувство на самота, каквото не бе изпитвал и в най-отдалечените кътчета на родните гори. Затова се извърна и отново седна пред вратата. Около църквата имаше гробове и сега една тревожна мисъл пристегна гърдите на Робин. Ами ако предмета на търсенията му, на които така често и по такъв странен начин пречеха, през цялото време си гние в своя саван? Ами ако роднината му вземе та се наниже през оная порта, кимне и му се усмихне, като мине отдалече покрай него?

— О, да имаше поне едно живо същество тук при мен! — промълви Робин.

Като прогони мислите си от тая приятна област, той ги изпрати през гори, хълмове и реки и се опита да си представи как би могъл да прекара тази вечер на обърканост и умора в бащината си къща. Представи си как са се събрали пред вратата пред дървото, пред голямото старо дърво, пощадено заради огромния си изкривен дънер и вековна сянка, докато хиляди негови листати събрата бяха паднали. Там, когато лятното слънце почнеше да захожда, баща му имаше навик да прави домашни моления, на които съседите можеха да идват и да се присъединяват като членове на семейството и на които странникът можеше да спре, за да пие от тоя извор и да пречисти сърцето си, като опресни спомена за дома. Робин различи мястото на всеки един от малката компания. Видя добрия старей по средата, хванал Светото писание в златната светлина, падаща от облаците на запад. Видя го как затваря книгата! и всички се изправят, за да се помолят. Чу старите благодарствени молитви за всекидневната милост, старите моления за тяхното продължаване, които толкова пъти бе слушал с досада, но

които сега бяха сред най-скъпите му възпоминания. Долови лекото трепване в гласа на баща си, когато започна да говори за отсъстващия, забеляза как майка му извърна лице към широкия възлест дънер, как по-големият му брат направи гримаса, когато се смекчиха чертите му, понеже твърдата брада го бодеше, как по-малката от него сестра придърпа пред очите си едно виснало надолу клонче и как най-малката, чиито игри до момента разваляха благоприличието на сцената, помисли, че молитвата е за другарчето в лудориите и избухна в шумен плач. После ги видя да влизат през вратата и когато Робин също щеше да си влезе, резето хлопна в жлеба си и той бе изпъден от къщи.

„Там ли съм или тука?“ — сепна се Робин, защото съвсем неочаквано, тъкмо когато мислите му добиха плът и кръв в съня, дългата, широка и безлюдна улица изникна пред него.

Стана и направи опит да прикове вниманието си върху голямата сграда, която бе изучавал преди малко. Но съзнанието му все още се колебаеше между мечтите и действителността — колоните на балкона последователно се извисяваха в голи борови стволоче, смаяваха се в човешки фигури, възвръщаха си истинската форма и големина и отново предприемаха поредица превращения. Но в един миг, когато му се струваше, че е буден, би могъл да се закълне, че вижда образ — струваше му се, че го помни, но не можеше да твърди с положителност, че принадлежи на роднината му — надникнал към него през готическия прозорец. Започна да се бори с по-дълбок сън и почти бе отстъпил, когато го разбуди звукът на стъпки по отсрещния тротоар. Робин разтърка очи и съзря един човек да минава под балкона. Обърна се към него с висок, свадлив и плачлив вик:

— Ей, приятелю! Цяла нощ ли трябва да вися тук и да чакам роднината си майор Молино?

Заспалото ехо се събуди и отвърна на гласа му, а минавачът, който едва-едва различаваше, фигурата, седнала в тъмната сянка на църквата, прекоси улицата, за да я разгледа отблизо. Беше джентълмен в разцвета на силите си, с открито, интелигентно, ведро и общо взето привлекателно лице. Като видя селско момче, очевидно бездомно и лишено от приятели, той се обърна към него с истинска топлина, която бе станала непривична за слуха на Робин.

— Е, моето момче, защо седиш тук? — попита той. — Мога ли с нещо да ти помогна?

— Боя се, че не, господине — отвърна Робин отчаяно, — но все пак ще ви бъда признателен, ако ми отговорите само на един въпрос, половината нощ търся един майор Молино. Има ли изобщо такъв човек по тия места, господине, или аз сънувам?

— Майор Молино, това име не ми е съвсем непознато — отвърна джентълменът, като се усмихна. — Имаш ли нещо против да ми кажеш по каква работа го търсиш?

Тогава Робин накратко разказа, че баща му е духовник, който работи срещу малка заплата далече в провинцията, и че неговият баща и бащата на майор Молино са братя. Майорът, наследил богатство и достигнал цивилни и военни чинове, посетил помпозно братовчед си преди година-две, заинтересувал се много от Робин и един от по-големите му братя и тъй като бил бездетен, подхвърлил някакви намеци относно бъдещо подреждане в живота на единия от тях. По-големият брат бил определен да наследи стопанството, което обработвал бащата в промеждутъците между свещеническите си задължения. Затова било решено Робин да се възползува от благородните намерения на роднината, още повече защото бил като че предпочетен от него и се смятало, че притежава и други необходими дарби.

— Понеже минавам за отракано момче — забеляза Робин на това място от историята си.

— Не се съмнявам, че е заслужено — отговори добродушно новият му приятел. — Продължавай.

— Ами господине, като станах на почти осемнадесет години и след като съм доста едър — продължи Робин и се изправи в цял ръст; — реших, че е крайно време да започна самостоятелен живот. И така, майка ми и сестра ми ме стегнаха в хубави дрехи, баща ми даде половината от остатъка от миналогодишната си заплата и преди пет дни тръгнах на гости на майора. Няма да повярвате, господине! Минах реката малко след мръкнало, а още не съм намерил нито един човек, който да ми покаже пътя към неговата къща. Преди еди-един-два часа ми казаха да чакам тука и майор Молино щял да мине.

— Можеш ли да опишеш човека, който ти каза това? — попита джентълменът.

— О, той изглеждаше отвратително — рече Робин. — Имаше две големи цицини на челото, крив нос, горящи очи и което ми направи най-странно впечатление — лицето му имаше два различни цвята. Случвало ли ви се е да познавате такъв човек, господине?

— Не отблизо — отговори непознатият, — но ми се случи да го срещна малко преди ти да ме спреш. Мисля, че можеш да се довериш на думите му и че майорът много скоро ще мине по тая улица. През това време ще седна да ти правя компания, тъй като съм особено любопитен да видя тая среща.

Той седна и скоро увлече другаря си в оживен разговор. Това обаче не трая дълго, защото някакви викове, които отдавна се носеха отдалече, се приближиха дотолкова, че Робин попита за източника им:

— Какво може да означава тоя рев? Ей богу, ако градът ви е така шумен, няма да мога да спя много, когато се заселя в него.

— Виж какво, приятелю Робин, изглежда три-четири буйни глави наистина са по улиците тая нощ — отговори господинът. — Не можеш да очакваш тук, по нашите улици, спокойствието на родните ти гори. Но пазачът скоро ще пипне тия младежи и ...

— А-ха, и ще им нахлузи прангите, преди да е съмнало — намеси се Робин, като си припомни собствената си среща със сънливия носител на фенера. — Но, уважаеми господине, ако вярвам на слуха си, даже цяла армия пазачи няма да излезе на глава с такова множество смутители на реда. Най-малко хиляда гласа са необходими за подобен рев.

— Не може ли човек да има няколко гласа, Робин, както и два цвята на лицето? — рече приятелят му.

— Вероятно мъжът може, но Бог не позволява това на жена! — отвърна отраканият момък, като си спомни прелъстителния глас на икономката.

Трелите на тромпет в някоя от близките улички бяха станали толкова силни и продължителни, че любопитството на Робин бе силно възбудено. Като добавка към виковете чу чести нехармонични залпове от най-различни инструменти, а паузите се изпълваха от диви, бурни смехове. Робин се изправи и с нетърпение загледа мястото, към което изглежда бързаха тия хора.

— Сто на сто има някаква голяма веселба — възкликна той. — Много малко съм се смял откак напуснах дома си, господине, и ще ми

бъде мъчно да изпусна такава възможност. Няма ли да заобиколим оная мрачна къща и да се повеселим както ни се полага?

— Седни си на мястото, добри ми Робин — отговори господинът, като хвана полата на сивото палто. — Забравяш, че трябва да чакаме тука твоя роднина, а имам сериозни причини да мисля, че той ще премине само след няколко мига.

Наближаващата врява бе вече разбудила околността — навсякъде се разтваряха прозорци, множество глави в нощни шапчици, замаяни от внезапно прекъснатия сън, се протягаха пред погледа на всеки, който имаше време да ги наблюдава. Възбудени гласове се поздравяваха през улицата, всички питаха за обяснение, което никоя жива душа не бе в състояние да даде. Полуоблечени мъже бързаха към неизвестния източник на бъркотията, като се препъваха по каменните стъпала, водещи до тесния тротоар. Викове, смях и неприятен рев — антиподи на музиката — приближаваха в усилваща се гълчава, докато отделни хора и след това по-многобройни тълпи започнаха да се появяват при ъгъла на около стотина ярда.

— Ще познаеш ли роднината си, ако мине с тая тълпа? — попита господинът.

— Не бих могъл да гарантирам това, господине, но ще застана тук и ще си отворя очите на четири — отвърна Робин, като се премести в края на тротоара.

В улицата се изля мощен поток хора и бавно потече към църквата. Един самотен конник заобиколи ъгъла по средата на потока, а веднага подире му идваше оркестърът със страховити духови инструменти, които изпращаха сега още по-силно своята какафония, тъй като нямаше постройките да стоят между тях и хорските уши. После някаква по-червена светлина прогони лунните лъчи и гъсто множество факли освети улицата. Сиянието им променяше вида на всичко, до което се докоснеше. Самотният конник, облечен във военна униформа с гола сабя в ръка, яздеше напред като водач и със свирепата си двуцветна физиономия приличаше на олицетворение на войната. Червеното на едната буза символизираше огъня и сабята, черното на другата говореше за траура, който ги съпровожда. Подире му вървяха побеснели фигури в индиански костюми и разни фантастични одежди без определен модел, които придаваха на цялата процесия невероятен вид — сякаш сън се бе откъснал от нечий трескав мозък и се носеше

достъпен за погледа на среднощните улици. Бездейната хорска маса, ако не се смятат одобрителните възгласи, ограничаваше процесията от двете страни. Няколко жени тичаха по тротоара, като цепеха бъркотията от по-ниски тонове с радостните си или уплашени писъци.

— Оня с двойното лице ме гледа — промълви Робин с неопределеното, но притесняващо съзнание, че ще трябва сам да вземе участие в зрелището.

Водачът се извърна в седлото и прикова поглед право в селския юноша, докато конят бавно минаваше покрай него. Когато Робин освободи погледа си от горящите очи, пред него минаваха музикантите и факлите бяха близо. Непостоянната светлина на последните образуваше воал, през който погледът му не можеше да проникне. До слуха му от време на време достигаше тропот на колела по паважа, неясни очертания на човешки фигури се появяваха през определени интервали и после се стопяваха в ярката светлина. Още миг и водачът гръмогласно даде команда за спиране. Тромпетите избълваха едно страховито дихание и млъкнаха, виковете и смехът на хората заглъхнаха и остана само едно повсеместно бръмчене, което наподобяваше тишина. Точно пред погледа на Робин имаше открита каруца. Там факлите светеха най-ярко, луната грееше като ден, а вътре, издокаран с премяна от катран и пера седеше роднината му, майор Молино!

Беше възрастен човек, едър и с величествена осанка. Силните издялани черти говореха за душевно равновесие, но въпреки това враговете му бяха намерили начин да го нарушат. Лицето му бе бледно като на смъртник. Широкото чело бе сбръчкано от непосилна мъка, така че веждите образуваха една прошарена линия, зачервените очи гледаха обезумяло, а на трепкащата устна имаше бяла пяна. По цялото му тяло пробягваха чести и непрекъснати тръпки, които гордостта му се силеше да овладее дори и в тия мигове на всепоглъщащо унижение. Но най-силна болка вероятно усети, когато погледът му срещна очите на Робин, защото той очевидно го позна начаса, а младежът стоеше като свидетел на безчестие и позор, сполетели глава, посивяла от почести. Те мълчаливо се гледаха един друг, коленете на Робин затрепераха, а косата му настръхна от жал и страх. Скоро обаче някаква зашеметяваща възбуда започна да овладява съзнанието му — по-раншните приключения на тази нощ, неочакваното появяване на

тълпата, факлите, многогласата врява и тишината, която последва, гледката на неговия роднина, поруган от такова огромно множество, и най-вече усещането за някаква огромна подигравка в цялата гледка го поразиха с нещо като духовно пиянство. В този момент един веселоленив глас приветствува слуха на Робин. Той се обърна инстинктивно: точно до ъгъла на църквата стоеше носителят на фенера, търкаше си очите и сънливо се наслаждаваше на смайването на юношата. После чу смях, подобен на звън от сребърни камбани; някаква жена го дръпна за ръката, едно безсрамно око срещна погледа му и той съзря жената с пурпурната фуста. Остър сух кикот раздвижи паметта му и той видя застанал на пръсти сред тълпата мъничкия учтив ханджия, вдигнал бялата си престилка над главата. И най-подир над главите на множеството се понесе силен, груб смях, прекъснат по средата от две гробовни хъмкания: „Хахаха ... хмхм ... хахаха ...“

Звукът се разнесе от балкона на отсрещната сграда и Робин насочи погледа си натам. Пред готическия прозорец стоеше старият гражданин, загърнат в широк халат — сивата перука бе заменена с нощна шапчица, дръпната назад от челото, а копринените чорапи се метлееха около краката му. Подпираше се на полирания си бастун, обзет от припадък на веселие, което върху старото му тържествено лице наподобяваше шеговит надпис върху надгробна плоча. После на Робин му се стори, че чува гласовете на бръснарите, на посетителите от пивницата и на всички, които се бяха гаврили с него тая нощ. Заразата обхващаше множеството и изведнъж проникна, в Робин — той изригна мощен смях, който проеча из цялата улица. Всички си деряха гърлата, но гласът на Робин бе най-силен. Облачните духове надникнаха от сребърните си островчета, докато натрупаното веселие с рев се издигаше към небето! Човекът от луната чу какво става долу в ниското и каза:

— Охо, старата земя е палава тая нощ!

Когато бушуващото море от звуци се укроти за миг, водачът даде знак и процесията продължи своя път. Вървяха напред като демони, скупчени, за да се гаврят около някои мъртъв владетел, вече лишен от могъщество, но все още величествен в своята мъка. Вървяха напред с фалшивото си великолепие, с безсмислен рев, с безумно веселие и стоварваха всичко на душата на стареца. Гълчавата отиваше напред и оставяше след себе си една смълчана улица.

— Ей, Робин, сънуваш ли? — попита господинът, като сложи ръка върху рамото на юношата.

Робин се стресна и дръпна ръка от каменния стълб, за който инстинктивно се бе хванал, докато живата река течеше покрай него. Бузата му бе пребледняла, а очите му не блестяха както в по-ранните часове на вечерта.

— Ще бъдете ли така любезен да ми покажете пътя към пристанището? — попита той след кратко мълчание.

— Значи избрал си друг обект за търсене? — забеляза другарят му с усмивка.

— Ами да, господине — отвърна Робин доста сухо. — Благодарение на вас и на останалите ми приятели аз най-после срещнах своя роднина, и той надали ще има желание да види лицето ми отново. Започвам да се отегчавам от градския живот, господине. Ще ми покажете ли пътя за пристанището?

— Не, добри ми приятелю Робин. Поне не тая нощ — отвърна джентълменът. — След няколко дни, ако все още го желаш, аз ще те изпратя по пътя ти. Или пък, ако предпочетеш да останеш с нас, може би, тъй като си отракано момче, ще се издигнеш в живота и без помощта на твоя роднина, майор Молино.

[1] Томас Хъчинсън (1711–80) — американски колониален администратор, кралски губернатор на Масачузетс (1769–74), живял след това в изгнание. — Б. пр. ↑

[2] Долната камара в двукамарното щатско законодателно тяло. — Б. пр. ↑

[3] На 4. VII. 1776 година с Декларацията за независимост САЩ се обявяват за независими от кралската власт в Лондон. — Б. пр. ↑

[4] Област в североизточната част на САЩ, включваща щатите Кънектикът, Мисисипи, Масачузетс, Ню Хемпшир, Роуд айланд, Вермонт. — Б. пр. ↑

[5] Село в централната част на Белгия, при което френската армия била разгромена от херцог Марлбъро през 1706 година. — Б. пр. ↑

[6] Архипелаг в Северния Атлантик, включващ Големите и Малки Антили, както и Бахамските острови. — Б. пр. ↑

КРОТКОТО МОМЧЕ

Неколцина от така наречените квакери^[1], движени според собствените им думи от вътрешен духовен порив, се появиха в Нова Англия през 1656 година. Понеже репутацията им на хора със загадъчни и вредни принципи се бе разпространила преди да дойдат, пуританите веднага решиха да забранят и да препятствуват по-нататъшното проникване на новопоявилата се секта. Мерките, с които възнамеряваха да очистят земята си от ереса обаче, макар и повече от енергични, се оказаха напълно безуспешни. Квакерите, които смятаха гоненията за небесен зов към стълба на изпитанията, проявиха свята храброст, непозната на самите пуритани, които бяха избягнали неприятностите, като отидоха в затъntenите пущинаци да изповядват мирно религията си. Удивително бе обстоятелството, че всяка нация по земята отхвърляше скитащите се ентузиастични, проповядващи мир сред всички хора, и все пак мястото с най-много неприятности и опасности за тях (и поради тая причина най-привлекателно) се оказа заливът Масачузетс.

Глобите, арестите и побоите, раздавани с щедра ръка от благочестивите ни предци, всеобщата неприязън, толкова силна, че бе оцеляла сто години след края на преследванията, били за квакерите такава притегателна сила, каквато за светски мислещите люде биха били покоят, почестите и наградите. Всеки пристигнал европейски кораб докарваше нови групи на сектата, горящи от нетърпение да понесат гоненията, чиито жертви се надяваха да станат. А когато чрез големи глоби на капитаните бе внушено да не ги качват на корабите, те започнаха да предприемат продължителни обиколни пътешествия през индианските земи и да пристигат в провинцията сякаш носени от свръхестествена сила. Техният ентузиазъм, доведен почти до безумие от отношението, което срещаша, ставаше причина за прояви, противоречащи както на правилата за благоприличие, така и на здравия религиозен разум и представляващи поразителен контраст, сравнени с кроткото и благопристойно поведение на колегите им по

секта, живеещи днес. Повелите на Духа, достъпни само за душата, които не подлежат на оценка от човешкия разум, станаха оправдание за най-непристойни прояви, които сами по себе си напълно заслужаваха умереното наказание с пръчки. Тези изстъпления, както и преследванията, които бяха едновременно техни причини и следствия, продължиха да се множат, докато през 1659 година правителството на Масачузетс увенча двамина члена на квакерската секта с венеца на мъченичеството.

Неизличими петна кръв залепнали по ръцете на всички, дали съгласието си за това действие, но огромна част от ужасната отговорност трябва да легне върху плещите на човека, оглавявал тогава правителството. Бил ограничен и зле образован, а безкомпромисният му фанатизъм се разгарял от зловещи, бурни и неудържими страсти. Той употребил цялото си влияние по грозен и неоправдан начин, за да постигне смъртта на фанатизираните квакери, а цялото му поведение спрямо тях било белязано от зверска жестокост. Квакерите, чието чувство за мъст не ставало по-малко дълбоко от това, че нямало външна изява, запомнили за бъдни времена този човек и помощниците му. Историкът на сектата твърди, че по Божия воля проклетие легнало върху земите около „кървавия град Бостон“, така че нито едно зърно да не покълне в тях. Изправен пред гробовете на някогашните угнетители, той тържествуващо изброява божите наказания, които ги поразявали в дълбока старост и в смъртния им час. Съобщава ни, че умирали внезапно, от насилствена смърт или обзети от безумие. Нищо обаче не е в състояние да надмине горчивата подигравка, с която отбелязва гнусната болест и „смъртта, причинена от скапване“ на свирепия и жесток губернатор.

Привечер в оня есенен ден, станал свидетел на мъченичеството на двамината мъже от квакерската секта, някакъв пуритански заселник се прибираше от столицата в близкия провинциален град, където живееше. Въздухът бе хладен, небето ясно, а мудно настъпващата тъмнина се разсейваше от лъчите на младата луна, която почти докосваше линията на хоризонта. Когато стигна покрайнините на града, пътникът, човек на средна възраст, загърнат в сиво шаячно палто, ускори крачките си, тъй като между него и дома му лежаха почти четири мили скучен път. Ниските къщи със сламени покриви бяха пръснати край пътя на значителни разстояния една от друга и тъй

като местността бе заселена едва преди тридесетина години, пространствата, покрити с девствен лес, не отстъпваха по площ на обработената земя. Есенният вятър свиреше в клоните и брулеше листата на всички дървета, освен на боровете, и стенеше, сякаш на жален от опустошението, което сам причинява. Пътят бе навлязъл в най-близката до града гора и тъкмо стигна до едно открито пространство, когато слухът на пътника долови някакъв звук, понажален и от вятъра. Напомняше воплите на човек, изпаднал в беда, и сякаш идваше откъм висока самотна ела, израсла по средата на почистено, но неоградено и необработено място. Пуританът не можеше да не си спомни, че именно това бе мястото, прокълнато няколко часа по-рано поради екзекуцията на квакерите, чиито тела бяха хвърлени заедно в набързо изкопан гроб под дървото, на което бяха измъчвани. Той се пребори все пак със суеверните стракове, характерни за неговото време и се застави да спре и се послуша.

„Гласът по всяка вероятност бе човешки, макар да няма причина за треперене даже и да е така“, помисли си той като напрягаше поглед на слабата лунна светлина. „Струва ми се, че е плач на дете, на някое хлапе, изгубило майка си и попаднало на лобното място. За да ми е спокойна съвестта, трябва да проверя тая работа.“

След това той остави пътеката и малко уплашен тръгна през полето. Макар и така пуста сега, земята бе изравнена и утъпкана от стъпките на хиляди хора, наблюдавали представлението през деня. Сега всички се бяха оттеглили, за да оставят мъртвите в самотата им. Най-подир пътникът стигна до елата, която от средата нагоре бе покрита с живи клони, макар че отдолу се издигаше ешафод, а и други приготовления за занаята на смъртта. Под това нещастно дърво, за което в по-сетни времена вярваха, че заедно със смолата си пуска отрова, седеше единствен самотен оплаквач на невинно пролятата кръв. Беше слабичко, леко облечено момченце, което притискаше лице в могилка прясно изкопана и полузамръзнала пръст и горчиво ридаеше — тихичко, сякаш мъката му бе престъпна и можеше да бъде наказана. Пуританът, чието приближаване остана незабелязано, сложи ръка върху рамото на детето и проговори състрадателно:

— Избрало си печално място за подслон, бедно мое момче, и нищо чудно, че плачеш — каза той. — Спри сълзите си и ми кажи къде

живее майка ти. Обещавам ти, че ако пътят не е прекалено дълъг, ще те предам в обятията ѝ още тази вечер.

Момчето веднага спря да хълца и обърна лицето си към непознатия. Беше бледо и светлооко, положително на не повече от шест години, но мъката, страхът и нуждата бяха отнели доста от детското в изражението му. Пуританът, като улови уплашения поглед на момчето и усети, че то трепери под ръката му, реши да го окуражи:

— Не, моето момче, ако искам да ти сторя някакво зло, най-лесно е да те оставя тук. Какво? Не те е страх да седиш под бесило до пресен гроб, а трепериш от ръката на приятел. Съвземи се, дете, и ми кажи как ти е името и къде живееш.

— Приятелю — отвърна момченцето с приятен, но боязлив глас, — наричат ме Илбрахим, а моят дом е тук. — Бледото одухотворено лице, очите, чийто поглед сякаш се смесваше с лунните лъчи, приятният ефирен глас и чуждоземното име накараха пуритана почти да повярва, че момчето наистина е същество, изскочило от гроба, върху който седеше. Но след като видя, че привидението устоя изпитанието на една казана наум къса молитва и като си спомни, че рамото, което бе докоснал, приличаше на живо, възприе едно по-разумно предположение: „Бедното дете не е наред с ума“, помисли си той, „но думите му наистина плашат в подобно място“. Заговори успокоително, като искаше да оживи въображението на момчето.

— Домът ти надали ще бъде удобен в тази студена есенна нощ, Илбрахим, и се страхувам, че не си добре запасен с храна. Аз бързам да стигна до топла вечеря и легло и ако тръгнеш с мене, ще ги имаш и ти.

— Благодаря ти, приятелю, но макар да съм гладен и да треперя от студ, ти няма да можеш да ми дадеш нито вечеря, нито подслон — отвърна момчето с кроткия си тон, на който го бе научило отчаянието независимо от крехката възраст. — Баща ми бе от хората, които всички мразят. Положиха го под тая купчина пръст и тука е моят дом.

Пуританът, който бе хванал малкия Илбрахим за ръката, се дръпна, като че бе докоснал някакво гнусно влечуго. Но той имаше състрадателно сърце, което даже религиозните предразсъдъци не можеха да превърнат в камък.

— Опазил ме бог да оставя това дете да загине, та макар и да принадлежи на проклетата секта — каза си той. — Не сме ли всички

издънки на злото? Не тънем ли всички в тъма, докато светлината ни озари? То няма да загине нито тялом, нито духом, стига молитвите и поучението да могат да му помогнат.

След това той се обърна гласно и внимателно към Илбрахим, който пак бе заровил лице в студената пръст на гроба:

— Всички ли врати се затвориха пред тебе, дете мое, та си попаднало на това грешно място?

— Изпъдиха ме от затвора, когато доведоха баща ми тука — отвърна момчето. — Стоях отдалече, гледах тълпата и когато си тръгнаха, дойдох и намерих само тоя гроб. Знаех, че тук спи моят баща и си казах, че това ще бъде домът ми.

— Не, дете, не. Не, докато аз имам покрив над главата си и залък хляб, които мога да разделя с тебе! — възкликна пуританът, чието състрадание го бе изпълнило цял. — Стани и ела с мен, без да те е страх от каквото и да било.

Момчето зарида отново и се вкопчи в купчината пръст, сякаш изстиналото сърце под нея бе за него по-топло от всяко в гърдите на жив човек. Пътникът обаче продължи да го моли нежно и настоятелно и след като сякаш усети малко доверие, момчето най-подир се надигна. Тъничките му крака обаче се гънеха от слабост, малката му главица се замая и то потърси опора в дървото на смъртта.

— Толкова ли си слабо, мое бедно момче? — попита пуританът. — Кога за последен път си вкушвало храна?

— Хранех се с хляб и вода в затвора при баща си — отвърна Илбрахим, — но вчера и днес не му донесоха нищо, като казаха, че е изял достатъчно, да може да стигне до края на пътуването си. Не се безпокой заради моя глад, приятелю — аз съм гладувал много пъти и преди.

Пътникът взе детето на ръце и го загърна в плаща си, а сърцето му бушуваше от срам и гняв срещу ненужната жестокост, проявена от оръдията на това гонение. Подтикван от наново събудената топлина на чувствата, той реши, че каквото и да му струва, няма да захвърли бедното малко беззащитно същество, поверено от Небето на грижите му. С това решение в ума той остави прокълнатата поляна и отново тръгна по пътя за дома, на който бе спрял от плача на момчето. Лекият и неподвижен товар почти не затрудняваше движенията му и пътникът скоро видя отраженията на огън в прозорците на хижата, която той —

роденият в далечна страна — бе издигнал в пущинака на Запада. Жилището бе заобиколено от доста голямо пространство обработена земя и се гушеше, сякаш търсейки закрила, в подножието на обрасъл с гора хълм.

— Виж, дете — каза пуританът на Илбрахим, чиято глава бе отпусната немошно на рамото му, — ето го нашия дом.

При думата „дом“ по тялото на детето пробягна тръпка, но то продължи да мълчи. След няколко мига те бяха пред вратата на хижата, на която собственикът почука, тъй като в ония ранни години, когато диваците скитаха навсякъде сред жилищата на заселниците, резетата и железните пръчки бяха неотменни гаранции за сигурността на жилището. На чукането се отзова един слуга, роб облечен в груби дрехи и с тъпо изражение, подобие на човек, който, след като се убеди, че дошлият е неговият господар, отвори вратата и освети пътя им със запалена борина. Навътре по коридора червената светлина падна върху една жена с майчинска осанка, но никакви подскачащи дечица не се явиха да кажат добре дошъл на завърналия се баща. Когато влезе, пуританът отгърна плаща си и показа на жената лицето на Илбрахим.

— Дороти, това е един малък извергнат, когото Провидението повери на нашите ръце — каза той. — Бъди добра към него, все едно че е някое от ония мънички същества, които ни напуснаха.

— Кое е това бледо и светлооко момченце Тобайъс? — попита тя. — Да не е детето на някоя християнка, отвлечено от диваците?

— Не, Дороти, това бедно дете не е пленник на дивите племена — отвърна Тобайъс. — Безпросветният дивак щеше да му даде да яде от оскъдния си залък и да пие от дървената му чаша. Християнинът, уви, го е изхвърлил да умре.

И тогава той й разправи как го бе намерил под бесилото, на гроба на баща му, и как сърцето го подтикнало, сякаш някакъв вътрешен глас се обадил, да вземе мъничкия извергнат у дома и да бъде добър към него. Разкри й решението да го храни и облича като свое дете и да му осигури учението, което ще трябва да противостои на пагубните грешни мисли, вкарани вече в главата на детето. Дороти бе дарена с още по-меко сърце от това на съпруга си, така че одобри всичко сторено, както и намеренията му.

— Имаш ли си майка, мило дете? — попита тя. Сълзите бликнаха от препълненото с чувство сърце, щом се опита да отговори,

но Дороти най-накрая разбра, че има майка, която както и останалите членове на сектата, е преследвана скитница. Била взета наскоро от затвора, откарана в отдалечени пущинаци и оставена там да умре от глад или да бъде изядена от диви зверове. Такива мерки срещу квакерите не бяха нещо необикновено за тях и те бяха свикнали да се хвалят, че обитателите на пущинака били по-гостоприемни отколкото цивилизования човек.

— Не бой се, момченце, ти няма да усетиш липсата на любяща майка — каза Дороти, след като бе събрала тия сведения. — Спри сълзите си, Илбрахим, и бъди мое дете, както аз ще бъда твоя майка.

Добрата жена оправи малкото легло, от което собствените ѝ деца бяха отнасяни едно по едно в друго място за отдих. Преди да се съгласи да легне, Илбрахим коленичи и докато Дороти слушаше простичката му и трогателна молитва, тя се чудеше как родители, които са го научили на нея, могат да бъдат осъдени на смърт. Когато момчето заспа, тя се надвеси над бледото му одухотворено лице, целуна бялото му чело и се оттегли с някаква тиха радост в сърцето.

Тобайъс Пиърсън не бе сред първите емигранти от старата родина. Той бе останал в Англия през първите години на гражданската война, в която имаше известен принос като драгунски корнет при Кромуъл^[2], но когато амбициозните идеи на водача му започнаха да излизат на бял свят, той бе напуснал армията на парламента и бе потърсил убежище от борбата, престанала вече да бъде свещена, сред хора с неговите убеждения в колонията Масачузетс. Някои по-земни съображения навярно също бяха допринесли за идването му тук, тъй като Нова Англия предлагаше известни преимущества на хората с незавидно материално положение, както и на разочарованите от религиозна гледна точка, а на Пиърсън до тоя момент му бе идвало нанякорно да издържа жена си и увеличаващото се семейство. С този предполагаем нечист примес в подбудите по-ревностните пуритани бяха склонни да обясняват смъртта на всичките деца, за чието земно благополучие бащата бе мислил прекалено много. Напуснали бяха родината си разцъфнали като рози и като рози бяха повяхнали върху чужда земя. Тези познавачи на пътищата господни, осъдили по такъв начин своя събрат и приписали домашните му мъки на собствения му грях, не се оказаха по-снисходителни и когато видяха, че той и Дороти са решили да запълнят празнотата в сърцата си като осиновят едно

отроче на прокълнатата секта. Нито пък се забавиха да уведомят Тобайъс за своето, неодобрение. В отговор обаче, той само посочи малкото кротко момче, чийто вид и държане бяха наистина най-силните аргументи, които можеха да бъдат измислени в собствената му защита. Само че неговата красота и милото му държане понякога имаха най-неблагоприятен резултат, защото фанатиците, усетили повърхността на железните си сърца омекнала и после отново втвърдена, настояваха, че никаква естествена причина не би могла да има такова влияние върху им.

Антипатията към бедното момче се усилваше и от неуспеха на различните теологически дискусии, чрез които се правеха опити то да бъде убедено в грешките на неговата секта. Вярно е, че Илбрахим не бе силен в споровете, но вътрешното му религиозно чувство бе жилаво като инстинкт и не можеха нито да го подмамат, нито да го принудят да се откаже от вярата, заради която баща му бе загинал. Омразата, предизвикана от неговата упоритост, се стоварва в голяма степен и върху закрилниците на детето — и Тобайъс, и Дороти започнаха много скоро да усещат, че са обект на най-силна неприязън, като наблюдаваха студенината в отношенията на мнозина приятели, които бяха ценили. Простите хорица проявяваха чувствата си по-открито. Пийърсън бе човек с известно положение като представител в Генералния съвет^[3] и избран лейтенант в гражданската гвардия и все пак само седмица след осиновяването на Илбрахим, подире му започнаха да свиркат и дюдюкат. А един път, както си вървеше през усамотена част на гората, чу гласа на невидим спътник, който крещеше: „Какво ще го правим отстъпника? Аха! Бичът за него е готов! Деветжилен камшик с по три възела на всяко жило!“ Тия обиди дразнеха Пийърсън, когато ги слушаше. Те се настаниха и в сърцето му като се превръщаха в невидими, но мощни сили, които насочваха нещата към един край, който той още не бе допуснал и в най-съкровените си мисли.

На втората неделя след като Илбрахим стана член на семейството им, Пийърсън и жена му решиха, че е редно да го заведат на общо моление. Очакваха известна съпротива от страна на момчето, но то мълчаливо се приготви и в уречения час бе стегнато в новия траурен костюм, който му бе ушила Дороти. Тъй като енориите тогава, а и в течение на много години сетне, нямаха камбани, сигнал за започване на службите се даваше с барабанен бой. При първия звук на

бойния зов към мястото на свята и тиха размисъл Тобайъс и Дороти тръгнаха, хванали за ръцете малкия Илбрахим, като двама родители, свързани от рожбата на своята любов. По пътя им през безлистата гора ги настигаха много познати и всички ги отминаваха от едната или другата страна, но духът им щеше да бъде подложен на още по-жестоко изпитание, когато се спуснеха от хълма и приближеха изградения от борови греди и лишен от украса молитвен дом. Около вратата, където барабанистът продължаваше да изтръгва гръмовитните си призиви, бе изграден внушителен строй, в който влизаха някои от най-старите членове на паството, мнозина от достигналите средна възраст и почти всички млади мъже. За Пиърсън се оказа трудно да издържи съюзените им неодобрителни погледи, но Дороти, която имаше по-друга нагласа, само придърпа момчето по-близо до себе си и не се отклони и крачка от пътя. Когато прекрачиха прага, дочуха събраните да дават с мърморене израз на чувствата си, а когато ругатните, изречени с детински гласове, стигнаха до слуха на Илбрахим, той заплака.

Вътрешният вид на дома бе неприветлив. Ниският таван неизмазаните стени, голите греди и лишеният от драперия амвон не предлагаха нищо, което да възбуди религиозната страст и което без такава външна подкрепа често пъти си остава заспало в сърцето. Подът на помещението бе зает от дълги пейки без тапицерия, които изпълняваха ролята на молитвени банки, а широката пътека служеше да разделя мъжете от жените, като не можеше да бъде преминавана от никой освен от деца под определена възраст.

Пиърсън и Дороти се разделиха при входа на молитвения дом, а Илбрахим, тъй като беше под горната граница, остана на грижите на последната. Сбръчканите злонрави старици се загръщаха по-плътно в ръждиво-червените си наметала, когато край тях минаваше Илбрахим, и даже хубавичките девойки като че се бояха да не се заразят. Мнозина смръщени старици се надигаха от местата си и обръщаха противните си и грозни лица към кроткото момче, сякаш неговото присъствие оскверняваше храма. То бе мила небесна рожба, загубила своя дом, а всичките жители на този жалък свят затвориха срещу му нечистите си души, отдръпваха оцапаните с пръст свои дрехи от допира му и заявяваха: „Ние сме по-благочестиви от тебе.“

Илбрахим седеше до осиновителката си и като я държеше здраво за ръката, доби благоприличен и сериозен вид, какъвто би подхождал на човек със зрели разбирания и утвърдени вкусове, попаднал в храм, посветен на религия, която не признава, но която се чувствава длъжен да уважава. Службата още не бе започнала, когато вниманието на момчето бе привлечено от едно обстоятелство, на пръв поглед незначително. Една жена, закрила лице с качулка и с наметало, плътно загърнало тялото ѝ, бавно премина по широката пътека и седна на първата пейка. Слабият руменец изчезна от лицето на Илбрахим, нервите му се изопнаха, не можеше да отдели поглед от загърнатата фигура.

Когато встъпителната молитва и химн бяха изпети, свещеникът се надигна и като обърна пясъчния часовник, поставен до голямата Библия, започна проповедта си. Бе вече мъж на години с бледо изострено лице, а посивелите му коси бяха плътно притиснати от черна кадифена шапчица. Като младеж той бе усвоил на практика науката на религиозните гонения от архиепископ Лоод^[4] и сега не бе склонен да забрави урока, срещу който бе роптал някога. Като постави често обсъжданата тема за квакерите, той направи историческа справка за сектата и описа нейните догми, в които преобладаваха грешките, а предразсъдъците изопачаваха онова, което бе истина. Спомена последните мерки срещу квакерите в провинцията и предупреди слушателите с по-неустойчива вяра да не се съмняват в справедливостта на жестокостта, която богобоязливите управници най-подир бяха принудени да приложат. Говори за опасността от съжалението — в някои случаи препоръчителна християнска добродетел, но неприложима към тази зловредна секта. Отбеляза, че дяволската им упоритост в погрешния път е такава, че дори малките деца, сукалчетата, били закоравели и отчаяни еретици. Заяви, че никой не бива да се опитва да ги покръства без специална небесна повеля. Иначе, когато им протегне ръка да ги издърпа от блатото, той сам ще потъне в най-големите му гълбини.

Почти всички пясъчинки на втория час бяха вече в долната половина на часовника, когато проповедта свърши. Последва я одобрителен шум и духовникът, след като изпя един химн, седна на мястото си с доста самодоволен вид и се зае да изучава резултата от своето красноречие по лицата на хората. Но докато във всички кътчета

на помещението се настройваха за песен, случи се нещо, което макар и не дотам необичайно за времето си в тази провинция, още не бе ставало в енорията.

Загърнатата жена, която до тоя миг бе седяла неподвижна в първия ред на слушателите, сега се изправи и с бавна, величествена и уверена стъпка се заизкачва по стъпалата на амвона. Вибрациите на новородената хармония утихнаха, негово светейшество седеше безмълвен и поразен почти до ужас, а тя отвори вратичката и се изправи пред свещената катедра, от която току-що бяха прогърмели неговите клетви. След това се освободи от наметалото и качулката и се появи в най-необичайно одеяние. Безформена власеница бе стегната около кръста ѝ с възлеста връв. Гарвановата ѝ коса падаше върху раменете, а чернотата бе набраздена от светли ивици пепел, с която бе посипала главата си. Веждите ѝ, тъмни и ярко очертани, добавяха към мъртвешката бледност на един образ, който, измършавял от нужда и набразден от вдъхновение и неизвестни мъки, не бе запазил и следа от някогашна хубост. Фигурата стоеше загледана строго в събранието и не последва нито звук, нито някакво движение освен едно слабо потрепване, което всеки забеляза у съседа си, но почти не усети у себе си. Накрая, когато ѝ дойде вдъхновението, тя заговори. В първите мигове с тих глас и не винаги Достатъчно ясно. Речта ѝ разкри едно въображение безнадеждно уплетено с разума. Беше неясна и непонятна натруфена реч, която въпреки това сякаш обгръщаше сърцето на слушателя с някаква собствена атмосфера и вълнуваше чувствата му по начин, несвързан с думите. Докато говореше, красиви, но неясни образи се появяваха от време на време — като блестящи предмети, понесени от мътна река. Или пък някоя силна и ярко очертана идея изскачаше напред и се отпечатваше тутакси върху съзнанието или в сърцето. Но течението на нечовешкото ѝ красноречие скоро я доведе до гоненията на нейната секта, а от там имаше само една крачка до нейните собствени нещастия. Естествено, тя бе жена с бурни страсти, така че омраза и жажда за мъст се бяха прикрили в одеянието на благочестие. Начинът ѝ на говорене се промени, образите ѝ станаха ясни, макар и безумни, а в обвиненията ѝ имаше почти адска непримиримост.

— Губернаторът и неговите могъщи хора — говореше тя, — се събраха и като се посъветваха помежду си, казаха: „Какво да ги

правим тия хора? Тия хора, дето са дошли в тая земя, за да порицаят нейните неправди?“ И ето! В съвещателната стая влиза дяволът, приличен на хром мъж, нисък на ръст, облечен в черно, с изкривено потъмняло лице и светли, наведени надолу очи. И застава той сред управниците, да, ходи насам-натам, като шепне на всеки. И всеки подлага ухо, защото думата е: „Убий! Убий!“ Но аз ви казвам — тежко на тия, които убиват! Тежко на тия, които проливат кръв на светци! Тежко на тия, които убиха съпруга и прогониха детето, невръстното дете, да се скита бездомно, гладно и замръзнало, докато загине. А майката оставиха жива в жестокостта на деликатното си милосърдие! Тежко им докато са живи, проклети да са радостта и насладата в сърцата им! Тежко им в смъртния час, независимо дали ще настъпи с насилие и кръв или след дълги и мъчителни страдания! Тежко им в мрака на къщата, в тлена на гроба, когато децата на децата ще проклинат праха на отците! Тежко им, тежко им, тежко им в деня на Страшния съд, когато всички преследвани и всички избити в тази кървава земя, и бащата, майката и детето, ще ги чакат в деня, от който не могат да се изплъзнат! Семена на вярата, семена на вярата, вие чиито сърца се движат от сила, която ви е непозната, станете, измийте от ръцете си тази невинна кръв! Надигнете глас, вие, избрани, извикайте високо и призовете проклятие и божи съд заедно с мене!

След като даде по този начин отдушник на злостния поток, който погрешно бе взела за вдъхновение, жената млъкна. Зовът ѝ бе последван от истеричните писъци на няколко жени, но присъстващите общо взето не бяха увлечени от потока на нейните чувства. Те стояха втрещени, заседнали по средата на бурно течение, което ги оглушаваше с рева си, но не можеше да ги помести със силата си. Духовникът, който до тоя миг не можеше да прогони узурпаторката от катедрата другояче освен със сила, сега се обърна към нея с тон на справедливо негодувание и със съзнание за законната си власт:

— Слез долу, жено, от светото място, което оскверняваш — каза той. — В божия дом ли трябваше да дойдеш да изливаш нечистотиите от душата си и внушенията на дявола? Слез и помни, че смъртната присъда тегне върху ти. Да. И ще бъде изпълнена, па макар и само заради днешните ти дела.

— Отивам си, приятелю, отивам си. Казах каквото имах да казвам — отвърна тя с отпаднал и даже омекнал глас. — Изпълних

задачата си към тебе и твоите хора. Възнагради ме с камшик, затвор или смърт, тъй като ти е позволено.

Слабостта, породена от бурния изблик, правеше стъпките ѝ несигурни, докато слизаше по стъпалата на амвона. През това време хората се суетяха насам-натам по пода на помещението, шепнеха помежду си и поглеждаха към натрапницата. Мнозина разпознаха сега в нея жената, която нападна губернатора със страховити слова, когато той мина край прозореца на затвора ѝ. Знаеха също така, че бе осъдена на смърт и се спаси единствено чрез принудително изгнание в пущинаците. Новото ѝ безчинство, с което предизвика съдбата си, сякаш правеше по-нататъшната снизходителност г невъзможна, така че един мъж във военна униформа заедно с някакъв здравеняк с по-нисък чин се насочиха към вратата на божия дом да чакат идването ѝ. Нейните нозе едва докоснаха пода обаче, когато се случи нещо неочаквано. В този миг на смъртна опасност за нея, когато всеки поглед бе смръщен със смъртна заплаха, едно малко свито момче си проби път напред и се хвърли да прегърне своята майка.

— Аз съм тук, мамо. Това съм аз. И аз ще дойда с тебе в затвора — възкликна то.

Тя го гледаше с недоверчив и почти уплашен израз, защото знаеше, че момчето е прогонено да загине и не се бе надявала да види лицето му пак. Страхуваше се навярно, че това е някое от щастливите ѝ видения, с които възбуденото въображение често я бе мамило в самотата на пустинята или в затвора. Но когато усети топлината на ръката му в своята и чу неумелото детинско красноречие, даващо израз на неговата любов, тя започна да разбира, че все още е майка.

— Благословен да си, сине мой — ридаше тя. — Сърцето ми бе изсъхнало. Да, бе мъртво заедно с тебе и твоя баща. А сега тупа, както когато за пръв път те притиснах до гърдите си.

Тя коленичи и го запрегръща, а радостта, за която не можеше да намери слова, се изливаше в накъсани фрази, като мехурчета, бликаци, за да изчезнат на повърхността на някой дълбок извор. Мъките от минали години и още по-страшната опасност, която бе близо, не оставяха и най-малка сянка върху безоблачния бързотечен миг. Скоро обаче присъстващите забелязаха върху лицето ѝ промяна — съзнанието за печалното ѝ положение се бе върнало и скръбта прати сълзи в изворите, отворени от радостта. От думите, които мълвеше,

можеше да се помисли, че избликът на естествена любов за миг е позволил на съзнанието ѝ да разбере своите грешки и да проумее колко се е отдалечила от своя дълг като е следвала повелите на необуздания фанатизъм.

— В горестен час се връщаш при мене, бедно момче — каза тя, — защото пътят на твоята майка ставаше все помрачен и по-мрачен и ето сега краят е смърт. Сине, сине, носих те на ръце, когато нозете ми трепереха, и те храних с храната, от която до смърт се нуждаех. И все пак, зле изпълних задачата си на майка към тебе в този живот и сега не ти оставям никакво друго наследство освен мъка и срам. Ще се скитащ по света, ще търсиш, но всички сърца ще са затворени за тебе, а заради мен добрите им чувства ще бъдат превърнати в злост. Дете мое, дете мое, колко много болка очаква крехката ти душа и всичко е заради мене!

Тя зарови лице в косата на Илбрахим и дългите ѝ гарванови кичури, загубили цвят от пепелта на нейната скръб, се посипаха около него като някакъв воал. Тихо преглътнат стон даде израз на душевното ѝ терзание и той не можеше да не предизвика, състраданието на мнозина, които погрешно приеха неволната си добродетел за грях. В женското отделение се разнесоха ридания, а всеки мъж, който бе станал баща, вдигна ръка към очите си. Тобайъс Пиърсън бе смутен и възбуден, но нещо подобно на чувство за вина го потискаше и той не можеше да излезе напред и да се представи за закрилник на детето. Дороти обаче бе наблюдавала погледа на съпруга си. Нейното съзнание бе свободно от влиянието, започнало да му въздействува, и тя приближи квакерката, като се обърна към нея пред погледите на цялото паство:

— Непозната жено, повери това момче на мене и аз ще му бъда майка — каза тя, като хвана Илбрахим за ръката. — Провидението определи по един изключителен начин моя съпруг за негов закрилник и то вече от много дни се храни на масата ни и ноцува под нашия покрив, така че стана много скъпо за сърцата ни. Остави крехкото създание при нас и нямай грижа за доброто му.

Квакерката се надигна от пода, но притегли момчето по-близо до себе си, като в същото време гледаше Дороти направо в лицето. Нейните меки, но печални черти и спретнатото облекло на матрона много си подходяха и наподобяваха стих, прочетен край домашното

огнище. Целият ѝ вид доказваше, че е безупречна — доколкото един смъртен може да бъде такъв по отношение на Бога и хората, а фанатичката с власеницата и въжен пояс също така недвусмислено доказваше, че е презряла задълженията на днешния и бъден ден, като изцяло е приковала вниманието си върху последния. Както бяха хванали Илбрахим за ръцете, двете жени представляваха една жива алегория — това бяха разумното благочестие и необуздания фанатизъм в борба за властта над едно младо сърце.

— Ти не си от нашите хора — промълви тъжно квакерката.

— Не, ние не сме от вашите хора — отвърна меко Дороти, — но сме християни, отпратили поглед към същото небе като вас. Не се съмнявай, че ще срещнеш своето момче там, ако бъде благословено нашето внимателно и набожно възпитание. Вярвам, че и моите собствени деца са се отпратили натам преди мене — аз също съм била майка. Вече не съм — добави тя с треперещ глас, — и твоят син ще получи всичкото ми внимание.

— Но ще го водиш ли ти по пътя. следван от неговите родители? — попита квакерката. — Можеш ли да го научиш на правата вяра, заради която загина баща му и заради която аз, дори аз, скоро ще сТана недостойна мъченица? Момчето е кръстено с кръв — ще поддържа ли знака на челото му свеж и ярък?

— Не искам да те мамя — отвърна Дороти. — Ако детето ти стане наше дете, ние трябва да го възпитаваме съобразно учението, което Бог ни е дал. Ще трябва да казваме за него молитвите на собствената си вяра. Ще трябва да постъпваме с него подчинени на повелите на собственото си съзнание, не на твоето. Ако постъпим другояче, няма да оправдаем твоето доверие, дори ако изпълняваме желанията ти.

Майката погледна детето си с развълнувано лице и след това извърна очи нагоре към небето. Сякаш се молеше наум, а борбата вътре в нея бе очевидна.

— Приятелко — обърна се най-подир към Дороти тя, — не се съмнявам, че синът ми ще получи от тебе цялата нежност, която е възможна на тоя свят. Нещо повече — аз ще повярвам, че даже твоята несъвършена светлина може да освети пътя му към един по-добър свят, защото ти положително си тръгнала натам. Но ти спомена за съпруг. Дали той е тук, сред това човешко множество? Нека излезе напред, защото трябва да видя кому оказвам това най-висше доверие.

Тя обърна лице към мъжете и след миг Тобайъс Пиърсън се появи измежду тях. Квакерката видя дрехите, които показваха военното му звание, и поклати глава, но след това забеляза колебливия му израз, погледа, който се бореше с нейния и бе победен, цвета на лицето му, който ту изпъкваше, ту изчезваше. Докато го наблюдаваше, на лицето ѝ се появи невесела усмивка, подобна на тъжен слънчев лъч, гроникнал в някое пусто място. Устните безмълвно се раздвижиха, но най-подир тя продума:

— Чувам, чувам. В мен говори глас и казва: „Остави детето си, Катерин, защото тука е неговото място, и върви по пътя си. За тебе имам нещо друго. Скъсай връзките на естествената привързаност, принеси в жертва своята любов и знай, че вечната мъдрост докосва всички неща“. Отивам, приятели, отивам. Вземете моето дете, моето скъпоценно камъче. Аз отивам нататък и вярвам, че всичко ще бъде добре и че в лозето има работа и за неговите детински ръце.

Тя коленичи и зашепна на Илбрахим, който отначало не се подчиняваше и се вкопчваше в майка си с ридания и сълзи, но остана неподвижен, след като тя го целуна по бузата и се надигна от пода. После като постави ръце върху главата му и потъна в безмълвна молитва, тя бе готова да тръгне.

— Сбогом, приятели мои в последния ми час — обърна се тя към Пиърсън и жена му. — Доброто, което ми сторихте, е съкровище, положено на небето, което ще ви се въздаде хилядократно. Сбогом и на вас, врагове мои, на които не е дадено да свалят и косъм от главата ми, нито да спрат стъпките ми дори за миг. Идва денят, в който ще ме позовете да свидетелствувам във ваша полза за този едничък неизвършен грях и аз ще се вдигна и ще говоря.

Тя се насочи към вратата и мъжете, които бяха застанали там да пазят, се дръпнаха и я пуснаха да мине. Общо чувство на жалост надви злобата на религиозната омраза. Пречистена от своята любов и злочестина, жената вървеше напред и всички гледаха подире ѝ, докато се изкачи по хълма и изчезна зад хребета му. Отиде, апостол на собственото си неспокойно сърце, да поднови скитанията от изминалите години. Защото гласът ѝ бе вече чуван в много земи на християнското царство. Тя бе вехнала в килиите на католическата Инквизиция, преди да усети бичовете и да бъде хвърлена в тъмниците на пуританите. Мисията ѝ се бе простряла чак до последователите на

ислямския Пророк, от които бе получила внимание и доброта. Всички съперничаещи секти на нашата по-чиста религия се съюзиха, за да ѝ окажат тия две неща. Съпругът ѝ и тя бяха живели дълги месеци в Турция, където дори султановият лик бе милостив към тях. Тази страна на неверници бе родно място на Илбрахим и неговото ориенталско име бе знак за благодарност към добрините на неверниците.

Когато Пиърсън и жена му получиха над Илбрахим всички права, които можеха да им бъдат прехвърлени, привързаността им към него се превърна, както и спомена за родната земя и тихата скръб по покойниците, в неотделима част г от техните сърца. След седмица-две душевен смут момчето също започна да възнаграждава покровителите си чрез много непринудени доказателства, че ги смята за свои родители, а къщата им — за свой дом. Преди да се стопят снеговете, преследваното момче, малкият скиталец от далечната и дива страна изглеждаше свой в тази хижа в Нова Англия — неразделна част от топлината и сигурността на нейното огнище. Повлияно от внимателното отношение и съзнанието, че е обичан, държанието на Илбрахим загуби преждевременната си зрялост — резултат от неговото предишно положение. Започна повече да прилича на дете и характерът му се прояви естествено и свободно. В много отношения той бе приятен и все пак извратените представи на майката и бащата бяха може би насадили нещо нездраво в съзнанието на момчето. В нормално състояние Илбрахим можеше да намира развлечение в най-незначителните случки и във всичко около себе си — сякаш откриваше богати находища щастие с оная дарба, която помага на някои хора да откриват с помощта на пръчица вода на места, които изглеждат сухи и безплодни за окото. Безгрижната му веселост, бликаща от хиляди извори, се предаваше на семейството и Илбрахим приличаше на опитомен слънчев лъч, който разведрява навъсените лица и прогонва мрака от ъглите на хижата.

От друга страна, понеже податливостта към веселие е и податливост към мъка, бликащото добро настроение от жизнерадостния характер на момчето понякога се заменяше от мигове на дълбока потиснатост. Грижите му не винаги можеха да бъдат проследени до първопричината си, но като че ли най-често произтичаха, макар Илбрахим да бе малък, за да страда по такава

причина, от наранена любов. Непостоянството на доброто му настроение често го караше да се провинява спрямо благоприличието, спазвано от пуританското семейство, и не винаги в такива случаи минаваше без да бъде укорен. Но и най-меката дума на истински укор, който той безпогрешно различаваше от престорения гняв, като че потъваше дълбоко в сърцето му и отравяше всичките му игри, докато не усетеше, че му е напълно простено. Илбрахим бе напълно лишен от зломислието, което обикновено е спътник на прекалената чувствителност — удареха ли го, не отвърщаше, наранеха ли го, оставаше му само да умре. Умът му търсеше подкрепа в жизнеспособността на другите — беше растение, което би се увило красиво около нещо по-здрово от себе си, но ако го отхвърлят или откъснат, не му остава друг избор освен да увехне на земята. Проницателността на Дороти я учеше, че суровостта може да пречупи духа на детето и тя го отглеждаше с нежната грижа на човек, който държи в ръцете си пеперуда. Съпругът ѝ показваше същата привързаност, макар че от ден на ден тя се извяваше с все по-малко на брой домашни ласки.

Чувствата на съседите към квакерското дете и неговите покровители не се бяха изменили за добро въпреки недълговечната победа, спечелена от клетата майка над тяхното съчувствие. Неприязънта и омразата, чийто предмет бе Илбрахим, го натъжаваша много, особено когато нещо го накараше да усети, че децата — негови връстници — споделят враждебното отношение на своите родители. Нежната му и общителна натура бе вече преляла в привързаността си към всичко, което го окръжаваше, и все пак оставаше несподелена любов, която той жадуваше да дари на малчуганите, приучавани да го ненавиждат. Когато настъпиха топлите пролетни дни, Илбрахим привикна да стои с часове мълчалив и неподвижен, заслушан в гласовете на играещите деца, но с привичната си душевна деликатност гледаше да не попада под погледа им и би избягал да се скрие и от най-малкото между тях. Все пак в края на краищата случаят като че ли изпрати посредник между неговото сърце и техните — чрез едно момче с две години по-голямо от Илбрахим, което падна и се нарани от едно дърво недалеч от къщата на Пиърсън. Тъй като дома на самия пострадад бе далеч, Дороти с готовност го прие под своя покрив и се превърна в негова грижлива и мила болногледачка.

Без да го съзнава сам, Илбрахим имаше тънък усет към физиономии, който при други обстоятелства би го възпрял да се опитва да се сприятели с това момче. Лицето му правеше лошо впечатление от пръв поглед, но трябваше малко по-внимателно вглеждане, за да се разбере, че причината се таи в едно съвсем леко изкривяване на устата и в неравната, начупена линия на близко разположените вежди. Може би свързано с тези дребни деформации бе почти недоловимото изкривяване на всички стави, както и неравната изпъкналост на гърдите. По такъв начин се получаваше общо взето нормално тяло, но с недостатъци във всяка своя подробност. Момчето бе намусено и затворено, така че селският учител го бе обявил за глупак, макар че в по-сетнешния си живот то прояви амбиция и твърде особени дарби. Но каквито и да бяха телесните му или духовни отклонения, сърцето на Илбрахим се насочи и вкопчи в него, от мига, когато го донесоха ранено в хижата. Преследваното дете сякаш сравняваше собствената си съдба с тази на пострадалия и му се струваше, че дори различните по характер нещастия създават нещо като родство помежду им. Храната, почивката и чистия въздух, от които имаше остра нужда, бяха забравени — той непрекъснато се гушеше край леглото на малкия гостенин и с трогателна ревност правеше всичко възможно, за да бъде проводник на цялата грижа, с която го обаждат. Докато момчето се възстановяваше, Илбрахим измисляше подходящи за състоянието му игри или пък го развличаше с една своя способност, която навярно бе вдъхнал заедно с въздуха във варварското си родно място. Можеше, да разказва истории, които измисляше на момента и които очевидно нямаха край. Разбира се, приказките му бяха чудовищни, несвързани и без смисъл, но бяха занимателни поради струйката човешка нежност, която протичаше през всички тях и наподобяваше мило познато лице, видяно посред диви и страховити картини. Слушателят му отделяше голямо внимание на тия небивалици, и показваше хитрост, не за годините му примесена с морална поквара, която много остро впечатляваше инстинктивната нравственост на Илбрахим. Все пак нищо не бе в състояние да попречи на неговата нарастваща привързаност, а имаше и много доказателства, че тя среща взаимност от страна на мрачния и упорит характер, за когото бе прахосвана. Най-подир родителите на момчето го прибраха, за да довършат лечението под собствения си покрив.

Илбрахим не посети момчето след като то си отиде, но непрекъснато и загрижено разпитваше за него, а разбра и кога ще се появи отново сред другарите си по игри. В един приятен летен следобед децата от околността се бяха събрали в малкия окръжен с гора амфитеатър зад молитвения дом и поправящият се болен бе там, опрян на тояга. Ликуването от двадесетина чисти гърди се лееше в безгрижни, радостни гласове, които танцуваха сред дърветата подобно на превърнати в звук слънчеви лъчи. Възрастните хора от този отегчен свят, като минаваха край това място, се чудеха защо животът, започнал така светъл, трябва да продължи в мрак, а сърцата или въображението им отвърщаха като казваха, че безоблачното щастие на детските години извира от тяхната невинност. Стана така обаче, че към чудесната детска компания пристигна едно неочаквано попълнение. Това бе Илбрахим, който приближи децата с израз на мила доверчивост върху хубавото си одухотворено лице, сякаш след като бе проявил любов към един от тях, нямаше вече защо да го е страх, че те ще го отблъснат от себе си. Веселбата им заглъхна още в мига, в който го съзряха — зашепнаха си едно на друго, докато приближи. Внезапно обаче дяволът на бащите им се всели в тези сополиви фанатици и като нададоха свиреп остър вик, те се нахвърлиха върху бедното квакерско дете. След миг то бе заобиколено от котило демончета, които вдигнаха тояги насреща му, замерваха го с камъни и проявяваха един рушителен инстинкт, далеч по-отвратителен от кръвожадността на възрастните.

През това време болният стоеше настрана от бъркотията, като викаше високо:

— Не бой се, Илбрахим, ела насам и се хвани за мене. Нещастният му приятел направи всичко възможно да последва съвета. След като се полюбува на усилията на жертвата със спокойна усмивка и безсрамен поглед, коравосърдечният малък негодник вдигна тоягата си и удари Илбрахим през устата толкова силно, че кръвта рукна като река. Ръцете на бедното дете бяха вдигнати да бранят главата от удари, но сега то ги отпусна отведнъж. Мъчителите му го смъкнаха на земята, тъпкаха го, дърпаха го за дългите руси кичури и Илбрахим бе на път да се превърне в най-праведния мъченик, стъпил някога окървавен в небесните селения. Шумотевницата обаче привлече вниманието на неколцина селяни, които си направиха труда да отърват малкия еретик и да го заведат до вратата на Пиърсън.

Телесните рани на Илбрахим бяха сериозни, но продължителното и внимателно лечение доведе до пълно възстановяване. Следите върху чувствителната му душа обаче бяха потезки, макар и не така видими. Проявлението им носеше предимно отрицателен характер и можеше да се забележи само от ония, които го бяха познавали преди. Оттогава походката му стана бавна, равномерна, без да е прекъсвана от внезапните жизнерадостни подскоци, които по-рано отговаряха на изпълнилата го радост. Лицето му стана неподвижно и някогашната игра на израженията, танц на слънчеви лъчи върху раздвижена водна повърхност, бе засенчена от облака, надвиснал над живота му. Вниманието му в много по-малка степен се привличаше от околните събития и като че по-трудно му се удаваше да проумява новите неща, отколкото в предишния щастлив период. Някой външен човек, основал преценката си върху изброените обстоятелства би казал, че духовната тъпота на детето е в силно противоречие с многообещаващата му външност. Тайната обаче трябваше да се търси в мислите на Илбрахим — те витаеха у него, а би следвало да излизат навън по естествен път. Един опит на Дороти да съживи предишната му игривост бе единственият случай, при който кроткото му поведение прерасна в необуздан изблик на мъка — избухна в сърцераздирателен плач, избяга и се скри, защото душата му бе толкова наранена, че дори нежната ръка я изгаряше като с огън. Понякога го чуваха да вика нощем и навярно на сън „Мамо! Мамо!“. Сякаш мястото ѝ, заето от чужд човек докато Илбрахим бе щастлив, не допускаше никакъв заместник в дните на голяма злочестина. Навярно сред многото изтощени от живота нещастници по земята нямаше нито един, който да обединява в себе си невинност и мъка като това бедно дете с разбито сърце, толкова ранна жертва на собствената си прекрасна природа.

Когато с Илбрахим стана тази печална промяна, друга една — по-отдавнашна и от различно естество — достигна крайното си развитие у неговия осиновител. Случката, с която започна тази история, завари Пиърсън в състояние на религиозно затъпяване и духовен смут — жадуваше за вяра, по-ярка от тази, която изповядваше. Първата последица от добротата му към Илбрахим бе едно по-меко чувство, една зараждаща се любов към цялата секта на детето. Заедно с това обаче и може би в резултат на някакво себеподозрение, той

показваше гордо и подчертано презрение към техните догми и екстравагантности. След много размисъл обаче, тъй като въпросът упорито не му излизаше от главата, глупостта на учението започна да става по-малко очевидна, а нещата, които особено много предизвикваха здравия му разум, придобиха по-друг вид или напълно изчезнаха. Този вътрешен процес изглежда продължаваше дори на сън и онова, което бе съмнение при лягане, често пъти се превръщаше в истина, подкрепена от някои забравени обстоятелства, когато събереше отново мислите си на сутринта. Но докато по такъв начин се приближаваше към фанатиците, без да намалява по отношение на тях презрението му се насочи много остро към него самия. При това си въобразяваше, че на лицето на всеки негов познат е изписан присмех, а всяка дума по негов адрес е подигравка. В такова състояние на духа се намираще той по време на бедата на Илбрахим, и чувствата, предизвикани от това събитие, довършиха промяната, за която детето беше дало първоначален тласък.

През това време нито жестокостта на гонителите, нито заслепението на жертвите им бяха намалели. Тъмниците никога не оставаха празни, улиците на почти всяко селище се огласяваха всекидневно от бичовете, животът на една жена, чиято кротка християнска душа не можеше да бъде озлобена от никаква жестокост, бе принесен в жертва и още много невинна кръв щеше тепърва да изцапа ръцете, които така често бяха издигани за молитва. Скоро след реставрацията^[5] английските квакери изложили пред Чарлс II, че „крвава вена е прорязана в колониите му“, но макар това да предизвикало недоволството на властолюбивия крал, намесата му не последвала. А сега повествованието трябва да прескочи много месеци, като остави Пиърсън да познае позор и нещастие, жена му твърдо да понесе хиляди мъки, бедният Илбрахим да крее и вехне като поразен от болест розов цвят, майка му да се скита, изпълнявайки една неправа повеля и презряла най-святия дълг, който може да се падне на една жена.

Една зимна вечер бурна нощ беше надвиснала над жилището на Пиърсън и нямаше засмени лица, които да прогонят унието от просторното му огнище. Вярно е, че огънят излъчваше светеща топлина и червеникаво сияние, а огромни пънове, от които капеше полустопен сняг, лежаха приготвени да бъдат хвърлени върху

жаравата. Помещението обаче бе добило по-печален вид поради липсата на голяма част от покъщнината, която някога го бе украсявала. Поради принудителното събиране на многобройни глоби, както и занемаряването на всекидневните работи, стопанинът бе доста обеднял. А заедно с мирната покъщнина бяха изчезнали и оръдията на войната — сабята бе строшена, шлемът и бронята бяха изхвърлени завинаги. Войникът бе приключил с битките и сега не би могъл да вдигне нищо повече от гола ръка в защита на главата си. Светото писание обаче бе останало и масата, на която лежеше, бе придърпана към огъня, докато двамина от преследваната секта търсеха утеха в страниците му.

Този, който слушаше, докато другият четеше, бе стопанинът на къщата — сега съсухрен и променен, що се отнася до израза и здравия цвят на лицето, тъй като мисълта му бе живяла дълго сред въображаеми образи, а тялото му бе изтощено от затвор и побои. Здравият обветрен старец, седнал до него, носеше по-малко видими следи от далеч по-дълъг период на същия начин на живот. Той бе висок, изпълнен с достойнство и — което само по себе си бе достатъчно да го направи омразен, за пуританите — сивите му кичури падаха изпод широкопола шапка и лягаха върху раменете му. Докато старецът четеше свещените страници, снегът се трупаше на прозореца или се вихреше през цепнатините на вратата, а в комина непрекъснато се кикотеше поривът на вятъра и пламъкът свирепе се хвърляше нагоре, за да го хване. И понякога, когато вятърът блъснеше хълма под определен ъгъл и се спуснеше надолу към хижата през мразовитата равнина, гласът му бе най-горестното нещо, което може да си представи човек. Сякаш говореше Миналото, сякаш всеки мъртъв присъединяваше своя шепот, сякаш пустошта на вековете присъединяваше Диханието си към това ридание.

Най-подир квакерът затвори книгата, като все пак задържа ръка между страниците, които бе чел, и погледна втренчено Пиърсън. Стойката и изразът на последния можеха да се приемат за белези на телесна болка — главата му бе отпусната върху ръцете, зъбите бяха здраво стиснати, а тялото потръпваше от времена време в нервна възбуда.

— Приятелю Тобайъс — попита старецът съчувствено, — не намери ли утеха в толкова много благословени страници на Светото

писание?

— Гласът ти стигаше до слуха ми като някакъв далечен и неясен звук — отвърна Пиърсън, без да вдигне поглед. — Да, а когато се вслушах внимателно, думите изглеждаха студени и безжизнени, отправени към някой друг, чиято мъка е по-малка от моята. Остави книгата — добави той с мрачна горчивина. — Нейните утехы не ми помагат, а подлютят терзанията ми.

— Недей така, отслабен братко, недей да заприличваш на ония, които никога не са познали светлината — каза по-старият квакер сериозно, но с кротост. — Искаш ли да дадеш всичко, да понесеш всичко в името на съвестта, да жаждаш дори изключителни изпитания, та да се пречисти вярата ти и сърцето ти да се освободи от земни помисли? Или ще се огънеш пред злочестина, която сполетява и тия, които получават дела си тук долу, и ония, които трупат съкровище в небесата? Не се огъвай, защото лек е още товарът ти.

— Тежък е! По-тежък е отколкото мога да нося! — възкликна Пиърсън с нетърпението на непостоянния духом. — От самата си младост съм белязан за зла участ — от година на година, да, ден след ден, съм търпял мъки, каквито други не срещат и през целия си живот. И сега аз не говоря за любовта, превърната в омраза, за почестите, заменени с унижения, за покоя и сходството, превърнати в опасност, нужда и недоимък. Всичко това можех да понасям и се смятах честит. Но когато сърцето ми беше опустошавано от много загуби, аз го обърнах към детето на един непознат и то ми стана по-скъпо от всичките ми погребани деца. А сега и то трябва да умре, сякаш моята любов е отрова. Бога ми, аз съм един прокълнат човек, ще се хвърля в праха и повече няма да вдигна глава.

— Ти вършиш грях, братко, но не ми е дадено да те съдя, че и аз съм имал часове на заслепение, в които съм роптал срещу кръста — каза квакерът и продължи, като вероятно се надяваше да откъсне мислите на другаря си от собствените му теглила. — Дори съвсем наскоро светлината в мен помръкна, когато кръвожадните мъже ме осъдиха на смъртни мъки и стражарите ме водеха напред от село на село към пущинака. Силна и жестока ръка боравеше с възлестите въжа — потъваха дълбоко в плътта ми и човек би могъл да отгатне всяко мое залитане и спъване накриво по кръвта, която ме следваше. Докато вървахме...

— Не понесох ли всичко това и роптах ли? — прекъсна го Пиърсън нетърпеливо.

— Понесе го, приятелю, но чуй ме — продължи другият. — Както вървахме напред, нощта обгърна с мрак пътя ни, така че никой не можеше да вижда яростта на изедниците, нито моето постоянство, обаче небето не позволи да му благодаря за това. В прозорците на хижите започнаха да блещукат светлини и аз можех да различа обитателите. събрани удобно и сигурно — всеки мъж със жената и децата си край собственото си вечерно огнище. Най-подир стигнахме до парче плодородна земя. В слабата светлина гората наоколо не се виждаше. И гледай сега! Там имаше къщица със сламен покрив, която досущ приличаше на моя дом далеч отвъд бурния океан, далеч в нашата родна Англия. И тогава ме обзеха горчиви мисли. Да, спомени, които бяха като смърт за душата ми. Щастливото детство изниква пред погледа ми, бурните години на зрялата ми възраст, сменената вяра в склона на дните ми. Спомних си как чух повелята да стана странник, когато дъщеря ми, най-младата, най-скъпата за мене от всичките ми близки, легна на смъртния си одър и ...

— Успя ли да се вслушаш в повелята на такъв час? — възкликна Пиърсън, потръпвайки.

— Да, да — отвърна бързо старецът. — Бях коленичил край леглото ѝ, когато гласът проговори високо вътре в мене. И аз веднага се изправих, взех си тоягата и потеглих. О, да дадеше Бог да забравя горестния ѝ поглед, когато по такъв начин дръпнах ръката си и я оставих да върви сама из долината на мрака! Защото тя бе слаба духом и намираще опора в молитвите ми. И ето, в тази нощ на ужас ме обзе мисълта, че греша като християнин и съм жесток като родител. Дори ми се стори, че дъщеря ми застана до мене с бледото си умиращо лице и прошепна: „Татко, ти си измамен. Върви си у дома и подслони посивялата си глава“. О, Ти, към когото съм обръщал поглед и в най-далечните си странствувания — продължи квакерът като вдигна развълнуван поглед към небето, — не стоварвай дори върху най-кръвожадния от нашите гонители безкрайната мъка на душата ми, когато повярвах, че всичко, което съм направил и изстрадал за Тебе, е било внушено от демоничен присмех! Но аз не се предадох. Коленичих и се преборих с изкушението, докато бичът още по-свирепо се

впиваше в плътта ми. Молитвата ми бе чута и аз продължих в мир и радост към пущинаците.

Макар общо взето фанатизмът на стареца да притежаваше спокойствието на здравия разум, той бе дълбоко развълнуван докато разправяше историята и избликналите му чувства сякаш порицаваха и потискаха тези на другаря му. Седяха в тишината, обърнали лица към огъня и може би виждаха в червената му жарава нови сцени на гонения, които им предстои да изтърпят. Снегът все още навяваше силно върху прозореца и от време на време, тъй като пламъкът на пъновете се бе постепенно укротил, слизаше надолу през широкия комин и съскаше в огнището. Предпазливи стъпки се чуваха сегиз-тогиз в съседната стая и звукът всеки път Неизменно привличаше погледите на двамата квакери към вратата, която водеше натам. Когато един свиреп и необуздан порив на вятъра естествено насочи мисълта на Пиърсън към съдбата на бездомни пътници в подобна нощ, той поднови разговора:

— И аз съм бил здравата притискан от моя дял в това изпитание — каза той с тежка въздишка, — и все пак бих искал да се удвои този дял, ако това би помогнало на майката на детето. Много и дълбоки са били нейните рани, но тази ще бъде най-болезнената от всички.

— Нямай страх за Катерин — отвърна старият квакер, — защото аз познавам тая сърцата жена и знам как може да носи кръста си. Наистина, майчиното чувство у нея е силно и може да изглежда, че здравата се бори с вярата но тя скоро ще се съвземе, за да благодари, че синът ѝ така рано е бил приет като жертва. Момчето изпълни своята задача и тя ще разбере, че следователно то ѝ се отнема в знак на милосърдие и към него, и към нея. Благословени, благословени са тия, дето могат с толкова малко страдания да постигнат покой!

Непостоянният порив на вятъра сега бе смутен от някакъв зловец звук — често и силно чукане по входната врата. Изпитото лице на Пиърсън побеля още повече, защото многото посещения на мъчителите го бяха научили от какво да се страхува. Старецът от другата страна се изправи с поглед, твърд като на обучен войник, който очаква врага.

— Окървавените са дошли да ме търсят — забеляза той спокойно. — Чули са, че ми бе позволено да се върна от изгнание и сега ще бъда отведен в затвора, а оттам на смърт. Това е край, който

отдавна очаквам. Сега ще им отворя, за да не могат да кажат „Ха, тоя се уплаши!“

— Не, аз ще застана отпреде им — отвърна Пиърсън възвърнал силата на духа си. — Може да търсят само мене и да не знаят, че живееш тука.

— Нека смело отидем и двамата — ти и аз — отново се обади другарят му. — Не ни подхожда да треперим, нито на тебе, нито на мене.

Тогава те се отправиха към входната врата през антрето и я отвориха, като се обърнаха към чукащия с думите:

— Влез, в името Божие!

Бурен порив на вятъра хвърли бурята в лицата им и угаси лампата. Едва имаха време да различат някаква фигура, дотолкова побеляла от сняг от главата до петите, че приличаше на самата Зима, дошла в човешки облик да търси убежище от собствената си опустошителна мощ.

— Влез, приятелю, и изпълни задачата си, каквато и да е тя — каза Пиърсън. — Трябва да е доста спешна, щом си дошъл в такава бурна нощ.

— Да бъде мир в този дом — каза непознатият, когато влязоха във вътрешното помещение.

Пиърсън разпали огъня, по-старият квакер разръчка жаравата, докато лумна ярък пламък. Проговорилият глас бе на жена. Показа се и тяло на жена — трепереща и премръзнала в уютната светлина.

— Катерин, благословена жено — възкликна старецът, — отново ли си дошла в тая потънала в мрак земя? Дошла си да поднесеш смело доказателство както в минали времена? Бичът не успя да те пречупи и от тъмницата ти излезе победителка, но сега стегни, стегни сърцето си, Катерин, защото Бог ще те изпита още един път, преди да ти въздаде.

— Ликувайте, приятели! — отвърна тя. — Ти, който дълго си бил един от нас, и ти, когото едно малко дете доведе при нас, ликувайте! Ето! Идвам като пратеник с добра новина, защото дните на гоненията отминаха. Сърцето на краля, даже и на такъв като Чарлс, омекна към нас и той е изпратил нарежданията си, за да спре изцапаните с кръв ръце. Една група наши приятели доплаваха с кораб в съседния град и аз също пътувах радостна сред тях.

Докато говореше, погледът на Катерин се луташе из стаята в търсене на онзи, заради когото сигурността ѝ бе скъпа. Пиърсън мълчаливо отправи умолителен поглед към стареца, а той не се поколеба да изпълни мъчителната задача, която му поставяха.

— Сестро — започна той, с приглушен, но напълно спокоен тон, — ти ни съобщавах за неговата любов, проявена в едно временно добро. А сега ние трябва да ти кажем за същата тая любов, изразена в наказание. До тоя миг ти, Катерин, приличаше на човек, тръгнал по мрачен и труден път, повел за ръка детенце. Макар с готовност да отправяше постоянно поглед към небето, все пак грижите за това детенце отклоняваха погледа ти и чувствата ти към земята. Сестро, не спирай да ликуваш, защото занапред неговите колебливи крачки няма да спъват твоите.

Но нещастната майка не можеше да бъде утешена по тоя начин. Тя затрепера като лист и побеля като снега, дете бе набит в косите ѝ. Твърдият старец протегна ръка и я подкрепи да не падне, като не отделяше поглед от очите ѝ, сякаш да потисне някой изблик на чувства.

— Аз съм жена, само една жена. Нима Той ще ме подложи на по-голямо изпитание, отколкото мога да понеса? — проговори Катерин бързо и почти шепнешком. — Наранявана съм дълбоко. Страдала съм много и телом и духом. Разпъвана съм на кръст чрез себе си и чрез ония, които са ми били най-близки. Разбира се — добави тя, като потръпна силно. — Той ми спестяваше досега това единствено нещо. — Катерин избухна с внезапна и неудържима ярост: — Кажи ми, коравосърдечни човече, какво ми е сторил Бог? Нима ме е стъпкал на земята, та да не мога вече никога да се вдигна? Нима със собствена ръка е разбил сърцето ми? А ти, комуто поверих детето си, как си оправдал доверието? Върни ми момчето, здраво и читаво. Живо, живо, или земята и небето ще отмъстят за мене!

Слаб, много слаб детски гласец отвърна на мъчителния писък на Катерин.

Този ден за Пиърсън, за стария му гост и за Дороти бе станало ясно, че краткият път на поклонничеството на Илбрахим приближава своя край. Първите двама с готовност биха останали край него, за да се използват молитвите и благочестивите беседи, сметнати подходящи за случая и които, ако се окажеха безсилни да улеснят приемането на

пътника в света, за който бе тръгнал, поне можеха да го улеснят при сбогуването със земния живот. Но макар Илбрахим да не отрони и звук на недоволство, гледащите го лица го смущаваха, така че горещите увещания на Дороти, а и собственото убеждение на двамата квакери, че стъпките на детето ще отекинат по райската настилка, без да я замърсят, ги накараха да се оттеглят. Тогава Илбрахим затвори очи и се успокои и ако не смятаме по някоя нежна дума, която отправяше сегиз-тогиз към своята болногледачка, можеше да се помисли, че е заспал. Когато обаче настъпи нощта и започна да се надига буря, нещо сякаш смути покоя на детското съзнание и го накара да наостри слух. Разтърсеше ли се касата на прозореца от порив на вятъра, Илбрахим се мъчеше да се извърне към него, ако вратата проскърцаше насам-натам върху пантите си, той хвърляше дълъг нетърпелив поглед към нея, издигнеше ли се плътният глас на стареца, докато четеше Светото писание съвсем малко, детето почти спираше умиращото си дихание, за да слуша, плъзнеше ли снежен вихър край хижата като пола на дреха, Илбрахим сякаш очакваше да влезе някой гост.

След известно време той изостави тайната надежда, която го вълнуваше, и с тих жален шепот положи буза на възглавницата. После се обърна към Дороти с обичайната си приветливост и я помоли да приближи до него. Тя го стори, Илбрахим хвана с две ръце нейната, като я притискаше нежно, сякаш за да е сигурен, че я е уловил. На промеждутъци и без да се нарушава покоя на изражението му, много лека тръпка го разтърсваше от глава до пети, като че нежен, но малко хладен вятър го лъхаше и го караше да потръпва. Водена така за ръка от момчето в спокойния му преход през границите на вечността, Дороти почти си представи, че може да види близкото, макар и неясно очарование на дома, до който той щеше скоро да стигне. Тя не би призовала малкия пътник назад, макар да ѝ се плачеше задето трябва да го изостави и да се върне. Но тъкмо когато стъпките на Илбрахим докоснаха райската земя, той чу зад себе си глас, който го накара да отстъпи малко, само няколко крачки назад по уморителния път, който бе поел. Като погледна лицето му, Дороти съзна, че ведрият му израз бе отново смутен. Собствените ѝ мисли бяха така погълнати от детето, че звуците от бурята и човешката реч не съществуваха за нея. Когато обаче пронизителният писък на Катерин отекина в стаята, момчето направи усилие да се изправи.

— Приятелко, тя е дошла! Отвори ѝ! — извика то. След миг майка му бе коленичила до леглото. Тя притисна Илбрахим до гърдите си и той се сгуши там не с радостна стремителност, а кротко, сякаш се готвеше да заспи. Погледна я в лицето и като видя мъката ѝ, промълви с немощна искреност:

— Не тъжи, скъпа моя мамо. Сега аз съм щастлив. — И след тези слова кроткото момче бе мъртво.

Кралският мандат за спиране на жестокостите на гонителите в Нова Англия има резултат що се отнася до предотвратяването на нови мъченичества. Колониалните власти обаче, като разчитаха на географската си отдалеченост и може би на предполагаемата слабост на кралската власт, в скоро време ги подновиха във всичките им останали форми. Фанатизмът на Катерин стана още по-див след скъсването на всичките ѝ човешки връзки. Вдигнеше ли се някъде бич, тя бе там, за да получи удара. Отвореше ли се някъде врата на тъмница, ето ти я и нея, готова да заеме мястото. Но с течение на времето един по-християнски дух — дух на търпимост, ако не на сърдечност или одобрение — започна да прониква в страната по отношение на преследваната секта. И когато суровите стари пилигрими започнаха да я гледат по-скоро със съжаление, отколкото с омраза, когато майките започнаха да я хранят с храната, която даваха на децата си и ѝ предлагаха подслон върху твърдо и скромно ложе, когато малките тълпи ученици престанаха да зарязват игрите си, за да замерват с камъни бродещата фанатичка, тогава Катерин се върна в дома на Пиърсън и го направи и свой дом.

Сякаш добротата на Илбрахим още витаеше край праха му, сякаш нежната му душа бе слязла от небето, та да въведе майката в правата вяра — нейният свиреп и отмъстителен дух бе смекчен от същите мъки, които някога го бяха събудили. Когато с течение на годините чертите на самотната опечалена станаха познати на всички в селището, тя стана предмет на недълбок, но всеобщ интерес — същество, на което можеха да бъдат дарени иначе безполезните симпатии на всички; Всеки говореше за нея с онази доза съжаление, което бе приятно да усеща човек. Всеки бе готов да ѝ отдели онова малко внимание, което не струва нищо, но показва добра воля. И когато най-подир тя умря, дълга редица от някогашни нейни безмилостни гонители я следваше с благоприлична тъга на лицата и в

очите със сълзи, които не причиняват болка, към мястото ѝ до обраслия и хлътнал гроб на Илбрахим.

[1] Членове на сектата „Религиозно общество на приятели“, основана от Джордж Фокс около 1650 година. — Б. пр. ↑

[2] Оливър Кромвел (1599–1658) — британски генерал, пуритански държавник и Лордпротектор на Англия (1653–1658). — Б. пр. ↑

[3] Орган на местно самоуправление в Нова Англия, притежаващ едновременно законодателни и изпълнителни правомощия. — Б. пр. ↑

[4] Архиепископ Уилям Лоуд (1573–1645) — Кентърберийски архиепископ и противник на пуританите. Екзекутиран за държавна измяна. — Б. пр. ↑

[5] Възстановяване на монархията в Англия с връщането на престола на Чарлс II през 1660 година. — Б. пр. ↑

АМБИЦИОЗНИЯТ ГОСТ

Една септемврийска вечер семейството се бе събрало около огнището, където бяха струпали много съчки — плавей от планински потоци, сухи борови шишарки и трески от огромни дървета, срутили се в пропастта. Огънят пращеше нагоре към комина и осветяваше стаята с ярките си пламъци. Лицата на майката и бащата излъчваха тиха радост. Децата се смееха. Най-голямата дъщеря бе олицетворение на Седемнадесетгодишното щастие, а старата ѝ баба, свила се на най-топлото местенце с плетка в ръце, олицетворение на Щастието на старини. Те бяха открили разковничето на душевното спокойствие в най-пустото място на цяла Нова Англия. Семейството се бе заселило в дефилето на Белите възвишения — там през цялата година духаше пронизващ вятър, безмилостно студен през зимата, изливащ върху къщурката целия си неукротим бяс, преди да се спусне към долината на Сако. Те обитаваха студено и опасно място — над главите им се извисяваше планина, така стръмна, че по склоновете ѝ често громоляха камънаци и ги стряскаха посред нощ.

Щерката тъкмо им бе разказала една най-обикновена смешка, развеселила всички, когато вятърът се втурна през дефилето, сякаш се поспря около къщурката, издавайки печални стонове, от което вратата заскърца, и отмина надолу към долината. За миг всички се натъжиха, макар че нямаше нищо необичайно в звука. Но семейството отново се оживи, когато дочу, че резето се вдига от ръката на пътник — неговите стъпки бяха заглушени от страхотния вятър, възвестил пристигането му, заридал при влизането му и отдалечил се със стонове от прага.

Макар че живееха в уединение, тези хора всеки ден влизаха в досег със света. Романтичният проход в дефилето е голяма артерия, по която — между Мейн от една страна и Зелените планини и бреговете на свети Лорънс от друга — непрекъснато пулсира топлата кръв на вътрешната търговия. Дилижансът винаги спираше пред прага на къщурката. Странникът, придружаван единствено от пътната си тояжка, се позастояваше тук, за да размени някоя и друга дума, та

самотата да не го угнети напълно, преди да е преминал през планинския прорез или да е достигнал първата къща в долината. Човекът, отправил се на пазар в Портланд, разпрягаше тук конете си за през нощта. И ако се случеше ерген, лягаше си цял час по-късно, а на сбогуване можеше да си открадне целувка от планинското девойче. Това бе една от тези обикновени странноприемници, където пътникът плаща само за храна и легло, а получава неизмеримо ценното неподправено гостоприемство. И затова, когато между външната и вътрешната врата отекнаха стъпките, всички до един — бабата, децата и останалите — се изправиха на крака, като че щяха да посрещнат някого, който се числи към семейството и съдбата му е свързана с тяхната.

На вратата се появи млад човек. Отначало лицето му изразяваше угрижеността, дори униинето на странника, пътувал по пуст усоен път сам посреднощ, но то веднага светна, щом долови гостоприемната топлина при посрещането. Той усети как сърцето му се отваря за всички тях — като се почне от старата жена, която му избърса стола с престилката си, та се стигне до детенцето, протегнало ръчички към него. Един единствен поглед и една усмивка създадоха усещане за невинна близост между непознатия и най-голямата щерка.

— Ах, тъкмо от огън имам нужда — възкликна той, — особено ако е заобиколен от приятни хора като вас. Съвсем съм премръзнал, понеже дефилето е също като отвор на огромно духало — ужасна струя биеше в лицето ми из целия път от Бартлет.

— Значи към Вермонт си се отправил — рече стопанинът на къщата, като му помагаше да свали малката раница от гърба си.

— Да, за Бърлингтън и още по-нататък — отвърна младият човек. — Възнамерявах да отседна в странноприемницата на Итън Крофорд тази нощ, но пеша не можеш да стигнеш далеч по такъв път. Няма значение, защото, когато зърнах хубавия огън и засмените ви лица, се почувствувах като че сте го запалили специално за мен и очаквате пристигането ми. Така че ще седна сред вас, сякаш съм у дома си.

Чистосърдечният пътник тъкмо бе притеглил стола си към огнището, когато отвън се чу нещо, наподобяващо тежки стъпки, спускащи се по стръмния склон на планината, като че някой прибяга с големи бързи крачки и така отскочи при минаването си покрай

къщурката, че стигна чак до отсрещната пропаст. Цялото семейство притаи дъх, понеже разпозна звука, а гостът инстинктивно направи същото.

— Старата планина ни замерва с камък от страх да не я забравим — промълви стопанинът, като дойде на себе си. — Тя понякога поклаща глава и се заканва да се срути, но ние сме отколешни съседи и общо взето добре се погаждаме.

За всеки случай имаме сигурно убежище наблизко, ако тя наистина стори това.

Сега да си представим, че пътникът е приключил вечерята си от мечо месо и поради вродената си непринуденост бързо е влязъл в приятелски отношения с всички от семейството, така че вече разговарят така свободно помежду си, сякаш гостът е израснал с тях в планината. Той бе горд, но благ по характер — надменен и сдържан сред богатите и високопоставените, но винаги готов да прекрачи прага на скромните къщурки и да се държи като син или брат край огнището на бедните хорица. Сред обитателите на дефилето той намери топлота и отзивчивост, дълбоката интелигентност на Нова Англия и покълналата там поетичност, естествено предала се на хората от планинските хребети и бездни и от самото им романтично опасно жилище. Той бе пътувал сам-самин надлъж и шир. Всъщност целият му живот представляваше самотен път, защото поради, възвишената си затвореност се бе държал настрана от тези, които биха могли да го окръжават. А семейството, макар така сърдечно и гостоприемно, също осъзнаваше своята собствена, вътрешна сплотеност и изолираност от околния свят — домашният кръг трябва да бъде свято място, където не може да проникне външен човек. Но тази вечер някакво интуитивно чувство накара изтънчения и образован младеж да излее душата си пред простодушните планинци, а те от своя страна усетиха, че трябва да му отговорят със същата непринуденост и доверие. Така и трябваше да бъде. Нима общата съдба не сближава повече от родствената връзка?

Тайната на младежа бе, че живееше с голяма и възвишена амбиция. Той бе приел, че животът му ще мине незабелязано, но не и че ще бъде забравен след смъртта си. Силният копнеж бе прераснал в надежда, а надеждата, дълго подхранвана, се бе превърнала в увереност, че макар и сега да се движи в неизвестност, целият му път

ще бъде озарен от славата, та дори и да не е приживе. Но когато потомците се вгледат в мрака, обгръщащ сега настоящето му, те ще видят сиянието на стъпките му, затъмняващи с блясъка си преходната дребна слава, и ще признаят, че един гениален човек е изминал разстоянието чак от люлката до гроба, без да бъде забелязан.

— Засега — каза високо пътникът с пламнали бузи и грейнали от въодушевление очи, — засега не съм направил още нищо. Ако утре например изчезна от този свят, никой няма да знае нещо повече за мен от вас — един младеж, с неизвестно име, пристигнал по здрач от долината на Сако, излял душата си пред вас вечерта, преминал дефилето по видело и повече никой не го видял. Няма да се намери човек, който да попита: „Кой бе той? Закъде се отправи този странник?“ Но аз няма да умра, докато не постигна предопределеното от съдбата. След това нека да идва Смъртта. Аз ще съм си издигнал вече паметник.

Поради непрестанно бликащата неподправеност, струяща и обгръщаща отвлечения блян, семейството можа да проумее чувствата на младия човек, макар те да бяха твърде различни от техните. Младежът бързо долови как абсурдно прозвучаха думите му и се изчерви, че се остави тъй да се разпали.

— Ти ми се смееш — каза той също през смях, като хвана ръката на най-голямата дъщеря. — Смяташ, че амбицията ми е кажи-речи тъй нелепа, както ако се замразя на върха на Уошингтън, само и само да могат да ме виждат хората отдолу. Действително, това би било достоен пиедестал за една човешка статуя.

— По-добре е да стоим край огъня — отвърна момичето като се изчерви, — да ни е приятно и да сме щастливи, макар и никой да не мисли за нас.

— Допускам — рече баща ѝ, след като поразмисли, — че има нещо вярно в думите на младия човек. Ако бях с подобна нагласа, сигурно бих изпитвал съвсем същото. Странно, жено, как от неговите приказки в главата ми се въртят неща, които никога няма да се случат.

— А може и да се случат — забеляза жената. — Нима човек знае как ще живее, когато остане вдовец?

— Не, не — извика той, като отхвърли идеята с мек укор. — Твоята смърт, Естер, аз винаги свързвам с моята. Но ми се ще да имаме хубава ферма в Бартлет, Лилтън или някое друго градче в подножието

на Белите възвишения, но не там, където могат да се срутят над главите ни. Бих искал да се погаждам добре със съседите си, да ме наричат „скуайър“ и да ме изпращат в местното съдилище за някоя и друга съдебна сесия, защото един обикновен честен човек може да свърши работа не по-зле от адвокат. А когато стана старец, а ти — старица, да не бъдем разделени за дълго време — аз ще издъхна щастлив в леглото, заобиколен от разплаканите ви лица. Не ми е нужна мраморна надгробна плоча, а най-обикновена — с името и възрастта ми, с църковен стих и нещо, което да показва на хората, че съм живял честно и съм умрял по християнски.

— Виждате ли — възкликна пътникът, — вродено ни е да копнеем за паметник, независимо дали е обикновен, или мраморен, дали е гранитна колона, или ярък спомен в сърцето на човечеството.

— Тази вечер сме в особено състояние — рече жената с насълзени очи. — Казват, че когато човешкият мозък блуждае по този начин, това е някаква поличба. Чуйте децата!

И те се заслушаха. По-малките деца бяха сложени да спят в другата стая, като вратата бе оставена отворена, така че можеше да се чуе как те разговарят оживено помежду си. Всички до едно, сякаш заразени от приказките край огнището, в надпревара си разказваха безумни желаня и детски планове за това какво ще правят, когато пораснат. Накрая едно момченце, вместо да се обърне към братчетата и сестричетата си, извика майка си.

— Знаеш ли какво желая, мамо — извика то. — Искам още сега ти, татко, баба, всички ние, а също и пътникът, да тръгнем и да отидем да си пийнем вода от коритото на Флум.

Никой не се сдържа да не се изсмее на прищявката на детето да напусне топлото си креватче и да накара всички да станат от хубавия огън, за да отидат до коритото на Флум — един ручей навътре в дефилето, спускащ се към пропастта. Момченцето едва бе изрекло желанието си, когато по пътя затрополи каруца и спря за малко пред вратата, В нея като че имаше двама-трима души, които развеселяваха душата си като пееха високо в хор и откъслеци от песента отекваха сред скалите, а пеещите се чудеха дали да продължат пътя си, или да отседнат тук за през нощта.

— Татко — каза момчето, — викат те по име. Добрият човек обаче се съмняваше дали наистина го бяха повикали и не искаше да

проявява алчност, за печалба като кани хората да стават редовни посетители на къщата му. Затова и не изтича към вратата. Камшикът отново изплющя и пътуващите потънаха в дефилето, като продължаваха да се смеят и да пеят, а недрата на планината мрачно връщаха ехото на песните и шегите им.

— Ето, мамо — отново извика момчето, — те можеха да ни закарат до Флум.

Всички пак се засмяха на настойчивия детски каприз за нощна разходка. Внезапно душата на девойката леко помръкна. Тя се взря тъжно в огъня и си пое дъх, сякаш въздъхна. Въздишката се чу, въпреки опита ѝ да я потисне. От това момичето се стресна и изчерви, огледа набързо насядалите наоколо, като че бяха надзърнали в сърцето ѝ. Пътникът я попита за какво мисли.

— За нищо — отвърна тя и се наведе да скрие усмивката си. — За миг се почувствувах самотна.

— О, винаги съм притежавал дарбата да чета душите на хората — рече той полушеговито. — Да разкрия ли тайната ти? Защото знам какво значи това, когато младо девойче потръпва до топлото огнище и се оплаква от самота в скута на майка си. Да изразя ли тези чувства с думи?

— Това вече няма да бъдат момински чувства, щом могат да се изразят с думи — отвърна планинската нимфа през смях, като отбягваше погледа му.

Те си размениха тези думи помежду си. Навярно в сърцата им пусна кълн любовта, така чиста, че вероятно би могла да разцъфне в рая, след като не можеше да поникне на земята. Жените благоговейт пред изтънчена възвишеност като на младежа. А гордата, устремена, но благородна душа най-често се привлича от естественост като тази на девойката. Докато си шепнеха тихо и той наблюдаваше светлата тъга, леките сенки, плахите копнежи на девичата природа, вятърът в дефилето задуха по-силно и страшно. Това приличаше, както каза пътникът, надарен с въображение, на хорова песен, изпълнявана от духовете на урагана, които отдавна, по време на индианците, обитавали тези планини и превърнали върховете и пазвите им в свято място. От пътя се дочуха ридания, като че минаваше погребална процесия. За да прогони мрака, семейството хвърли борови клони в огъня, сухите иглички запращяха, пламъкът се издигна и огря още

веднъж спокойната скромна картина на щастие. Светлината трептеше около тях ласкаво и милваше всичките. Виждаха се малките детски личица, надничачи от леглото, силната фигура на бащата, уморената, загрижена майка, интелигентният младеж, разцъфващото момиче и добрата старица, продължаваща да плете в най-топлото кътче. Възрастната жена вдигна поглед от плетката, като пръстите ѝ продължаваха да се движат, и на свой ред се обади.

— И старите хора си имат своите приумици — каза тя, — както и младите. Вие говорите за желанията и намеренията си и така скачате от едно нещо на друго, че размърдахте и моя мозък. Какво може да желае една стара жена, когато ѝ остават само две-три крачки до гроба? Деца мои, ще се измъчвам денонощно, докато не ви кажа.

— Какво има, мамо? — в един глас извикаха мъжът и жената.

Тогавата старата жена с тайнствен вид, който накара всички да се примъкнат по-близо до огъня, съобщи, че си е приготвила дрехи за ковчегата отпреди няколко години — тънък ленен саван, шапчица, украсена с муселинена дантела и всичко останало, много по-фино от дрехите, носила от деня на сватбата насам. Но тази вечер, кой знае защо, тя си спомнила за едно старо поверие. В младежките ѝ години често се разправяло, че ако нещо в облеклото на мъртвеца не е наред, дори наборът да е смачкан или шапчицата — изкривена, в гроба под буците пръст мъртвецът ще се опита да протегне скованите си ръце, за да го оправи. Самата мисъл за подобно нещо я плашела.

— Не говори така, бабо! — каза момичето и потръпна.

— Ето какво — продължи старата жена със странна настойчивост, макар че се усмихваше на собствените си щуротии. — Искам някой от вас, мои деца — когато облечете и поставите майка си в ковчегата — искам някой от вас да сложи огледало пред лицето ми. Кой знае, аз може и да се погледна да видя дали всичко е наред.

— Всички ние, стари и млади, мислим за своите гробове и паметници — промълви непознатият младеж. — Чудя се как ли се чувствуват моряците, когато корабът потъва и те, неизвестни и безславни, трябва да бъдат погребани заедно в океана — една огромна и безименна гробница.

За миг ужасната заръка на старата жена така погълна съзнанието на всички, че чак когато звукът навън, в нощта, нарастващ като тътена на ураган, стана силен, кънтящ и страхотен, обречената шепа хора го

усети. Цялата къща и всичко вътре се залюля. Земните пластове се разтресоха, сякаш този страшен звук бе последният тръбен зов. Млади и стари размениха ужасени погледи и се вкамениха за миг, бледи, уплашени, безмълвни, загубили способността да се движат. После един и същи вик се изтръгна едновременно от устата им:

— Срутване! Срутване!

Неописуемият ужас на катастрофата може само да бъде загатнат с най-прости думи, но не и обрисован. Жертвите се втурнаха навън от къщурката, за да потърсят спасение там, където според тях бе сигурно — в опасенията си от подобно бедствие те бяха издигнали някаква преграда. Уви! Те напуснаха сигурното си убежище и без да знаят, затичаха към самата разрушителна стихия. Надолу се свлече целият склон на планината като водопад от камъни. Точно преди да стигне къщата, огромният поток се раздели на две — там не се счупи дори и прозорец, но местността наоколо бе затрупана, шосето — задръстено и всичко, изпречило се по страхотния път — унищожено. Много преди тътенът от огромното срутване да заглъхне сред планината, смъртната агония бе преминала и те почиваха в мир. Телата им не бяха намерени.

Следващата сутрин от комина на къщурката се видя тънка струйка дим, отправен към планината. Вътре огънят продължаваше да мъждука в огнището, а столовете стояха в кръг наоколо, като че обитателите само бяха излезли да видят разрушенията от срутването и веднага щяха да се върнат, за да благодарят на бога, че са се спасили като по чудо. От всеки един бе останала по някоя вещ, която бе облята със сълзи от познатите на семейството и така те бяха оплакани поотделно. Кой не е чувал името им? Историята се разказва надлъж и шир и завинаги ще остане легендата на тези планини. Съдбата им е възпята от поети.

Съществуваха обстоятелства, които караха някои да предполагат, че през тази ужасна нощ в къщичката е имало гост, също сполетян от участта на стопаните. Други пък твърдяха, че нямало достатъчно доказателства за подобно предположение. Горко на възвишения младеж, копнял за земно безсмъртие. Името и личността му бяха напълно неизвестни, произходът му, начинът му на живот, намеренията му оставаха неразрешима загадка, дори смъртта и съществуването му

се поставяха под съмнение. В предсмъртния миг чия агония е била най-страшна?

МАНТИЯТА НА ЛЕЙДИ ЕЛЕАНОР

Онази вечер моят чудесен приятел, собственикът на Провинс Хаус, с удоволствие покани двама ни с мистър Тифъни на вечеря от стриди. Както той самият любезно отбеляза, тази незначителна проява на уважение и благодарност не представляваше почти нищо в сравнение с това, което занимателният разказвач, заедно с моята скромна особа, записваща историите му, бяхме честно извоювали, като привлякохме вниманието на обществеността към неговия дом чрез съвместните си литературни прояви. Много пури бяха изпушени в тази къща, много чаши вино или по-силен алкохол — изпити, много вечери — погълнати от любопитни непознати хора, които никога не биха се осмелили да минат по мрачната алея, водеща към историческото място Провинс Хаус, ако не беше благоприятното съчетание на дарбата на мистър Тифъни с моята. Накратко казано, ако може да се вярва на любезните уверения от страна на мистър Томас Уейт, ние горе-долу така успешно бяхме извадили забравената му голяма къща на показ, като че бяхме срутили грозната редица от обущарски и галантерийни магазинчета, закриващи аристократичната ѝ фасада към улица Уошингтън. Навярно обаче не е благоразумно да се говори толкова шумно за нарасналите посещения в къщата, за да не се окаже мистър Уейт затруднен да поднови договора за наема при същите благоприятни условия както досега.

Тъй като бяхме посрещани като благодетели, нито мистър Тифъни, нито аз изпитвахме скрупули да отдадем дължимото на вкусните неща, поставени пред нас. Дори пиршеството да не бе с толкова великолепие, на каквото дъбовите стени са били свидетели в един отминал век, дори нашият домакин да не седеше начело на масата така величествено, както подобава на един наследник на кралски губернатори, дори гостите да не представляваха такава внушителна гледка, както напудрените сановници с перуки и везани одежди, нявга пирували на губернаторската трапеза, а сега — почиващи в своите гробници с гербове на хълма Коп или около кралския параклис, то

смело мога да заявя, че от времето на кралица Анна до Революцията в Провинс Хаус никога до сега не се е събирала по-приятна малка група гости. Това, което направи вечерята още по-интересна, бе присъствието на една личност на такава възраст, че собствените му спомени стигаха чак до епохата на Гедж и Хау и дори бяха съхранили един-два не много правдоподобни анекдота за Хъчинсън. Той бе представител на малката, вече съвсем изчезнала класа, чиято преданост към кралската власт и свързаните с нея колониални институции и традиции не се бе поддавала на демократичните ереси от следващите периоди. Младата британска кралица нямаше по-предан поданик във владенията и — навярно нямаше друг, който да коленичи пред трона с подобна благоговейна любов, както този престарял дядо, с глава, побеляла под умерения напор на Републиката, която той все още, в по-кратките си спомени, наричаше узурпатори. И все пак, дълбоките му предразсъдъци не го бяха направили нетърпим и опърничав събеседник. Ако трябва да се каже истината, животът на възрастния роялист имаше такъв объркан и неясен характер — той бе имал толкова ограничен кръг от приятели, а често е бил напълно лишаван от такива, че се съмнявам дали би се отказал от приятелска чашка с Оливер Кромуел или Джон Ханкок, а да не говорим за който и да е действащ в момента демократ. В някое друго писание от тази поредица аз навярно ще запозная читателя по-подробно с неговия образ.

В подходящ момент нашият, домакин отвори бутилка Мадейра с такъв тънък аромат и превъзходен вкус, че положително я бе открил в някой забравен ъгъл за специални вина в най-дълбоката изба, където стар иконом-веселяк е прибирал най-хубавите напитки на губернатора и на смъртния си одър е забравил да издаде тайната. Мир на привидението му с пиянски вид и да се чукнем в негова памет! Мистър Тифъни пи от скъпоценната течност с голяма охота. След като си сръбна три чашки, той с удоволствие ни разказа една от най-странните легенди, изровена от склада, където събира подобни неща. Съответно разкрасена от моето въображение, тя горе-долу звучи така...

Скоро след като полковник Шут поел управлението на Масачузетс Бей, преди почти сто и двадесет години, една високопоставена заможна млада дама пристигнала от Англия и предявила искане към него да я покровителства като настойник. Той

й бил далечен роднина, но останал най-близкият след постепенното измиране на рода й. Така че за богатата и знатна лейди Елеанор Рочклиф не можел да се намери по-добър подслон от дома Провинс Хаус в една колония отвъд Атлантика. Още повече, че съпругата на губернатора й била като родна майка през детските години, а сега нетърпеливо я очаквала с надеждата, че красивата млада жена ще бъде изложена на безкрайно по-малко опасности в нецивилизованото общество на Нова Англия, отколкото сред хитростите и покварата на дворцовите среди. Ако губернаторът или неговата жена се били специално позамислили за собственото си спокойствие, те вероятно щели да се опитат да прехвърлят отговорността в други ръце, тъй като, въпреки някои благородни и прекрасни черти на характера, лейди Елеанор била известна със суровата си непреклонна гордост, с високомерното си съзнание за наследствените и личните си преимущества, поради което почти не можела да се владее. Ако се съди от множеството широкоразпространени анекдоти, този странен нрав не представлявал нищо друго освен мономания. Ако ли пък този нрав диктувал на нормален човек да извършва такива действия, то редно било Провидението да накаже такава греховна гордост със също така сурово възмездие. Усещането за необичайност, обагрящо толкова много от полузабравените легенди, навярно е придало допълнителна чудатост на невероятната история за лейди Елеанор Рочклиф.

Корабът, на който пътувала, пристигнал в Нюпорт, от където закарали лейди Елеанор до Бостон в губернаторската карета, придружена от малък ескорт конници. Внушителният екипаж с четирите си черни коня предизвикал голям интерес, когато преминал с грохот през Корнхил, заобиколен от буйните жребци с шестимата ездачи, въоръжени с подрънкващи до стремето саби и с пистолети в кобурите. През широките прозорци на движещата се карета хората успели да зърнат фигурата на лейди Елеанор, която странно съчетавала една почти царствена величественост с грацията и красотата на съвсем младо момиче. Сред дамите в колонията се била разпространила странна мълва: че красивата им съперница до голяма степен дължи неотразимия чар на своята външност на една част от облеклото си — везана мантия, изработена от най-изкусния художник в Лондон, притежаваща едва ли не магически свойства да разкрасява. В настоящия случай обаче момичето не разчитало на вълшебството на

дрехите, тъй като било облечено в кадифян костюм за езда, който би изглеждал грубо и неизискано на всяка друга жена.

Кочияшът дръпнал юздите на четирите черни жребци и цялата кавалкада спряла пред желязната ограда, отделяща Провинс Хаус от улицата. По неблагоприятно стечение на обстоятелствата камбаната на Оулд Саут точно тогава биела за погребение. Така че вместо весел звън, с какъвто по традиция се обявявало пристигането на знатни гости, скръбен печален ек възвестил идването на лейди Елеанор Рочклиф, като че се задавало бедствие, вплотено в красивото ѝ същество.

— Голяма непочтителност! — възкликнал капитан Лангфорд, английски офицер; неотдавна пристигнал с послание до губернатора Шут. — Трябваше да се отмени погребението, за да не се разваля настроението на лейди Елеанор от такова тъжно посрещане.

— С ваше позволение, сър — отвърнал доктор Кларк, лекар, известен поборник за управляващата партия — с каквито и претенции да са титлите, мъртвият просяк има предимство пред живата кралица. Великата Смърт дава големи привилегии.

Тези реплики били разменени, докато говорещите очаквали минаването на гостенката сред навалищата, събрала се от двете страни на входа и оставила свободен проход до портала на Провинс Хаус. Веднага чернокож роб в ливрея скочил отзад от каретата и отворил вратата, а в същия миг губернаторът Шут се спуснал по стъпалата пред къщата си, за да помогне на лейди Елеанор при слизането ѝ. Но преди губернаторът да се доближи с тържествена стъпка, се случило нещо, предизвикало всеобщо слисване. Един блед млад човек, с разчорлена черна коса. се втурнал от тълпата и се проснал до каретата, като по този начин послужил с тялото си за подложка, върху която да стъпи лейди Елеанор Рочклиф. Тя се спряла за миг, но видът ѝ по-скоро издавал съмнение дали младият човек ще издържи теглото ѝ, отколкото неудоволствие да приеме такава ужасна проява на почит от себеподобен.

— Изправете се, сър — казал губернаторът строго, като издигнал бастуна си над натрапника. — Какво иска да покаже този побъркан човек с подобна щуротия?

— Не — отвърнала игриво лейди Елеанор, но в гласа ѝ имало повече презрение, отколкото състрадание, — Ваше превъзходителство

не трябва да го удря. Когато единственото нещо, което хората искат, е да бъдат стъпкани, жалко е да им се откаже това благоволение, така лесно за изпълнение и така полагащо им се.

След което тя поставила крачето си върху сведената фигура — подобно слънчев лъч, докоснал облак — и протегнала ръка към губернатора. За миг лейди Елеанор застинала в тази поза — картината, която двамата представлявали в момента била навярно най-красноречивата, символична гледка, изобразяваща как аристокрацията с наследственото си високомерие погазва човешките страдания и родството по природа. Но присъстващите били толкова поразени от красотата на лейди Елеанор, а високомерието ѝ изглеждало така естествено за подобно създание, че те всички надали възторжени възгласи.

— Кой е този млад нахалник? — попитал капитан Лангфорд, който продължавал да стои до доктор Кларк. — Ако е с всичкия си, заслужава да бъде набит за дързостта си. А ако е луд, трябва да го затворят, за да спестят на лейди Елеанор нови неприятни сцени.

— Казва се Джървас Хелуайс — отвърнал докторът. — Младеж без състояние, знатен произход или други преимущества, освен тези на ума и душата, дадени му от природа та. За свое нещастие, като секретар в лондонската агенция на нашата колония, той се срещнал с лейди Елеанор Рочклиф. Влюбил се в нея, но нейното презрение го докарало до лудост.

— Лудост е било да се позволи подобно нещо — отбелязал английският офицер.

— Навярно е така — казал доктор Кларк, като се намръщил. — Но уверявам ви, сър, мога и да се усъмня в божията справедливост, ако ей-тази дама, която влиза сега така надменно в голямата къща, не бъде сполетяна от нещо унизително. Тя се опитва да застане над страданията на човешката природа, които са присъщи на душите на всички хора. Ще видим обаче дали тази природа няма да предяви правата си към нея по начин, който ще я приравни с най-низшите.

— Никога! — извикал капитан Лангфорд с негодувание. — Нито докато е жива, ни когато я положат до прадедите ѝ.

Няколко дни по-късно губернаторът устроил бал в чест на лейди Елеанор Рочклиф. Всички знатни жители на колонията получили покани, разпратени по домовете им, наблизко и надалеч, от вестоносци

на коне — посланията били с печат според изискванията на официалните служебни пратки. В съответствие с поканите, приемът се превърнал в съвместна сбирка от титли, богатство и красота, а широките врати на Провинс Хаус рядко се били разтваряли така гостоприемно, както в деня на този бал, за да приемат многобройните почетни гости в чест на лейди Елеанор. Без да се разточителствува с хвалебствията, направо би могло да се каже, че гледката била ослепителна, тъй като по тогавашната мода дамите греели в скъпите коприни и сатени на широките си кринолини, а кавалерите блестели с везаната си позлата, щедро украсяваща моравото, аленото и светлосиньото кадифе, от което били направени саката и жилетките им. Последната спомената част от тоалета била от голямо значение, тъй като тя обгръщала тялото на собственика почти до коленете и декорацията ѝ от златни цветя и листа възлизала навярно на стойност, колкото целия му годишен доход. При днешния различен вкус — вкус, символизиращ коренната промяна в цялостната система на обществото — почти всяка една от тези великолепно облечени фигури би изглеждала смешна, макар че в оная вечер гостите търсели отраженията си в огледалата и се радвали да съзрат собствения си блясък сред блестящата тълпа. Колко жалко, че някое от огромните огледала не е запазило картина от сцената, от чийто нетрайни белези бихме могли да научим и запомним множество важни неща.

Да можеше поне, независимо дали от художник или огледало, макар и бегло да ни се покаже одеждата, вече спомената в тази легенда — везаната мантия на лейди Елеанор, за която тайно се разпространявали слухове, че имала магически свойства да придава нова необичайна грация на фигурата ѝ всеки път, когато я обличала. Макар и това да били празни приказки, в представата ми за лейди Елеанор загадъчната мантия предизвиква у мен страхопочитание, отчасти поради вълшебните ѝ качества, но също и заради това, че била изработена от умираща жена и навярно фантастичното изящество на кройката се дължало на налудността, предизвикана от приближаващата смърт.

След като били поднесени официалните приветствия, лейди Елеанор Рочклиф се оттеглила от множеството гости и се изолирала в малък отбран кръг, към който проявила по-сърдечна благосклонност, отколкото към общата тълпа. Огромните восъчни свещи ярко

осветявали гледката, а най-блестящите детайли се откроявали релефно. Но дамата гледала с безразличие, а от време на време на лицето ѝ се появявал израз на досада и презрение, смекчен от такава женствена грация, че слушателите ѝ едва ли го отдавали на душевната уродливост, на която той бил белег. Тя наблюдавала зрелището не с груба насмешка, сякаш било под достойнството ѝ да е доволна от подобна провинциална имитация на кралско празненство, а с дълбокото презрение на човек, чийто дух е издигнат твърде високо, за да участва в забавленията на обикновените хора. Дали защото спомените на лицата, видели я в онази нощ, били повлияни от необикновените събития, свързани впоследствие с нея, но непрекъснато след това нейната фигура им се явявала в представите като белязана от нещо безумно и неестествено, макар че по време на бала всички говорили шепнешком само за изключителната ѝ красота и за неописуемото очарование, което мантията излъчвала около нея. Обаче някои, наблюдавали я отблизо, забелязали, че ту трескава руменина, ту бледост избивали по лицето ѝ, придружени съответно от приповдигане и спадане в настроението ѝ, а веднъж-два пъти тя проявила болезнена безпомощност и отпадналост, като че за малко щяла да се строполи на земята. После, като потръпнала нервно, тя сякаш веднага успяла да възвърне силите си и да подхвърли някаква остроумна, закачлива, но доста злъчно-саркастична дума в разговора. Обноските и приказките ѝ били толкова необикновени по характер, че удивлявали всеки здравомислещ, преди да се вгледа в лицето ѝ и да бъде озадачен от тайния ѝ, непонятен поглед и усмивка, които пораждали у него съмнения относно сериозността и здравия ѝ разсъдък. Постепенно кръгът около лейди Елеанор Рочклиф намалал, а накрая останали само четирима господина: капитан Лангфорд, английският офицер, споменат по-горе, един плантатор от Вирджиния, пристигнал в Масачузетс с политическа мисия, млад свещеник на Епископалната църква — внук на британски граф, и последният — частният секретар на губернатор Шут, чието раболепие предизвикало известна толерантност у лейди Елеанор.

Вечерта на няколко пъти слугите на Провинс Хаус, облечени в ливреи, минали между гостите с огромни подноси със закуски, френски и испански вина. Лейди Елеанор Рочклиф, която отказала дори да доближи красивите си устни до шумящото шампанско, се била

отпуснала в голям бледо-червен стол, очевидно преуморена или от оживлението на бала, или от еднообразието му. И докато за миг забравила за гласовете, смеха и музиката, един млад човек се прокраднал напред и коленичил в краката ѝ. Той носел върху табла гравирани сребърни бокал, догоре пълен с вино, който предложил благоговейно като на коронована кралица или по-скоро изключително предано като жрец, принасящ жертва на своя идол. Усетила, че някой докосва робата ѝ, лейди Елеанор се стреснала и като отворила очи, видяла пред себе си бледите, безумни черти и разчорлената коса на Джървас Хелуайс.

— Защо ме преследваш така? — попитала тя с отпаднал глас, но с по-топло чувство, отколкото обикновено си позволявала, да изрази. — Казват, че съм ти причинила зло.

— Небето знае, че туй не е вярно — отвърнал сериозно младият човек. — Но, лейди Елеанор, като отплата за злото, ако наистина има такова, и в името на собственото ви благосъстояние на земята и на небето, умолявам ви да отпиете една глътка от това светено вино, а после да подадете бокала да мине през гостите. Това ще бъде знак, че не сте се помъчили да се оттеглите от веригите на човешките страдания, защото всеки, който се опита да стори това, ще се присъедини към съгрешилите ангели.

— Откъде ли този луд човек е откраднал този църковен съд? — възкликнал епископалният свещеник.

Въпросът привлякъл вниманието на гостите към сребърната чаша, която те разпознали — била от сребърните утвари на черквата на Оулд Саут и както изглеждало, преливала от светено вино.

— Навярно е отровно — полушеговито казал секретарят на губернатора.

— Излейте го в гърлото на негодника — гневно извикал този от Вирджиния.

— Изгонете го от къщата! — викнал капитан Лангфорд като сграбчил Джървас Хелуайс така грубо за рамото, че светият съд се катурнал и съдържанието се изляло върху мантията на лейди Елеанор. — Независимо дали е негодник, глупак или побъркан, недопустимо е такъв човек да остава на свобода.

— Моля ви, господа, не причинявайте зло на клетия ми обожател — обадила се лейди Елеанор с лека, отегчена усмивка. — Махнете го

от очите ми, ако имате такова желание. В сърцето си не мога да открия нищо освен присмех към него, а от благоприличие и угризение на съвестта редно би било да плача за бедата, която съм му навлякла.

Но докато стоящите наоколо се опитвали да отведат младия човек, той се отскубнал от тях и с бурна, пламенна настойчивост отправил нова, също тъй странна молба към лейди Елеанор: да хвърли мантията, която, докато той настоявал да изпие виното, тя още поплътено увила около тялото си.

— Махнете я от себе си — сключил мъчително ръце в настойчива молба. — Навярно още не е съвсем късно. Хвърлете проклетата одежда в огъня.

Но лейди Елеанор с презрителен смях притеглила богатите дипли на везаната мантия около главата си по такъв начин, че да придаде съвсем нов израз на красивото си лице, което, полускрито, полунадничащо, като че принадлежало на някакво същество със странен характер и помисли.

— Сбогом, Джървас Хелуайс! — каза тя. — Запази в паметта си образа ми, какъвто го виждаш сега.

— Уви, миледи — отвърнал той с глас, вече не безумен, а тъжен като погребален звън. — Не след дълго ще трябва да се видим, когато лицето ви ще изглежда другояче и такъв ще бъде образът, който ще остане у мен.

Той престанал да оказва съпротива на разярените господа и слуги и те почти го извлекли от залата и грубо го изхвърлили отвъд железната порта на Провинс Хаус. След активното си участие в това деяние, капитан Лангфорд се запътил отново към лейди Елеанор РоЧклиф и се сблъскал с лекаря, доктор Кларк, с когото бе провел случаен разговор в деня на пристигането ѝ. Докторът стоял настрана и макар че бил далеч от лейди Елеанор — в другия край на салона — наблюдавал я с такава остра проникателност, че капитан Лангфорд неволно му повярвал, че се е добрал до скрита тайна.

— И вие в края на краищата изглеждате поразен от чара на тази царствена девойка — подхвърлил той, като по този начин се надявал да изтръгне от лекаря неизреченото прозрение.

— Опазил ме бог! — отвърнал доктор Кларк с Печална усмивка. — Ако сте благоразумен, и вие ще отправите такава молигва за себе

си. Тежко на поразените от красотата на лейди Елеанор! Виждам там губернатора. Имам да му кажа няколко думи насаме. Лека нощ!

И така, той се отправил към губернатора Шут и му заговорил толкова тихо, че никой от околните не могъл да долови и дума от казаното, макар внезапната промяна върху оживеното до този миг лице на негово превъзходителство да подсказвала, че информацията не била приятна. Съвсем скоро след това съобщили на гостите, че поради непредвидени обстоятелства било наложително празненството да приключи по-бързо.

Няколко дни след бала в Провинс Хаус, в столицата на колонията се говорело само за него и навярно още дълго той щял да бъде предмет на разговор, но друга тема приковала вниманието на всички и за известно време го изместила от съзнанието на хората. Това било появата на ужасна епидемия, обикновено покосяваща, както тогава, така и много преди и след това, живота на стотици и хиляди от двете страни на Атлантическия океан. Във въпросния случай тя била толкова страшна, че оставила следите си — по-точно белезите си по лицата — върху историческите събития в страната, объркали се в следствие на причинените от нея щети. Отначало, за разлика от друг път, болестта като че се насочила към по-висшите кръгове на обществото, избирала жертвите си сред знатните, богатите, с благороднически произход, невъзмутимо влизала в разкошни спални и лягала до спящите в копринените постели. Някои от най-изтъкнатите гости от Провинс Хаус — дори такива, които надменната лейди Елеанор считала недостойни за своето внимание — били повалени от смъртоносната напаст. Забелязано било с невеликодушно злорадство, че четиримата господа — плантаторът от Вирджиния, английският офицер, младият свещеник и секретарят на губернатора, най-верните й лакеи по време на бала, били първите, покосени от епидемията. Ала болестта, следваща своя ход, скоро престанала да бъде привилегия само на аристокрацията. Червената дамба вече не се раздавала като благородническа емблема или рицарски орден. Тя се промъкнала и в тесните, криви улички, влязла в ниските, бедни, тъмни къщурки и докоснала с ръката на смъртта занаятчиите и градските труженици. Накарала бедни и богати да се почувствуват равни като братя. И така, нагоре-надолу по Трите хълма завърлувал с нечувана дотогава

свирепост непобедим нашественик — напаст и страшилище за нашите прадеди — Едрата шарка.

Трудно ни е да си представим ужаса, предизвикван някога от тази болест поради това, че днес гледаме на нея като на беззъбо чудовище. По-лесно е да си припомним, с каква боязън наблюдавахме гигантските крачки на азиатската холера, шествуваща от бряг на бряг в Атлантическия океан и съдбовно настъпваща към отдалечени градове, откъдето половината население бе избягало. Никое чувство за страх не накърнява човешкия облик до такава степен и не е толкова ужасно, както това, което кара човека да се плаши от вдишването на насъщния божи въздух с мисълта, че е отровен, или от докосването на ръката на брат или приятел, което може да му донесе болестта. По онова време паниката неотстъпно следвала заразата по пътя ѝ или тичала преди нея из града. Набързо били изкопани гробове и останките от болестта също тъй набързо заровени, защото мъртвите били врагове на живите и се стремели да ги притеглят, тъй да се каже, в своята зловеща черна яма. Общинските съвети били закрити, като че хорската мъдрост се отказала от своите начини на действие при наличието на този свръхестествен узурпатор, завзел управляващото място. Ако неприятелска флота обикаляла бреговете, а вражеска армия тъпчела земята ни, народът навярно би предоставил отбраната си на същия този страхотен нашественик, причинил бедствие на самите тях, недопускащ намеса в господството си. Този нашественик обозначавал победите си с кърваво-червен флаг, веещ се в отровния въздух над вратата на всяко жилище, посетено от Едрата шарка.

Такова знаме отдавна се развявало над дверите на Провинс Хаус, защото, както се доказало след проследяване на дирите ѝ, оттам била произлязла страхотната беда. Следите водели до разкошната спалня на една дама — най-гордата сред гордите — до дамата, толкова крехка, че едва ли би могла да бъде земно същество, до надменното създание, поставило се над човешките страдания — до лейди Елеанор. Нямало място за съмнение, че заразата се криела във великолепната мантия, придавала и особена грация на празненството. Фантастичният блясък на одеждата се бил породил в болното съзнание на жена посмъртен одър и въплащавал последното усилие на нейните вкочаняващи се пръсти, везещи гибел и страдание със златни конци. Тази мрачна мълга, отначало разказвана шепнешком, била разнесена надлъж и шир.

Хората беснеели срещу лейди Елеанор и крещели, че нейната гордост и презрение, от които се родило чудовищното бедствие, били предизвикали злите духове. Понякога яростта и отчаянието им преминавали в мрачно веселие. А когато червеният флаг на епидемията взел да се издига над все нови и нови порти, те ръкопляскали и крещели из улиците с горчива подигравка: „Вижте поредния успех на лейди Елеанор!“

Един ден в разгара на ужаса чудата фигура приближила дверите на Провинс Хаус и скръствайки ръце, потънали в съзерцание на аленото знаме, разклащано от време на време от подухващия ветрец, като че разпръскващо заразата, която символизирило. Най-сетне, като се покачил на една от колоните, стъпвайки на желязната ограда, човекът свалил флага и влязъл в сградата като го развявал над главата си. Долу до стълбището той срещнал губернатора, с ботуши, шпори и наметнат с плащ, който очевидно тъкмо потеглял на път.

— Нещастни безумецо, какво дириш тук? — възкликнал Шут и протегнал бастуна си, да се предпази от допир. — Тук витае единствено Смъртта. Бягай или ще се натъкнеш на нея.

— Смъртта няма да се докосне до мен, носещ знамето на епидемията — отвърнал Джървас Хелуайс и развял високо флага. — Смъртта и Едрата шарка, въплътени в образа на лейди Елеанор, ще закрачат довечера по улиците, а аз ще вървя пред тях с това знаме.

— Защо ли само си хвърлям думите на вятъра с такъв човек? — промърморил губернаторът, като закрил устата си с плаща. — Какво значи животът на този клетник, когато никой от нас не е сигурен дали ще е жив утре? Върви, глупако, към собственото си унищожение!

Той направил път на Джървас Хелуайс, който веднага се втурнал по стълбите, но на първата площадка една ръка го стиснала здраво за рамото и го спряла. Той погледнал свирепо нагоре, обладан от инстинкта на лудия да се бори и да отблъсне противника си, но изведнъж го укротил един спокоен, строг поглед, притежаващ странната способност да обуздава и най-големия бяс. Човекът, изправил се сега пред него, бил лекарят, доктор Кларк, тласнат от задълженията на нерадостната си професия към Провинс Хаус, дом, рядко посещаван от него в по-добрите времена.

— Младежо, за какво си дошъл? — попитал той.

— Търся лейди Елеанор — отговорил Джървас Хелуайс смирено.

— Всички избягаха от нея — рекъл лекарят. — Защо я търсиш сега? Предупреждавам те, момко, болногледачката ѝ се свлече, поразена от смъртта, на самия праг на смъртоносната ѝ спалня. Нима не знаеш, че бреговете ни никога не са сполетявани от такова проклятие като прекрасната лейди Елеанор? Че дъхът ѝ отрови въздуха? Че от диплите на проклетата си мантия тя изръси смърт и епидемия за страната?

— Нека да я видя! — отвърнал безумният младеж още по-буйно. — Нека да я зърна с ужасяващата ѝ красота, облечена в кралските одежди на епидемията. Тя стои на трона си заедно със Смъртта. Нека да падна на колене пред тях.

— Бедни момко! — прошепнал доктор Кларк, но макар и дълбоко трогнат от човешката слабост, все пак устните му се изкривили от язвителна насмешлива усмивка. — Все още ли обожаваш тази жена-злодей и обграждаш образа ѝ с илюзии, чието великолепие нараства с размерите на злото, причинено от нея? Често човек така се отплаща на тиранина си. Ела насам тогава. Както забелязах, лудостта има благоприятната способност да те предпазва от заразата. А навярно и изцелението от нея се крие в онази спалня.

Като се изкачил до следващата площадка, той отворил една врата и дал знак на Джървас Хелуайс да влезе. Навярно е възможно клетият безумец да се е самозаблуждавал, че ще види високомерната си възлюбена да седи тържествено, самата тя незасегната от заразата, която по чудо разпръсквала край себе си. Той вероятно си представял, че красотата ѝ не само не била помръкнала, а напротив — че сияела още по-ярко отпреди с неизменен блясък. Изпълнен с такива очаквания, той благоговейно приближил до вратата, пред която стоял лекарят, но спрял на прага и се вгледал боязливо в мрака на затъмнената стая.

— Къде е лейди Елеанор? — прошепнал той.

— Повикайте я! — отвърнал докторът.

— Лейди Елеанор! Принцесо! Кралице на Смъртта! — извикал Джървас Хелуайс, като направил няколко крачки в спалнята. — Няма я тук! Там, на онази маса, виждам да проблясва диамант, някога украсявал гърдата ѝ. А там — и той потръпнал — там виси мантията ѝ,

върху която умираща жена е избродирала заклинание със страшна сила. Но къде е лейди Елеанор?

Нещо мръднало под копринените завеси на балдахиновото легло. Разнесло се тихо стенание и като се вслушал внимателно в него, Джървас Хелуейс започнал да различава женски глас, жално оплакващ се от жажда. Дори му се сторило, че разпознал тембъра.

— Гърлото ми! Гърлото ми е пресъхнало — промълвил гласът.
— Глътка вода!

— Що за твар си ти? — извикал малоумният младеж, приближил до леглото и рязко разтворил завесите. — От кого си откраднал този глас, за да стениш и нещастно да се молиш, като че лейди Елеанор би могла да изпадне в човешка немощ? Позор! Жалка човешка дрипо, защо си се вмъкнала в спалнята на моята лейди?

— О, Джървас Хелуайс — отвърнал гласът, а през това време фигурата се извърнала в усилието си да прикрие обезобразеното си лице — недей да гледаш жената, която някога обичаше! Сполетя ме божие проклятие, защото не смятах мъжа за свой брат, нито пък жената — за своя сестра. Обгърнах се с гордостта като с мантия и презирах естествените страдания. Затова природата превърна клетото ми тяло в проводник на страхотно страдание. Наказана съм заради греха си към теб, към всички тях, към цялата природа! Пред тебе е Елеанор Рочклиф.

В гърдите на Джървас Хелуайс закипяло озлоблението на психически болния човек, както и осъзнатата, въпреки лудостта, утаена в дъното на душата му горчивина заради неговия отровен и разбит живот и заради любовта, на която било отвърнато с презрение. Той насочил разобличително пръст към нещастното момиче и спалнята закънтяла, а завесите на леглото се разклатили от гръмогласния му безумен смях.

— Поредният успех на лейди Елеанор — изкрещял той. — Всички са нейни жертви. Нима има по-достоеен от нея да бъде последната жертва?

Гласнат от нова приумица в размътения си мозък, той грабнал съдбовната мантия и се втурнал навън от къщата. Същата нощ по улиците минала процесия с факли, носеща по средата тялото на жена, увито в богато извезана мантия. Начело крачел Джървас Хелуайс, развяващ червения флаг на епидемията. Когато стигнали пред Провинс

Хаус, гълпата изгорила символичното изображение, а духналият силен вятър разнесе надалеч пепелта. Говори се, че точно от този миг нататък епидемията намаляла, като че нейната сила, от първата проява на болестта до последната, била свързана по загадъчен начин с мантията на лейди Елеанор. Участи на злочестата дама тъне в странна мъглявина. Има поверие обаче, че понякога в една от спалните на тази къща можело бегло да се съзре женска фигура, криеща се в най-тъмните кътчета и забулваща лицето си с везана мантия. Ако легендата е вярна, не е ли това някогашната лейди Елеанор?

Домакинът, старият роялист и аз изразихме най-искреното си възхищение от историята, силно заинтригувала всички ни. Читателят едва ли би могъл да си представи колко неизразимо по-силно е въздействието на подобно сказание, когато, както в настоящия случай, можем напълно да се доверим на разказвача за истинността на словата му. Що се отнася до мен, понеже знаех как добросъвестно мистър Тифъни установява достоверността на фактите, дори той да бе рекъл, че със собствените си очи е видял постъпките и страданията на клетата лейди Елеанор, нямаше да му повярвам повече от сега.

ГОЛЕМИЯ ГРАНАТ ЗАГАДКАТА НА БЕЛИТЕ ПЛАНИНИ

Някога, преди много-много години, сред скалистите склонове на Кристалните възвишения група приключенци си почивали надвечер след напрегнатото си и безуспешно дирене на Големия гранат. Те се събрали там не като приятели или участници в съвместно начинание, а понеже всеки един поотделно, с изключение на двамата младоженци, бил тласкан от своя собствен егоистичен копнеж по чудния скъпоценен камък. И все пак чувството, породено от общата им съдба, било толкова силно, че ги подтикнало със съвместни усилия да направят груба колиба от клони и да стъкмят голям огън от събраните борови съчки, плаващи надолу по бързото течение на реката Амонусък, на чийто по-нисък бряг се готвели да прекарат нощта. Имало обаче сред тях един, напълно обладан от страстта на търсенето, който дотолкова бил изменил на човешката си природа, че не изпитал никаква радост, когато зърнал лицата на хора в такова откъснато и уединено място, където се били изкачили. Огромно пусто пространство ги отделяло от най-близкото селище, а на по-малко и от миля над главите им се намирал зловещият предел, където възвишенията отхвърляли рунтавите си мантии от горски дървета и или се обвивали с наметала от облаци, или се издигали голи в небето. Грохотът на Амонусък щял да бъде ужасно непоносим, ако човекът, който трябвало да слуша как планинският поток разговаря с вятъра, бил сам.

Затова и приключенците си разменили дружелюбни слова и гостоприемно се канели един друг да влязат в колибата, където всеки от тях едновременно бил стопанин и гост. Те всички наредили хранителните си припаси върху плоска скала и си хапнали от общата трапеза. Най-накрая сред тях се породил приятелски дух, който обаче бил помрачаван при мисълта, че на следващата сутрин подновеното усилие да се намери Големия гранат отново ще създаде отчуждение помежду им. Седем мъже и една млада жена — всички те се греели заедно на огъня, издигащ се като пламтяща стена в предната част на

подслона. Като наблюдавали съвсем различните, дори противоположни личности, присъстващи там — на трептящата, мъждукаща светлина всеки поотделно бил като карикатура на собствения си образ — те взаимно стигнали до заключението, че никога дотогава не се е събирала по-странна група хора — нито в града, нито в пустинята, нито в планината или равнината.

Най-старият от всички, висок, сух мъж с обветрено лице, на около шестдесет години, бил облечен в кожи на диви зверове, на които било нормално да наподобява с облеклото си, тъй като от много отдавна еленът, вълкът и мечката били най-близките му приятели. Той бил един от тези злочести простосмъртни, често споменавани от индианците, от най-крехка възраст обземани от странна лудост по Големия гранат, превърнал се в страдна мечта за цял живот. Посетителите в местността го знаели единствено под прякора Търсача. Тъй като никой не помнел кога за пръв път той се бил захванал с диренето, из долината на Сако се носело поверието, че поради прекомерния си ламтеж по Големия гранат, бил обречен да се скита сред планините до края на дните си и винаги да изпитва трескава надежда сутрин и отчаяние — вечер. До нещастния търсач стоял дребен възрастен човек с висока шапка наподобяваща по форма тигел. Това бил някой си доктор Какафодел, дошъл отвъд морето, спаружен и изсушен като мумия от постоянното си надвесване над пещи с дървени въглища и от вдишване на зловонни изпарения по време на своите химически и алхимически занимания. За него се твърдяло, кой знае дали с основание или не, че в началото на изследванията си той бил пресушил най-гъстата си кръв в тялото и я похабил, наред с някои други основни съставки, при един неуспешен експеримент — оттогава вече не приличал на човек. Следващият бил Ичабод Пигснорт, солиден търговец, член на управата в Бостон и старейшина в известната черква Нортън. Враговете му разправяли смешната история, че след молитва, сутрин и вечер, господин Пигснорт обикновено прекарвал цял час като се търкалял гол сред огромно количество шилинги, първите сребърни монети в Масачузетс. Четвъртият, на когото ще се спрем, не споменал своето име пред спътниците си и те го запомнили само с подигравателната му усмивка, непрестанно разкривяваща слабото му лице и с огромните очила, имащи за цел да деформират и обезцветяват цялата природа в очите на този господин. На петия също не разбрали

името и това било много жалко, тъй като той изглежда бил поет. Очите му блестели, но бил печално изпит — нещо съвсем естествено, щом според някои твърдения ежедневното му меню включвало мъгла, утринна влага и филия от най-гъстия облак, до който можел да се добере, понякога гарнирана с лунна светлина, ако се снабдял с такава. Без съмнение и поезията, написана от него, имала вкуса на всички тези деликатеси. Шестият бил млад човек, високомерен на вид, седнал настрана от останалите, надменно оставил на главата си шапката си с перо, вместо да я свали пред по-възрастните. Огънят озарявал богато извезаната му дреха, а скъпоценните камъни на сабята му блестели силно. Това бил лорд дьо Вер — за него се говорело, че у дома прекарвал голяма част от времето си в подземната гробница на своите прадеди, тършувайки в изгнилите им ковчези и търсейки следи от земната им гордост и тщеславие, останали сред костите и праха им. Така че, освен със своя дял, той се кичел с несъобразеното високомерие на всичките си предшественици.

Последният бил красив младеж със селска риза, а до него седяло цъфтящо малко създание, у което лекият момински свян вече се стопявал от буйния любовен плам на младата булка. Тя се казвала Хана, а мъжът ѝ — Матю — две обикновени имена, много прилягащи обаче на скромната двойка, така силно отличаваща се от странната компания, загубила ума си по Големия гранат.

И така, седяла си тази разнородна група приключенци, подслонена в една колиба, огряна от един и същи огън и всички били тъй погълнати от една единствена мисъл, че за каквото и да заговорели, думите им накрая неизменно били озарявани от Големия гранат. Някои разправили за обстоятелствата, довели ги дотук. Един чул разказа на пътешественик за вълшебния камък в далечната му страна и мигновено бил обладан от такава жажда да го зърне, че тя можела да се утоли само от силния блясък на камъка. Друг пък, много отдавна, още когато известният капитан Смит посетил тези брегове, го бил видял да свети далеч на сушата и не намерил покой през следващите години, докато не се заловил с търсенето. Трети, по време на престоя на ловна експедиция на цели четиридесет мили южно от Белите планини, се събудил посред нощ и зърнал Големия гранат да блести силно като метеор, тъй че дърветата хвърляли сянка. Те разговаряли за безбройните опити да се стигне до мястото и за

необяснимата фаталност, причинила неуспеха на всички приключенци досега, колкото и лесно да изглеждаше да се проследи до източника такава светлина, която затъмнява луната и почти е равна на слънцето. Явно било, че всеки един от тях се поусмихвал презрително на налудничавостта на останалите, които се надявали да имат по-добра сполука от преди, но същевременно го обземало почти неприкритото убеждение, че той самият ще бъде печелившият. Сякаш за да разсеят твърде големите надежди на другите, те отново споменавали индианското предание, че скъпоценният камък се охранявал от дух, който обърквал търсачите му като или го местел от връх на връх по най-високите възвишения, или спускал мъгла над омагьосаното езеро, в което се оглеждал камъкът. Те смятали обаче, че на подобни приказки не бива да се вярва, и твърдели, че диренето било осуетявано поради липса на далновидност и упорство у приключенците или поради други причини, които биха могли да бъдат естествено препятствие за достигането на всяка точка сред лабиринтите на гори, долини и планини.

Когато разговорът спрял за миг, този с големите очила огледал групата, като насочил подигравателната си усмивка, която не изчезвала от лицето му, към всеки поотделно.

— И така, другари по съдба — рекъл той — ето ни тук, седем умни мъже и една хубава девойка, безспорно не по-малко умна и от най-белобрадия в компанията. Ето ни тук, повтарям, посветени на едно и също голямо дело. Мисля, че е редно всеки един от нас да си признае какво възнамерява да прави с Големия гранат в случай, че сполучи да се докопа до него. Какво ще ни каже приятелят в мечка кожа? Как смяташ ти, добри човече, да се порадваш на съкровището, което дириш сред Кристалните възвишения господ знае откога?

— Да му се порадвам? — рязко възкликнал остарелият Търсач. — Не очаквам никаква радост от него. Отдавна се отърсих от тази глупост! Аз продължавам диренето на този проклет камък, защото за мен лекомислената младежка амбиция на старини се превърна в съдба. Единствено търсенето ми дава сили, то поддържа духа ми, кара кръвта ми да тече в жилите, то е смисълът на живота ми. Ако се откажа от него, аз ще се строполя мъртъв от тази страна на дефилето, което е портата за планинската местност. Но не бих се лишил от надеждата да намеря Големия гранат, дори да можех да получа обратно пропиления

си живот. След като го открия, аз ще го занеса в някоя позната пещера и там, стискайки го с ръце, ще легна и ще умра, като го заровя със себе си завинаги.

— О, нещастнико, пренебрегваш интересите на науката! — извикал доктор Какафодел с философско възмущение. — Ти не си достоен дори да зърнеш отдалеч блясъка на този най-скъпоценен камък, създаден в лабораторията на природата. Моята цел е единствената, поради която един умен човек би могъл да желае да притежава Големия гранат. Веднага щом се сдобия с него — аз имам предчувствието, мили хора, че тази награда е отредена да увенчае научната ми кариера — ще се върна в Европа и ще посветя останалата част от живота си, за да открия съставните му елементи. Ще стрия парченце от камъка на ситна прах, други късчета ще разтопя в киселина или в разтворители, действащи на подобна превъзходна сплав. А остатъка възнамерявам да разтопя в огнеупорния съд или да го възпламеня чрез духало. Посредством тези разнообразни методи аз ще направя точен анализ и накрая ще подаря дебелия том с резултатите от моя труд на света.

— Превъзходно! — казал човекът с очилата. — Безсмислено е да се безпокоите, образовани човече, че обстоятелствата могат да наложат унищожаването на скъпоценния камък, тъй като след прочита на вашия том всички до един ще знаем как да си създадем наш собствен Голям гранат.

— Аз обаче — рекъл господин Йчабод Пигснорт — от своя страна съм против направата на тези имитации, с които се цели да се снижи пазарната цена на истинския камък. Искрено ви казвам, хора, че съм заинтересуван от задържането на цената. Ето, аз съм си оставил редовната търговия, поверил съм магазина на помощниците си, изложил съм на риск доброто си име и нещо повече, изложил съм самия себе си на опасността от смърт или залавяне от проклетите диваци-езичници и съм сторил всичко това, без да се осмеля да поискам разрешение от паството, защото на търсенето на Големия гранат се гледа почти като на търговийка с Лукавия. Смятате ли вие, че аз бих навредил така лошо на душата си, тялото си, на Името си и на имуществото си, ако не разчитах на добрите изгледи за печалба?

— Аз не, благочестиви господин Пигснорт — отвърнал мъжът с очилата — аз никога не бих допуснал подобна голяма глупост от ваша

страна.

— Действително, вярвам, че е така — рекъл търговецът. — Сега, що се отнася до Големия гранат, смея да призная, че никога не съм го зървал. Но само ако една стотна от това, което хората казват за неговия блясък, е вярно, той несъмнено ще надмине и най-скъпия диамант на Великия Могол, струващ несметна сума. И затова имам намерението да натоваря Големия гранат на кораб и да отпътувам с него за Англия, Франция, Испания, Италия или в езическия свят, ако ме изпрати там Провидението, и накратко казано, да пласирам скъпоценния камък на лицето, предлагащо най-висока цена между владетелите на земята, за да го постави той сред най-големите си скъпоценности. Ако някой от вас има по-умен план, нека да го изложи.

— Аз имам такъв, долна твар — извикал постът. — Нищо ли друго освен злато не ти трябва, че ще превръщаш небесното сияние в боклук, сред който и без това вече се въргаляш? Аз самият, скрил скъпоценния камък под наметката си, ще се върна бързо в моята мансарда, гледаща към мрачна лондонска улица. Там денонощно ще го съзерцавам. Лъчите му ще проникнат в душата ми. Той ще обладае ума и въображението ми и ще засвети ярко във всеки ред поезия, сътворен от мен. Така, векове след моята смърт, светлината на Големия гранат ще озарява името ми.

— Добре го каза, господин Поете — извикал оня с очилата. — Разправяш, че си щял да го скриеш под наметката си, а? Ами тогава той ще засвети от дупките и ти ще заприличаш на фенер!

— Само като си помисля! — прошепнал Лорд дьо Вер по-скоро на себе си, отколкото на останалите, тъй като той не считал и най-издигнатия сред тях достоен да разговаря с него. Само като си помисля, че човек с дрипава наметка се осмелява да казва, че ще отнесе Големия гранат в таванската си стая на несретен поет! Нима не съм взел решение за себе си, че по цялата земя няма по-подходяща украса за големия салон в замъка на прадедите ми? Там той ще пламти столетия наред и ще превръща нощта в ден, ще хвърля отблясъци върху доспехите, знамената и гербовете по стените и ще поддържа светъл спомена за героите. Защо другите приключенци търсят напразно съкровището, след като аз съм този, който ще го спечели и превърне в символ на могъщия ни род? Никога преди това, дори на

върха на Белите планини, Големия гранат не е стоял на толкова достойно място, каквото му е отредено в салона на фамилията дьо Вер.

— Благородна мисъл — казал Циника с раболепна усмивка. — И все пак, ако мога да си позволя да отбележа, от безценния камък става изключителна гробна лампа. Той ще разкрие величието на прадедите ви, ваша светлост, много по-добре в подземната гробница, отколкото в салона на замъка.

— Да, несъмнено — обадил се Матю, младият селяк. Те двамата с невестата си седели, хванати за ръце. — Господинът се е сетил за полезно приложение на този блестящ камък. И на нас с Хана ни е нужен за подобна цел.

— Какво говориш, приятелю? — възкликнал негова светлост удивено. — Какъв салон и замък имаш ти, за да го окачиш там?

— Нямам замък — отвърнал Матю. — но имам най-спретнатата къщурка, която можете да видите по Кристалните възвишения. Трябва да знаете, приятели, че ние с Хана, след като се оженихме миналата седмица, се захванахме да дирим Големия гранат, защото се нуждаем от светлината му през дългите зимни вечери. А когато съседите ни дойдат на гости, ще им се хвалим с това красиво нещо. Той ще огрява цялата къща. така че и игла ще можем да намерим в най-скритото ъгълче и всичките прозорци ще светят, сякаш е запален голям огън от борови клонки. Освен това, колко ще е приятно, като се събудим посред нощ, да можем да виждаме лицата си.

Всички се засмели поради скромността в желанията на младата двойка относно този удивителен безценен камък, с който най-великият крал в света би се гордял да украси залата си. Особено човекът с очилата, подиграл се на цялата компания подред, сега разкривил лицето си в такава гримаса на ехиден присмех, че Матю го попитал, доста троснато, какво мисли той самият да прави с Големия гранат.

— Големия гранат ли? — отвърнал Циника с неизразимо презрение. — Ех, ти, глупако, няма такава нещо. Изминал съм три хиляди мили и съм решил кракът ми да стъпи на всеки връх в тези планини и да надникна във всяка пропаст с една едничка цел — да докажа за удоволствието на всички хора, не дотам тъпи като теб, че Големия гранат е една измама.

Празни и глупави били подбудите, тласнали повечето от приключенците към Кристалните възвишения. Но най-празни и

глупави, а също и нечестиви, били подбудите на присмехулника с големите очила. Той бил един от тези окаяни, зли хора, силно устремени надолу към мрака, вместо нагоре към висините, които, ако успеят да угасят светлините запалени за нас от Всевишния, ще считат среднощния мрак за най-голямото си постижение. Докато Циникът говорел, някои от групата се стреснали от яркочервено проблясване — огромните очертания на околните планини и изпълненото с камъни корито на буйната река се озарили от нещо — по-силно от огъня, огряващ стволите и тъмните клони на гордите дървета. Те зачакали да загърми, но не чули нищо и се успокоили, че бурята ги е отминала. Звездите, тези стрелки на небесния циферблат, подканили приключенците да склонят очи, за да съзерцават не пламтящите съчки, а блясъка на Големия гранат в сънищата си.

Двамата младоженци се били настанили в най-отдалечения ъгъл на бараката и се отделили от останалите чрез завеса, изплетена от вейки, каквато навярно се е дигнала около булчината постеля на Ева. Срамежливата млада съпруга успяла да оплете тази тъкан, докато другите разговаряли. Те с мъжа си заспали, нежно хванати за ръце и когато се събудили след виденията с неземно сияние в съня им, всеки съзрял по-благодатната светлина в очите на другия. Те се събудили в един и същи миг, с лица, озарени от щастлива усмивка, която станала още по-блажена при мисълта, че животът и любовта им са истина. Веднага, щом си спомнили къде се намират, невестата надникнала през пролуките на делената завеса и видяла, че в предната част на колибата няма никой.

— Ставай, скъпи Матю! — бързо извикала тя. — Чудатите хора са тръгнали, всички до един. Ако не станеш веднага, ще изпуснем Големия гранат!

Наистина тези клетки млади хора съвсем не заслужавали съкровището, примамило ги тук, щом като така спокойно си спали цяла нощ, чак докато слънцето огряло билото на хълмовете. А останалите приключенци се мятали в трескаво безсъние или сънували как се катерят из урвите и едва-що пукнала зората, поели пътя, за да превърнат сънищата си в действителност. Но след добрата си почивка Матю и Хана били леки като сърни и преди да се отправят нагоре по планината, те набързо казали молитвата си, измили се в студените води на Амонусък и хапнали по един залък. Като се качвали по стръмния

път, вдъхвайки си сила с взаимна подкрепа, те представлявали приятна гледка на съпружеска привързаност. След няколко дребни злополуки — скъсана греха, загубена обувка, заплитане на Ханината коса в един клон — те достигнали горния предел на гората и сега трябвало да поемат по-рискован път. Безбройните стволоче и гъстата шума на дърветата досега подтискали страховете им, които изведнъж ги обзели при вида на високо издигащите се над тях голи, брулени от вятъра, мъгливи, скалисти върхове, огрени от самотно слънце. Те погледнали назад към черния пущинак, преминал от тях, и им се приискало отново да потънат в дълбините му, вместо да се уповават на такава огромна самота, ширнала се пред погледа им.

— Ще вървим ли нагоре? — попитал Матю, като прегърнал Хана през кръста закрилнически, но също и да се успокои, като я притисне до сърцето си.

Но младата невеста, макар и скромна, обичала скъпоценните камъни като всяка жена и не можела да се откаже от надеждата да притежава най-големия камък на света, въпреки трудностите около спечелването му.

— Нека да се изкачим още малко — промълвила Тя с разтреперано гласче, като обърнала лице към унилото небе.

— Хайде тогава — рекъл Матю и като насъбрал мъжкия си кураж, я повлякъл нагоре, тъй като в мига, когато той станал безстрашен, тя отново била обзета от плахост.

И така, търсачите на Големия гранат се отправили нагоре, като стъпвали върху гъсто заплетените клони и връхчета на боровете-джуджета, които, макар и покрити с мъх от годините, в продължение на векове едва били израсли на височина три стъпки. След това търсачите достигнали до купища отломки от голи скали, струпани безразборно, като че ли великани били издигнали пирамида в памет на своя вожд-великан. Нищо не дишало, нищо не виреело в това пусто царство на разределения въздух. Единствените признаци на живот се криели в двете им тупаци сърца. Толкова високо се били изкачили, че Природата сякаш не ги придружавала. Тя изостанала зад тях, до предела на гората, и изпратила с прощален поглед децата си, отдалечаващи се натам, където тя самата никога не била минавала със зелените си стъпки. Скоро те се скрили от погледа ѝ. Гъсти и черни, мъглите започнали да се скупчват долу, като хвърляли тъмни сенки

върху ширналата се местност и тежко се понесли към едно сорище, сякаш най-високият планински връх бил свикал своите родственици — облаците — на съвещание. Най-накрая кълбата се сбили в плътна маса, наподобяваща калдъръм, върху който пътниците могат да стъпят, но после напразно биха търсили обратния път към благословената земя, изчезнала под краката им. Влюбените закопняли отново да зърнат зелената земя, уви, по-силно, отколкото някога под облачното небе са желали да съзрат рая. В чувството си за изоставеност те дори изпитали облекчение, когато мъглите, бавно пълзящи нагоре по планината, обвили самотния връх, като по този начин закрили отчасти, поне за тях, ширналото се отпред голо пространство. Но с влюбен и тъжен поглед те се притиснали плътно един до друг, страхувайки се да не би всемирният облак да ги откъсне от очите им.

Въпреки това, те навярно щели да упорствуват в изкачването си все нагоре, между небето и земята, докато имали на какво да стъпват, ако силите на Хана не започнали да я напускат, а с това и куражът ѝ. Тя се задъхала. Не искала да обременява мъжа си с теглото си, но непрекъснато залитала до него и все по-трудно ѝ било да се изправя. Накрая се отпуснала на една скала по стръмнината.

— Загубени сме, скъпи Матю — казала тя тъжно. — Никога вече няма да открием обратния път до земята. Ех, колко щастливи можехме да бъдем в къщичката си.

— Душа моя, ние пак ще бъдем щастливи там — отвърнал Матю. — От тази страна слънцето прониква през гъстата мъгла. С негова помощ мога да се ориентирам и да стигнем до прохода на дефилето. Да се връщаме, любима, и да престанем да мечтаем за Големия гранат.

— Слънцето не би могло да грее оттам казала Хана с отчаяние. — Сега навярно е пладне. Ако тук изобщо може да има слънце, то ще е над главите ни.

— Но погледни! — повторил Матю, с малко променен глас. — Всеки миг става по-светло. Ако не е слънцето, какво тогава може да бъде?

Младата невеста вече не можела да отрече, че някакво сияние пробива мъглата и осветява сивотата ѝ с тъмночервен цвят, който непрекъснато ставал по-ярък, сякаш блестящи частици заплували в мрака. Сега също и облакът започнал да се отмества от планината и докато бавно се оттеглял, от непроницаемата му тъма започнали да

изскачат едно след друго различни неща, сякаш току-що създадени, и накрая целият хаос от мъглявина напълно изчезнал. В това време младоженците видели съвсем близо до краката им да проблясва вода и забелязали, че се намират на самия бряг на планинско езеро, дълбоко, блестящо, бистро, спокойно и красиво, изпълващо догоре басейна, издълбан в голяма скала. Великолепен лъч пробягал по повърхността му. Търсачите погледнали натам, откъдето той можел да идва, но обзети от трепета на огромния възторг, те затворили очи, заслепени от огненото великолепие, излъчващо се горе от скалата, надвесена над омагьосаното езеро. Скромните съпрузи се били добрали до тайнственото езеро и открили отдавна търсеното светилище на Големия гранат.

Те се хвърлили в обятията си, разтреперани от собствения си успех. Защото, като си припомнили многобройните легенди за чудния скъпоценен камък, се почувствували като избраници на съдбата и ги побили тръпки от това усещане. От детските си години насам те непрекъснато виждали граната да грее като недостижима звезда. А сега същата тази звезда озарявала с най-силните си лъчи сърцата им. Дватама изглеждали променени в собствените си очи от червения пламък, огряващ лицата им, и този огън осветявал и езерото, скалите и небето, а мъглите отстъпили пред неговата сила. Но когато отново погледнали, те съзрели нещо, което отвлякло вниманието им дори от големия камък. В подножието на скалата, точно под Големия гранат, се очертавала фигурата на човек с протегнати ръце — като че се изкачвал, и с обърнато лице — сякаш да погълне цялото леещо се великолепие. Но той не помръдвал — бил неподвижен като камък.

— Това е Търсача — промълвила Хана и уплашено стиснала ръката на мъжа си. — Матю, той е мъртъв.

— Радостта от успеха го е убила — отвърнал Матю, силно разтреперан. — А може би самата светлина на Големия гранат е причинила смъртта му.

— Големия гранат — обадил се сърдит глас зад тях. — Голямата измама! Ако сте го открили, моля ви, покажете ми го.

Те се обърнали и видели пред себе си Циника — с големите си очила на носа той внимателно оглеждал ту езерото, скалите, и далечните кълба мъгла, ту самия Голям гранат, но очевидно не усещал светлината му, сякаш всички пръснати наоколо му облаци се били

събрали около него. Макар че падащата поради сиянието сянка на неверника опирала до самите му крака, той обърнал гръб на ослепителния камък и упорито твърдял, че нямало дори блещукане.

— Къде е вашата Голяма измама? — повтарял той. — Покажете ми я, щом толкоз знаете!

— Ето — казал Матю, вбесен от паталогичната слепота, и обърнал Циника към огромната скала. — Махни тези отвратителни очила и непременно ще го видиш.

Тъмните очила навярно оказвали влияние върху зрението горедолу като опушено стъкло, през което хората наблюдават слънчево затъмнение. С решителен самонадеян жест обаче той ги дръпнал от носа си и смело насочил погледа си право към яркия пламък на Големия гранат. Но едва-що го зърнал и надал силен, вледеняващо страшен стон, а главата му клюмнала и той притиснал с две ръце нещастните си очи. Истината е, че от този момент нататък за бедния Циник вече не съществувала нито светлината на Големия гранат, нито каквато и да било друга земна или небесна светлина. Тъй като отдавна бил привикнал да вижда всички предмети през призма, убиваща у тях и най-малката искрица, само един единствен лъч на това искрящо чудо, достигнал невъоръженото му око, го ослепил завинаги.

— Матю — казала Хана, като се притиснала о него. — Да се махаме оттук!

Матю забелязал, че не ѝ е добре — като се навел, подкрепил я с ръце и напръскал лицето и гърдите ѝ с ледено-студена вода от омагьосаното езеро. Тя се ободрила от това но куражът ѝ не се възвърнал.

— Да, скъпа — извикал Матю, като притиснал потръпващото ѝ тяло до гърдите си. — Ще се махнем оттук и ще се върнем в скромната си къщичка. Благословеното слънце и бледата луна ще светят в прозореца ни. Вечер ще си наклаждаме огън в огнището, ще се греем на него и ще бъдем щастливи. И никога повече няма да копнеем за светлина, която да не озарява всички хора по света.

— Никога вече — отвърнала неговата невеста, — защото как бихме живели денем и спали нощем на ужасната ослепителна светлина от Големия гранат?

Те пийнали с шепи по глътка от езерото, предлагащо им чистите си води, недокоснати от никой смъртен. След това започнали да се

спускат от планината, като водели за ръка слепия Циник, който не издавал нито звук и дори подтискал стенанията в нещастното си сърце. Но когато напуснали брега на езерото — владение на духа, до този миг непосетено от никого, те хвърлили прощален поглед към скалата и видели мъглите да се скупчват нагъсто и през тях да прозира тъмната жарава на граната.

Що се отнася до другите търсачи, според легендата преподобният господин Ичабод Пигснорт се отказал от диренето, като сметнал Граната за отчайваща измислица и мъдро решил отново да се прибере в магазина си, намиращ се близо до пристанището в Бостон. Но когато минал през планинското дефиле, нашият клет търговец бил пленен от индиански воители, откаран в Монреал и задържан в плен, докато купчината му от шилинги здравата намаляла след плащането на висок откуп. На всичко отгоре поради дългото му отсъствие работите му така се объркали, че до края на живота си, вместо да се въргаля сред сребро, едва намирал по някой меден петак. А доктор Какафодел, алхимикът, се върнал в лабораторията си с голям гранитен къс, който стрил на прах, разтворил го в киселини, разтопил го в огнеупорен съд, запалил го посредством духало и публикувал резултата от експеримента си в един от най-обемистите томове на своето време. И за всички гореспоменати цели скъпоценният камък не би му свършил по-добра работа от гранита. Поетът се само-залъгал горе-долу по същия начин, сдобивайки се с голяма буца лед, която намерил в усойна бездна сред планините, и си рекъл, че тя във всяко отношение отговаря на неговата представа за Големия гранат. Критиците казват, че макар поезията му да не притежава блясъка на скъпоценния камък, то от нея лъха студенината на леда. Лорд дьо Вер се върнал в салона на прадедите си, където се задоволил с полилей от свещи и когато му дошло времето, запълнил нов ковчег във фамилната подземна гробница. Тъй като погребалните факли осветявали тъмното помещение, нямало нужда Големия гранат да разкрива суетата на земния разкош.

Циника, захвърлил очилата си, се скитал из света като несретник и бил наказан заради предишната си съзнателна слепота с болезнено желание да види светлината. Цели ноци наред той прекарвал като обръщал поразените си от блясъка очи към луната и звездите. При изгрев слънце насочвал лицето си на изток, подобно персийски

поклонник на огъня. Също така отишъл чак до Рим с надеждата да види със собствените си очи великолепно осветената черква „Свети Петър.“ Най-накрая загинал по време на големия лондонски пожар, като сам се хвърлил в огъня, тласкан от безумната идея да долови поне слаб лъч светлина сред ослепителните пламъци, озаряващи земята и небето. Матю и невестата му живели дълги години в мир и разбирателство и обичали да разказват легендата за Големия гранат. Но към края на дългия им живот на тази история започнало да се гледа с известно недоверие — подобно нещо никога не било проявявано преди от тези, които били чували за някогашното сияние на скъпоценния камък. Твърдяло се обаче, че след като двама простосмъртни проявили естественото благоразумие да се откажат от скъпоценност, затъмняваща всички земни блага, в същия миг блясъкът ѝ намалял. Когато следващите търсачи достигнали до скалата, те видели само един матов камък, върху който блестели люспи слюда. Според друго поверие, веднага щом младоженците се отдалечили, гранатът се откъснал от върха на скалата и паднал в омагьосаното езеро и по пладне трупът на Търсача все още се виждал, надвесен над неугасимия огън.

Срещат се и такива, които продължават да вярват, че неоценимият камък грее така, както и преди и твърдят, че са зърнали сиянието му, подобно на лятна светкавица надолу по долината на Сако. И нека да си призная, че макар и много отдалечен от Кристалните възвишения, аз също съзрях чудно сияние около върховете им и повярвал на поетичната легенда, изпитах изкушението да бъда последният търсач на Големия гранат.

ПРОРОЧЕСКИ ПОРТРЕТИ

— Този художник! — възкликна Уолтър Лъдлоу с въодушевление. — Той не само превъзхожда другите с особеното си изкуство, но има и огромни познания във всички области на науката. Разговаря на староеврейски с доктор Мейдър и изнася лекции по анатомия на доктор Бойлстън. С две думи, може да беседва професионално на различни теми с най-компетентните сред нас. Освен това е изтънчен джентълмен, светски човек, да, истински космополит, защото може да говори като местен жител на всяка област или страна по земята, с изключение на нашата горска местност, накъдето сега се е запътил. И това съвсем не е всичко, което буди моето най-дълбоко възхищение.

— Наистина ли? — обади се Елинон, изслушала с женски интерес описанието на такъв мъж. — Но това е достатъчно възхитително.

— Така е, действително — отвърна нейният любим — но то не представлява почти нищо в сравнение с природната му дарба да се приспособява към различните видове характери до такава степен, че всички мъже — а също и всички жени, Елинон — могат да видят у този чудесен художник отражение на собствения си образ. Но не съм изрекъл още най-голямото чудо.

— Е, ако той притежава още по-чудесни качества от изброените — каза Елинон през смях, — Бостон е опасно убежище за бедния джентълмен. Ти за художник ли ми говориш или за магьосник?

— Всъщност — отговори той — въпросът ти е много по-сериозен, отколкото предполагаш. Казват, че той изобразявал не само чертите на човека, но и неговите мисли и чувства. Долавял скритите усещания и страсти и ги излагал върху платното като слънчева светлина — или навярно, в портретите на хора с тъмни души; като отблясък от пъклен огън. Това е една ужасна дарба — добави Уолтър и в гласа му не звучеше предишното въодушевление. — Почти изпитвам страх да му позирам.

— Уолтър, сериозно ли говориш? — възкликна Елинол.

— За бога, скъпа Елинол, не му давай да изобразява погледа, който имаш в момента — каза любимият ѝ усмихнато, но и малко смутено. — Ето, сега вече изчезва, но когато ме попита, изглеждаше уплашена до смърт, а и много тъжна. За какво мислеше?

— За нищо, за нищо — отвърна бързо Елинол. — Твоята фантазия рисува израза на лицето ми. Добре, ела да ме вземеш утре и ще посетим този чудесен творец.

Но след като младият човек си отиде, не можеше да се отрече, че върху хубавото младо лице на неговата любима отново се изписва особено изражение. Погледът и стана тъжен и угрижен, и съвсем не отговаряше на чувствата, които би трябвало да изпитва една девойка, непосредствено преди венчилото си. Въпреки това, Уолтър Лъдлоу бе избранникът на сърцето ѝ.

— Поглед! — прошепна си Елинол. — Нищо чудно, че Уолтър се стресна от него, ако той изразява това, което изпитвам понякога. Зная от личен опит колко страшен би могъл да бъде един поглед. Но всичко бе плод на въображението. В онзи миг не мислех за това не ми се е привиждало нищо оттогава — само го сънувах.

И тя се залови с бродирането на яката с която възнамеряваше да позира за портрета. Художникът, за когото разговаряха, беше от тези творци, които взеха — в по-късен период от тоя боите си от индианците и произвеждаха четките си от кожата на дивите зверове. Навярно, ако можеше отново да изживее живота си и да предопредели съдбата си, той би предпочел да принадлежи към тази школа без голям майстор, с надеждата да бъде поне оригинален, тъй като нямаше да има образци на изкуството, за да им подражава или правила, за да се придържа към тях. Но той бе роден и получил образованието си в Европа. Говореше се, че е изследвал великолепието или красотата на замисъла, както и всяко пипване на майсторската ръка във всички най-известни картини из ателиета, галерии и по стените на черквите, докато не останало нищо неусвоено от мощния му интелект. Изкуството не можело да допринесе повече за образованието му, но природата би могла. И затова той посетил места, където неговите събратя никога не били стъпвали, за да достави наслада на очите си със зрими образи, възвишени и живописни, които досега не били изобразявани върху платно. Америка бе твърде бедна, за да предложи

други съблазни на един голям художник, макар че много от знатните хора на колонията изразиха желание при пристигането на художника да завещаят ликовете си на поколенията посредством неговия талант. Когато му се отправяха подобни предложения, той насочваше пронизващия си поглед към кандидата и като че проникваше в него. Ако видеше пред себе си само зализана самодоволна физиономия, въпреки извезаното със злато палто — една декорация на портрета — и предлаганите златни монети, той учтиво отхвърляше молбата и възнаграждението. Но ако на лицето бе изписано нещо необикновено като мисъл, чувство или преживяване, ако срещнеше по улиците просяк с побеляла брада и набраздено чело или ако дете случайно вдигнеше поглед към него и се усмихнеше, той, отказалият на богатството, влагаше цялото си изкуство в техните портрети.

Тъй като рисуването не бе често срещана дарба в колониите, художникът стана обект на всеобщ интерес. Макар че много малко хора или почти никой не можеше да оцени професионалните достойнства на творбите му, в известно отношение мнението на тълпата не бе по-маловажно от изтънчената оценка на любителите. Той наблюдаваше въздействието от всяка картина върху лицата на некомпетентните си зрители, чиито забележки му бяха от полза, макар че те по-скоро биха критикували природата, отколкото него — нейния съперник. Трябва да се отбележи обаче, че възхищението им бе премесено с предразсъдъците на епохата и страната. Някои приемаха за посегателство спрямо закона на Мойсей, а дори и за дръзка подигравка към Създателя, да се правят такива живи подобия на божите създания. Други пък, уплашени от изкуството, способно да изобрази когато си пожелае починалите или да запази образа на мъртвите сред живите, бяха склонни да гледат на художника като на магьосник или като на известния Черен човек от старите времена на вещиците, умело прикриващ пъклените си планове. Хората доста вярваха на тези глупави измишльотини. Дори и в по-висшите кръгове той бе ограден със страхопочитание, отчасти предизвикано, подобно кълба дим, от широко разпространените суеверия, но най-вече дължащо се на разнообразните познания и умения, които той подчиняваше на професията си.

Тъй като съвсем наскоро щяха да се женят, Уолтър Лъдлоу и Елинор много желаеха да им се направят портрети първите, както те

несъмнено се надяваха, от дългата поредица семейни картини. В деня на гореспоменатия разговор те отидоха в квартирата на художника. Един слуга ги въведе в жилището, където, макар че самият творец не се виждаше, се намираха лица, които те не можеха да не поздравят почтително. Наистина, те знаеха, че всички присъстващи бяха всъщност само картини, но въпреки това, смятаха за невъзможно при такава поразителна прилика да отделят живите хора от творбите на интелекта. Те разпознаха в някои от портретите или известни фигури на деня, или лични познати. Там бе губернаторът Бърнет, с вид като че току-що бе получил укорително известие от Съвета на Представителите и диктуваше много остър отговор. Мистър Кук стоеше до управника, на когото се противопоставяше, упорит и с малко пуританско изражение, каквото подобава на известен водач. Възрастната съпруга на сър Уилям Фипс ги наблюдаваше от стената, с висока яка и кринолин, високомерна стара дама, неподмината от подозрението за магьосничество. На лицето на Джон Уинслоу, много млад тогава, бе изписана войнствуваща предприемчивост, направила го изтъкнат генерал много по-късно. Още от пръв поглед те разпознаха личните си приятели. В повечето картини умът и характерът се четяха в лицата и израза на очите, така че, колкото и парадоксално да звучи, моделите едва ли приличаха така много на себе си, както портретите.

Сред тези съвременни величия се виждаха двама възрастни светци с бради, съвсем безплътни върху тъмните платна. Имаше и една бледа, но неувяхваща мадона, която навярно боготворяха в Рим. Сега тя гледаше влюбените с такъв смирен набожен поглед, че те също изпитаха желание да се помолят.

— Колко странно — отбеляза Уолтър Лъдлоу, — че това красиво лице е запазило красотата си в продължение на повече от двеста години! О, да можеше всякога красотата да е така трайна! Не й ли завиждаш, Елиноръ?

— Ако земята бе небесен рай, бих й завиждала — отвърна тя. — Но след като тук всичко вехне, би било голямо нещастие да си неувяхващ.

— Мрачният стар свети Петър е грозно и свирепо намръщен, макар че е светец — продължи Уолтър. — Той ме тревожи. Но светата Дева ни гледа благосклонно.

— Да, но много тъжно според мен — каза Елинол. Под тези три стари картини бе стативът, с наскоро започнат портрет. След като се вгледаха малко, те започнаха да различават образа на своя свещеник, преподобния доктор Колмън, който сякаш се оформяше и получаваше плът от един облак.

— Добрият старец! — промълви Елинол. — Той се вира в мен, като че се кани да ми даде бащински съвет.

— А в мен — добави Уолтър — като че ще поклати глава и ще ме укори за някакво злодеяние, в което ме подозира. Същото прави и моделът. Погледът му ще престане да ме смущава едва когато се изправим пред него, за да ни венчае.

В този миг те дочуха стъпки и като се обърнаха, видяха художника — бе влязъл в стаята няколко минути преди това и бе чул някои от репликите им. Беше мъж на средна възраст, с лице, достойно за четката му. Наистина, поради живописната си, макар и небрежно надиплена богата дреха и навярно поради това, че душата му непрестанно витаеше сред рисувани образи, той самият приличаше донякъде на картина. Посетителите му доловиха сходство между художника и творбите му и изпитаха усещането, като че някое лице от портретите бе слязло от платното, за да ги поздрави.

Уолтър Лъдлоу, когото художникът познаваше слабо, обясни причината за посещението им. Докато говореше, слънчев лъч освети косо двете фигури — неговата и на Елинол — така сполучливо, че те също заприличаха на истинска картина на младостта и красотата, озарени от щастлива съдба. Творецът очевидно бе поразен.

— Стативът ми ще е зает през следващите няколко дни, а престоят ми в Бостон навярно ще бъде кратък — отговори той замислено. Но после, след като им хвърли пронизателен поглед, добави. — Желанието ви ще бъде изпълнено, макар и да разочаровам главния съдия и мадам Оливер. Не трябва да пропускам такава възможност заради изобразяването на няколко аршина фино сукно и брокат.

Художникът изрази желание да включи портретите им в една обща картина и да ги изобрази в характерно движение. Този план би се понравил на влюбените, но се наложи да бъде отхвърлен, тъй като такава голямо платно не би било подходящо за стаята, която трябваше да украсява. Затова се спряха на два портрета до кръста. След като се

сбогуваха, Уолтър Лъдлоу попита Елинол с усмивка дали съзнава каква власт над съдбите им щял да придобие художникът.

— Старите жени в Бостон твърдят продължи той, — че след като веднъж овладее лицето и фигурата на човека, той може да го нарисува в каквото си пожелае положение или действие и картината ще бъде пророческа. Вярваш ли в това?

— Не съвсем — отвърна Елинол усмихнато. — Но дори и да притежава такава магическа способност, в обноските му има нещо много благо и съм сигурна, че той би я използвал само за добри цели.

Художникът пожела да работи върху двата портрета едновременно, като изтъкна, на тайнствения език, който понякога използваше, следната причина — че лицата им хвърляли светлина едно върху друго. И така, той ту слагаше някой щрих върху платното на Уолтър, ту върху това на Елинол, и чертите и на единия и на другия започнаха да се открояват така ярко, сякаш чрез неговото могъщо изкуство щяха да оживеят на платното. Сред силната светлина и дълбока сянка, влюбените взеха да съзират призрачните си подобия. Но макар и да имаше всички изгледи приликата да бъде съвършена, те не бяха много доволни от изражението — то бе по-неопределено, отколкото в останалите творби на художника. Той обаче вярваше в сполучливия завършек и тъй като много бе заинтригуван от влюбените, използваше и свободното си време незабелязано от тях да скицира с молив фигурите им. По време на позирането той ги заговаряше и така предизвикваше на лицата им характерни черти, които въпреки че непрекъснато се променяха, имаше за цел да улови и комбинира. Най-накрая обяви, че при следващото им посещение и двата портрета ще бъдат готови.

— Ако четката се подчини на моята идея в последните няколко щрихи, които съм предвидил — отбелязва той, — тези две картини ще бъдат най-голямото ми постижение. Наистина рядко един художник има такива модели.

Като казваше това, той бе вторачил проницателния си поглед в тях и не го отмести, докато те не слязоха долу по стълбите.

Сред всички прояви на човешката суета нищо друго не завладява въображението така силно, както преживяването да бъде нарисуван портретът ти. Защо трябва обаче да е така? Огледалото, лъскавите метални повърхности, гладката вода и всички други плоскости,

способни да отразяват, ни предлагат портрети или по-скоро наши призрачни подобия, които зърваме и мигновено забравяме. Забравяме ги обаче поради това, че те изчезват. Именно мисълта за трайността, за земната непреходност предизвиква тайнствения интерес към портретите ни. У Уолтър и Елинор това чувство не бе притъпено и те забързаха към ателието на художника точно в определения час, за да се изправят пред нарисуваните фигури, които щяха да ги представят пред потомството. Слънчевата светлина проблясна в жилището при влизането им и малко тъжно го напусна след затварянето на вратата.

Очите им веднага се насочиха към портретите, опряни на най-отдалечената стена в стаята. При първия си поглед, поради слабата светлина и разстоянието, като се видяха в естествените си пози и с така познатото си изражение, те едновременно възкликнаха възторжено.

— Ето ни тук — извика Уолтър въодушевено, — изобразени завинаги, обляни в слънчева светлина. Никога тъмни страсти няма да помрачат лицата ни.

— Да — отвърна Елинор по-спокойно. — Никаква ужасна промяна не може да ни натъжи.

Те изрекоха това, докато приближаваха, без да са видели още портретите съвсем добре. След като ги поздрави, художникът продължи да рисува скицата с пастели на масата и остави посетителите си да направят самостоятелна преценка на завършения труд. От време на време той спираше скицирането, хвърляше поглед изпод гъстите си вежди и наблюдаваше лицата им в профил. Те постояха няколко минути, всеки пред портрета на другия и очаровани го съзерцаваха внимателно, без да продумат нито дума. Накрая Уолтър пристъпи напред, после отстъпи, огледа портрета на Елинор от различни ъгли и най-сетне продума.

— Няма ли някаква промяна? попита той с колеблив и замислен тон. — Колкото по-дълго се вирам, толкова по-живо е възприятието. Безспорно, картината е същата, която видях вчера. Роклята, чертите — всичко е същото и все пак нещо е променено.

— По-малка ли е тогава приликата от вчерашната? — попита художникът и приближи, безкрайно заинтригуван.

— Чертите са съвсем като на Елинор — отвърна Уолтър — и на пръв поглед изразът също е нейният. Но ми се струва, че портретът се е променил, откакто го видях за последен път. Очите са се вторачили в

моите със странно тъжен и угрижен израз. По-скоро това е скръб и ужас! Така ли гледа Елиноор?

— Сравнете истинското ѝ лице с нарисуваното — каза художникът.

Уолтър погледна отстрани любимата си и се стресна. Тя бе неподвижна и вгълбена, сякаш хипнотизирана. В съзерцанието на Уолтървия портрет лицето на Елиноор бе придобило точно израза, срещу който той протестираше. Тя не би могла така успешно да улови изражението, дори и да се беше упражнявала часове наред пред огледалото. Ако самата картина бе огледало, тя не би могла да отразява меланхоличния ѝ вид в момента с по-голяма точност. Девойката сякаш не чуваше диалога между твореца и любимия си.

— Елиноор — възкликна удивено Уолтър — каква е тази промяна у тебе?

Тя не го чу и втренченият ѝ поглед не изчезна, докато той не я хвана за ръката и не привлече вниманието ѝ по-този начин. Като потрепна внезапно, тя вдигна очи от картината към лицето на модела.

— Не намираш ли промяна в своя портрет? — попита тя.

— В моя ли? Никаква! — извика Уолтър като го разгледа. — Чакай да видя! Да, има слаба промяна — според мен подобрение в картината, но не в приликата. Изразът е по-оживен от вчерашния, като че някаква блестяща мисъл е просияла в очите и скоро ще бъде изречена от устните. Сега, когато долових погледа, той вече е много очевиден.

Докато бе погълнат от тези наблюдения, Елиноор се обърна към художника. Изглежда го скръбно и с благоговение и усети, че той ѝ отвърна с разбиране и съчувствие, макар тя съвсем смътно да долавяше причината за това.

— Този поглед — прошепна тя и потръпна. — Как се появи там?

— Мадам — каза художникът тъжно, като я хвана за ръка и я отведе настрана — и в двете картини нарисувах това, което виждах. Творецът, истинският творец, трябва да надникне в скритото зад външността. Това е неговата дарба — най-великолепната, но и често много тъжна — да види какво се крие в душата и посредством сила, непонятна и на самия него, да го изобрази върху платното в неговия блясък или мрак чрез погледи, изразяващи мислите и чувствата на годините. Бих искал да се убедя, че греша в този случай.

Те приближиха до масата, отрупана със скици с креда на глави и ръце, изразителни почти като лица, на обвити с бръшлян църковни кули, колиби със сламени покриви, стари, ударени от гръм дървета, ориенталски и антични костюми и други такива оригинални хрумвания, нахвърлени от художника в момент на отдых. Като ги разгръщаше с привидна небрежност, показва се една скица с пастели на две фигури.

— Ако не съм успял — продължи той — ако смятате, че душата ви не е отразена в портрета ви, ако нямате тайна причина да вярвате в моето изобразяване на другия, не е твърде късно да ги променя. Бих могъл също да променя и движението на тези две фигури. Но дали това би повлияло на събитието?

Той насочи вниманието ѝ към скицата. По тялото на Елинор преминаха тръпки. Устните ѝ щяха да нададат вик, но тя го подтисна благодарение на самообладанието, което става обичайно у всички, таящи чувства на страх и болка в сърцето си. Като се извърна от масата, тя видя, че Уолтър се е доближил достатъчно, за да види скицата, макар че тя не можеше да каже дали погледът му се бе спрял върху нея.

— Няма да променяме картините — бързо каза тя. — Ако моят израз е тъжен, аз ще се усмихвам по-често, за да бъда в контраст с него.

— Така да бъде — отвърна художникът и се поклони. — Нека вашите тревоги да бъдат въображаеми и само картината да скърби за тях. Колкото до радостите ви — нека те да бъдат истински и дълбоки и да се изпишат върху това прекрасно лице, докато напълно опровергават изкуството ми.

След сватбата на Уолтър и Елинор картините представляваха двете най-прекрасни украшения на дома им. Те висяха на малко разстояние една от друга и като че непрекъснато се гледаха, но и винаги отвърщаха на погледа на зрителите. Много пътували господа, претендиращи, че разбират от подобни неща, ги смятаха за едни от най-великолепните образци на съвременната портретистика. А обикновените хора ги сравняваха с оригинала черта по черта и разпалено възхваляваха приликата. Но картините правеха най-силно впечатление на трети вид люде — не на пътувалите познавачи, или на обикновените хора, а на тези с вродена наблюдателност. Те можеха да

погледнат отначало разсеяно, но когато интересът им се събудеше, се връщаха непременно и изучаваха нарисуваните лица като страниците на тайнствена книга. Отначало портретът на Уолтър Лъдлоу привличаше вниманието им. В отсъствието на двамата съпрузи те понякога спореха за израза, който художникът бе възнамерявал да придаде на чертите му. Всички до един бяха съгласни, че видът му е сериозен и важен, макар че го обясняваха различно. По отношение на портрета на Елинор нямаше такова голямо разнообразие в мненията. Спорещите се различаваха наистина в опитите си да определят естеството и степента на тъгата, изписана на лицето, но всички бяха съгласни, че това наистина е тъга, но тя не отговаря на естествения нрав на младата им приятелка. Някакъв човек с богато въображение заяви в следствие на много наблюдения, че това са две части от една обща картина и че силната меланхоличност у Елинор съответствувала на по-жизнерадостното чувство или както той го нарече, дивата страст, излъчваща се от Уолтър. Макар че не умееше да рисува, той се опита да направи скица, в която движението на фигурите да отговаря на общия им израз.

Сред приятелите се говореше, че с всеки изминат ден лицето на Елинор ставало все по-умислено и имало изгледи скоро тя да се превърне в съвсем точно копие на меланхоличния си портрет. От друга страна Уолтър, вместо да придобива жизнерадостния вид, придаден му от художника на платното, ставал сдържан и съкрушен, без никакви проблясъци на чувство, каквото и да тлеело у него. Не след дълго, под предлог, че цветовете ще потъмнеят от прахта или избелеят от светлината, Елинор окачи пред картината великолепна завеса от червена коприна, избродирана с цветя и обшита с тежки златни ресни. Посетителите ѝ разбраха, че тежките копринени дипли никога няма да се повдигнат, нито пък ще се спомене за портретите в нейно присъствие.

Времето минаваше и художникът отново се появи. Бе пътешествувал далече на север, за да види сребрилата каскада на Кристалните възвишения и да погледне отгоре над облаците и горите от върха на най-високата планина в Нова Англия. Но той не оскверни тази гледка чрез бледото си изкуство. Носил се бе в кану върху гърдта на езерото Джордж и в душата му като в огледало се бе отразявала природната красота и величественост, докато споменът за това стана

по-ярък от която и да било картина във Ватикана. С индианските ловци той бе стигнал до Ниагара и там отново бе захвърлил безпомощната си четка долу в пропастта с чувството, че по-скоро би нарисувал рева на водата отколкото каквато и да е част от приказния водопад. Всъщност рядко изпитваше желание да отрази природния пейзаж, освен като фон за очертанятия на човешката фигура и лице, излъчващи мисъл, страст или страдание. Скитанията му, изпълнени с приключения, го бяха обогатили с изобилие от подобни наблюдения: строгото достойнство на индианските вождове, мургавата прелест на индианските момичета, задушевния живот в колибите, безшумното придвижване, сраженията под клоните на мрачни борове, граничната крепост с нейния гарнизон, аномалията у стария френски заселник, израснал в палати, а остарял — сред пустините. Такива бяха сцените и портретите, които бе скицирал. Пламъкът на рискованите моменти, проблясването на неукротимо чувство, борбите на свирепи сили — любов, омраза, скръб, ярост — накратко, цялото измъчено сърце на стария свят се прояви пред него в нова форма. Цялата му папка бе изпълнена с графически илюстрации от книгата на неговата памет — геният щеше да я видоизмени в съответната материя и да я насити с безсмъртие. Той чувствуваше, че дълбоката мъдрост в изкуството, търсена толкова далеч, бе открита.

Но сред суровата или прекрасна природа, сред клопките на гората или сред изумителния ѝ покой, по пътя му го придружаваха два призрака. Като всички хора, обзети от всепоглъщаща цел, той бе изолиран от общата човешка маса. Той нямаше друга цел, други удоволствия и усещания, освен изкуството си. Макар и благ в обноските си и почтен в намеренията и действията си, у него нямаше нежни чувства. Сърцето му бе студено. Никое живо същество не можеше да се доближи достатъчно близко, за да го стопли. Към тези две същества обаче той бе изпитал с всичката му сила интереса, който винаги го свързваше с моделите на неговата четка. Той се бе ровил в душите им с цялата си остра проникателност и бе изобразил видяното в чертите им с най-голямо умение, за да се доближи на косъм до границата, недостигната от никой гений — до собствената си критична представа. В здрача на бъдещето той бе доловил — поне така си мислеше — страхотна тайна и я бе разкрил озадачаващо в портретите им. Толкова много от него, от въображението му и другите му

способности бе щедро раздадено за изучаването на Уолтър и Елинор, че той почти ги смяташе за свои създания, като хилядите, с които бе населил царството на картините. Затова те прелитаха в сумрака на горите, рееха се над мъглата от водопадите, поглеждаха от огледалното езеро и не се разнасяха и от обедното слънце. Те се натрапваха на вътрешното му зрение не като подобие на живи хора или като бледи призраци на мъртъвци, а във формата на портрети, всеки с непроменимия си израз, появил се от глъбините на душата посредством творческата магия. Той не можеше да пресече отново Атлантическия океан, докато не зърнеше пак моделите на тези въздушни картини.

— О, славно Изкуство! — разсъждаваше въодушевеният художник, докато крачеше по улицата. — Ти си като изкуството на Създателя. Безбройните фигури, скитащи в небитието, оживяват по твоя воля. Мъртвите възкръсват отново. Ти ги призоваваш в познатата им обстановка и огряваш неясните им сенки с блясъка на по-хубав живот, едновременно земен и безсмъртен. Ти възстановяваш мимолетните исторически мигове. При теб миналото не съществува, защото само с едно докосване завинаги превръщаш великото в действителност. А знаменитите личности живеят векове наред и пред очите ни извършват действията, предизвикали славата им. О, могъщо Изкуство! Както успяваш да пренесеш неясното Минало върху тясната ивица слънчева светлина, наречена от нас Настояще, не би ли могло също така да приканиш тук и обвитото с неизвестност Бъдеще? Нима аз не съм постигнал това? Нима аз не съм твоят Пророк?

И така, с горда, но меланхолична страст, той едва не извика високо, докато се движеше по стръмната улица, сред хора, които нито подозираха копнежите му, нито бяха способни да ги разберат или да им обърнат внимание. Не е хубаво човек да бъде сам със стремежите си. Ако край него няма хора, чието поведение да го уравни, мислите, желанията и мечтите му ще станат твърде чудати и той ще се превърне в подобие, дори навярно в олицетворение, на луд човек. Художникът, който умееше да чете душите на другите с почти свръхестествена проникателност, не можеше да види хаоса в собствената душа.

— Това трябва да е къщата — каза той, като огледа фасадата ѝ преди да почука. — Бог да опази разсъдъка ми! Тази картина! Струва

ми се, че никога няма да изчезне. Стига само да погледна към прозорците или вратата, и тя изплува, оградена от тях като в рамка — нарисувана е внушително и сияе с най-богати тонове — лицата от портретите, фигурите и движението на скицата.

Той почука.

— Портретите? Вътре ли са? — попита той прислугата, а след това се усети. — Господарят и господарката ти? В къщи ли са?

— В къщи са. сър — каза слугата и впечатлен от колоритния вид, който винаги съпътствуваше художника, добави: — Картините също.

Гостът бе приет в салон, от който през голяма врата се влизаше във вътрешна стая със същите размери. Тъй като първото помещение бе празно, той доближи до входа на следващото, където погледът му се натъкна на живите лица, както и на нарисуваните им двойници — предмет на необикновения му интерес в продължение на много време. Той несъзнателно поспря на прага.

Те не бяха усетили влизането му. Уолтър и Елинор се бяха изправили пред портретите — съпругът тъкмо бе отметнал богатите широки дипли на копринената завеса и с едната ръка държеше златните ѝ ресни, а с другата стискаше ръката на жена си. Картините, покрити в продължение на месеци, блеснаха с неотслабнало великолепие и вместо да се откроят, сгрени отвън, като че сами озариха стаята с печална светлина. Портретът на Елинор бе едва ли не пророчески. Замислеността и тихата тъга постепенно се бяха прокраднали върху лика ѝ и с течение на времето бяха прераснали в безмълвна болка. Ако се прибавеше и уплахата, би се получил точния израз, изобразен на картината. Лицето на Уолтър бе тъмно и безизразно или от време на време се оживяваше от внезапни проблясъци поради моментните озарения, но след това то ставаше още по-мрачно. Той поглеждаше ту към Елинор, ту към портрета ѝ, а после потъна в съзерцание на своя портрет.

Художникът като че чуваше зад себе си как стъпките на съдбата се приближават към жертвите ѝ. Хрумна му странна мисъл. Не бе ли той самият проявление на Съдбата и главен посредник в предстоящото злодеяние, предречено от него?

Уолтър продължаваше да стои безмълвен пред картината — излагаше ѝ мислите си като пред собственото си сърце и се предаваше на магията на злото, което художникът бе загатнал в чертите му.

Постепенно очите му се озариха и докато Елинор наблюдаваше засилващото се диво изражение върху лицето му, на нейното се изписа ужас. И когато най-накрая той се обърна към нея, и у двамата приликата с портретите бе пълна.

— Сполетя ни нашата участ — изрева Уолтър. — Умри! Извади нож, хвана я, докато тя се свличаше на пода и го заби в гърдите ѝ. В движението, погледа и позата на всеки от тях художникът разпозна фигурите от своята скица. Картината, с всичките ѝ страхотни краски, бе завършена.

— Спри, безумецо! — извика той сурово.

Придвижи се от вратата и се изправи между нещастните същества с чувството на власт да определя съдбата им, също както би могъл да промени сцената върху платното. Той стоеше като магьосник, движещ призраците, извикани от него самия.

— Какво? — прошепна Уолтър Лъдлоу, като свирепото му ожесточение внезапно премина в печал. — Нима съдбата осуетява собствената си повеля?

— Нещастнице! — продума художникът. — Нали те предупредих?

— Предупредихте ме — отвърна спокойно Елинор, а ужасът върху лицето ѝ отстъпваше пред изместената от него тиха скръб. — Но ... аз го обичах!

Не крие ли този разказ дълбока поука? Ако можеше следствието от една наша постъпка или от всичките ни дела да бъде предречено или обрисувано пред нас, някои ще го нарекат Съдба и ще се втурнат напред, други пък ще бъдат повлечени от собствените си страстни желания, но пророческите портрети няма да отклонят никого от пътя му.

СЕСТРИТЕ-ГОДИНИ

Снощи, между единадесет и дванадесет часа, когато Старата година правеше последните си крачки към границите в царството на Времето, тя видя, че разполага с няколко свободни минути и седна не някъде другаде, а на стъпалата пред нашата нова община. На бледата лунна зимна светлина си личеше, че и тя е отпаднала духом и физически като всички други пътници по широкия свят. От постоянното им носене и излагане на лошо време одеждите ѝ бяха в трагично състояние, а поради припряността на пътуването си, през което не ѝ бе останало време за миг да си отдъхне, обувките ѝ така се бяха износили, че едва ли можеха да се поправят. Трябваше да издържат и още съвсем малко бедната Стара година, и ѝ се полагаше дълъг-предълъг сън. Забравих да спомена, че когато седна на стъпалата, тя положи до себе си много голяма чанта, където, както всички пътуващи от нейния пол, бе сложила доста ценни вещи. Освен този багаж, под мишница носеше дебела книга, която много наподобяваше подвързана папка с всички броеве на някой вестник през годината. Като постави книгата на колене, подпря лакти отгоре и закри лицето си с ръце, отпадналата, измърсена, изтощена от света Стара година въздъхна дълбоко и като че си припомни за изминалия си жизнен път с не много приятно чувство.

Докато седеше така в очакване на среднощния звън, който щеше да я призове към сестринското сдружение от безброй много оттеглили се Години, по улицата откъм железопътното депо се зададе съвсем млада девойка, която леко пристъпваше на пръсти. Очевидно идваше отдалеч и навярно бе пристигнала в града с вечерния влак. Върху хубавото ѝ усмихнато моминско лице се четеше радост, издаваща пълната ѝ увереност, че ще бъде дружелюбно посрещната от множеството хора, с които ѝ предстоеше скоро да се запознае. Роклята ѝ беше твърде въздушна за сезона и накичена с развети панделки и други украшения — те по всяка вероятност скоро щяха или да избелеят от жаркото слънце, или да бъдат откъснати от свирепите

бури, които щяха да изпълнят криволичещия ѝ път. Въпреки това, тя бе един прелестен образ — видът ѝ беше толкова многообещаващ и вдъхваше такива огромни надежди, че едва ли някой би я посрещнал без очакването тя великодушно да изпълни негово голямо желание и да осъществи стара мечта. Тук-там по света биха се намерили някои други скептични хора, тъй често Мамени от девойки, млади и многообещаващи като нея, че бяха престанали да имат каквато и да било вяра по отношение на Новата година. Но що се отнася до мен, аз имах вяра в нея. И дори да съм жив да посрещна още петдесет години, пак ще очаквам да получа от всяка една поотделно нещо, за което си заслужава да се живее.

Новата година — защото тази млада девойка бе именно тя — носеше всичките си принадлежности в една не много голяма и тежка кошница, увиснала на ръката ѝ. Тя поздрави печалната Стара година с голяма обич и седна до нея на стъпалата пред общината в очакване на сигнала да поеме скитанията си по света. Двете бяха родни сестри, внучки на Времето. Това, че едната изглеждаше много по-голяма от другата, се дължеше по-скоро на трудностите и несгодите, отколкото на възрастта, тъй като разликата между двете беше само дванадесет месеца.

— Е, скъпа сестро — каза Новата година след първоначалните поздрави — изглеждаш смъртно уморена. Какво направи по време на престоя си в тази част на Необятното пространство?

— Ох, отбелязала съм всичко тук в моята книга с хроники — отвърна Старата година с уморен глас. Няма да намериш нищо развлекателно. Скоро ще натрупаш достатъчно познания за тези неща от личен опит. Това четиво е МНого отегчително.

Все пак тя разлисти страниците на големия том и ги погледна на лунната светлина, тъй като почувствува прилив на непреодолим интерес към собствената си биография, макар че си спомняше случилите се неща без всякакво удоволствие. Папката, въпреки че бе наречена от нея „книга с хроники“, не съдържаеше нищо друго освен всички броеве на Салемския вестник от 1838 година — мъдрата Стара година бе толкова сигурна в достоверността на този вестник, че не бе счела за необходимо да регистрира събитията собственоръчно.

— Какво направи в политическо отношение? — попита Новата година.

— Ами, курсът ми тук в Съединените Щати — отвърна Старата година, — макар че навярно признанието трябва да ме накара да се изчервя, политическият ми курс, нужно е да си призная, бе доста колеблив: понякога клонеше към Вигите — това караше управляващата партия да крещи тържествуващо, а после отново издигах почти падналото знаме на опозицията. Така че историците ще бъдат затруднени какво да мислят за мен в това отношение. Но Локо Фокос...

— Не ми харесват тези прякори на партии — прекъсна я сестра й, която удивително се засягаше от някои неща. — Навярно ще се разделим с по-добро самочувствие, ако избегнем каквито и да било политически дискусии ...

— На драго сърце — отвърна Старата година, едва ли не вече до смърт измъчена от подобни препирни. — Не ме е грижа, ако имената на Вигите и Торите, с безкрайните им караници относно банките и финансите, премахването на робството, Тексас, войната във Флорида и един милион други теми — за които, за свое успокоение, ще научиш твърде скоро — не ме е грижа, повтарям, ако никога повече ушите ми не чуят и намек за тези неща. Но те ангажираха до такава степен моето внимание, че почти не ми идва на ум за какво друго да ти говоря. Истина че се водеше странна война на канадската граница, където-се проля кръв в името на Свободата и Патриотизма. Но може би някоя бъдеща, навярно далечна година ще реши дали е било редно или не да се споменават тези свети думи. В наблюденията ми на хорските дела нищо друго не ме потиска така силно, както съзнанието, че се прахосва голяма енергия, а човешкият живот и щастието се стъпкват заради цели, понякога неразумни, а най-често — груби. Но най-мъдрите и благородни хора непоколебимо вярват, че Човечеството се движи напред и нагоре и че трудностите и страданията по пътя служат само да се отстранят несъвършенствата на безсмъртния Вечен Пътник и те ще изчезнат, когато изпълнят предназначението си.

— Навярно — възкликна Новата година обнадеждено, — навярно аз ще видя този щастлив ден.

— Съмнявам се дали ще е толкова наскоро — отвърна Старата година, като се усмихваше тъжно. — Скоро ще се умориш да чакаш този благословен върхов момент и ще потърсиш развлечение (както аз самата често правех) в делата на някой спокоен малък град като Салем

например. Седим на стъпалата пред новата община, завършена под мое ръководство, и ще те напуши смях като видиш как политическата игра, чиято главна шахматна дъска е Капитолът във Вашингтон, се разиграва тук в миниатюра. Тук се разпалват изгарящите амбиции, тук Патриотизмът говори смело в името на народа, а добродетелната Икономика иска еква да се намалят заплатите на фенерджиите! Тук длъжностните лица на Градския съвет подреждат сенаторското си достойнство около ръководния пост на кмета. Градският съвет се чувства отговорен за свободата. Накратко казано, хорската слабост и сила, страстта и политиката, стремежите на човека, неговите цели и начините, за постигането им, индивидуалните му и общи черти могат да бъдат изучавани тук като в театъра на нациите, с това голямо предимство, че макар и поуката да е трагична, лилипутските размери карат зрителя да се усмихва.

— Погрижи ли се достатъчно за благоустройството на града? — попита Новата година. — Ако съдя по малкото, което видях, той изглежда остарял и разнебитен.

— Открих железницата — каза по-възрастната Година — и всеки ден ще чуеш многократно как камбаната, която преди призоваваше монасите от испанския манастир на богослужение, сега обявява пристигането и заминаването на вагоните. Старият Салем е придобил много по-оживен вид от мига, когато го съзрях за пръв път. От Бостон пристигат стотици пътници. По улица Есекс се тълпят новодошли. Автомобили и автобуси дрънчат по паважа. Броят на магазините за стриди чувствително се е увеличил, както и на другите заведения за улесняване на множеството екскурзианти. Но на старинния град предстои една много по-важна промяна. В своето свободно движение обществото ще се отърси от огромното количество натрупани мухлясали предразсъдъци. Някои характерни особености, почти неосъзнати и от самите жители, ще бъдат изпилени и премахнати чрез отстраняване на чуждите наслойки. Резултатът до голяма степен ще бъде добър, но ще има и някои не толкова хубави неща. За добро или зло, вероятно ще се ограничи нравственото въздействие на богатството и господството на аристократичната класа, която от незапомнени времена държи властта тук по-здраво, отколкото в който и да било град на Нова Англия.

Старата година, останала почти без дъх след тези приказки, затвори книгата с хрониките и се канеше да си тръгне, но сестра ѝ я задържа още малко като я попита за съдържанието на голямата чанта, влачена с усилие.

— Това са просто някои дреболии — отвърна Старата година — събрани по време на скитанията ми. Ще ги оставя при ненужните, вече забравени вещи. Ние, сестрите-години, никога не отнасяме със себе си от света нещо действително ценно. Тук са моделите на повечето модни дрехи, въведени от мен, но бързо изживели краткия си срок. Ти ще ги заместиш с други, също тъй преходни. Тук съм скътала в малък порцеланов съд, подобно на руж, голямо количество от свежестта на красивите жени и неутешимите хубавици имат основание да ми се сърдят люто за това, че съм я отнела. Имам също и доста мъжка тъмна коса, а наместо нея им оставих посивели къдрици или нищо. Сълзите на вдовиците и другите опечалени простосмъртни, получили утеха през изминалите дванадесет месеца, са съхранени в голям брой шишенца от есенция, добре запушени и запечатани. Имам няколко купа любовни писма, красноречиво описващи вечната неугасима страст, изстинала и изчезнала още преди да е изсъхнало мастилото. Нещо повече, тук има богат асортимент от хиляди неизпълнени обещания и нарушени клетви, много леки и заемащи малко място. Най-тежкото нещо от притежанията ми е големият пакет с разбити надежди, съвсем доскоро толкова крилати, че можеха да издуят балона на Мистър Лори.

— И аз нося доста много добри надежди в кошницата си — отвърна Новата година. — Те са благоуханни рози.

— Бързо Ще загубят аромата си — отвърна скептичната Стара година. — Какво още си донесла, за да си осигуриш добро посрещане от недоволните простосмъртни?

— Ами да си призная, съвсем малко — каза сестра ѝ усмихнато — нищо друго освен няколко нови годишници и календари и малко новогодишни подаръци за децата. Но от все сърце желая всичко най-хубаво на бедните простосмъртни и искам да направя всичко по силите си за тяхното благо и щастие.

— Добро е намерението ти — отговори Старата година, — но между прочем аз имам богат асортимент от добри намерения, така остарели и мухлясали, че ме е срам да ги нося повече. Ако не ме беше

страх, че градските власти ще пратят полицая Мансфийлд подир мен с призовка, щях веднага да ги изхвърля на улицата. Съдържанието на моята чанта включва още много предмети, но те всички заедно не биха предизвикали дори едно наддаване на разпродажба на мебели-вехтории. Понеже нямат стойност нито за теб, нито за мен, не е нужно да те занимавам повече с изброяването им.

— Трябва ли и аз да събирам такъв ненужен багаж по време на пътуванията си? — попита Новата година.

— Без съмнение. И добре би било, ако товарът ти не излезе по-тежък — отвърна другата. — А сега, моя скъпа сестричке, трябва да ти кажа сбогом, като най-сериозно те съветвам и предупреждавам, да не очакваш благодарност или благосклонност от този заядлив, безразсъден, неделикатен, злонамерен и лош свят. Колкото и да изглежда топъл приемът на жителите му сега, каквото и да правиш, дори да ги отрупаш с щастие, те ще продължават да се оплакват, да копнеят за неща, които ти нямаш власт а им дадеш, ще очакват друга Нова година да осъществи неуместно замислени планове, които и осъществени ще донесат само нови причини за недоволство. Ако тези смешни хора изобщо могат да видят нещо поносимо у теб, го ще бъде само след като окончателно си отидеш.

— Но аз — извика въодушевената Нова година — ще се опитам да направя хората по-мъдри от сега. Щедро ще предложи даровете, определени ми от Провидението за раздаване и ще им кажа да бъдат благодарни за това, което имат и да са скромни в желанията си. Навярно, ако те са истински глупаци, те ще благоволят да бъдат щастливи и ще ми позволят — и аз да бъда щастлива Година. Защото моето щастие зависи от тях.

— Горко ти тогава, моя бедна сестричке — промълви Старата година, като въздъхна и повдигна товара си. — Ние, внучките на Времето, сме родени да страдаме. Казват, че щастиято обитава жилището на вечността. Можем единствено да водим натам стъпка по стъпка простосмъртните, мърморещи и недоволни, а самите ние трябва да загинем на прага. Чуй! Моята мисия приключи.

Часовникът от високата камбанария на черквата на Виктор Емерсън удари дванадесет. От другия край на центъра се обади черквата на доктор Флинт. И докато звуците и отекваха във въздуха, Старата година отлетя или се стопи — и нито мъдростта и силата на

ангелите, а още по-малко копненията, изпълнени с угриzenia на съвестта, на милионите хора, отнесли се към нея лошо, биха могли да накарат тази отиваща си Година да се върне с една крачка назад. Но отсега нататък тя, присъединила се към обществото на Времето и всичките си сестри, трябваше да си урежда сметките с Човечеството. Същото щеше да стане с младата Нова година, която сега, след спирането на часовниковите удари, стана от стъпалата пред общината и доста плахо пое земната си обиколка.

— Честита Нова година! — извика пазачът, като изгледа фигурата ѝ доста въпросително, но без каквато и да е помисъл, че поздравява лично самата Нова година.

— От все сърце ви благодаря — отговори Новата година и подаде на пазача една роза на надеждата от кошницата си. — Нека това цвете да ухае дълго след като ви кажа довиждане.

И тя закричи по-бързо из безлюдните улици. Будните посрещачи дочуха стъпките ѝ и си казаха: „Новата година пристигна!“ И всички среднощни празнуващи пиха за нейно здраве. Тя обаче въздъхна като забеляза, че въздухът е заразен — атмосферата в този свят е винаги такава — от последния дъх на умиращите простосмъртни, забавили се малко, за да бъдат погребани от нея. Но оставаха още милиони живи хора, приветстващи пристигането ѝ. И тя самоуверено тръгна по пътя си, като пръскаше многообещаващи цветя пред прага почти на всяка къща — някои хора щяха да ги вдигнат и да закичат с тях гърдите си, а други — да ги стъпчат с крака. Пощаджията може само да добави, че рано сутринта тя напълни чантата му с новогодишни честитки, като го увери, че цялото сити, начело с новия ни кмет, длъжностните лица и Градския съвет, ще се втурнат да се снабдяват с тях. Драги благотворители, няма ли да изпълните благопожеланията на Новата година?

ИТЪН БРАНД

ГЛАВА ОТ НЕСПОЛУЧЛИВ РОМАН

Една вечер Бартрам варджията, груб, набит мъж, изпоцапан с дървени въглища, седеше и наблюдаваше варницата си, а синчето му си играеше, строейки къщички от мраморните парчета, пръснати наоколо, когато под тях от склона на хълма се разнесе силен смях — не весел, а тежък, дори тътнеш, като че вятър бе разклатил клоните в гората.

— Тате, какво е това? — попита момченцето, като остави играта и се сгуши в скута на баща си.

— Сигурно е някой пиан — отвърна варджията, — веселяк, излязъл от селската кръчма, който не се е осмелил да се смее много силно вътре, за да не събори покрива. И ето го сега, тук в подножието на Грейлок, се тресе от смях.

— Но, тате — отвърна детето — то бе по-чувствително от възрастния недосетлив селяк — той не се смее като щастлив човек. Затова звукът ме плаши.

— Не бъди глупак, дете! — извика сърдито баща му. — Струва ми се, че от тебе никога няма да стане мъж. Твърде много си се метнал на майка си. Знам, че се стряскаш и от шумоленето на листата. Слушай! Веселякът идва. Сега ще видиш, че никак не е страшен.

Докато Бартрам и малкият му син разговаряха, те седяха и наблюдаваха огъня в същата тази варница, край която Итън Бранд бе прекарал самотния си, изпълнен с размисли живот, преди да тръгне да търси Непростимия грях. Както виждаме, бяха изминали много години от фаталната нощ, когато за пръв път го бе осенила Идеята. На планинския склон варницата обаче си седеше непокътната от мига, в който той бе захвърлил мрачните си мисли в силния пламък на пещта ѝ и ги бе претопил, така да се каже, в единствената мисъл, изпълнила целия му живот. Варницата представляваше тежка, кръгла, кулободобна постройка, висока около двадесет стъпки. Тя бе изградена от големи тежки камъни и около широката ѝ обиколка бе струпана

купчинка пръст, така че блоковете и късовете мрамор можеха да се превозват с каруца и да се хвърлят отгоре. В долната част на кулата имаше зейнал като пещ отвор, достатъчно голям, за да мине наведен човек през него. и снабден с масивна желязна врата. С пушека и пламъците, излизаци от пролуките и цепнатините на вратата.

сякаш предназначена за минаване към планинските дебри, повече от всичко приличаше на частен вход към пъклените места, често показвани от овчарите из Прелестните планини на пътешествениците.

В тази област има много подобни варници за горене на белия мрамор, от който в голяма степен се състоят възвишенията наоколо. Някои от варниците, построени преди много години, но отдавна изоставени, с бурени, избуяли в празната кръгла вътрешна част, открита към небето, с трева и полски цветя, поникнали в пукнатините между камъните, вече приличат на паметници от древността и навярно тепърва ще се покриват с лишея на идните векове. @Дру ги пък, където варджията все още поддържа денонощно огъня си, представляват интерес за пътешествувания сред възвишенията, който присяда понякога на дървено пънче или на мраморен отломък, за да си побъбри със самотния човек. Горенето на вар е отшелническо занимание, а кога то варджията по природа е склонен да умува, то е изпълнено с много размисли. Такъв бил случаят и с Итъп Бранд, който по онова време много мъдрувал, докато горял огънят в същата тази варница.

Мъжът, бдящ сега над огъня, беше коренно различен и не се измъчваше от други мисли освен малкото на брой, необходими в занаята му. Доста често той отваряше тежката дрънчаща желязна врата и с лице, извърнато настрана заради непоносимо ослепителната светлина, хвърляше големи дъбови трупчета или разравяше огромните главни с дълъг ръжен. Вътре в пещта се виждаха къдравите буйни пламъци и горящия мрамор, почти разтопен от силната топлина. А навън отраженията от огъня играеха по дърветата на гъстата тъмна гора наоколо, като в преден план разкриваха ярка златиста картина на малка къщичка с изворче отпред, а също и снажната, изцапана с въглища фигура на варджията и поизплашеното дете, търсещо закрила в сянката на баща си. Когато желязната врата отново се затвори, пак се появи нежната светлина на полумесеца, който напразно се опитваше да

очертае неясните хребети на съседните планини. А високо в небето се движеше верига от облаци, все още слабо оцветени в розово от залеза, макар че долу в долината слънцето се бе скрило много отдавна.

Момченцето се примъкна по-близо до баща си — някой се изкачваше по хълма, стъпките му приближаваха и изведнъж сред шубрака под дърветата се откри човешки силует.

— Е-хей! Кой е? — извика варджията, раздразнен от уплахата на сина си, но и сам донякъде обзет от нея. — Излез като мъж и се покажи или ще те удара с ей този мраморен къс по главата.

— Грубо ме посрещаш — отвърна му с печален глас непознатият като приближи. — Но аз нито изисквам, нито очаквам по-добро посрещане дори и в собствения си дом.

За да вижда по-ясно, Бартрам отвори желязната врата на варницата, откъдето веднага лумна ярка светлина и с безпощадна сила разкри лицето и фигурата на непознатия. Ненаблюдателното око не би открило нищо забележително във вида му — това беше човек, облечен в груби кафяви шаячни дрехи, висок, слаб, с пътническа тояга и тежки обувки. Той пристъпи напред и прикова очите си, които горяха, в пламтящата пещ, като че бе съзрял или очакваше да съзре там вътре някакъв предмет, който заслужава вниманието му.

— Добър вечер, страннико — каза варджията — откъде идваш Толкова късно?

— Връщам се от диренето си — отвърна пътникът, — защото най-сетне то приключи.

— Пиян ли е или е луд? — промърмори си Бартрам. — Ще си взема белята с този приятел. Добре ще е по-бързо да го разкарам.

Цялото разтреперано, момченцето помоли шепнешком баща си да затвори вратата на пещта, за да не е толкова светло, защото в лицето на този мъж имаше нещо, което го плашеше, макар да не можеше да откъсне очи от него. И наистина, дори недосетливият и безчувствен варджия започна да забелязва това неуловимо нещо в слабото, набръчкано, замислено лице с разрошена посивяла коса и силно хлътнали очи, напомнящи запалени огньовете в тайнствени пещери. Но когато затвори вратата, странникът се обърна към него и му заговори кротко и приятелски и това накара Бартрам да си помисли, че в края на краищата пред него стои нормален и разумен човек.

— Виждам, че работата ти е към своя край — каза той. — Този мрамор гори вече от три дни. Още няколко часа му трябват и камъкът ще стане на вар.

— Хей, кой си ти? — възкликна варджията. — Като че познаваш занаята ми не по-зле от мен самия!

— Точно така е — отвърна непознатият, — защото го упражнявах много години наред и то тук, точно на това място. Но ти си отскоро из този край. Никога ли не си чувал за Итън Бранд?

— Човекът, тръгнал да дири Непростимия грях ли? — попита Бартрам през смях.

— Същият! — отвърна непознатият. — Той намери това, което търсеше и затова се върна отново.

— Какво говориш? Значи ти си самият Итън Бранд? — извика варджията с удивление. Вярно е, че съм отскоро тук, но се говори, че са изминали осемнадесет години, от както си напуснал Грейлок. Уверявам те обаче: долу в селото хората още разправят за Итън Бранд и странното му хрумване, дето го накарало да си остави варницата. Е, та ти значи откри Непростимия грях?

— Точно така — рече спокойно непознатият.

— Ако въпросът ми не е неудобен — продължи Бартрам — къде се намира този грях?

Итън Бранд посочи с пръст сърцето си.

— Ето тук! — отвърна той.

А след това, спомнил си сякаш неволно за безкрайната глупост да търси из целия свят онова, което се намира най-близо до него и да дири във всяко чуждо сърце, освен в своето собствено, тайната, скрита единствено там, той избухна в презрителен смях, но лицето му продължаваше да бъде тъжно. Това беше същият тежък, тътнеш смях, предизвестил приближаването на пътника и предизвикал едва ли не ужас у варджията.

От него пустият планински склон придоби зловец вид. Смях, избухнал в неподходящ момент, не на място или пък предизвикан от помрачено душевно състояние, е навярно най-зловещата проява на човешкия глас. Смахът на заспалия, дори ако това е дете, на лудия или пък дивият пронизителен смях на малоумния по рождение е нещо, от което ни побиват тръпки и ние с охота го изхвърляме от съзнанието си. Поетите представят духовете и таласъмите по най-страшния възможен

начин — чрез смеха им. Дори недосетливият варджия усети, че настръхва, когато този странен мъж се вгледа в собствената си душа и избухна в смях, който се разнесе далеч в нощта и отекна неясно сред склоновете.

— Джо — обърна се той към малкия си син — изтичай долу до кръчмата и кажи на ония приятели там, че се е върнал Итън Бранд и че е открил Непростимия грях.

Момчето се втурна да изпълни заръката и Итън Бранд не възрази, по-скоро не обърна никакво внимание. Той седна на един дънер, вперил поглед в желязната врата на пещта. Когато детето изчезна и стъпките му — първо по нападалата шума, а след туй по каменистата планинска пътека — престанаха да се чуват, варджията започна да съжалява, че го е изпратил. Той усещаше, че с присъствието си малчуганът стоеше между госта и него, а сега трябваше насаме да се занимава с човек, извършил според собственото си признание единственото престъпление, към което Небето не може да прояви милосърдие. Това престъпление, с неясните си черни очертания, сякаш хвърляше сянка върху него. Съзнанието на варджията загъмжа от образите на множество дяволски изчадия, родствени на Големия грях, който човек с покварената си природа е в състояние да замисли, независимо какъв е той. Те всички се числяха към едно и също семейство — движеха се с лекота между душите на двамата, предавайки мрачните си поздрави помежду им.

Сетне Бартрам си припомни често разправяните истории за този странен човек, изникнал пред него като сянка на нощта, който се чувствуваше съвсем като у дома си в предишното си жилище, напуснато толкова отдавна, че мъртъвците, починали и заровени преди много години, биха имали по-голямо основание от него да се чувствуват като у дома си на някое непознато място. Според мълвата Итън Бранд бе разговарял лично със сатаната сред пъклените огънове в същата тази варница. Досега тези приказки предизвикваха само смях, но сега придобиха зловец характер. Според слуховете, преди Итън Бранд да се впусне в диренето си, много нощи наред непрестанно той извиквал от горещата пещ на варницата един дух, за да разговаря с него за Непростимия грях. Човекът и този дух съвместно се блъскали да оформят представата за такъв вид грях, който нито можел да се изкупи, нито да се прости. При първото пукване на зората над

планинския хребет духът се вмъквал през желязната врата на пещта сред стихията на огъня, докато го призоват наново, за да вземе своето участие в ужасната задача да определи този възможен човешки грях, излизащ с размерите си извън рамките на тъй безграничното небесно милосърдие.

Докато варджията се опитваше да потисне ужаса на тези мисли, Итън Бранд се попривдигна от дънера и отвори широко вратата на пещта. Това действие дотолкова съответствуваше на представите в съзнанието на Бартрам, че той почти очакваше да види как Лукавия, огненочервен, се появява от лумтящия огън.

— Недей! Недей! — извика той, като напразно се опитваше да се засмее, защото се чувствуваше засрамен поради страха си, който обаче напълно го бе обладал. — За бога, не призовавай пак Дявола!

— Човече! — строго му отвърна Итън Бранд. — За какво ми е Дявола! Той изостана далеч зад гърба ми и се занимава с такива полугрешници като теб. Не се плаши, че отварям вратата. Правя го по стар навик. Искам да ти бопроя огъня в качеството си на варджия, какъвто някога бях.

Той разбърка големите буци въглища, сложи още дърва и като се наведе напред, се взря в ограниченото пространство на огъня, без да обръща внимание на разпалената жарова, огряваща лицето му. Варджията седеше и го наблюдаваше, изпълнен със смътните подозрения, че странният му гост има намерението ако не да извика дух, то да се хвърли в пламъците и така завинаги да изчезне от погледа на хората. Обаче Итън Бранд се отдръпна леко и затвори вратата на варницата.

— Надниквал съм — каза той — в множество човешки сърца, с по-силни и изгарящи греховни страсти, отколкото огъня в тази пещ. Но в тях не открих това, което търсех. Не, нямаше го Непростимия грях.

— А какъв е Непростимият грях? — попита варджията като същевременно се отдръпна от събеседника си, уплашен от възможността да получи отговор на въпроса си.

— Това е грехът, покълнал в собствената ми душа — отвърна Итън Бранд и се изправи гордо с надменност, отличаваща всички фанатици от неговия вид. — Грехът, който не покълва никъде другаде. Грехът, когато интелектът вземе надмощие над човешката отзивчивост и над преклонението пред бога и пожертвува всичко, за да утоли

собствените си непреодолими нужди. Единственият грях, заслужаващ да бъде наказан с вечно страдание. Ако отново съм изправен пред избора, пак ще предпочета греховността. Спокойно приемам възмездие.

— Този човек губи разума си — промърмори варджията. — Той сигурно е грешник като всички нас — твърде вероятно е да е така — но кълна се, че освен това е и луд.

Обаче положението, в което бе изпаднал — да бъде насаме с Итън Бранд сред пустите планински склонове — го притесняваше и той светна от радост, когато дочу отдалеч гълчава и стъпките на доста голяма група хора, които се препъваха о камънаците и шумоляха из храсталаците. Скоро се изсипа цялата тълпа безделници, чести посетители на селската кръчма, а сред тях имаше трима-четирима души, които още от времето, когато Итън Бранд замина, непрестанно пиеха греяната си ракия цяла зима до камината в кръчмата, а през лятото пушеха лулите си там на верандата. Те се смееха шумно и говореха безцеремонно в един глас, бледо озарени от луната и тесните ивици светлина, огряваща празното място пред варницата. Вартрам отново откряна вратата, за да може в яркия блясък цялата компания добре да види Итън Бранд и той — тях.

Сред останалите стари познайници имаше и един човек от тази някога често срещана, а сега почти изчезнала категория хора, с които преди неизменно се сблъскахме в хотела на всяко оживено селище из страната — уреждащият пътуването с дилижанс. Настоящият представител на вида — спаружен, изсушен от тютюна човек, с набръчкано лице и зачервен нос, облечен в елегантно ушито, кафяво късо сако с метални копчета — от незапомнени времена заемаше с бюрото си едни ъгъл на заведението и продължаваше още да пуши сякаш същата пура, запалена преди двадесет години. Той се ползуваше с голямата слава на невъзмутим шегобиец, макар че навярно това не се дължеше дотолкова на вроденото му чувство за хумор, колкото на дъха от алкохол и цигарен дим, с който бяха просмукани всички негови мисли и приказки, както и цялото му същество. Друго добре познато лице, макар и странно променено, бе съдията Джайлс, както хората учтиво продължаваха да го наричат — един възрастен дрипльо, с мръсна риза и кълчищени панталони. Този несретник в „доброто си старо време“, както се изразяваше самият той, е бил адвокат с голяма

практика и популярност сред съдещите се в селото. Но греяната ракия, студеният грог, пуншът и другите спиртни напитки, приемани по всяко време на денонощието — сутрин, обед, вечер, — бяха причина от висотата на интелектуалната си дейност той да се катурне до физическия труд, различен по вид и тежест, докато най-накрая, според собствените му думи, се катурнал в един казан за сапун. С други думи сега в известен смисъл Джайлс се занимаваше с варене на сапун. Той представляваше само някаква останка от човешко същество, тъй като част от едното му стъпало бе отрязана от брадва, а цялата му китка — откъсната от дяволската хватка на парна машина. Въпреки това, макар че плътта на ръката я нямаше, бе останало усещането за нея, защото, когато протягаше ампутирания си крайник, Джайлс упорито твърдеше, че чувства невидимия си палец и пръстите така осезателно, както и преди отрязването им. Той беше сакат и нещастен клетник, но все пак бе човек, който не можеше да бъде смачкан от хората, нито пък заслужаваше презрението им както по време на предишното, така и на настоящото си трагично състояние, тъй като все още бе запазил човешката си сила и дух, не приемаше благодеяния и с единствената си ръка — при това лявата — водеше жестока битка срещу негодите и тежките обстоятелства.

Сред тълпата се намираше и едно друго лице, у което, макар че имаше известни прилики със съдията Джайлс, все пак преобладаваха отликите. Това бе селският доктор — човек на около петдесет години, много време преди това направил лекарска визита на Итън Бранд поради предполагаемото полудяване на последния. Сега той бе червендалест, груб, брутален мъж, и все пак с полу джентълменски вид, но в говора му, както и в най-малките му движения и маниери се усещаше нещо като безумие, сломеност и отчаяние. Алкохолът бе обладал този човек като зъл дух и го правеше ту навъсен и свиреп като див звяр, ту нещастен като заблудена душа. Смяташе се обаче, че докторът притежава удивително умение и вродена дарба да лекува, надхвърлящи възможностите на медицинската наука, затова хората го бяха сграбчили и не го изпускаха из ръце. И така, като се полюшваше напред-назад върху седлото на коня си и боботеше дрезгаво до леглото на пациента си, той посещаваше всички болни в планинските градчета, пръснати цели мили наоколо, и понякога сякаш като по чудо привдигаше умирация, но несъмнено не по-рядко пращаше лекувания

от него в гроба твърде преждевременно. В устата му постоянно стърчеше лула и както бе казал някой, намеквайки за обичая му да псува, тя гореше с пъклен огън.

Тези три особи се втурнаха напред и поздравиха Итън Бранд всеки по своему, като настойчиво го канеха да опита от съдържанието на някакво черно шише, където, според твърденията им, той щял да намери нещо много по-достойно за дирене от Непростимия грях. Няма ум, който, издигнал се до състоянието на възвишен фанатизъм чрез напрегнати отшелнически размишления, би могъл да изтърпи такъв досег с подобни низки и долнопробни мисли и чувства, на какъвто бе изложен Итън Бранд сега. Това предизвика у него съмнение — странно, че съмнението бе мъчително — дали наистина е открил Непростимия грях и то у себе си. Загадката, на която бе посветил живота си, дори нещо повече от живота си, приличаше на илюзия.

— Оставете ме — каза той с огорчение, — скотове такива. Докарали сте се дотам, че сте погубили душите си, като сте се наливали със силен спирт. С вас аз съм приключил. Преди много години се рових в сърцата ви и не открих нищо интересно там. Махайте се оттук!

— Хей, ти, безочлив негоднико — извика свирепият доктор, — така ли се отплащаш за гостоприемството на най-добрите си приятели? Тогава позволи ми да ти кажа истината. Ти си открил Непростимия грях точно толкова, колкото онова момченце Джо е свършило това. Ти си просто един луд човек — същото ти го казах и преди двадесет години — нищо повече от един луд човек и старият Хъмфри ей-там е съвсем подходяща компания за теб.

Той посочи към един стар човек, в окъсани дрехи, с дълга бяла коса, изпито лице и блуждаещ поглед. През изтеклите няколко години този възрастен мъж се бе скитал из планините, като питаше всеки срещан пътник за дъщеря си. Изглежда момичето бе избягало с циркова трупа и от време на време до селото стигаха новини за нея и се разправяха хубави приказки как тя яздела кон на арената в бляскав тоалет или как изпълнявала чудесни номера на опънато въже.

Белокосият баща приближи Итън Бранд и се взря с блуждаещите очи в лицето му.

— Казаха ми, че си обиколил целия свят — рече той, като кършеше ръце от вълнение. — Навярно си видял дъщеря ми, защото тя

много се е издигнала в обществото и всеки отива да я види.

Не изпрати ли тя поздрав на стария си баща и не спомена ли кога ще дойде?

Итън Бранд не издържа погледа на стареца. Въпросната дъщеря, от която бащата с такова вълнение очакваше поздрав, бе същата тази Естер, момичето, превърнато от Итън Бранд с жестоко, безсърдечно хладнокръвие в обект на психологическите му изследвания и в процеса на работата той бе изсмукал, нарязал и навярно унищожил душата ѝ.

— Да — промълви той, като извърна очи от побелелия скитник. — Не е илюзия. Непростимия грях съществува.

Докато ставаха тези неща, в ярко осветеното пространство до извора и пред вратата на къщичката се разиграваше весела сцена. Много младежи от селото, момци и девойки, се бяха изкачили бързо по склона, водени от любопитството да видят Итън Бранд, герой на толкова разкази, чути в детството им. След като обаче не откриха нищо забележително във вида му — завариха само един изгорял от слънцето пътник, облечен в проста дреха и с прашни обувки да седи, вторачен в огъня, като че сред въглените му се привиждат различни неща — на младите хора бързо им омръзна да го наблюдават. Така се случи, че се появи друго развлечение. Един стар немски евреин с диорама на гърба тъкмо се спускаше по планинския път надолу към селото, когато срещна веселата група и обзет от надеждата, че ще добави нещичко към оскъдната си печалба през деня, ги придружи до варницата.

— Хайде, дърта швабо — извика един от младежите — дай да ти видим снимките, ако ни се закълнеш, че си струват.

— Разбира се, капитане — отвърна евреинът — дали поради учтивост или професионален навик, но той се обръщаше към всички с думата „капитане“. — Наистина ще ви покажа великолепни снимки.

След като нагласи апарата си, той прикани младежите и девойките да погледнат през стъклените отвори и започна да представя като образци на изящните изкуства серия от най-ужасните драсканици и цапотии, които пътуващ снимкаджия е имал някога наглостта да предложи на своя кръг зрители. На всичко отгоре снимките бяха избелели, изпокъсани, покрити с пукнатини и гънки, опушени от тютюнев дим и изобщо в най-плачевно състояние. Някои от тях имаха претенциите да бъдат изгледи от градове, обществени сгради и

разрушени замъци в Европа, други представяха битките на Наполеон или морските сражения на Нелсън. А сред всичко това се виждаше гигантска, кафява, космата ръка — тя можеше да се възприеме като Ръката на Съдбата, но всъщност беше тази на снимкаджията, — сочеща с показалеца различните моменти на стълкновенията, докато собственикът ѝ даваше исторически обяснения. Когато накрая показването приключи сред силни смехове поради ужасната липса на каквито и да е качества на снимките, Немеца накара малкия Джо да си пъхне главата в кутията. От увеличителното стъкло кръглото, розово лице на момчето придобиваше невъобразимо странен вид на огромно титанично дете с разтегната в широка усмивка уста, а очите и останалите му черти преливаха от радост заради шегата. Изведнъж обаче засмяното лице приbledня и върху него се изписа ужас, тъй като това силно впечатлително и чувствително дете усети, че очите на Итън Бранд се взират в него през стъклото.

— Ти плашиш момчето, капитане — каза немският евреин като повдигна наведеното си тъмно лице с ясно очертани контури. — Но погледни отново и може да направи така, че да видиш нещо много хубаво, честна дума!

Итън Бранд се взря в кутията за миг и като се отдръпна рязко, погледна втренчено към Немеца. Какво ли бе видял?

Очевидно нищо, защото един любопитен младеж, надникнал почти в същия миг, бе съзрял само голо платно.

— Спомних си кой си — промълви Итън Бранд на снимкаджията.

— А, капитане — прошепна евреинът от Нюрнберг с мрачна усмивка, — намирам, че много ми тежи в кутията — този непростим грях. Откровено казано, капитане, раменете ме заболяха цял ден да го мънка из планините.

— Млъкни — отвърна Итън Бранд сурово — или се пъхай там в пещта.

Евреинът тъкмо бе приключил показването на снимките, когато голямо старо куче — сигурно безстопанствено, тъй като никой от присъстващите не се обади, че е негово — реши да стане обект на хорското внимание. До този миг се бе държало като много кротко и дружелюбно старо куче, бе обикаляло подред хората и в своята общителност им бе предлагало рунтавата си глава, за да бъде погалено

от някоя ласкава ръка, която ще си направи този труд. Но сега, съвсем внезапно, това сериозно и почтено четириногло по своя собствена инициатива и без каквото и да е подтик от някой друг, започна да гони опашката си, която на всичко отгоре, сякаш за да се подсили абсурдността на действието, бе много по-къса, отколкото би трябвало. Никой не бе виждал подобна упорита настойчивост в преследването на цел, невъзможна за постигане. Никой не бе чувал подобен страхотно силен лай, ръмжене, вой, зъбене — като че едната половина от тялото на този смешен звяр бе в смъртен и непреодолим конфликт с другата. Все по-бързо и по-бързо кръжеше песът. И все по-бързо и по-бързо летеше непостижимата му къса опашка. И все по-силен и свиреп ставаше неговият рев — израз на ярост и враждебност. Докато накрая, напълно изтощено, а обектът — все тъй далечен, глупавото старо куче преустанови своето представление също тъй внезапно, както го бе и започнало. В следващия миг то стана пак така кротко, благо, разумно, с порядъчно поведение като в началото, когато се бе запознало с компанията.

Както може и да се очаква, тази проява бе посрещната с всеобщ смях, ръкопляскане и викове „бис“, на което четирикракият изпълнител отвърна като размахваше целия си остатък от опашката, но съвсем не бе в състояние да повтори своя тъй успешен номер, развеселил публиката.

Междувременно Итън Бранд отново бе заел мястото си върху дънера и навярно мисълта за някакво-далечно сходство между неговия случай и този на кучето, подгонило собствената си опашка, го накара да избухне в зловещия смях, изразяващ по-ясно от всички други външни белези неговото душевно състояние. В този миг веселието на хората секна. Те стояха ужасени, обзети от страх да не би този злокобен звук да отекне под небето, ехото да го предаде от един планински връх на друг и този кошмар да звучи още дълго в ушите им. След това, като си прошепнаха, че било късно, че луната почти се скривала, че августовската вечер захладнявала, те се запътиха към къщи като оставиха варджията и малкия Джо да се оправят както могат с нежелания гост. Всички си отидоха с изключение на трите човешки същества и откритото пространство на склона, оградено от дълбок горски мрак, се обезлюдя. От вътрешната страна на тъмната граница огънят огряваше величествените стволоче и почти черните борови

листа, сред които се открояваха с по-светлия си зелен цвят млади дъбови и кленови фиданки, и тополки, а тук-там се виждаха гигантските трупове на мъртви дървета, гниещи върху покритата с листа пръст. На малкия Джо, боязливо дете със силно въображение, се стори, че безмълвната гора бе затаила дъха си в очакване да се случи нещо страхотно.

Итън Бранд сложи още дърва в огъня и затвори вратата на пещта. После погледна през рамо към варджията и сина му и не им предложи, а по-скоро ги застави да отидат да си починат.

— Аз лично не мога да спя — каза той. — Имам неща за обмисляне, отнасящи се до мен. Ще наблюдавам огъня, както правех в доброто старо време.

— Предполагам, че ще извикаш Дявола от пещта за компания — измърмори Бартрам, който се бе запознал отблизо със споменатата вече черна бутилка. — Щом искаш, наблюдавай огъня и извикай колкото щеш дяволи. Що се отнася до мен, предпочитам да си легна. Хайде, Джо!

Преди момчето да последва баща си в къщичката, то погледна към пътника и очите му се наляха със сълзи, защото с чувствителната си душа интуитивно бе усетило дълбоката ужасна самота, с която този човек се бе обгърнал.

Когато се скриха, Итън Бранд продължи да седи, заслушан в пращенето на горящите дърва и загледан в малките пламъчета на огъня, излизащи от пролуките на вратата. Обаче тези някога толкова познати подробности съвсем слабо отвличаха вниманието му, тъй като дълбоко в съзнанието си той бе зает да проследява постепенната, но чудна промяна, станала с него в резултат на диренето, на което се бе посветил. Припомни си как бе го къпала нощната роса преди, как тъмният лес му бе шепнал, как звездите бяха блещукали над него — в отминалите години той бе обикновен, отзивчив човек, втрещен в огъня, потънал в размишления пред пламъците. Спомни си с каква нежност, обич, и съчувствие към хората, с какво страдание към човешката вина и мъка за първи път бе започнал да мисли за тези идеи, превърнали се по-късно във вдъхновението на живота му. С какво благоговение се бе взирал тогава в сърцето на човека, което бе за него първоначално божествен храм, който дори и оскверняван, заслужаваше братът да се отнася към него като към светиня.

Изпитваше ужасен страх от успеха на начинанието си и се молеше никога да не открива Непростимия грях. След това последва голямото интелектуално развитие, нарушило с процеса си равновесието между ума и сърцето му. Идеята, обсебила живота му, бе действувала като средство за образование. Тя бе развила възможностите му до връхната им точка. От равнището на неукия труженик го бе издигнала до звездните висини, където напразно се мъчеха да го достигнат световните философи, преизпълнени с университетски знания. Всичко това се дължеше на интелекта. А къде остана сърцето? Същност то изсъхна, сви се, втвърди се и умря. Престана да тупти в ритъм с човечеството. Изключи се от магнетичната верига, свързваща хората. Той вече не беше човекът-брат, който отваря душите и премахва оковите в човешката ни същност с ключа на свещената отзивчивост, даваща му право да бъде посветен във всички тайни. Превърна се в студен наблюдател и за него човечеството беше обект за експериментите му, докато накрая превърна мъжете и жените просто в пионки, които тласкаше към вида престъпление, необходим за изследването му.

Ето как Итън Бранд стана демон. Превърна се в такъв от момента, когато нравствената му същност изостана в развитието си от интелекта. И сега, като най-висше постижение и неизбежен резултат, като ярко пищно цвете, като вкусен сочен плод от труда през целия му живот, той бе създал Непростимия грях.

— Какво друго мога да търся? Какво друго мога да постигна? — питаше се Итън Бранд. — Задачата е изпълнена и то добре.

Като се привдигна от дънера, с известна пъргавина в походката той се изкачи по купчинката пръст около каменната облицовка на варджийницата и стигна до върха на постройката. От единия до другия си край отворът беше около десет стъпки широк и през него се виждаше горната част на огромна маса натрошен мрамор, напълнил варджийницата догоре. Всички тези безбройни късове и блокове мрамор бяха нажежени до червено в яркия огън, от който се издигаха големи синкави пламъци, трептящи нависоко и танцуващи шеметен танц, като в магически кръг, снижаващи се и издигащи се с непрестанни и разнообразни движения. Когато самотният човек се наведе над страхотния огън; силната горещина така го облъкна, че би могло да се очаква гой да изгори и в миг да се стопи.

Итън Бранд се изправи и високо вдигна ръце. Синкавите пламъци играеха върху лицето му и се отразяваха с дива, прозрачна светлина, единствено подхождаща на неговия израз — израз на демон, на прага на хвърлянето си в бездната на най-голямото страдание.

— О, Земьо, майко моя — извика той — ти, която вече не си ми майка и на чиято гръд тялото ми никога вече няма да бъде положено. О, човечество, чиято дружеска ръка аз отхвърлих и чието голямо сърце стъпках в краката си! О, звезди в небето, които тъй отдавна ми светите, като че ме водите напред и нагоре — сбогом на всички ви завинаги! Ела, смъртоносна огнена стихийо, отсега нататък единствено близка на сърцето ми. Прегърни ме, както аз тебе!

През същата нощ страхотно силен смях отекваше в съня на варджията и малкия му син. Неясни сенки, предизвикващи ужас и болка, изпълваха сънищата им и като че продължаваха да витаят из скромната къщурка, когато се събудиха от лъчите на слънцето.

— Ставай, момчето ми, ставай! — извика варджията, като се огледа. — Слава богу, най-последно нощта изтече. И за да не прекарвам друга подобна нощ, през цялата година ще стоя край варджийницата съвсем буден. Тоя Итън Бранд с неговите глупости за Непростимия грях не ми направи голяма услуга като ме замести.

Варджията излезе от къщичката, последван от малкия Джо, здраво хванал се за ръката на баща си. Утринното слънце вече изливаше златото си по планинските върхове и макар долините да бяха още в сянка, те се усмихваха весело в очакване на светлия ден, който настъпваше. Селцето, изцяло оградено от хълмове, извисяващи се грациозно наоколо, като че бе прекарало спокойна нощ, заслонено от огромната длан на Провидението. Всяка къща се виждаше ясно. Куполите на двете черкви се издигаха високо и от слънчевите лъчи позлатените им ветропоказатели грееха по-ярко. Кръчмата беше оживена и на верандата се виждаше фигурата на стария, изсушен от тютюна човек с пура в уста, уреждащ пътуването с дилижанс. Старото селище Грейлок бе увенчано със златен облак отгоре. Пръснати над гръдта на околните планини се носеха бели къдели мъгла с най-причудливи форми — някои пълзяха ниско в долината, други се издигаха високо към върхарите, а трети, също такива мъгли или облаци, плуваха в златисто сияние близо до слънцето. Изглеждаше възможно един простосмъртен да се изкачи до райските селения, като

тръгне най-напред по облаците над хълмовете, докато стигне тези високо в небесата. Земята и небето така се бяха слели, че гледката приличаше на осъществен блян.

Сякаш за да се добави и чарът на познатото и обикновеното, с готовност внасян от природата в подобни сцени, по шосето затрополи дилижансът и водачът наду клаксона, а ехото поде звука и го превърна в красива, разнообразна и богата мелодия, за която човекът, първоначално предизвикал звука, нямаше голяма заслуга. Огромните възвишения изпълняваха заедно концерт, като всяко поотделно се включваше със своя въздушно-нежна мелодия.

Лицето на малкия Джо мигновено грейна.

— Скъпи татко — извика той и заподскача напред-назад — странният чичко си е отишъл и небето и планините като че са доволни от това.

— Да — изръмжа варджията и изруга, — но той е оставил огънят да угасне и заради него няколкото ми тона вар навярно са отишли по дяволите. Само да ми падне отново този приятел, ще ми се прииска да го бутна в пещта.

С дългия прът в ръка, той се изкачи до върха на варницата. Само след миг извика на сина си.

— Ела тук, Джо!

Малкият Джо изтича горе и застана до баща си. Мраморът бе претопен идеално в снежно-бяла вар. А на повърхността, в самия център, също снежно-бял и напълно превърнат във вар, се виждаше скелет в позата на човек, който след дълги терзания се е отпуснал за продължителна почивка. Странно, но сред ребрата бе очертана формата на човешко сърце.

— Нима сърцето на този приятел е било от мрамор? — възкликна Бартрам, удивен от явлението. — Във всеки случай, то като че се е превърнало в особено добър вид вар. И като прибавя всички кости, варницата ми е с няколко килограма по-пълна.

При тези думи грубият варджия вдигна пръта си и като го хвърли върху скелета, натроши на парчета останките на Итън Бранд.

Издание:

Натаниъл Хоторн. Голямото каменно лице. Разкази

Преведе от английски: Весела Кацарова

Съставител: Наталия Клисурска

Художник: Костадинка Миладинова

Редактор: Огняна Иванова

Художествен редактор: Венелин Вълканов

Технически редактор: Петър Балавесов

Коректор: Албена Николаева

Американска. Първо издание. Издателски номер 800.

Дадена за набор 10.I.1983 г. Подписана за печат 12.II.1983 г.

Излязла от печат 25.V.1983 г.

Формат 1/16/60/90. Печатни коли 17. Издателски коли 17.

Условно издателски коли 15.71.

Цена 1.34 лв.

Издателство „Отечество“, София

ДП „Г. Димитров“

The Portable Hawthorne. Viking Press. New York. 1969

Hawtornes Short Stories. Vintange Book's. New York. 1946

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.